
PÁLYÁZAT

A Magyar Nemzeti Levéltár főigazgatói
munkakörének ellátására

DR. CZETZ BALÁZS
2026.

TARTALOM

Bevezetés	3
Bérrendezési javaslat	7
Összehasonlító költségvetési elemzés MNL, megyei múzeumok, megyei könyvtárak, ÁBTL és BFL (2026)	14
MNL integrált költségvetési elemzése (2022–2026).....	20
A megyei tagintézmények	25
Összefoglaló javaslat az MNL megyei tagintézményeitől érkezett fejlesztési javaslatok és kritikai észrevételek alapján	28
Az MNL Baranya Vármegyei Levéltára	34
Az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára.....	36
Az MNL Békés Vármegyei Levéltára	39
Az MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára	41
Az MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára	44
Az MNL Fejér Vármegyei Levéltára.....	46
Az MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Győri Levéltára	48
Az MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára.....	50
Az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára.....	52
Az MNL Heves Vármegyei Levéltára.....	54
Az MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára.....	57
Az MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára	59
Az MNL Nógrád Vármegyei Levéltára.....	61
Az MNL Pest Vármegyei Levéltára	63
Az MNL Somogy Vármegyei Levéltára	65
Az MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltára	68
Az MNL Tolna Vármegyei Levéltára	70
Az MNL Vas Vármegyei Levéltára.....	72
Az MNL Veszprém Vármegyei Levéltára.....	74
Az MNL Zala Vármegyei Levéltára.....	76
Az MNL Országos Levéltára.....	78
Az MNL Országos Levéltára budapesti telephelyeinek áttekintő értékelése	81
Szervezetfejlesztés.....	90
Iratkezelés-felügyelet és iratanyag átvétel.....	102
Kultúrstratégiai feladatellátás	117
Állományvédelem.....	126
Reprográfia és digitális tartalomszolgáltatás	132

Közművelődés és közönségkapcsolatok.....	137
Családfakutatás.....	151
Tudományos tevékenység.....	157
Kutatószolgálat.....	169
Ügyfélszolgálat.....	177
Szakkönyvtár.....	186
Projektek és pályázatok.....	191
Nemzetközi és hazai kapcsolatok megújítása.....	200
Hazai kapcsolatok.....	209
Elektronikus Levéltári Rendszer (ELEV).....	211
AdatbázisokOnline.....	224
Az MNL gazdasági szervezetének elemzése.....	227
Informatika.....	243
Felnőttképzés.....	260
Minőségirányítás és fenntarthatóság.....	264
A levéltári infrastruktúra fejlesztése, összefoglaló.....	267
Zárszó.....	274

BEVEZETÉS

Csaknem három évtizede, 1997. november 1-je óta dolgozom levéltárban, ebből az elmúlt öt évben felsővezetőként, a Magyar Nemzeti Levéltár gyűjteményi főigazgató-helyetteseként, 2026. június 17-e óta pedig megbízott főigazgatójaként.

Szakmai pályafutásom 1997-ben levéltári kezelőként a Fejér Megyei Levéltárban kezdődött, ahol a levéltári munka szinte minden szegmensét a kutató- és ügyfélszolgálatról, a gyűjtőterületi munkán és az iratrendezen át a közművelődési feladatokig a gyakorlatban ismertem meg. A levéltári munka mellett párhuzamosan tanultam, előbb levéltárosként, később főlevéltárosként dolgoztam, majd osztályvezetőként, igazgatóhelyettesként, ezt követően pedig igazgatóként vezettem az intézményt. 2021 óta a Magyar Nemzeti Levéltár főigazgató-helyettese, 2026 júniusa óta pedig megbízott főigazgatója vagyok. Ez idő alatt rendkívül sokrétű vezetői tapasztalatra tettem szert, Fejér megyében két zökkenőmentes intézményköltöztetést és egy nagyszabású beruházás megvalósulását is végigkísértem, gyűjteményi főigazgató-helyettesként pedig 20 megyei tagintézmény és az OL szakmai munkáját koordináltam és vezettem. Emellett aktívan részt vállaltam nagy projekteken is, pl. a *"Közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó levéltári szolgáltatás fejlesztése"* pályázatban. Főigazgató-helyettesként személyesen jártam végig az országban az MNL minden szervezeti egységét, a fióklevéltárakat is beleértve, amire ezidáig még rajtam kívül senki sem vállalkozott. Ezt a gyakorlati és szakmai tapasztalatot tudatosan egészítettem ki gazdasági és vezetési ismeretekkel – közgazdász végzettséget szerezve –, valamint nemzetközi tapasztalatokkal, hogy az intézmény egészét ne csak szakmai, hanem gazdálkodási és vezetéselméleti, változásmenedzsment szempontból is átlássam.

A fentiekből következően legfontosabb erősségemnek azt tartom, hogy a levéltári szakfeladatokat és a Magyar Nemzeti Levéltárat egyszerre ismerem minden szegmenséből, jártas vagyok a levéltárszakmai kérdésekben az iratkezelés, a kutatószolgálat és az ügyfélszolgálat napi gyakorlatában csakúgy, mint az intézményi gazdálkodás, a fejlesztéspolitika és a stratégiai döntéshozatal kérdéseiben is. Tudományos munkám – a Fejér megye 1948 és 1953 közötti történetét feldolgozó PhD-disszertációm, a nemzetközi CLIOHERES programban, valamint a Nemzeti Emlékezet Bizottsága és az MTA BTK közös kutatási programjában való részvételem – biztosítja, hogy a levéltári iratok tudományos és társadalmi jelentőségét nem csupán közigazgatási szempontból, hanem történettudományi összefüggéseiben is értsem és képviseljem. Emellett a szakmai egyesületekben, a Magyar Levéltárosok Egyesületében, választmányi tagként, majd alelnökként, a Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsában vezetőségi tagként szerzett tapasztalataim és kapcsolataim folyamatos visszajelzést adnak arról, mit vár a szakma egy jól működő nemzeti levéltártól.

A pályázat benyújtására az a meggyőződés vezetett, hogy a levéltári szakma és a Magyar Nemzeti Levéltár működésének alapos, belső ismerete, valamint az elmúlt években szerzett felsővezetői tapasztalataim olyan szakmai és vezetői tudást adtak, amelyre építve felelősséggel vállalhatom az intézmény főigazgatói feladatainak ellátását.

Vezetői alapelvek és az MNL megújításának céljai

Az alábbiakban röviden összefoglalom, milyen alapelvek és célkitűzések mentén képzelem el az intézmény vezetését és megújítását:

1. megbecsült, képzett és felelősségteljes munkatársak és vezetők, valamint a szervezetben felhalmozódó tudásvagyon megőrzése;
2. konszolidált költségvetéssel rendelkező, megfelelően finanszírozott intézmény;
3. nyitott, szolgáltató és társadalmilag látható nemzeti levéltár, melynek célja a társadalmi összetartozás erősítése a múltfeltárás és -feldolgozás támogatásán keresztül;
4. az erőltetett, éppen ezért kevésbé sikeres integráció helyett az intézmény aktív bevonásával végzett szervezetfejlesztés, szükséges mértékig decentralizáció, a struktúrában a szakmai munka, ezzel együtt a megyei tagintézmények és az Országos Levéltár súlyának növelése; fontos a nyílt kommunikáció és az átláthatóság, valamint a döntési kompetencián alapuló autonómia, felelősségmegosztás;
5. a levéltárszakmai feladatok ellátását támogató központi szervezeti egységek kialakítása, működtetése;
6. a nyilvántartási rendszer és a szakrendszerek megújítása felhasználóbarát és stabil működési környezet megteremtése;
7. nagyobb intézményközi kooperáció a többi közgyűjteménnyel, a közoktatással és a minisztériummal;
8. fokozottabb együttműködés a civil és érdekvédelmi szakmai szervezetekkel.

A pályázatomban ezen célkitűzéseket részletekbe menően is kifejtem. Mivel a Magyar Nemzeti Levéltár megújítása az intézmény jelenlegi helyzetének beható ismerete nélkül nem megvalósítható, ezért kiemelten fontosnak éreztem, hogy a pályázatban az egyes szakterületek fejlesztési irányai mellett a jelenlegi helyzetét is alaposan, adatolva és részletesen bemutassam.

Ugyancsak elengedhetetlennek érzem, hogy a jelen állapot ismertetésénél objektív leírást adjak, őszintén szembenézve a hibákkal, elemezve az egyes területek diszfunkcionalitásának okait, hogy aztán erre hatékony megoldási javaslatokat tehessenek. A szervezetfejlesztés azonban nem lehet öncélú, magányos feladat, és még kevésbé kívülről vagy felülről elrendelt átszervezés. Kizárólag úgy lehet sikeres, ha a teljes intézményi kollektíva bevonásával készül, a tagintézmények, központi szervezeti egységek vezetőinek és munkatársaival való folyamatos párbeszédet az átalakítás egyik alapfeltételének tartom. A 2012-ben megvalósult integráció egyik fő problémája, hogy az abban érintettek, a vezetők és munkavállalók egyaránt információhiányban szenvedtek, a döntési folyamatok hátterét nem ismerték, abban aktív szerepet nem kaptak, így csupán elszenvedőként élték meg az eseményeket, nem tudtak azonosulni a célokkal és motiváltságuk alacsony szinten maradt. Ennek eredményeként még a jó célok sem teljesültek maradéktalanul, hiszen belső elfogadás híján „parancsra” nem lehetett azokat sikeresen végrehajtani.

Az elmúlt években főigazgató-helyettesként és az elmúlt hónapokban megbízott főigazgatóként közvetlen rálátást kaptam az intézmény egészének, a megyei tagintézményeknek, a központi szervezeti egységeknek, a támogató területeknek, valamint a gazdálkodásának helyzetére. Ez a tapasztalat meggyőzőtt arról, hogy az MNL előtt álló feladatok – a bérhelyzet rendezésétől a

szervezetfejlesztésen át a raktárkapacitási problémákig – összefüggő rendszert alkotnak, amelyet csak egységes szemlélettel, a szakmai és gazdasági szempontok egyidejű figyelembevételével lehet eredményesen kezelni. Látnunk kell azonban, hogy az intézmény költségvetésének konszolidációja nélkül nem csak megújulásra és fejlesztésre, de a jelenlegi szint megőrzésére sincs esélyünk. A munkatársaink közel kétharmada, 427 fő keres bruttó 500 000 Ft alatt, ami tarthatatlan helyzet. Az ingatlanjaink állapota – a kevés kivételtől eltekintve – leromlott, felújítást vagy karbantartást igényel, iratanyag átvételére csak szűkös lehetőségeink vannak, az Országos Levéltár és több megyei tagintézményünk jóformán betelt. Az elektronikus nyilvántartási rendszerünk gyakorlatilag az összeomlás szélén van, így mielőbbi beavatkozás szükséges ahhoz, hogy a törvényben foglalt alapfeladatainkat el tudjuk látni. Ezek a megoldandó problémák olyan horderejűek, hogy a fenntartó minisztériummal való folyamatos és szoros egyeztetéseket és döntést segítő reális ütemterveket tartalmazó javaslatokat igényelnek. Szükség van tehát a komplex látásmódra, arra a tapasztalatra, amely az intézmény működésének egészét átlátja.

Az MNL következő főigazgatójára hatalmas teher nehezedik. Felelősséggel tartozik a több mint 650 munkavállalóért, a nemzeti intézmény konszolidált és hatékony működéséért és az intézményre bízott nemzeti iratvagyonért. Óriási lehetősége mutatkozik most a Magyar Államnak is arra, hogy a pénzügyi szempontból hosszú ideje elhanyagolt levéltárnak új esélyt adjon elkerülve azt, hogy az évek során felhalmozódott problémák tovább mélyüljenek, és idővel már az intézmény alapfeladatainak biztonságos ellátását is veszélyeztessék.

A pályázat szemlélete és felépítése

Az összeállított és alább olvasható munka messze túlmutat egy szokásos pályázat keretein. Ez az intézmény teljeskörű szakmai és szervezeti elemzése, egy helyzetértékelés és fejlesztési program is egyben. Terjedelme és részletezettsége meghaladja egy szokásos vezetői pályázat kereteit, ezt azonban az MNL összetett szervezete, működésének komplexitása és az előtte álló feladatok indokolják. A terjedelem egyben jól mutatja azt is, milyen sok megoldatlan problémát hordoz magával az intézmény. Meggyőződésem, hogy enélkül a részletes elemzés nélkül nem érthető meg az MNL struktúrája és működése. Ezen alapos és tényszerű ismertetés nélkül, messziről és felszínesen vizsgálva az intézmény működését könnyen kergethetünk hamis illúziókat. Az a tévképzet alakulhat ki, hogy egyes részterületek problémáinak megoldásával könnyedén célt érhetünk, a szervezeti struktúra erőszakos átalakításával megoldhatjuk az intézmény működési problémáit. Az MNL eddigi története azonban pont arról tesz tanúbizonyságot, hogy ez a mentalitás nem vezet célra, csupán konzerválja és elfedi a problémákat. Holisztikusan kell tekinteni az intézményre, látni az összefüggéseket, ismerni és érteni a folyamatokat, amelyek az intézményben zajlanak. Ez a tudás nem szerezhető meg könnyen, évtizedek befektetett munkáját és folyamatos tanulását feltételez, sikerek és kudarcok sorozatán át vezet idáig az út. A tapasztalatot és a belső támogatottságot, elismerést nem lehet megvásárolni, csak kemény munkával és alázattal lehet kiérdemelni.

A pályázatomban kiemelt figyelmet fordítok az MNL működésében tapasztalható problémák és kihívások bemutatására, ugyanakkor az elért eredményekre is építke, és javaslatokat fogalmazok meg azok megőrzésére és továbbfejlesztésére. A pályázati anyag elején a fejezetek sorrendje egyúttal prioritási sorrendet is tükröz, nem véletlenül az intézmény bérhelyzetével és

a költségvetés elemzésével kezdődik. A szervezetfejlesztés alapvető fontosságú, ugyanakkor az MNL szakmai működésének meghatározó pilléreit jelentő megyei tagintézmények és az Országos Levéltár helyzete is kiemelt figyelmet igényel, ezért az ezekkel foglalkozó fejezetek szintén a pályázati anyag elején kaptak helyet.

A továbbiakban a fenntartó minisztérium által kiírt pályázati felhívásban közzétett szakmai és vezetői programpontok sorrendiségét követik a fejezetek, ezzel is jelezve, hogy a szakterületek között nem létezik hierarchia, mindegyik egyformán fontos, minden eredmény üdvözlendő és minden probléma megoldásért kiált.

A pályázati anyag elejére tudatosan nem került vezetői összefoglaló, mivel, ahogyan azt már jeleztem, az intézmény működése rendkívül komplex és szerteágazó. Az egyes részterületek tevékenységét, eredményeit és problémáit az alábbi fejezetekben részletesen kifejtem. Szándékosan nem akartam ezeket összegzően, tömören, a részletek bemutatása nélkül egy vezetői összefoglalóban megjeleníteni. A felületes tájékoztatás, az instant ismeretátadás ebben az esetben nem célravezető. Amennyiben valóban meg akarjuk ismerni az intézményt, erre ez az összeállított pályázati dokumentum jó lehetőséget teremt.

Szánjuk rá az időt és az energiát, a Magyar Nemzeti Levéltár és az itt dolgozó munkatársak ezt messzemenően megérdemlik.

BÉRRENDEZÉSI JAVASLAT

A magyarországi közgyűjtemények a nemzet kulturális örökségének elsődleges őrzőhelyei, gyűjteményeik a magyar történelem pótolhatatlan forrásait jelentik. Az őrizetükben lévő kulturális javak szakszerű kezelése és a jövő generációinak történő megőrzése ezért kiemelt társadalmi érdek. Ebben a rendszerben azonban a levéltárak feladatköre a tisztán kulturális funkción túlmutat: közigazgatást és az állampolgári jogok érvényesítését egyaránt segítő, egyedülálló feladatkört is jelent. Az országos lefedettséggel, 19 megyében működő MNL dolgozóinak bérrendezése ezért nem kizárólag kulturális érdekből fontos, hanem a közfeladatok folyamatos ellátása és az állampolgári jogok érvényesítése érdekében is.

Kulturális funkció

A hazai levéltárügy az elmúlt évtizedekben jelentős átalakuláson ment keresztül, és a pusztán megőrzés funkciójától egyre inkább a szolgáltatói attitűd irányába mozdult el. Ennek eredményeként a klasszikus szakmai alapfeladatok – mint a maradandó értékű iratanyag átvétele, gyűjtése, rendezése, megóvása és kutathatóságának biztosítása – ma már sokrétű szolgáltatásokkal egészülnek ki. Az intézményekben őrzött iratanyag ugyanis felbecsülhetetlen értékű tudásbázis a magyarság és abban minden család múltjáról, amelyet a levéltárak részben a hagyományos csatornákon, például forráskiadványokon, tudományos köteteken és rendezvényeken keresztül tesznek hozzáférhetővé. Emellett a technológiai fejlődéshez és a változó társadalmi igényekhez alkalmazkodva modern, innovatív formában, a Hungaricana, az AdatbázisokOnline vagy az e-levéltár digitális platformjain, valamint levéltár-pedagógiai és felnőttképzési programok keretében is eljuttatják ezt az ismeretanyagot a társadalom szélesebb rétegeihez.

A levéltári iratanyag ugyanakkor a nemzeti adatvagyon meghatározó részét is képezi, amelynek rendszerezett őrzése és feldolgozása kulcsfontosságú a magyar társadalom és különösen a hazai tudományos élet és a közigazgatás szereplői számára. A tárolt iratok digitalizálása, valamint a rájuk épülő adatbázisok létrehozása révén a levéltárak nem csupán megőrzik, hanem aktívan hasznosíthatóvá és kutathatóvá is teszik ezt az adatvagyonot. Ez a tevékenység alapvetően hozzájárul a történeti, társadalomtudományi és interdiszciplináris kutatások fejlődéséhez, valamint az adatalapú döntéshozatal erősítéséhez, amelyre a közigazgatás különböző szereplőinek (*kormányhivatalok, minisztériumok, önkormányzatok stb.*) nagy szüksége van.

Közigazgatási funkció és állampolgári jogérvényesítés

A közigazgatás ma már nem képzelhető el levéltárak nélkül: a közfeladatok folyamatos ellátása és az állampolgári jogok érvényesítése terén a levéltárak nélkülözhetetlen, más szereplők által nem helyettesíthető feladatokat látnak el. Kulturális missziójuk mellett a levéltárak a közigazgatás nélkülözhetetlen intézményei is, amelyek a megőrzött iratok révén hatékonyan támogatják az államigazgatás, a jogszolgáltatás és az önkormányzatok működését. Ez a közigazgatási funkció, amely magában foglalja az iratátvételeket, az iratkezelés ellenőrzését, a hatósági eljárások segítését – és az MNL esetében önálló hatósági feladatok ellátását –, továbbá a mindennapos állampolgári megkeresések – például nyugdíj-, tanulmányi, építésügyi, vagy peres ügyek – teljesítését, az elmúlt időszakban fokozottan felértékelődött.

A levéltárosok napi feladatainak szerves részét képezi az állampolgári érdekérvényesítés megkönnyítése is. E kettős, kulturális és közigazgatási funkció magas szintű ellátása révén a levéltárak komoly társadalmi bizalmat élveznek, hiszen a raktárakban őrzött iratokra egyidejűleg tekinthetünk a jogbiztonság garanciáiként, illetve a nemzeti és helyi identitás alapköveiként. Kiemelendő, hogy mindezek a szolgáltatások nem csupán a fővárosban érhetők el, hanem az MNL megyei és fióklevéltári hálózata révén az ország minden megyéjében és kisebb régióiban is jelen vannak. Az új kor kihívásainak leküzdésében azonban kulcsszerepe van annak a felkészült szakembergárdának, amely képes ötvözni az évszázadok alatt felhalmozott tudást az információs forradalom kínálta technológiai és szemléletbeli lehetőségekkel. Ennek elengedhetetlen feltétele a legkiválóbb szakemberek pályára vonzása és megtartása, hiszen a szakma kettőssége ezen a téren is megmutatkozik, a több évtizedes gyakorlati tapasztalat semmivel sem pótolható, ám társadalmi hasznosulása csak akkor lehet teljeskörű, ha a modern elvárások iránti nyitottsággal és korszerű kompetenciákkal párosul.

Bérfeszültség és reálbércsökkenés a közgyűjteményi szektorban

Az elmúlt időszak jelentős mértékű inflációs nyomása nemzetgazdasági szinten érvényesült, ugyanakkor a közszféra – és azon belül hangsúlyosan a közgyűjteményi szektor – jövedelmi viszonyaira aszimmetrikus hatást fejtett ki. Jóllehet a nominális bérszínvonal minimális növekedést mutatott, az említett területeken a fizetések reálértéke fokozott kitettséget és sérülékenységet jelzett az árszínvonal emelkedésével szemben. Míg a korábbi kormányzat bizonyos prioritást élvező közfeladat-ellátó ágazatokban (*egészségügy, rendvédelem, oktatás*) hajtott végre célzott bérrendezéseket, a közszféra egészében a kompenzáció messze elmaradt a tartós infláció mértékétől. Ez a makrogazdasági folyamat a versenyszféra és az állami szektor közötti bérszakadék további szélesedését, valamint a munkaerő-megtartási nehézségek fokozódását eredményezte.

A legnehezebb helyzetbe egyértelműen a közgyűjteményi szféra (könyvtárak, múzeumok, levéltárak) dolgozói kerültek, hiszen ez a terület a gazdasági válságidőszakot megelőzően is strukturális bérlemaradással küzdött. Az ágazatban dolgozó, jellemzően magasan képzett szakemberek alapbére rendkívül alacsony, így a létszükségleti cikkek drágulása aránytalanul súlyos egzisztenciális terhet rótt rájuk. A helyzetet súlyosbítja, hogy – más szektorokkal ellentétben – a közgyűjteményi területen nem valósult meg átfogó, rendszerszintű bérréform. Érdemi és átfogó bérfelzárkóztató intézkedések hiányában a jövedelmek inflációs erodálódása a pályaelhagyási tendencia drasztikus felgyorsulásához és a kulturális ellátórendszer funkcionális gyengüléséhez vezethet.

A kulturális ágazat bérfelzárkóztatása az elmúlt időszakban

A kulturális ágazatban 2020. november 1., a közalkalmazotti jogállásváltás óta három, a teljes szektort érintő központi bérfelzárkóztatás történt, amelyeket kormányrendeletek szabályoztak.

- 2020-ban a jogállásváltással összefüggésben 6%-os bértömegemelésre került sor.
- 2022. január 1-jén egy 20%-os béremelés lépett életbe a 682/2021. (XII. 6.) Korm. rendelet alapján, amely az állami, önkormányzati és egyházi fenntartású intézmények dolgozóit érintette. Ezt követően a 2023 és 2025 közötti időszakban az ágazatban dolgozók jelentős része a minimálbér és a garantált bérminimum kötelező éves emeléseit

miatt részesült fizetésemelésben, mivel az alapilletményük ezen szintek alatt maradt volna.

- 2026. január 1-jével egy egységes, 15%-os beépülő béremelés valósult meg a kulturális közfeladatot ellátó dolgozók számára, amit a 434/2025. (XII. 23.) Korm. rendelet szabályoz.

Érdemi bérfejlesztésről az első két esetben azonban nem lehetett beszélni, hiszen a béremelés alapjául szolgáló bér a gyakorlatban – a jogszabály szövege ellenére – nem az adott évben irányadó kötelező legkisebb munkabér és a garantált bérminimum figyelembevételével lett meghatározva, hanem a tárgyévet megelőző év végi bér alapján. Az infláció miatti garantált bérminimum és minimálbér-emelkedés eleve biztosította a bérek nominális emelkedését legalább akkora mértékben, mint amiről a kormányzati intézkedések szóltak.

A levéltári dolgozók bérhelyzete összehasonlítva az országos átlagkeresettel

A levéltári szféra dolgozói jellemzően hosszú évek alatt megszerzett, nagy szakmai tapasztalattal rendelkező munkavállalók. Mivel nem átmeneti, hanem tartós foglalkoztatotti csoportról van szó, ez a stabilitás különösen fontossá teszi a bérezési és juttatási viszonyok vizsgálatát. A KSH adatai alapján a teljes munkaidőben alkalmazásban álló, 2712-es FEOR számú (levéltáros) foglalkozású dolgozók bruttó átlagkeresete (összes korosztályt magába foglaló kategóriában) az alábbiak szerint alakult:

Év	Bruttó átlagkereset (Ft/fő/hó)
2020	370 228 Ft
2021	414 757 Ft
2022	479 514 Ft
2023	513 668 Ft
2024	582 987 Ft
2025	578 314 Ft ¹

KSH adatai szerint 2025 decemberében a teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete **789 200 forint**, a nettó átlagkereset 548 900 forint volt.² Ugyanezen időszakban a bruttó kereset mediánértéke **607 700 forint**, a nettó kereset mediánértéke 427 500 forintot ért el.

A KSH adatai alapján a levéltárosok statisztikai (!) átlagbére bruttó 210 000 Ft-tal marad el az átlagkeresettől.

Amennyiben az MNL munkavállalóinak bruttó átlagbérét vizsgáljuk meg, az eredmény még elkésérítőbb, hiszen még a legnagyobb bérezéssel rendelkező munkakörben, a levéltári főrestaurátori pozícióban is 175 560 forinttal marad el az országos átlagkeresettől — a szakmailag legjellemzőbb, főlevéltárosi munkakörben pedig ez a lemaradás 272 844 forintra nő.

¹ Egy év alatt a bér csökkent 0.8%-kal!

² <https://www.ksh.hu/gyorstajekoztatok/ker/ker2512.html>

Munkakör	Átlagbér
főlevéltáros	516 356
levéltáros	471 442
segédlevéltáros	442 282
levéltáros asszisztens	441 147
levéltári kezelő	413 966
levéltári főrestaurátor	613 640
levéltári restaurátor	444 935
levéltári könyvkötő	461 121
levéltári reprográfus	443 886
levéltári főkönyvtáros	486 159
levéltári könyvtáros	442 392
levéltár-informatikus	498 028
egyéb munkakörben foglalkoztatott munkavállalók összesen	488 199

Az MNL teljes munkajogi létszáma 2026. január 01. napján 686 fő volt.

A Levéltári Kollégium megbízásából 2025 júliusában kérdőíves kutatás indult a levéltári szféra bérhelyzetéről és bérelégedettségéről, reagálva a gazdasági környezet közgyűjteményi szférát is érintő változásaira. A felmérés adatai szerint a válaszadók 59%-a a havi nettó 201 000 és 350 000 forint közötti sávba sorolta a fizetését. Ezen belül a válaszadók 26%-a (199 fő) havi nettó 251 000 Ft és 300 000 Ft közötti fizetést kap, aminek a bruttója megközelítőleg 375 000 Ft és 450 000 Ft között mozog. A második legnagyobb csoportot a válaszadók 24%-a (182 fő) jelenti, akik havi nettó 201 000 Ft és 250 000 Ft között keresnek, aminek bruttója körülbelül 300 000 Ft és 375 000 Ft között van.

A kérdőív legfontosabb részét górcső alá véve elkeserítő eredményt kapunk: a nettó fizetések tekintetében messze alulmaradnak a levéltári munkavállalók a KSH átlagbérét tekintetbe véve. A válaszadók 59%-ának a bére csupán az átlagbér (bruttó 789 200 Ft) feléhez közeli vagy az alatti sávban mozog. Megállapítható, hogy szinte kizárólagosan a vezető beosztásban foglalkoztatottak bére éri el vagy haladja meg a nettó 501 000 forintot. Még döbbenetesebb a helyzet, ha a teljes munkaidőben alkalmazásban állók bruttó átlagkeresete a legmagasabb iskolai végzettség szerinti adatsort vesszük alapul, ahol a felsőfokú végzettségűek (egyetem vagy mesterképzés) a KSH szerint 2024-ben átlagosan havi 1 155 117 forintot kerestek.

Javaslat az MNL szakmai munkakörben foglalkoztatottak bérezésére 2026-tól (a bérek a mindenkori garantált bérminimumhoz kötöttek)

A bérfejlesztést az előző években tapasztalt jelentős mértékű infláció, a közoktatásban végrehajtott bérrendezés humán erőforrás-elszívó hatásából adódó pályaelhagyás indokolja, illetve az, hogy a kulturális szféra alulfinanszírozottsága miatt jelenleg nem vonzó a szakmai előképzettséggel bíró pályakezdekők számára.

A levéltári szakemberek bértáblájának a garantált bérminimumhoz való – arányosított vagy szorzószámossal – kötése egy automatikus értékállósági garanciát jelentene az ágazat számára.

Mivel a garantált bérminimum összegét évről évre a makrogazdasági folyamatokhoz és az inflációhoz igazítva emelik, egy ehhez indexált bértábla biztosítaná, hogy a fizetések külön ágazati béralkuk és ad hoc döntések nélkül is folyamatosan, kiszámíthatóan növekedjenek. Emellett, ha a „bértábla” minden kategóriája a mindenkorai bérminimum egy meghatározott százalékában lenne rögzítve, az az állandó alapbéremelkedés garantálása mellett a sokat kritizált bértorlódást is megszüntetné, tartósan visszaadva a szakmai tapasztalat és a magasabb képzettség anyagi megbecsülését.

MUNKAKÖR (LEVÉLTÁRI SZAKEMBER)	VÉGZETTSÉG	BRUTTÓ BÉR	
		-TÓL	-IG
Kutatólevéltáros (tudományos kutató) garantált bérminimum x 2,8-3	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség +PhD	1 044 960 Ft	1 119 600 Ft
főlevéltáros garantált bérminimum x 2,3-2,8	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség	858 360 Ft	1 044 960 Ft
levéltáros garantált bérminimum x 1,9-2,3	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség	709 080 Ft	858 360 Ft
segédlevéltáros garantált bérminimum x 1,6-1,9	szakirányú felsőfokú végzettség vagy felsőfokú szakképesítés	597 120 Ft	709 080 Ft
levéltáros asszisztens garantált bérminimum x 1,5-1,8	szakirányú középfokú szakképzettség	559 800 Ft	671 760 Ft
levéltári kezelő garantált bérminimum x 1,4-1,7	középfokú végzettség	522 480 Ft	634 440 Ft

MUNKAKÖR (LEVÉLTÁRI SZAKEMBER)	VÉGZETTSÉG	BRUTTÓ BÉR	
		-TÓL	-IG
kutató restaurátor, könyvtáros (tudományos kutató) garantált bérminimum x 2,80-3	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség +PhD	1 044 960 Ft	1 119 600 Ft
levéltári főrestaurátor, levéltári főkönyvtáros, vezető levéltárpedagógus garantált bérminimum x 2,3-2,8	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség	858 360 Ft	1 044 960 Ft
levéltári restaurátor, levéltári könyvtáros, levéltárpedagógus, levéltári reprográfus. levéltári közművelődési szakember vagy levéltári kulturális menedzser garantált bérminimum x 1,9-2,3	szakirányú mesterfokozatú szakképzettség	709 080 Ft	858 360 Ft
levéltári segédrestaurátor, levéltári segédkönyvtáros, garantált bérminimum x 1,6-1,9	szakirányú felsőfokú végzettség vagy felsőfokú szakképesítés	597 120 Ft	709 080 Ft
levéltári restaurátor asszisztens, levéltári könyvtáros asszisztens garantált bérminimum x 1,5-1,8	szakirányú középfokú szakképzettség	559 800 Ft	671 760 Ft
levéltári könyvkötő, levéltári könyvtárkezelő garantált bérminimum x 1,4-1,7	középfokú végzettség	522 480 Ft	634 440 Ft

Javaslat az MNL szakmai munkakörben foglalkoztatott és működéstámogató munkakörben foglalkoztatott munkavállalóinak bérezésére 2026-tól

A kategóriákba nem sorolható munkakörökben dolgozó kollégák a Munka Törvénykönyve (2012. I. törv.) keretében állapodnának meg a bérezésről és a munkakör betöltésének követelményrendszeréről. Ide tartoznak az irányítási-jogi-szakigazgatási, a gazdasági, informatikai, műszaki-üzemeltetési, a működtetést biztosító, azért felelős munkakörök.

- Levéltári igazgatási szakalkalmazott (kulturális szakmai munkakör, titkárságvezető, pályázati referens, ügyviteli munkatárs, nemzetközi referens stb.)
- Levéltári igazgatási alkalmazott (ügyviteli munkatárs, adatrögzítő stb.)
- Levéltári jogász
- Levéltári – elsősorban nem levéltárosi feladatokat ellátó – tudományos munkatárs (tudományos titkár, szerkesztő, digitális bölcsész, humáninformatikus, kiadványozási referens stb.)
- Kommunikációs és közönségkapcsolati munkatárs (grafikus, kulturális szervező, levéltári reklám-marketing szakember, hang- és fénytechnikus stb.)
- Közönségkapcsolati munkatárs (jegypénztáros, teremőr, recepció stb.)
- Levéltári informatikus (informatikus, rendszergazda stb.)
- Levéltári gazdasági szakalkalmazott (gazdasági menedzser, belső ellenőr, pénzügyi-, számviteli-, munkaügyi ügyintéző, kontroller, kézbesítő stb.)
- Levéltári gazdasági alkalmazott (pénzügyi-, számviteli-, munkaügyi ügyintéző stb.)
- Levéltári műszaki szakalkalmazott (műszaki menedzser, műszaki ügyintéző, gondnok, technikus stb.)
- Levéltári műszaki alkalmazott (gondnok, műszaki ügyintéző, műszaki kisegítő, karbantartó, gépkocsivezető, takarító stb.)

Az MNL feladatellátásának, szakmai színvonalának és humánerőforrás-megtartó képességének biztosítása érdekében elengedhetetlen az intézmény költségvetésének, azon belül is a bérkeretnek az érdemi felülvizsgálata. A benyújtott szakmai koncepcióban foglaltakat alapul véve – a számításokat középértéken meghatározva és kerekítve – indokolt és szükséges az MNL személyi juttatásokra vonatkozó kiadási előirányzatának megemelése.

Ennek megfelelően javasoljuk, hogy az elemi költségvetés 5,6 milliárdos főösszegét 2027-től minimum a duplájára kellene emelni. Egy közel 12 milliárdos gazdálkodási kerettel az intézmény rendezni tudná a béreket, dologi kiadások nem jelentenének nehézséget, a beruházások és a felújítások tervszerűen folytatódhatnak. Kiemelten fontos hangsúlyozni, hogy ez az intézmény stabilitását és az állami feladatellátás biztonságát garantáló bérkorrekció az eddigi előirányzathoz viszonyítva **mindössze kétszeres szorzót jelent**, így költségvetési szempontból egy racionális, arányos és felelősségteljes lépésnek tekinthető.

Összegzés

A levéltárak működőképességének megőrzése nem pusztán humánerőforrás-kérdés, hanem a kulturális örökség védelméhez, a közigazgatási jogbiztonsághoz és a nemzeti adatvagyon fenntartható kezeléséhez fűződő közérdek érvényesítésének feltétele is.

A levéltári szféra munkaerő-állománya tapasztalt, képzett és elkötelezett, ugyanakkor a jelenlegi bérezési struktúra nem tükrözi megfelelően ezeket a szakmai értékeket. A jövedelmek jelentősen elmaradnak az országos átlagtól, ami hozzájárul az elégedetlenséghez és a megélhetési nehézségekhez. A bérrendezés elmaradása nemcsak az intézményi megtartóerőt gyengíti, hanem közvetlenül kockáztatja azt is, hogy a levéltárak maradéktalanul el tudják látni törvényi alapfeladataikat. Mivel e feladatok az ország egész területén, a megyei és fióklevéltári hálózatban egyaránt folyamatosan jelentkeznek, a bérezési rendszer rendezése nem helyi vagy intézményi részérdek, hanem országos közszolgálati szükséglet. A levéltári szféra bérszínvonalának rendezése a szakmai minőség, a szolgáltatási biztonság és a hosszú távú intézményi fenntarthatóság előfeltétele.

A kollégák intézmény és szakma iránti lojalitása átlagon felüli, többségük továbbra is a levéltári szférában képzei el a jövőjét. A tartós alulfinanszírozottság, a mindennapi megélhetési gondok miatt azonban a szakmai munkakörben foglalkoztattak elérték a tűréshatárt. A legjobb, piacképes, vagy a szakmájukban kiemelkedő tudásukról ismert kollégák elvándorlásával máris megkezdődött a szféra erodálódása, ami hosszú távon súlyos szakemberhiányt és a szakfeladatok elégtelen ellátását fogja eredményezni. Ha a folyamatot nem tudjuk időben visszafordítani, akkor az ennek következtében kialakuló helyzet megoldása a fenntartó számára újabb anyagi ráfordítást fog indukálni, hiszen egy új szakembergárda kinevelése hosszú ideig tart és jelentős összeget emészt fel, sokkal többet, mint amennyit a jelenlegi szakmai kontingens megtartása jelent, akik egyúttal biztosítják az utánpótlás folyamatos kinevelését is. Ezen okok mind a bérezési és juttatási rendszer mielőbbi átgondolását sürgetik.

ÖSSZEHASONLÍTÓ KÖLTSÉGVETÉSI ELEMZÉS

MNL, MEGYEI MÚZEUMOK, MEGYEI KÖNYVTÁRAK, ÁBTL ÉS BFL (2026)

Az elemzés az MNL, a megyei hatókörű városi múzeumok (19 megyei múzeum), a megyei hatókörű városi könyvtárak (19 megyei könyvtár), az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), valamint a Budapest Főváros Levéltára (BFL) 2026. évi gazdálkodási és költségvetési adatait hasonlítja össze más és más szempontból, hogy átfogó képet kapjunk az országos struktúrák és az intézmények finanszírozási mechanizmusáról. Az összehasonlítás alkalmával fontos megjegyezni, hogy a vizsgált intézmények közül az MNL az egyetlen olyan integrált szervezet, amely a megyei szintű feladatellátást is magában foglalja. A valóságban így nem csupán egy intézményről, hanem a gyakorlatban 20 megyei levéltárról és az Országos Levéltárról beszélünk. A megyei múzeumok és megyei könyvtárak összehasonlító adataiban nem szerepel a Magyar Nemzeti Múzeum és az Országos Széchényi Könyvtár költségvetési főösszege.

A vizsgált intézmények és szakterületek (MNL, megyei múzeumok, megyei könyvtárak, ÁBTL, BFL) esetében a 2026. évi elemi költségvetési előirányzatok, önkormányzati költségvetési rendeletek és jóváhagyott költségvetési tervszámok képezik az elemzés alapját, így az adatok közvetlenül és egységes időtávon hasonlíthatók össze. A BFL adatainak bevonása kiváló betekintést nyújt a fővárosi önkormányzati fenntartású általános levéltári struktúra és az ugyancsak általános levéltárnak számító MNL költségvetése közötti arányokba, míg a megyei múzeumok és megyei könyvtárak összesített adatai a területi/megyei szintű társközgyűjteményi szektorokkal való közvetlen összevetést teszik lehetővé.

Intézményi keretek, létszám és telephelyek

Intézmény	Létszám	Telephelyek száma
MNL (2026)	659 fő	66 (20 megyei tagintézmény + OL)
ÁBTL (2026)	115 fő	1
BFL (2026)	128 fő	1
Megyei múzeumok összesen (19 megye)	1 354,56 fő	215
Megyei könyvtárak összesen (19 megye)	1 237,83 fő	150

Költségvetési főösszegek és struktúra összehasonlítása

Az alábbi táblázat az MNL, a megyei múzeumok, a megyei könyvtárak, az ÁBTL és a BFL legfőbb 2026. évi költségvetési adatait foglalja össze (az adatok ezer forintban és főben értendők, a zárójelben szereplő százalékos értékek az MNL-hez viszonyított arányt mutatják).

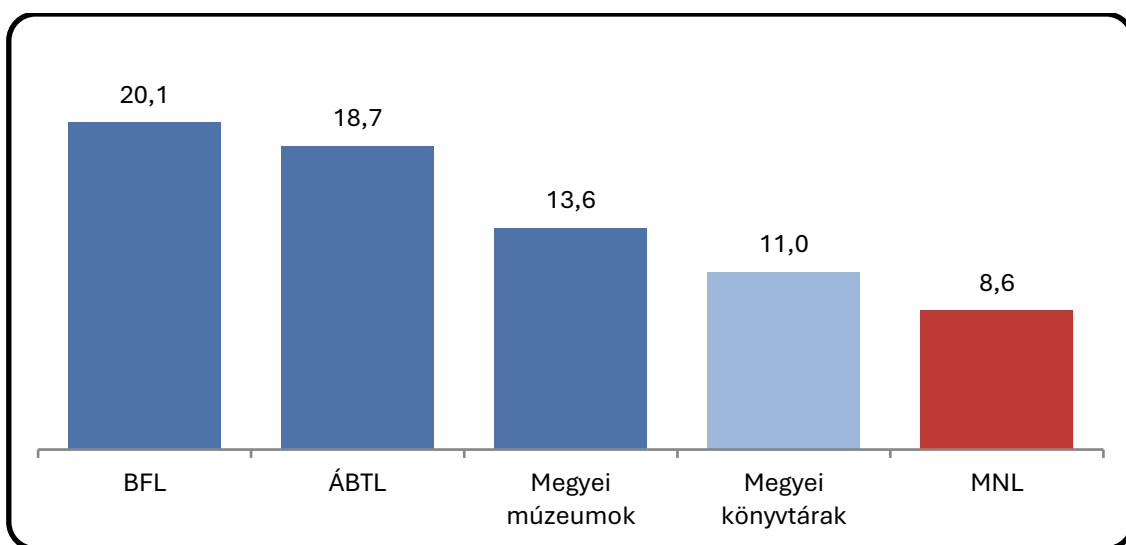
Költségvetési kategória	MNL	ÁBTL	BFL	Megyei múzeumok	Megyei könyvtárak
Személyi juttatások (K1)	3 772 888	1 156 400 (0,31x)	1 346 002 (0,36x)	9 934 784 (2,63x)	8 035 413 (2,13x)
Járadékok (K2)	498 286	170 000 (0,34x)	189 805 (0,38x)	1 421 514 (2,85x)	1 139 126 (2,29x)
Dologi kiadások (K3)	1 056 129	606 200 (0,57x)	654 975 (0,62x)	6 573 127 (6,22x)	3 206 522 (3,04x)
ebből: Informatika (K321)	227 670	222 811 (0,98x)	37 763 (0,17x)	n. a.	n. a.
ebből: Szakmai szolg. (K336)	185 400	40 000 (0,22x)	81 303 (0,44x)	n. a.	n. a.
Beruházás + felújítás (K6+K7)	326 060	215 200 (0,66x)	386 043 (1,18x)	514 290 (1,58x)	1 135 355 (3,48x)
KIADÁS ÖSSZESEN	5 653 363	2 147 800 (0,38x)	2 576 825 (0,46x)	18 473 267 (3,27x)	13 553 189 (2,40x)

Költségvetés és finanszírozási modell

Az ÁBTL teljes 2026. évi költségvetési kiadása az MNL költségvetésének több mint egyharmadát teszi ki, ezzel szemben létszámban az MNL-nek csupán alig egyhatoda. A BFL teljes 2026-os kiadása az országos MNL hálózat 2026-os költségvetésének közel felét teszi ki, miközben egyetlen központi épületben ötödannyi dolgozóval működik, mint a nemzeti levéltár. A megyei múzeumok összesített kiadási főösszege több mint háromszorosa az MNL költségvetésének, miközben a dolgozók száma alig több mint kétszerese. A megyei könyvtárak összesített kiadása közel két és félszerese az MNL-ének, miközben összlétszáma 1,9-szer akkora.

Intézmény / Szakterület	2026. évi kiadás	MNL-hez viszonyítva	Létszám	MNL létszámához viszonyítva	Kiadás/fő
MNL	5,65 Mrd Ft	1x	659 fő	1x	8,58 M Ft/fő
ÁBTL	2,15 Mrd Ft	0,38x	115 fő	0,18x	18,68 M Ft/fő
BFL	2,58 Mrd Ft	0,46x	128 fő	0,19x	20,13 M Ft/fő
Megyei múzeumok összesen	18,47 Mrd Ft	3,27x	1 354,56 fő	2,06x	13,638 M Ft/fő
Megyei könyvtárak összesen	13,55 Mrd Ft	2,4x	1 237,83 fő	1,88x	10,95 M Ft/fő

Egy főre jutó teljes kiadás, millió Ft/fő (2026)

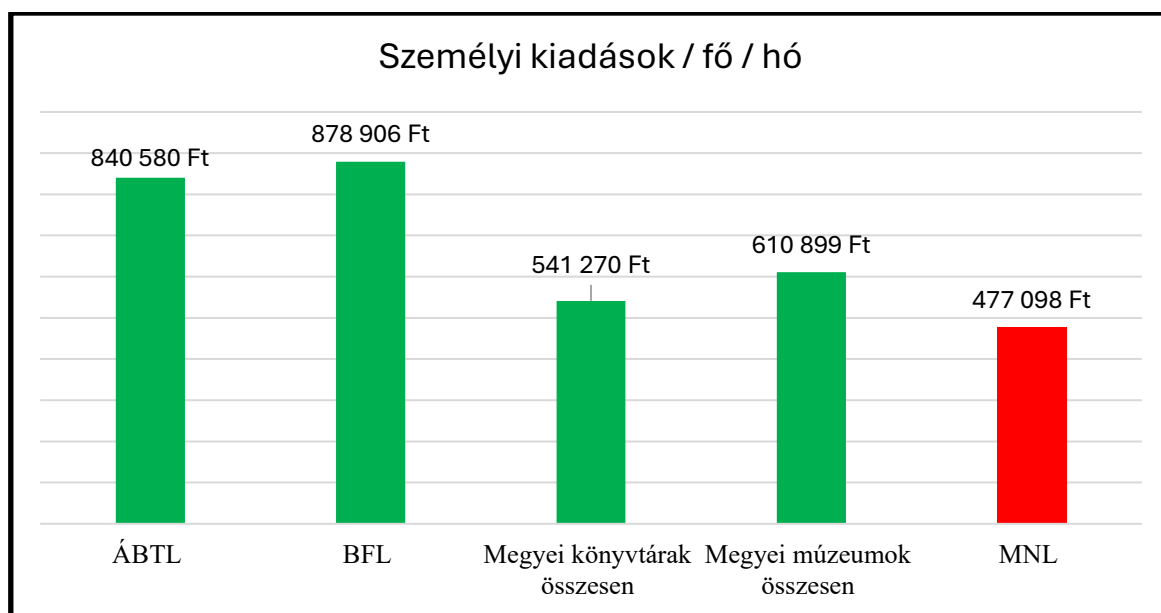
Egy főre jutó kiadás = teljes 2026. évi kiadás / engedélyezett létszám.

Az ÁBTL még az MNL-nél is jobban függ a központi költségvetéstől. Működési bevétele mindössze 5 millió Ft (B4), miközben irányító szervi támogatásként 2,14 milliárd Ft-ot kap az Országgyűlés Hivatalától. A saját bevételek aránya a teljes kiadáshoz képest elhanyagolható (0,23%). Hasonló az arány az MNL esetében is, ahol a költségvetés szinte teljes egészében állami finanszírozású (99,1%-os állami támogatási arány), minimális saját működési bevétellel (50 millió Ft). Az éves szinten 50 millió forintos működési bevétel ráadásul kötelezettsége is az intézménynek, ami nem motiválja a tényleges bevételszerző tevékenységeket.

A BFL saját működési bevétele 2026-ban 210,66 millió Ft, ami a teljes kiadásának 8,2%-át fedezi, ezt egészíti ki a Fővárosi Önkormányzat, mint fenntartó által biztosított 2,37 milliárd Ft-os irányító szervi támogatás. A bevétel a kiszámlázott ÁFA és ÁFA-visszatérítés 138 379 112 Ft-os összegéből és a készletértékesítések, szolgáltatások bevételeinek 65 060 021 Ft-os értékéből áll össze. A megyei múzeumok és könyvtárak esetében a finanszírozás túlnyomó része a fenntartó megyei jogú városi önkormányzatok támogatásán és a központi kulturális normatíván alapul, amelyeket a múzeumok esetében a jelentős kiállítási, jegy- és rendezvénybevételek, a könyvtárak esetében pedig a kiegészítő szolgáltatási bevételek egészítenek ki.

Fajlagos bérghazdálkodási és létszám elemzés

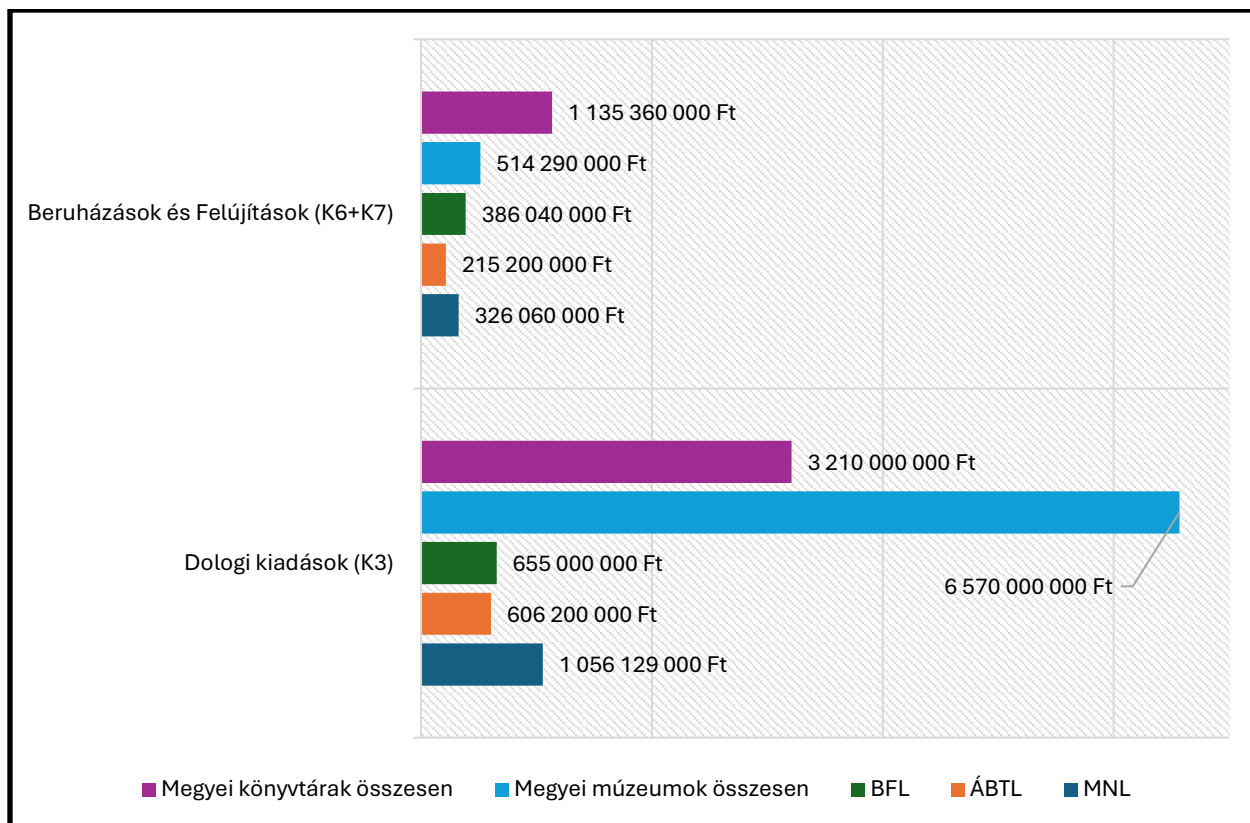
Intézmény / Szakterület	Engedélyezett létszám	K1 Személyi juttatások	K1/fő/év	K1/fő/hó	K1/fő (MNL=1)
MNL	659 fő	3,77 Mrd Ft	5,72 M Ft	477 E Ft	1x
ÁBTL	115 fő	1,16 Mrd Ft	10,06 M Ft	838 E Ft	1,76x
BFL	128 fő	1,35 Mrd Ft	10,52 M Ft	876 E Ft	1,84x
Megyei múzeumok összesen	1 354,56 fő	9,93 Mrd Ft	7,33 M Ft	611 E Ft	1,28x
Megyei könyvtárak összesen	1 237,83 fő	8,04 Mrd Ft	6,49 M Ft	541 E Ft	1,13x

A személyi juttatások fajlagos összehasonlítása az MNL egyértelmű és súlyos bérhátrányát mutatja. Az egy engedélyezett álláshelyre jutó személyi juttatási keret valamennyi vizsgált intézménynél és szakterületnél jelentősen magasabb az MNL értékénél, a megyei könyvtárak esetében mintegy 13%-kal, a megyei múzeumok esetében 28%-kal, az ÁBTL-nél 76%-kal, a BFL-nél pedig több mint 80%-kal magasabb. Különösen szembetűnő, hogy a két másik levéltárban egy álláshelyre közel kétszer akkora személyi juttatási keret jut, mint az MNL-ben, de a megyei szintű múzeumi és könyvtári dolgozók átlagos bérkerete is érdemben meghaladja a nemzeti levéltárét. Az összehasonlítás alapján az MNL alacsony bérszínvonala nem pusztán általános közgyűjteményi probléma, a közvetlen levéltári és területi közgyűjteményi összevetésben is jelentős finanszírozási és versenyképességi hátrány mutatható ki. Mindez magyarázza az intézményközi fluktuációt, azt, hogy az MNL-ből miért vándorolnak át a fővárosi levéltárba, az állambiztonsági levéltárba vagy más területi közgyűjteményekbe dolgozni a kollégák. A helyzet súlyosságát jelzi továbbá a munkavállalók tavalyi demonstrációja is, amely jelentős sajtófigyelem mellett zajlott.

Dologi ráfordítások és beruházások

Intézmény / Szakterület	Dologi kiadások (K3)	MNL-hez viszonyított arány	Beruházások és Felújítások (K6+K7)	MNL-hez viszonyított arány
MNL	1 056 M Ft	1	326,06 M Ft	1
ÁBTL	606,2 M Ft	0,6	215,2 M Ft	0,66
BFL	655 M Ft	0,6	386 M Ft	1,18
Megyei múzeumok összesen	6 570 M Ft	6,2	514,3 M Ft	1,58
Megyei könyvtárak összesen	3 210 M Ft	3,0	1 135,4 M Ft	3,48

Az ÁBTL dologi kiadásai között a legmeghatározóbb tétel az informatikai szolgáltatások igénybevétele (K321), amely az egész több mint egyharmad részét teszi ki. Az ÁBTL informatikai szolgáltatási kerete lényegében megegyezik a teljes MNL országos hálózatának informatikai keretével, miközben az MNL 20 megyei tagintézményben és egy központi szervezeti egységben köteles informatikai feladatokat ellátni.

A BFL esetében a dologi kiadások összesen 654,98 millió Ft-ot tesznek ki 2026-ban, amelyből az informatikai szolgáltatások (K321) a korábbi bázisadatok alapján 37,8 millió Ft körüli tételt képviselnek, miközben az e-levéltári projekt megvalósítására és eszközbeszerzésre jelentős céljellegű beruházási keret áll rendelkezésre. A BFL dologi kiadásai között továbbra is meghatározó a közüzemi díjak súlya: a villamosenergia-, gáz-, víz- és csatornadíjak összesen 136,79 millió Ft-ot tesznek ki 2026-ban. Ez a dologi kiadások több mint 20%-a, ami jól tükrözi a korszerű, de nagy terjedelmű fűtött és klimatizált raktárkapacitások fenntartási igényét. Az aránytalanságot jól mutató adat továbbá, hogy a BFL dologi kiadásai elérik az MNL dologi kiadásainak 62%-át, az ÁBTL pedig az 57%-át, jóllehet mind a BFL, mind az ÁBTL egy telephelyen, míg az MNL 20 tagintézményben, összesen 66 telephelyen működik, 80 épületben.

A megyei múzeumok dologi ráfordításai (6,57 milliárd Ft, az MNL keretének hatszorosa) és a megyei könyvtárak dologi keretei (3,21 milliárd Ft, az MNL keretének háromszorosa) tükrözik a területi szintű könyvtári és múzeumi gyűjteményi, kiállítási, állományvédelmi és közművelődési feladatok magas működtetési költségigényét. Különösen kiemelendő a megyei könyvtárak magas beruházási és felújítási kerete (1,14 milliárd Ft, az MNL közel három és félszerese), ami a könyvtári informatikai és épületfejlesztések területi prioritását mutatja.

Ehhez képest az MNL dologi kerete alig haladja meg az 1 milliárd forintot, amelyből 66 telephelyen, 80 épület működtetését, közüzemi, üzemeltetési, karbantartási, takarítási és őrzés-védelmi költségeit, továbbá az intézmény informatikai és kommunikációs szolgáltatásait, valamint a szakmai működéshez szükséges anyag- és szolgáltatásbeszerzéseket is finanszírozni kell. Míg a megyei múzeumok esetében egy telephelyre átlagosan 30,5 millió forint dologi költség jut, a megyei könyvtárak esetében 21,4 millió, az MNL esetében csupán 16 millió forint.

Összegzés

A vizsgált intézmények adatai és a könyvtári, múzeumi területek megyei szintre vonatkozó adatai jól szemléltetik a hazai közgyűjteményi szektor különböző intézményi-finanszírozási modelljeit és területi aránytalanságait.

- Megyei múzeumok hálózata összesen 18,47 milliárd Ft-os költségvetéssel és 1 354,56 fős létszámmal rendelkező területi múzeumi szektor, amelyet a magas dologi ráfordítások (6,57 Mrd Ft) és a kiegészítő saját kiállítási/szolgáltatási bevételek jellemeznek. Az egy főre jutó bér ráfordítás (7,33 M Ft/fő/év) 28%-kal haladja meg az MNL értékét.
- Megyei könyvtárak hálózata összesen 13,55 milliárd Ft-os költségvetéssel és 1 237,83 fős létszámmal működő területi könyvtári hálózat, kiemelkedő beruházási és fejlesztési kerettel (1,14 Mrd Ft). Az egy főre jutó bér ráfordítás (6,49 M Ft/fő/év) 13%-kal magasabb, mint a nemzeti levéltárban.
- Az MNL a 659 fős engedélyezett létszámával a legnagyobb levéltári szervezet Magyarországon, de a 66 telephelyből álló országos hálózata miatt egy főre és egy telephelyre vetítve messze a legalacsonyabb bér- (5,72 M Ft/fő/év) és dologi keretekkel (1,06 Mrd Ft) gazdálkodik (összköltségvetése 5,65 Mrd Ft).
- Az ÁBTL 115 fős létszám mellett magas költségvetéssel (2,15 Mrd Ft), az Országgyűlés alatti közvetlen fenntartással, kimagasló informatikai/digitalizációs és bérszínvonallal (10,06 M Ft/fő/év bér ráfordítás, amely 76%-kal magasabb az MNL-nél).
- A BFL az ÁBTL-t meghaladó nagyságrendű (2,58 Mrd Ft) 2026. évi összköltségvetéssel és hasonló létszámmal (128 fő) rendelkező fővárosi intézmény, ahol a dologi struktúrában a korszerű központi épület magas energiaköltségei (136,8 millió Ft) és a fővárosi bérszínvonal igazodási igénye (10,52 M Ft/fő/év bér ráfordítás, az MNL értékének közel kétszerese) a legmeghatározóbb tényező.

MNL INTEGRÁLT KÖLTSÉGVETÉSI ELEMZÉSE (2022–2026)

Az alábbi elemzés az MNL 2022–2025. évi hivatalos költségvetési beszámolóinak, a szöveges indoklások és kiegészítő mellékletek, az elemi költségvetések (tervezett előirányzatok), valamint a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) hivatalos inflációs adatainak felhasználásával készült. Az elemzés célja, hogy a számszaki adatok mögötti ok-okozati összefüggéseket, a bér- és dologi költségek reálértékének alakulását, a maradványgazdálkodás logikáját magyarázza és értelmezze.

A fogyasztói árindex alakulása (2022–2026)

Az elemzett időszakot Magyarországon a rendszerváltás óta tapasztalt egyik legmagasabb inflációs hullám jellemezte, amely közvetlenül érintette a közgyűjteményi szféra, és különösen a levéltári hálózat működési költségeit:

- 2022. évi infláció (KSH): 14,5%
- 2023. évi infláció (KSH): 17,6%
- 2024. évi infláció (KSH): 3,7%
- 2025. évi infláció (KSH): 4,4%
- 2026. évi inflációs várakozás: ~3,2–3,5%

Kumulált makrogazdasági infláció (2022–2025): ~45,8% (az árszint csaknem másfélszeresére nőtt 4 év alatt). Ezt a növekedést az MNL költségvetése, miként majd az alábbi adatokból látjuk, messze nem követte. Az MNL teljes költségvetési reálértéke 2025-re a 2022-es szinthez képest reálértékben több mint 40%-os szűkülést mutat, ebből a bérkeret reálértéke 2022-höz képest 2025-re több mint 27%-kal szűkült. A 2026-os elemi bérkeret alapterve a fogyasztói árszint több mint 50%-os kumulált emelkedése (2022–2026) mellett reálértéken mintegy 36%-os drasztikus visszalépést mutat a 2022-es bérszint vásárlóértékéhez képest. Az MNL 2026. évi elemi bérkeret terve nominálisan is elmarad a 2022-es tényleges kifizetésektől, miközben a kumulált infláció eléri a 50%-ot.

Az elemi költségvetés és a tényleges teljesítés összehasonlító elemzése (E Ft)

Az alábbi táblázat az elemi költségvetésben jóváhagyott eredeti alapterveket és a beszámolóiban szereplő év végi tényleges teljesítéseket mutatja be a vizsgált időszakra vonatkozóan ezer forintban (E Ft).

Megnevezés	2022 Elemi	2022 Teljesítés	2023 Elemi	2023 Teljesítés	2024 Elemi	2024 Teljesítés	2025 Elemi	2025 Teljesítés	2026 Elemi
Költségvetési bevételek (B4)	50 000	374 058	50 000	186 671	50 000	353 108	50 000	427 016	50 000
Központi támogatás (B816)	3 544 125	6 781 267	5 589 911	7 264 814	5 569 737	6 046 157	5 580 640	5 886 176	5 603 363
Személyi juttatások (K1)	2 535 154	3 906 798	3 759 975	4 184 463	3 743 125	4 538 534	3 752 774	4 109 082	3 772 888
Járadékok (K2)	396 882	551 792	497 747	614 416	494 423	638 276	495 677	586 082	498 286
Dologi kiadások (K3)	336 029	1 201 782	1 056 129	1 527 776	1 056 129	1 330 244	1 056 129	1 325 928	1 056 129
Beruházások (K6)	276 060	1 333 299	276 060	202 565	276 060	730 645	276 060	201 054	276 060
Felújítások (K7)	50 000	243 848	50 000	104 694	50 000	173 730	50 000	115 818	50 000
Kiadások összesen	3 594 125	7 454 702	5 639 911	6 976 653	5 619 737	7 594 990	5 630 640	6 370 501	5 653 363

Megj.: a „Kiadások összesen” sor az egyéb működési célú kiadásokat (K5) is tartalmazza, amelyek külön sorként fent nem szerepelnek – teljesítés: 2022: 70 101; 2023: 342 739; 2024: 173 329; 2025: 32 537 E Ft (elemi tervben 0). A 2022. évi teljesítés összesen (7 454 702) így is mintegy 147 000 E Ft-tal meghaladja a részletezett sorok összegét, további, itt nem bontott tételek miatt.

A szöveges beszámolók és az inflációs adatok integrált értékelése

Az elemi költségvetés a központi költségvetési szerveknél – így az MNL-nél is – a biztonságos alapműködés törvényileg rögzített minimumát tükrözi. A szöveges beszámolók tanúsága szerint az elemi költségvetésben rögzített 50 000 E Ft-os működési bevételi terv tudatosan óvatos becslés, ugyanakkor az intézmény bevételi kötelezettsége is egyben. A ténylegesen elért bevételek (2022-ben 374 058 E Ft, 2025-ben 427 016 E Ft) a számlázott szolgáltatásokból (kutatótermi másolatkészítés, szakkutatások), adatszolgáltatási díjakból, valamint az elnyert hazai és nemzetközi pályázatok (pl. határon átnyúló ROHU projektek) elszámolt bevételeiből származnak. Főleg ez utóbbiak dominálnak, tehát elsősorban eseti jellegű pályázati pénzeket jelentenek, amelyekről nem lehet várni a költségvetés állandó stabilizálását.

A teljes kiadás nominálisan 2022 és 2024 között 7,45 milliárd Ft-ról 7,59 milliárd Ft-ra nőtt (+1,9%), miközben a kumulált infláció elérte a 39,6%-ot. Ez azt jelenti, hogy az **MNL teljes költségvetési reálértéke 2022 és 2024 között mintegy 27%-kal csökkent. 2025-re a kiadás nominálisan 6,37 milliárd Ft-ra esett vissza, ami a 2022-es szinthez képest reálértékben több mint 40%-os szűkülést jelent.**

A központi támogatás az elemi költségvetési alapról év közben jelentős pótelőirányzatokkal emelkedik (2022-ben 3,54 Mrd Ft-ról 6,78 Mrd Ft-ra). A növekmények fő okai: ágazati bérkompenzációk átvezetése, energiaárak miatti egyedi rezsitámogatások és digitalizációs források. Ugyanakkor ezek a kompenzációk mindig alkalmasszerűen, pótelőirányzatokból valósultak meg, sosem lehetett velük tervezni, s mivel a későbbi évek elemi költségvetéseibe nem épültek be, rendkívül nehezítette a felelős gazdálkodást.

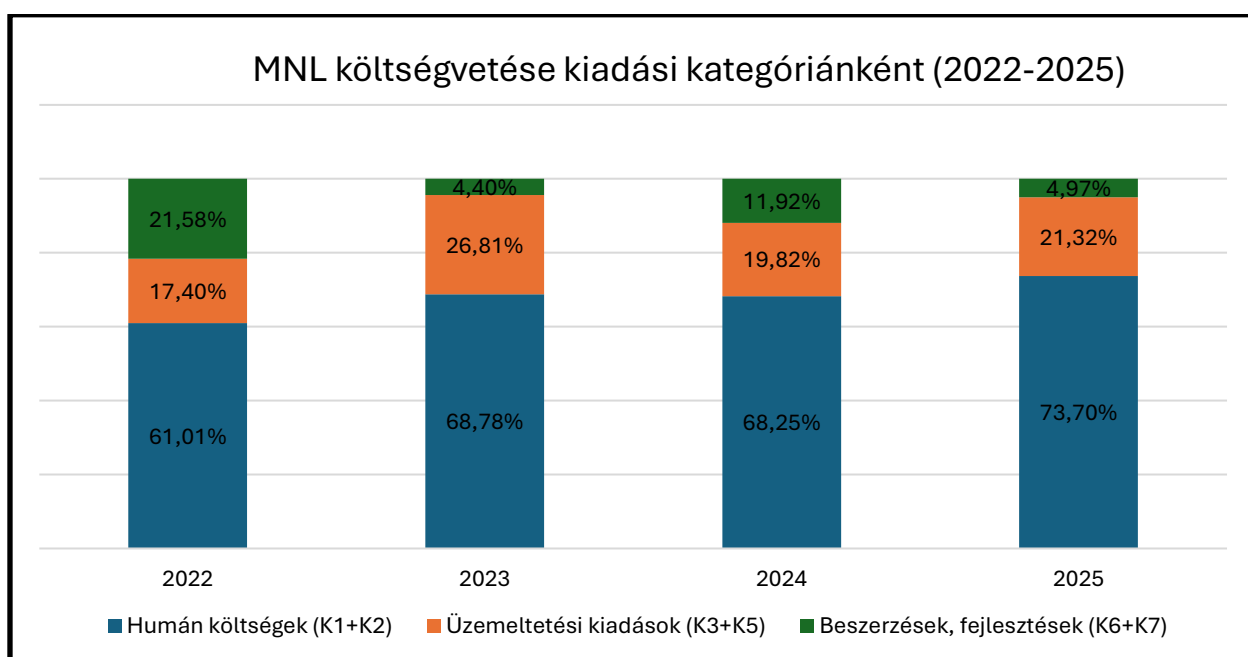
A beszámolók kiegészítő indoklásaiból kitűnik, hogy az intézmény a kötelezettségvállalással terhelt maradványait (különösen 2024-ben, amikor 1 376 601 E Ft került bevonásra) a többéves futamidejű fejlesztések, informatikai beruházások és áthúzódó felújítások kifizetésére használta fel. 2025-re a maradványállomány drasztikus lecsökkenése (180 877 E Ft-ra) jelzi a projektkeretek lezárulását és a pénzügyi keretek szűkülését.

A 2026-os elemi költségvetés (5 653 363 E Ft) a 2024–2025-ben megalapozott bázisszintre épít. A dologi alapkeret (1 056 129 E Ft) és a személyi alapkeret (3 772 888 E Ft) a korábbi évek számait alapul véve már erősen alultervezett, amelyre, ha év közben nem épülnek rá az egyedi támogatások, akkor a költségvetés és az intézmény komoly problémák elé néz. Mindezt tetézi, hogy 2025-ben lezárult a kultúrstratégiai intézmények első ötéves finanszírozási fázisa, a 2026-ra ígért többletforrás biztosításáról azonban nincs információ.

Kiadások részletezése kiemelt előirányzatok szerint (E Ft)

Az alábbi táblázat a ténylegesen teljesített költségvetési kiadások szerkezetét részletezi a kiemelt előirányzati csoportok bontásában ezer forintban (E Ft).

Kiadási jogcím	2022. év	2023. év	2024. év	2025. év
Személyi juttatások (K1)	3 906 798	4 184 463	4 538 534	4 109 082
Munkaadókat terhelő járulékok (K2)	551 792	614 416	638 276	586 082
Dologi kiadások (K3)	1 201 782	1 527 776	1 330 244	1 325 928
Egyéb működési célú kiadások (K5)	70 101	342 739	173 329	32 537
Beruházások (K6)	1 333 299	202 565	730 645	201 054
Felújítások (K7)	243 848	104 694	173 730	115 818

Az MNL működésének gerincét a humánerőforrás-költségek alkotják (a teljes kiadás 60–73%-a). A személyi kiadások (járulékokkal) 2022 és 2024 között 4,46 milliárd Ft-ról 5,18 milliárd Ft-ra nőttek (+16,1%) az ágazati pótlékok beépülése és a minimálbér-emelések miatt. Mivel a kumulált infláció ezen időszakban 39,6% volt, a bérkeret reálértékben mintegy 17%-kal elmaradt az általános áremelkedéstől. Míg 2022 és 2024 között a bérkeret nominálisan nőtt (+16,1%), de az infláció miatt reálértékben mintegy 17%-os elmaradást halmozott fel, a 2025. évi nominális visszalépés (4,70 milliárd Ft-ra) tovább mélyítette a reálbér-szakadékot. A 2022–2025 közötti közel 46%-os inflációhoz képest a mindössze 5,3%-os nominális bérkeret-növekedés azt jelenti, hogy a bérkeret reálértéke 2022-höz képest 2025-re több mint 27%-kal szűkült.

A 2026-os elemi bérkeret alapterve a fogyasztói árszint több mint 50%-os kumulált emelkedése (2022–2026) mellett reálértéken mintegy 36%-os drasztikus visszalépést mutat a 2022-es bérszint vásárlóértékéhez képest. Az MNL 2026. évi elemi bérkeret terve nominálisan is

elmarad a 2022-es tényleges kifizetésektől, miközben a kumulált infláció eléri az 50%-ot. Az elemi költségvetés személyi alapkerete a korábbi évek számait és az inflációs nyomást alapul véve erősen alultervezett. Amennyiben év közben nem érkeznek meg a korábbi évekhez hasonló pótelőirányzatok és bérkompenzációk, a berráfordítások hiánya súlyos működési problémákhoz vezethet.

Érdemi veszélyeket hordoz magában a beszerzésekre, szolgáltatásokra vonatkozó források szűkülése, hiszen az intézmény egyre inkább a létfenntartás költségeit tudja csak kigazdálkodni, további fejlesztésekre a költségvetése nem ad lehetőséget. A 4-5%-os arány kritikusnak mondható, hiszen más kulturális szakterületeken ez az arány 10-20% között mozog. Az esetenkénti arálynövekedést az egyszeri projektforrások jelentik, nem pedig a kiszámítható fenntartói finanszírozás.

Az energiakrízis és dologi költségek (K3) az infláció tükrében

A dologi kiadások alakulását döntően befolyásolta az országos levéltári hálózat (Országos Levéltár és 20 megyei tagintézmény) fizikai fenntartása. 2023-ban a dologi kiadások megugrása (+27,1%, 1,53 milliárd Ft-ra) a háztartási és ipari energiaárak 50–100%-os drágulásával állt összefüggésben, ami messze meghaladta az általános 17,6%-os inflációt.

2024–2025-re a dologi kiadások 1,33 milliárd Ft körüli szinten stabilizálódtak. Míg az általános fogyasztói árszint 2022 és 2025 között 45,8%-kal nőtt, az MNL dologi kiadásai mindössze 10,3%-kal emelkedtek nominálisan. Ez bizonyítja az intézményi költségkontroll rendkívüli hatékonyságát, mivel a dologi működés reálértékben több mint 23%-os megtakarítással valósult meg, azaz az intézmény jelentősen visszafogta a dologi kiadásait, amely már-már a napi szakmai működés kárára történt, tervezhető, érdemi és kiegyensúlyozott fejlesztésre pedig a súlyos és tartós alulfinanszírozottság miatt egyáltalán nem nyílt módunk.

Beruházások, felújítások és építőipari infláció (K6+K7)

Az ingatlan- és infrastruktúra-fejlesztések erősen ciklikusak. A 2022-es (1,33 milliárd Ft) és 2024-es (730 millió Ft) beruházási megugrások nagyívű digitalizációs projektekhez, szerver- és adattároló infrastruktúra beszerezéséhez kapcsolódtak.

Mivel az építőipari és informatikai szektorban az infláció meghaladta az átlagos árindexet (50-60%-os drágulás), a 2025. évi beruházási keret reálértéke lényegesen elmaradt a 2022-es fejlesztési volumen vásárlóértékétől.

Az elemi költségvetések szigorú alaptervvel számolnak. A 2022–2025 közötti közel 46%-os kumulált infláció jelentős reálérték-csökkenést idézett elő a kiadási főösszegben, amit az intézmény év közbeni kiegészítő forrásokkal és fegyelmezett gazdálkodással (azaz megszorításokkal) kezelt. Ugyanakkor a kiegészítő források elmaradása rendkívül súlyos helyzetet eredményezhet a jövőben, további fegyelmezett gazdálkodásra, vagyis újabb megszorításra már nincs lehetőség, így elengedhetetlen a költségvetés korrigálása, az elmúlt időszak inflációs nyomásának rendezése.

Minimális finanszírozási többletigény

Az MNL 2022. évi működési kiadási szintjének reálértéken történő helyreállításához – a beruházási és felújítási kiadásoktól megtisztítva, amelyek egyedi tételekként növelték a

kiadásokat – nagyságrendileg legalább 2,2 milliárd forintos, bázisba épülő többletforrásra lenne szükség éves szinten. Ez nem fejlesztési többletforrást jelentene, hanem megközelítőleg a 2022 óta bekövetkezett infláció következtében elvesztett működési finanszírozási kapacitás helyreállítását.

A finanszírozási korrekció szükségességét különösen indokolja, hogy az MNL működési költségeinek jelentős része *tovább már nem csökkenthető*. Az országos intézményhálózat épületeinek fenntartása, az őrzött levéltári anyag megfelelő állományvédelmi feltételeinek biztosítása, az informatikai rendszerek működtetése, valamint általánosságban a mindennapi levéltári feladatok ellátása olyan kötelező kiadásokat jelent, amelyek tartós alulfinanszírozása szükségszerűen a szolgáltatási színvonal, az intézmény működési biztonságának, a kollégák megélhetésének és az állományunkban lévő, maradandó történelmi értékű iratanyag hosszú távú megőrzésének rovására megy.

Ahhoz, hogy az intézmény ne csak a 2022-es működési kiadások reálszintjéhez térjen vissza, hanem egy valóban működő, fejlődő, a munkavállalóit megbecsülő közgyűjtemény legyen, az elemi költségvetés 5,6 milliárdos főösszegét 2027-től minimum a duplájára kellene emelni. Egy közel 12 milliárdos gazdálkodási kerettel az intézmény rendezni tudná a béreket, dologi kiadások nem jelentenének nehézséget, a beruházások és a felújítások tervszerűen folytatódhatnának, és még ekkor sem érnénk el a könyvtári hálózat (OSZK nélkül!) számolt 2026-os támogatási összegét.

A MEGYEI TAGINTÉZMÉNYEK

A megyei levéltárak alkotják az MNL országos intézményhálózatának alapját, működésük és tevékenységi körük szerteágazó és összetett. A megyei levéltárak munkatársai napi munkavégzésük során sokrétű feladatellátásban vesznek részt, ezért a megfelelő szakmai felkészültség, szakismeret és hozzáállás alapvető fontosságú feladataik teljesítéséhez. Egy megyei levéltár működése során a levéltári alapfeladatok teljes spektrumát felöleli, emellett gondoskodik az épület, illetve épületek üzemeltetéséről, a levéltár környezetének karbantartásáról, a gazdasági és humánpolitikai ügyek intézéséről, valamint kapcsolatot tart a társintézményekkel, a helyi kulturális élet vezetőivel, önkormányzatokkal. A megyei levéltárak munkatársi állománya jellemzően alacsony létszámú, ugyanakkor a dolgozók elhivatottságának köszönhetően kiemelkedően hatékony működésre képes, egy-egy munkatárs több részterületen is magas színvonalú munkát végez.

Az integrációt követően a levéltárak vezetői és munkatársai ugyanakkor több esetben joggal érzékelték úgy, hogy munkájuk sem anyagi, sem erkölcsi elismerésben nem részesül kellő mértékben. A jelenlegi szervezeti struktúra erősen centralizált és hierarchikus jellegű, ami kevésbé kedvez a gyors döntéshozatalnak és az innovációnak. Az MNL működésének eredményessége nem kizárólag szakmai kérdés, hanem nagymértékben függ a működési, szervezési, finanszírozási és adminisztratív feltételek alakulásától is. Az MNL hosszú távú, fenntartható működésének alapfeltétele a megfelelő infrastrukturális háttér biztosítása, a korszerű szervezeti működés kialakítása, valamint a megfelelő humánerőforrás rendelkezésre állásának garantálása.

Mindezekon túlmenően azonban alapvető fontosságú a megfelelő autonómia, döntési szabadság biztosítása is a megyei levéltárak részére. Az elmúlt évek talán legnagyobb kudarca, hogy a tagintézmények vezetői fokozatosan kiszorultak a döntési folyamatokból, azoknak nem részeseivé, hanem inkább elszenvedőivé váltak. Ennek természetes folyamatként a felelősségvállalás mértéke is csökkent, hiszen a döntések a központban születtek, arra semmilyen ráhatásuk nem volt, így a végrehajtás során sem érezték azokat magukénak. Vissza kell állítani tehát a tagintézmény vezetőinek döntési szabadságát egyes területeken (pl. költségvetési kérdések, humán-erőforrás) és erősíteni ebbéli kompetenciájukat, ezzel együtt a felelősség súlyát is viselve. Természetesen ez egy hosszabb elhúzódó folyamatot feltételez, amely a fokozatosság elvére épít, időt hagyva arra, hogy kitapasztaljuk, mely területeken biztosítható a nagyobb autonómia és mely területeken szükséges és előnyös továbbra is a központosítás. Már ezen folyamatok döntéshozatalába is maximális mértékben be kell vonni a vezetőket, akaratuk ellenére még a nagyobb szabadságot sem szabad erőltetni. A konszenzusos döntést követően kísérleti jelleggel kell az egyes folyamatokat modellezni, és a tapasztalatok függvényében a szükséges korrekciókat megtenni. Előbb azonban a működési feltételeket és körülményeket kell biztosítani, hiszen elvárásokat csak akkor fogalmazhatunk meg a vezetők és a munkatársak felé, ha a megfelelő bérrendezés megtörténik, és a működési feltételek kiszámítható módon rendelkezésre állnak. Ezt követően lehet az előbb említett folyamatot elindítani, és megvizsgálni a nagyobb önállóság és autonómia terepét, hangsúlyozottan konszenzusos közös akaraton alapuló módon. Ez a kérdés az intézmény működésének belügye. A megyék autonómiájának kérdésével a korábbi vezetés érdemben nem foglalkozott, így a mi feladatunk, hogy a tagintézmények vezetőivel és a munkatársi kollektívával közösen

átgondoljuk, mely területen támogatja az MNL hatékonyabb fellépését a centralizáció és hol szolgálja jobban a szakmai feladatellátást a nagyobb autonómia. A hatékony működés, meglátásunk szerint, csak a közös akaraton alapuló, valóban effektív módosításoknak köszönhetően biztosítható, amelyben kiemelten fontosnak tartjuk, hogy folyamatos fenntartói egyeztetés mellett az MNL strukturális kialakításába végre az MNL dolgozóinak is befolyása legyen.

Különösen fontos ez a kérdés, ha figyelembe vesszük azokat a radikális változásokat, amelyek a magyar levéltárügyet is jellemzik. Az MNL feladatkörébe a levéltári törvényben, valamint a végrehajtási rendeletekben meghatározott levéltárszakmai feladatok tartoznak. A levéltári feladatellátás köre a következő években várhatóan tovább bővül. A hagyományos, papíralapú iratok mellett egyre nagyobb arányban jelennek meg az elektronikus iratok, amelyek átvétele, feldolgozása, hosszú távú megőrzése és szolgáltatása új szakmai, technológiai és szervezeti kihívások elé állítja az intézményrendszert.

A jövőben olyan létszám- és kompetenciaszerkezet kialakítására van szükség, amely egyaránt biztosítani képes a hagyományos levéltári feladatok magas színvonalú ellátását, valamint az elektronikus iratkezeléssel összefüggő új típusú feladatok szakszerű kezelését. A levéltári szakmát érintő technológiai változások – különösen az elektronikus ügyintézés térnyerése és a mesterséges intelligencia alkalmazása – várhatóan alapvetően átalakítják a munkakörök tartalmát és az elvárt szakmai készségeket.

Ez a változás érinteni fogja a szervezeti egységek vezetőit is, akiknek nemcsak szakmai téren, hanem – amennyiben például a gazdálkodás területén nagyobb autonómiát élveznek –, a gazdálkodás és üzemeltetés terén is komoly felzárkóztatásra van szükségük. A nagyobb önállóság azt jelenti, hogy a vezetőknek a szakmai teljesítésen túl egyéb területen is kiemelkedően magas szintű képességekkel kell bírniuk, amelyeket meg kell szerezniük és szinten is kell tartaniuk. Első lépésként tehát a szervezeti egységek vezetőit kell képzések és ismeretátadás útján fejleszteni, hogy képesek legyenek önállóbb, felelősségteljes módon a feladatukat ellátni. Ezek a lépések nem valósíthatóak meg egyik napról a másikra, 14 év változatlan működése nem bontható le azonnal: alaposan elő kell készíteni és megvalósításukra időt hagyni. Az elmúlt időszak gyakorlata azt mutatta, hogy a szervezeti egységek vezetőitől úgy vártunk el vezetői kompetenciákat, hogy sem kinevezésük előtt, sem az azt követő időszakban nem képeztük őket. A vezetői ismeretek átadásának rendszerezett formájára soha nem került sor, és a velük szemben támasztott elvárásokat sem fogalmazta meg senki egyértelműen. Korábban az államháztartási és vezetési ismereteket nyújtó, legalább 120 órás képzés elvégzése kötelező volt, azt azonban a hatályos jogi szabályozás, a 39/2020. EMMI rendelet éppen az integráció miatt esetükben nem teszi kötelezővé, míg mondjuk az önállóan működő megyei hatókörű városi könyvtárak vagy megyei hatókörű városi múzeumok vezetőivel szemben ez továbbra is elvárás.

Fontos, hogy a vezetők felé legyenek világos belső elvárások a képzéseket illetően. Minél nagyobb az autonómia, minél nagyobb az ezzel járó felelősség, annál inkább elvárható az intézmény részéről, hogy a vezetőit képezze, és csak az arra valóban alkalmas, és ezeket a feladatokat komplexitásában ellátni képes vezetőket foglalkoztassa ebben a munkakörben. A központosításnak és a központi szervezeti egységek által történt irányításnak egyik nagy előnye,

hogy a folyamatosan változó jogszabályi és gazdasági környezetben ezen folyamatok monitorozásának, megoldások kidolgozásának és alkalmazásának terhét leveszi a szervezeti egységek vezetőinek válláról, egyúttal a felelősség terhét is csökkenti. Természetesen megvizsgálva a lehetőségeket lehet úgy is dönteni, hogy nagyobb fokú döntési és működési önállóságot biztosítunk a szervezeti egységek vezetőinek úgy, hogy a szakmai iránymutatást továbbra is központi szervezeti egységek nyújtják.

A belső reformot azonban csak közösen, a szervezeti egységek vezetőinek bevonásával, az ő és az intézmény érdekeinek szem előtt tartásával hozhatjuk meg, kifejezetten figyelve arra, hogy az alkalmazásra megfelelő előkészítési időt hagyjunk.

Az alábbiakban az MNL megyei tagintézményeinek vezetői által megküldött javaslatokat és problémafelvetéseket összegezzük, amelyek alapján jól kirajzolódnak azok a területek, ahol változtatásra, illetve beavatkozásra van szükség. Ezen problémafelvetésekre a pályázati anyagban az adott szakterületekre vonatkozó részeknél találjuk a reflexiókat, megoldási javaslatokat. Az anyag második felében pedig minden megyei tagintézményről egyenként, a terjedősséget elkerülendő, rövid összefoglalókban olvashatunk helyzetértékelést. Ezekben az értékelésekben a működési keretek bemutatásán túl az infrastrukturális problémákra és fejlesztési irányokra is kitértünk. Álláspontunk szerint a megyei levéltárak adottságainak, aktuális helyzetének holisztikus módon történő bemutatása kiemelkedően fontos annak érdekében, hogy a maga teljességében lássuk az intézményt.

ÖSSZEFOGLALÓ JAVASLAT AZ MNL MEGYEI TAGINTÉZMÉNYEITŐL ÉRKEZETT FEJLESZTÉSI JAVASLATOK ÉS KRITIKAI ÉSZREVÉTELEK ALAPJÁN

Az alábbi összefoglaló tizenhat megyei tagintézmény – tehát a megyei szint több mint kétharmada – vezetőitől, illetve munkatársaitól érkezett, az MNL működésének fejlesztésére vonatkozó javaslatokat és kritikai észrevételeket rendszerezi. A visszajelzések – bár eltérő hangsúlyokkal és helyi sajátosságok mentén fogalmazódtak meg – számos ponton azonos irányba mutatnak, és együttesen egy olyan strukturált reformot körvonalaznak, amely a szervezeti működés, a gazdálkodás, a humánerőforrás, az állományvédelem, a digitalizáció, a tudományos-közművelődési tevékenység és a kutatószolgálat területén egyaránt érdemi javulást eredményezhet. A fejezet célja, hogy az egyes tagintézményi anyagokban megfogalmazott, egymást gyakran megerősítő javaslatokat egységes, összefüggő szövegbe rendezve mutassa be, ugyanakkor helyet adjon a rendszer működésével kapcsolatos kritikai észrevételeknek is.

Szervezeti struktúra és decentralizáció

A beérkezett anyagok egyik visszatérő témája a 2012-es integráció öröksége. A legtöbb tagintézmény egyetért abban, hogy az egységes, állami fenntartású MNL érdekérvényesítő képessége lényegesen erősebb, mint amilyen a különálló megyei levéltáraké volt, ezért az integráció fenntartása összességében kedvezőbb a kisebb, hátrányosabb helyzetű tagintézmények számára, hiszen országos jelentőségű projektekbe és fejlesztésekbe kapcsolódhatnak és kapcsolódhattak be. Ugyanakkor a vélemények egyöntetűen rámutatnak arra, hogy a jelenlegi, erősen centralizált és hierarchikus működés alig ad mozgásteret a megyéknek, lassítja a döntéshozatalt, gátolja az innovációt, és a mindennapi, helyi szintű problémák kezelését is aránytalanul nehézkessé teszi.

A javaslatok közös iránya ezért nem a 2012 előtti széttagság visszaállítása, hanem egy ésszerű decentralizáció a tagintézmények gazdasági és operatív döntési önállóságának részleges helyreállítása, miközben az egységes szakmai irányítás, az informatikai infrastruktúra, a digitális adatbázisok és a gazdasági-jogi természetű központi adminisztráció (bérszámfejtés, közbeszerzés, jogi képviselet) továbbra is intézményi szintű, centralizált feladat maradna. Több javaslat szorgalmazza a megyei igazgatók szerepének megerősítését az intézményi döntéshozatalban, rendszeresen ülésező szakmai munkacsoportok (pl. iratátvétel, selejtezés, digitalizálás, adatbázisépítés) létrehozásával, amelyek a főigazgatói döntések szakmai előkészítésében is részt vennének.

Kritikai észrevételként fogalmazódott meg, hogy a működéstámogató területek struktúrája jelenleg túlságosan széttagolt, és egyes szervezeti egységek szerepe, indokoltsága felülvizsgálatra szorul. A Tudományos Igazgatóság szerepét és a kutatónapok kezelésének decentralizálását érdemes újragondolni, míg egyes, kifejezetten szűk, személyre szabott szervezeti egységek (pl. Kelet-Ázsiai Kutatóközpont, Gulág- és Gupvikutató Intézet) fenntartása szakmailag nehezen indokolható. Ezzel párhuzamosan több visszajelzés hangsúlyozza, hogy a feladatdelegálás mikéntjét (ütemezés, reális határidők) is újra kell gondolni, mivel a központi szervezeti egységek által kiadott feladatokat a vidéki tagintézményeknél gyakran egy szűk, leterhelt stáb kénytelen végrehajtani.

Gazdálkodás és beszerzés

A gazdálkodási és beszerzési folyamatok egyszerűsítése szinte minden tagintézmény anyagában kiemelt helyen szerepel, és ez az egyik legerősebb, leginkább konszenzusos javaslati csoport. A jelenlegi engedélyezési eljárás lassúsága miatt a beszerzési határidők és akciók lehetőségei rendszeresen elévülnek, a helyi vállalkozók pedig a többszöri árajánlatkérés miatt idővel elzárkóznak az együttműködéstől. Ennek orvoslására a tagintézmények egybehangzóan éves, összeghatárhoz kötött saját gazdálkodási keret bevezetését javasolják, amely felett a helyi vezetés a közbeszerzési szabályok tiszteletben tartása mellett önállóan rendelkezhetne, emellett gyorsított vagy sürgősségi eljárásrendet szorgalmaznak olyan rendkívüli, halaszthatatlan műszaki hibák (csőtörés, dugulás, üvegtörés, viharkár) esetére, amelyek jelenleg is működési zavart és állományvédelmi kockázatot jelentenek.

Több javaslat mutat rá arra, hogy az igazgatók, levéltárosok nem rendelkeznek építészeti, épületgépészeti vagy közbeszerzési szakismeretekkel, ezért a műszaki problémák szakszerű leírása és a beszerzési kötelezettség megítélése is nehézséget okoz; ennek megoldására központi vagy regionális szinten műszaki szakértő bevonását, valamint egy egységes, naprakész nyilvántartás kialakítását javasolják a közbeszerzés-köteles termékekről. Hasonlóképpen visszatérő igény az egyszerű, gyakorlatban is alkalmazható beszerzési útmutatók, folyamatábrák és iratminták elkülönítése összeghatárok szerint, mivel a jelenlegi szabályzat gyakorlati alkalmazása bizonytalan, az iratminták pedig jellemzően csak a szerződéses esetekre készültek. Az ingatlanok üzemeltetésével összefüggésben javaslat született a bérleti szerződések és a kötelező érintésvédelmi, villámvédelmi felülvizsgálatok utókövetésének rendszerre tételére, a feltárt hibák tényleges javításának nyomon követésére, valamint az intézményi ingatlanállomány megfelelő vagyonbiztosítására a leggyakoribb káresemények (üvegtörés, csőtörés, viharkár) gyors és költséghatékony kezelésére.

Kritikaként fogalmazódott meg, hogy a tagintézményi igazgatók számára jelenleg sem az éves gazdálkodási keret nagysága, sem az afeletti önálló rendelkezés lehetősége nem egyértelmű, minden kiadási igényt egyedileg kell indokolni és központilag jóváhagyatni, ami bizonytalanná teszi a tervezést, míg a központi tömeges beszerzéseknél (pl. irodaszer, tisztítószer) az igényelt tételeket olykor előzetes egyeztetés nélkül törlik, a kategorizálás szempontjai pedig nem átláthatók a tagintézmények számára.

Humánerőforrás, bérezés és teljesítményértékelés

A bérezés kérdése az egyik leggyakrabban és leghatározottabban megfogalmazott probléma. Több tagintézmény jelzi, hogy a régebb óta és nemrég belépett munkatársak, illetve a közép- és felsőfokú végzettségűek bére között gyakorlatilag nincs érdemi különbség, ami rontja a megtartóerőt és a szakember-utánpótlást; hasonlóan feszültséget okoz a fővárosi és vidéki, valamint a tagintézményi vezetők és osztályvezetők közötti bérkülönbség. Ezzel összefüggésben visszatérő javaslat egy kiszámítható, végzettséghez, munkakörhöz, szolgálati időhöz és teljesítményhez kötött sávos előmeneteli modell kidolgozása, amely a fluktuáció ellen is hat. Minderre megfelelő fenntartói finanszírozás fényében intézményen belül is sort lehet keríteni. Több anyag támogatja a differenciált bérezés valamilyen formájának bevezetését, ugyanakkor a jelenlegi Teljesítményértékelési Rendszerrel (TÉR) szemben határozott kritika fogalmazódik meg, mivel a levéltári munka nagy része nem mérhető egzakt számokkal, az

évenkénti kötelező értékelés – érdemi anyagi tét (jutalmazás, bónusz) hiányában – nem motivál, nem jutalmaz és nem is büntet ténylegesen, több helyen inkább feszültséget szült a vezetők és beosztottak között, mintsem érdemi eredményt hozott volna.

A humánerőforrás-gazdálkodás megerősítésére javaslat született egy regionális HR-rendszer kialakítására, amelyben egy-egy referens néhány megye humánpolitikai feladatait (pályázatok koordinálása, betöltetlen álláshelyek nyomon követése, fluktuáció-elemzés, vezetői HR-támogatás) fogná össze, kiegészülve rendszeres gyakornoki- és mentorprogramokkal, egyetemi együttműködésekkel, valamint közép- és felsővezetői kompetenciafejlesztéssel. Több tagintézmény konkrét vezetői és munkatársi tréningeket (pszichológia, vezetéselmélet, gazdasági ismeretek, problémamegoldás, coaching) javasol. Gyakorlati problémaként merült fel a tartós, 30 napot meghaladó hiányzások helyettesítésének, valamint a gazdasági ügyintézők szabadságolás alatti helyettesítésének megoldatlansága – utóbbi miatt egy központilag kijelölt, a szükséges jogosultságokkal rendelkező munkatárs bevonását javasolják. Több beadvány szerint problémás munkavállalók esetén nagyobb központi (jogi) támogatásra volna szükség, hogy a közvetlen vezetők érdemben és időben kezelhessék a személyi konfliktusokat.

Infrastruktúra, állományvédelem és raktározás

Az állományvédelem és a raktári kapacitás kérdése az egész intézményrendszert érintő, kritikus terület – erről részletesen a megyékre vonatkozó részben van szó. A hiányzó raktári kapacitás megoldására szakmailag megalapozott, középtávú raktárfejlesztési terv és egy egyértelmű prioritásokon, kapacitásokon alapuló iratátvételi ütemterv kidolgozását javasolják. Az állományvédelmi feladatok (restaurálás, savtalanítás, fertőtlenítés, könyvkötészet) és a kapcsolódó dologi kiadások (pl. savmentes doboz beszerzése) finanszírozása jelenleg jellemzően eseti döntésektől függ, ezért tagintézményenkénti éves állományvédelmi keret, országos restaurálási prioritási rendszer, központi keretszerződések és egységes technikai minimumkövetelmények bevezetését javasolják; megjegyzendő ugyanakkor, hogy az állományvédelmi ajánlás érvényben van, amely alapjaiban rögzíti ezeket. A regionális digitalizáló és állományvédelmi központok koncepciójával kapcsolatban ugyanakkor megjelenik egy kritikai ellenvélemény is: bár a nagy volumenben történő digitalizálás és állományvédelmi feladatok regionális szintű ellátása indokolt lehet, a meglévő helyi (pl. könyvkötő, restaurátor) kapacitások teljes felszámolása veszélyeztetné az ad hoc, gyors helyi beavatkozásokat igénylő, kisebb javítási munkák elvégzését, ezért ezek fenntartását is szükségesnek tartja a beadványok szerzőinek egy része.

Az épületek állapotával kapcsolatban egyedi, tagintézményi szintű problémák (nedvesedő raktárrészek, hűtés-fűtés hiánya, felújítatlan épületrészek) mellett általános igényként fogalmazódik meg a klimatizálás fejlesztése a nyári hőség miatt, valamint hosszabb távon az egytelephelyes, korszerű raktártechnológiával rendelkező épületek kialakítása. A napi működést segítő javaslatként merült fel a savmentes dobozbeszerzés MNL-szintű, éves ütemezésű tervezhetővé tétele, amelyet a tagintézmények jelenleg átláthatatlannak és kiszámíthatatlannak érznek.

Digitalizáció, informatika és mesterséges intelligencia

A szakrendszerek működésével kapcsolatban visszatérő probléma a scopeArchiv korlátozott jogosultságokkal engedélyezett használata, a kulcsfelhasználói szintű törlési jogkör hiánya, a hibásan vagy duplikáltan rögzített adatok kezelhetetlensége, valamint a nagyméretű fájlok feltöltésének korlátozottsága megyei szinten. Emellett igény mutatkozik a Poszeidon iratkezelő rendszer alapképzésének kötelezővé tételére a régebbi munkatársak körében is. A tagintézmények egy része hosszabb távon egy felhasználóbarátabb, a magyar levéltári gyakorlattal jobban kompatibilis iratkezelési rendszer bevezetését tartaná kívánatosnak.

A digitalizáció területén több javaslat szorgalmazza minden tagintézmény ellátását nagyformátumú (A/0, illetve A/2 síkágyas) szkennelrel és felvételező munkatárssal, hogy tervezhető ütemben haladhasson a digitalizálás; szakmai projektként merült fel a földhivatali nyilvántartások (telekkönyvi betétek), valamint a levéltárakban őrzött nagy mennyiségű fénykép- és tervtári anyag rendszerezett, vízjelezett digitalizálása és online, tárgyszavak szerint kereshető közzététele, amelyhez központilag kidolgozott adatbázis keretrendszer és a gyűjtőportál (AOL) bővítése szükséges. Az elektronikus ügyintézés arányának növelése – amely egyes tagintézményeknél már meghaladja a teljes ügyiratforgalom háromnegyedét – szintén kiemelt cél, ehhez kapcsolódóan javasolt a részfolyamatok (pl. iratselejtezési jegyzőkönyvek záradékoltatása) teljes körű elektronizálása is. Több anyag konkrét javaslatot tesz a mesterséges intelligencia adminisztratív és gazdasági célú alkalmazására, például az elektronikusan érkező számlák automatikus iktatására, illetve az űrlapon beérkező ügyfélmegkeresések automatizált kezelésére. A honlap és a digitális kommunikációs felületek korszerűsítése (virtuális kiállítások, videótartalmak megjelenítése, interaktív levéltárpedagógiai elemek) szintén több tagintézmény anyagában megjelenik, egy egységes, országos kommunikációs infrastruktúra-fejlesztési program részeként.

Kutató- és ügyfélszolgálat

A kutatószolgálati adminisztráció egyszerűsítése és a párhuzamos adatkezelések megszüntetése több tagintézmény szerint is időszerű, csakúgy, mint a digitális kutatási hozzáférés bővítése, amely egyszerre csökkentené a kutatótermek leterheltségét és óvná az eredeti iratállományt. Javaslat született a 2024. július 1. előtt kiadott, visszavonásig érvényes kutatási támogató állásfoglalások időszakos felülvizsgálatára, a kutatási témához kötött adatkör pontosabb meghatározására, valamint a támogatói nyilatkozatok kiadási folyamatának, adott esetben központosított jóváhagyásának átgondolására, mivel ennek jogi vonatkozású elbírálása meghaladja a helyi munkatársak és vezetők kompetenciáját. Az MNL kutatási szabályzatában ugyan rögzítve van, hogy milyen esetben lehet megvonni a látogatói jegyet, de talán egy egységes oktatással egybekötött ismertetés szükséges lenne.

Tudományos és közművelődési tevékenység

A tudományos és közművelődési programok (kiállítások, konferenciák, kiadványok, levéltárpedagógiai foglalkozások) finanszírozása jelenleg kiszámíthatatlan, mivel a Nemzeti Kulturális Alap pályázati forrásaiból az MNL kultúrstratégiai intézményi státusza miatt kiszorult, belső pályázati keret pedig nem minden esetben pótolja ezt. Emiatt több tagintézmény egy egységes, kiszámítható országos rendezvénytámogatási és kiadványfinanszírozási keret

létrehozását javasolja, amely fedezné a szakmailag igényes programokhoz szükséges, jelenleg nem finanszírozható kiadásokat (külső előadói honorárium és utazás, vendéglátás, terembérlet, audiovizuális rögzítés, kommunikáció). Több anyag emellett azt is jelzi, hogy a levéltári alapfeladatok ellátásának nagyobb hangsúlyt kellene kapnia az éves munkatervekben a projektalapú, gyakran kapkodó, rosszul ütemezett programokkal szemben, amelyek túlterhelik a munkatársakat és elvonják az időt a napi feladatoktól.

Több tagintézmény javasolja egy közös, minden MNL-tagintézményben azonos napon megtartott „levéltárak napja” bevezetését – a Múzeumok Éjszakájához való jelenlegi csatlakozás helyett –, amely önálló arculatot adna a levéltári szakmának a nagyközönség előtt. A levéltárpedagógia területén visszatérő kritika, hogy a túlzott adminisztráció és a bonyolult munkaterv-, illetve beszámolósablonok inkább hátráltatják, mintsem segítik a kreativitásra és élményalapú oktatásra épülő tevékenységet.

Belső kommunikáció, szakmai fórumok és szabályozás

Több tagintézmény egybehangzóan szorgalmazza a rendszeres szakmai fórumok, egyeztetések és tapasztalatcserék intézményesítését, hogy az MNL egységesen léphessen fel a központosított partnerszervek (pl. ügyészségek) felé, és hogy a jó gyakorlatok megosztása szervezett keretek között történhessen. Ehhez kapcsolódik a központi szervezeti egységek munkatársainak tagintézményi látogatási lehetősége, valamint a megyei levéltárak egymás közti tapasztalatcseréjének támogatása. Kritikaként fogalmazódott meg, hogy a szabályzatváltozásokról a tagintézmények gyakran csak utólag értesülnek, miközben korábban lehetőség volt az előzetes, konszenzusos véleményezésre; ennek visszaállítását több anyag is kéri. Hasonlóképpen visszatérő igény, hogy a hosszú, bonyolult nyelvezetű szabályzatokból rövid, közérthető összefoglalók és döntési folyamatábrák készüljenek, valamint, hogy az egyéni és tagintézményi munkabeszámoló-sablonok egyszerűsödjének és összehangolódnak, mivel a jelenlegi, sok esetben több tucat fájlból álló rendszer gyakorlati kitöltése és összesítése aránytalanul nagy terhet jelent.

Kritikai észrevételek a rendszer működéséről

A beadványok jelentős része önálló kritikai észrevételeket is megfogalmaz, amelyek túlmutatnak a konkrét fejlesztési javaslatokon. Több tagintézmény szerint az ISO minősítés megszerzésére és fenntartására fordított munka és anyagi ráfordítás nem áll arányban az abból származó tényleges intézményi előnyökkel, és e feladat inkább presztízsjellegű, mintsem szakmailag indokolt volt; hasonló kritika érte a Teljesítményértékelési Rendszert, amelynek tényleges anyagi tét (érdemi bónuszrendszer) nélkül kevés a motiváló ereje, ugyanakkor konfliktusokat gerjesztett a vezetők és a munkatársak között. Több anyag jelzi továbbá, hogy az egyes munkafolyamatokat vizsgáló munkacsoportok túl sűrű egyeztetései aránytalanul sok időt vonnak el a vezetőktől a napi feladatok ellátásától, és hogy az MNL nemzetközi (például dél-koreai) kapcsolatainak relevanciáját nehéz a helyi működés szempontjából értelmezni.

Kritikaként merült fel az is, hogy a levéltár alapfeladatai (iratátvétel és feldolgozás, selejtezés, szervellenőrzés) egyes tagintézményeknél messze elmaradnak a kívánatos szinttől, miközben a projektalapú, gyakran kevésbé eredményes tevékenységek aránytalanul nagy figyelmet és erőforrást kapnak. Végül több anyag emlékeztet arra, hogy a 2012-es integráció során nagyon

eltérő fejlettségű és jellegű szervezeti egységek kerültek össze, aminek hatása – a megvalósult fejlesztések ellenére – a mai napig érzékelhető, és a jövőbeli fejlesztéseknek ezt a heterogenitást is figyelembe kell venniük.

Összegzés

A tagintézményi visszajelzések összességükben egy olyan fejlesztési irányt rajzolnak ki, amelynek középpontjában a jelenlegi, erősen centralizált működés ésszerű oldása áll. A megyék nagyobb operatív és gazdasági önállóságot szeretnének, egyszerűbb és gyorsabb beszerzési és engedélyezési folyamatokat, kiszámíthatóbb és versenyképesebb bérezést, tervezhető állományvédelmi és infrastrukturális fejlesztéseket, valamint a digitalizáció és az elektronikus ügyintézés következetes bővítését – mindezt az egységes szakmai irányítás és az intézményrendszer együttes érdekérvényesítő erejének megtartása mellett. A javaslatok emellett világosan jelzik, hogy a levéltári alapfeladatok (iratátvétel, -feldolgozás, kutató- és ügyfélszolgálat) elsőbbségét helyre kell állítani a projektalapú, gyakran kapkodva szervezett tevékenységekkel szemben, és hogy a szervezeti, adminisztratív terheket – az ISO-minősítéstől a jelenlegi teljesítményértékelési rendszerig – érdemes a tényleges hozzáadott értékük alapján felülvizsgálni.

AZ MNL BARANYA VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Baranya Vármegyei Levéltára (MNL BaVL) Baranya vármegye és Pécs város iratanyagát őrző, az MNL egyik legnagyobb vidéki tagintézménye. Jogelődje az 1950-ben létrehozott Pécsi Állami Levéltár, majd Baranya Megyei Levéltár volt. Az intézményt 2021 óta Dr. Gözsy Zoltán főlevéltáros vezeti igazgatóként, helyettese 2024 januárjától Polyák Petra.

A levéltár három állami tulajdonú, vagyonkezelésbe kapott épületben működik Pécssett:

- Központi (Király utcai) épület – 7621 Pécs, Király u. 11. – kb. 3343 m²
- Rét utcai részleg – 7623 Pécs, Rét u. 9. – kb. 2928 m²
- Nyírfa utcai részleg – 7622 Pécs, Nyírfa u. 3. – kb. 1376 m²

Az őrzött iratanyag mennyisége 16495 iratfolyóméter (ifm), ami évek óta stagnál (2021–2024 között mindössze 59,96 ifm-mel nőtt), mert a levéltárnak gyakorlatilag nincs szabad raktári kapacitása. A raktárterület mintegy negyede „nem megfelelő” vagy „szükségraktár” minősítésű; eközben az illetékességi körbe tartozó szerveknél (kormányhivatal, bíróságok, önkormányzatok, intézmények stb.) összesen kb. 12970 folyóméternyi levéltárárett irat vár átvételre, raktárhiány miatt. Az MNL saját, 2023. júliusi sürgős beavatkozást igénylő épületek felmérése szerint a Király utcai épület elektromos és villámvédelmi hálózata balesetveszélyes, a szennyvíz- és vízvezeték-hálózat felújításra szorul, a Nyírfa utcai telephely pedig jelenlegi állapotában levéltári célra alkalmatlan, iratállomány-védelmi szempontból azonnali beavatkozást, illetve új telephelyre költözést igényelne. Az állapotfelmérés óta történtek lépések a helyzet rendezésére, ettől függetlenül az épületek alapállapota nem változott. A Rét utcai melléképületek és a Nyírfa utcai raktárak egy része klimatikusan (páratartalom, hőingadozás, beázás) is alkalmatlan iratok tárolására; 2024-ben a Nyírfa utcai tető szigetelésével sikerült megszüntetni legalább a beázást.

Az MNL 2027. évi országos fejlesztési terve a pécsi épületekre is tartalmaz tételket lábazati szigetelésre (Király u., Rét u.), a tűzjelző-riasztó rendszer cseréjére, a villámvédelmi hiányosságok javítására mindhárom épületben, valamint az elvetemedett fa nyílászárók, raktárajtók és a raktári világítás cseréjére. Hosszabb távú megoldásként 2021 óta tárgyalások folynak Pécs várossal, Baranya vármegyével és a Pécsi Tudományegyetemmel (PTE) egy közös, zöldmezős beruházású raktárépület, valamint a Király u. 11. és 9. szám alatti ingatlanok Csorba Győző Könyvtárral közös bővítése ügyében; a PTE 2024-ben elkészítette mindkét beruházás program- és látványterveit, amelyek kb. 30.000 iratfolyóméternyi új kapacitást teremtenének. A megvalósításnak sajnos minimális a realitása, pedig rendkívüli mértékben szükség lenne a kapacitásbővítésre és az alkalmatlan raktárak kiváltására.

A levéltár státuszlétszáma 2025-ben 24 fő (6 főlevéltáros, 4 levéltáros, 3 segédlevéltáros, 6 levéltári kezelő és egyéb munkakörök) volt, ami jelentősen azóta sem változott, ezt négy, egymást kiegészítő munkacsoport (szervellenőrzési, ügyfélszolgálati, kutatószolgálati, valamint közművelődési és tudományos munkacsoport) fog össze. Az iratállomány 55%-a alapszinten, 36%-a középszinten, 7%-a darabszinten rendezett, 2%-a rendezetlen; a fondok/állagok 82%-a online is elérhető raktári jegyzékkel bír. A szervellenőrzések száma évről évre nő (2021: 36, 2025: 60 ellenőrzés) a 406 illetékességi körbe tartozó iratképző szervnél.

A kutatószolgálat két telephelyen (Király utca, Rét utca) működik; 2022-ben, egy évvel az országos bevezetés előtt - pilot modell keretében - már elindult az online kikérés. 2024-ben 273 beiratkozott kutató regisztrált és 875 kutatói kéréslap érkezett, a kutatások 53%-a tudományos célú. Az ügyfélszolgálati átlagos ügyintézési idő 8 nap, ami jobb az MNL teljes szervezeti átlagánál. Az informatikai fejlesztések között új munkaállomások, hálózati eszközök, 100/100 Mb/s sávszélesség mindhárom telephelyen és a scopeArchiv nyilvántartó rendszer bővített használata szerepel.

A levéltár rendszeres partnere a Pécsi Tudományegyetemnek (közös óratartások, kötelező levéltári gyakorlat, Forrástan-kurzusok), a Csorba Győző Könyvtárnak és a Janus Pannonius Múzeumnak, valamint az Eszéki Állami Levéltárnak (közös kiállítás Pécs–Eszék testvérvárosi kapcsolat 50. évfordulójára). Évente megrendezi a Levéltári Napok konferenciasorozatot, iskolai projektnapokat és tanulmányi versenyeket szervez (pl. „Mondj egy sztorit a Dédiről!”), nyári táborokat tart, és jelen van a Facebook-on (kb. 1500 követő) és Instagramon, valamint YouTube-csatornán. Kiemelt kiadványsorozata Visy László pécsi főispán első világháborús naplójának évenkénti közreadása, és rendszeresen ad ki évkönyvet és a Baranyai Történelmi Közlemények című sorozatot. A rendezvényeken és kiállításokon részt vevők száma 2021 és 2024 között 147-ről 591-re nőtt.

A vezetés a kooperációt (MNL központi egységekkel, szomszédos megyei levéltárakkal, PTE-vel, helyi közgyűjteményekkel), a progressziót (digitalizáció, iratátvétel bővítése), a stabilizációt (a kollektíva megtartása) és a koordinációt (az MNL-elvárások és a napi feladatok összehangolása) tekinti legfőbb célkitűzéseinek. Kiemelten sürgető, folyamatosan napirenden lévő feladat a raktárhiány megoldása és a kintlévő, levéltárárett iratok fokozatos átvétele, emellett az állományvédelem, a selejtezés és a digitalizációs kapacitás bővítése, valamint a kutató- és ügyfélszolgálati tájékoztatás színvonalának fenntartása a folyamatosan növekvő adminisztratív és informatikai terhelés mellett.

AZ MNL BORSOD-ABAÚJ-ZEMPLÉN VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárát (MNL BAZVL) 2018 januárja óta Dr. Kis József igazgatja, aki 2002 óta dolgozik az intézményben, korábban az Alsózsolcai Fióklevéltár osztályvezetőjeként, majd igazgatóhelyettesként. A tagintézmény három telephelyen működik: a miskolci központban (Egyetemváros), az Alsózsolcai Fióklevéltárban és a Sátoraljaújhelyi Fióklevéltárban. A 2025-as adatok alapján mintegy 15705 ifm iratanyagot őriztek (egy része bértárolt anyag), a személyi állomány 27 főből állt (15 fő Miskolcon, 5 fő Sátoraljaújhelyen, 7 fő Alsózsolcán). A Sátoraljaújhelyi és az Alsózsolcai Fióklevéltárat önálló osztályvezető irányítja, a miskolci központ vezetése az igazgatóhelyettes feladata.

Az elmúlt évek legmeghatározóbb fejleménye a miskolci egyetemvárosi új levéltári központ megépülése volt. A kormány határozata alapján a Miskolci Egyetemen emelt új épület a korábbi tárolókapacitás mintegy tízszeresét biztosítja. A költözés előkészítése 2023 folyamán komoly szervezőmunkát igényelt. 2025-ben a folyamat lezárult, az év során Miskolcon befejeződött a könyvtári állományegységek végleges elhelyezése is az új épületben, vagyis az egyetemvárosi központ 2025-re üzembe állt.

A Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár a műemléki vármegyeháza (ma polgármesteri hivatal) épületében, az egykori „Kazinczy-levéltár” területén működik. Itt évtizedeken át nem volt iratátvételi lehetőség, így 500 ifm tanácsai és jelentős, pontosan meg nem becsülhető mennyiségű önkormányzati, jogszolgáltatási iratanyag levéltári átadása maradt el. A helyzetet 2022-ben öt új raktárhelyiség átvétele, valamint az alsózsolcai raktárgaléria részleges lebontásával és sátoraljaújhelyi beépítésével elért mintegy 700 folyóméteres kapacitásbővítés enyhítette. Az épület nyílászáróit 2018-ban cserélték, ugyanakkor a felújítás során feltárt műemléki falfestés-részletek és a boltívek repedései máig rendezetlenek, a levéltárosi dolgozószooba emiatt hosszú ideig nem volt teljeskörűen használatba vehető.

Az Alsózsolcai Fióklevéltár 2008-ban épült levéltári célra, szendvicspanel-technológiával, hagyományos salgó-rendszerű galériás raktárakkal, mintegy 14 ezer folyóméteres kapacitással. Bár a közbiztonsági helyzet miatt korábban felmerült az épület feladása, a tényleges iratmennyiség (a raktár hosszú távon körülbelül 22 ezer ifm tárolására alkalmas) miatt végül a megtartása és kisebb (pl. burkolat) felújítása mellett döntöttek. Itt működik az intézmény önálló restaurátor műhelye is, amely jelenleg is egyfős létszámmal dolgozik. A gépjárműparkot 2022 elején egy új Suzuki Vitara beszerzésével korszerűsítették.

A tagintézmény teljes iratanyaga legalább középszinten rendezett, a szakmai munka súlypontja az ellenőrző rendezésre, a nyilvántartások pontosítására és a kutatást segítő segédletek készítésére helyeződött. Az MNL BAZVL országos összevetésben is rendre kiemelkedő teljesítményt nyújt, az ellenőrző rendezés terén egyedülállóan, 85 fond és 309,69 ifm terjedelemben végzett munkát – jellemzően jogszolgáltató szervek iratanyagán –, ami a megyei levéltárak közül a legnagyobb volt; a raktári rendezésben (átrendezés, mintaállványozás) szintén az élmezőnyben szerepelt 97 fonddal és 531,82 ifm-mel. A 2018–2022 közötti időszakban 424,83 ifm iratanyagról készült darabszintű vagy tematikus segédlet (Excel-jegyzék), egységes sablonok szerint (közigazgatási, hadigondozási, jogszolgáltatási, polgári és iskolai anyakönyvi iratokhoz), amelyeket elsősorban a kutatói és ügyfélszolgálati igények indokoltak.

A belső nyilvántartás terén a papíralapú rendszereket (fondjegyzék, törzskönyvi lapok, raktári jegyzékek) fokozatosan felváltotta az elektronikus scopeArchiv rendszer, amelynek szakszerű

vezetésébe mára valamennyi levéltáros bekapcsolódik. Az állományvédelem területén a kötészeti műhely 2021 óta szakképzett munkaerő hiányában nem működik, miközben a restaurátor műhely – egyfős létszámmal, az Alsózsolcai Fióklevéltárban – elsősorban fertőzött, penészes iratok (köztük Miskolc Város Tanácsának 1800–1848 közötti iratai) helyreállítására koncentrált. A digitalizálás 2021-től saját fotólabor kialakításával kapott új lendületet; nemzetközi együttműködés keretében (Kassai Állami Levéltár, Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteménye) egyházi anyakönyvek, Abaúj-Torna vármegyei közigazgatási iratok és a Barkóczy család levéltárának iratai kerültek digitalizálásra, 2025-ben pedig folytatódott a kötetek digitális felvételezése is.

A napi ügyintézésben 2018 óta jelentős előrelépés történt: a Poszeidon iktatóprogram országos szinten biztosítja a teljes körű elektronikus ügyintézés, és bevezették az online beiratkozást, majd az online iratkikérést is. Az ügyfélszolgálati megkeresések száma a 2018. évi 4126-ról 2022-re 327-re csökkent, elsősorban a hadigondozási megkeresések elapadása miatt. A 2025. évi országos adatok szerint a BAZVL-hez 617 ügyfélszolgálati megkeresés érkezett, ami a vármegyei tagintézmények középmezőnyében helyezi el az intézményt.

A vármegye 358 településével és 587 illetékességi körbe tartozó szervével az ország legnagyobb ellenőrzési területét jelenti. A szervellenőrzések száma az elmúlt években visszaesett a személyi hiányok miatt, ugyanakkor a levéltári átadásra előkészített és ténylegesen átvett iratmennyiség jelentős maradt. Az átvételek során a közigazgatási szervektől főszabályként ügyiratszintű kísézőjegyzékkel együtt veszik át az iratanyagot, ami jelentősen gyorsítja a későbbi keresést és a kutatószolgálati munkát.

2018 előtt rendszeres közművelődési tevékenységet elsősorban a Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár folytatott, ahol a Kazinczy-emlékhelyként is szolgáló barokk-klasszicista épület csoportos levéltárvezetéseknek adott otthont (a korlátozás nélküli években évi több száz látogatóval). 2018 óta a tevékenység jelentősen kibővült annak ellenére, hogy egyik ingatlan sem igazán alkalmas önálló kiállítótér vagy konferenciaterem kialakítására. Kamarakiállítások, más intézményekkel közös kiállítások, valamint három virtuális kiállítás valósult meg a tagintézményi honlapon.

A 2025-ben az MNL BAZVL önálló kiállításokat is rendezett 2024. november 7. és 2025. június 30. között a „Kuriózumok Borsod-Abaúj-Zemplén vármegye kincseiből”, majd 2025. szeptember 1. és december 31. között az „Őseink nyomában” című kiállítást. A Sátoraljaújhelyi Fióklevéltárban 2023 óta állandó kiállításként látható a Szeremlei Sámuel Emlékkiállítás, 2025 áprilisában pedig az „1100 év Európában, 20 éve az Unióban” vándorkiállítás állomásozott a tagintézménynél. A levéltár 2025-ben is részt vett az MNL kötetbemutató-programjában. A levéltár-pedagógia terén a Miskolci Egyetem hallgatói számára rendszeresen tartanak általános levéltárismereti előadást és iratbemutatót, az iskolai közösségi szolgálatot teljesítő diákok pedig 2025-ben segédletkészítési és digitalizálási feladatokba kapcsolódtak be.

Az intézmény online jelenléte 2018 óta ugrásszerűen bővült: elindult a tagintézményi Facebook-oldal (közel ezer követővel) és 2022-től az Instagram-oldal, elindult a „Köztünk élő emlékezők” című interjúsorozat a YouTube-csatornán, a korábbi önálló honlap (bazleveltar.hu) adatbázisait (gyászjelentések, MSZMP-hangfelvételek) pedig fokozatosan integrálták az AdatbázisokOnline (AOL) portálba. A tudományos munka is jelentősen bővült, míg 2017-ben 8 publikáció született, 2018 és 2022 között évente 42–65 publikációt jegyeztek a levéltárosok, többen doktori tanulmányokat folytatnak, és az intézmény saját évkönyvet ad ki 2019 óta.

Az MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltárának elmúlt éveit alapvetően a miskolci egyetemvárosi új levéltári épület megvalósulása határozta meg, amely 2025-re lezárult, és amely a raktározási kapacitást és munkakörülményeket hosszú távon megújítja. Eközben a másik két telephelyen (Sátorajáújhely, Alsózsolca) kisebb léptékű, de folyamatos infrastrukturális fejlesztések történtek. A szakmai munka – különösen az iratrendezés és a digitalizálás – országos összevetésben is kiemelkedő teljesítményt mutat, az igazgatási/ügyfélszolgálati terhelés ezzel párhuzamosan csökkenő tendenciát követ, míg a közművelődési, levéltár-pedagógiai és tudományos tevékenység terjedelme és láthatósága érdemben bővült.

AZ MNL BÉKÉS VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

A Békés Vármegyei Levéltár (MNL BéVL) jogelődje 1715-től folyamatosan működik Gyulán, 1950-től állami közlevéltárként, 2012. október 1-je óta pedig az MNL tagintézményeként. Az intézmény jelenleg mintegy 10617 ifm maradandó értékű iratot őriz, és két telephelyen – a gyulai központban, valamint a Békési Fióklevéltárban – működik. Vezetését 2021 óta Sáfár Gyula igazgató látja el, aki 2003 óta dolgozik a levéltárban, és 2012–2021 között igazgatóhelyettesi feladatokat töltött be.

A gyulai épület 1903-ban pénzügyigazgatósági palotának épült, levéltári célra 1982 óta, jelenlegi formájában 1995 óta használja az intézmény. Az épület raktározási szempontból erősen széttagolt, 26 helyiségben tárolnak iratokat, jelentős, összefüggő raktárkapacitás nincs. Korszerűtlen a fűtésrendszer (gázkonvektorok), hiányzik a tűzjelző berendezés a raktárakban, és a homlokzat, valamint néhány nyílászáró felújítása továbbra is forráshiány miatt várat magára; a nyílászárók egy részét 2020-ban és 2022-ben már kicserélték. A tervek szerint a korábban megkezdett nyílászárócsera a jövőben folytatódik és befejeződik, a gázkonvektoros fűtésrendszert pedig kiváltják, és napelemeket helyeznek fel az épületre.

A Békési Fióklevéltár 2010 óta egy egykori üzemi épületegyüttesben működik, amelyben a raktárak fűtését, szellőzését és riasztórendszerét az elmúlt években kiépítették, állapota kedvezőbb. A legnagyobb kihívást az jelenti, hogy az utóbbi öt évben az illetékességi területről 1626,35 ifm irat érkezett, ami jelentősen csökkentette a szabad kapacitást. Megoldásként felmerül, hogy a Békés Megyei Könyvtár által jelenleg bérelt, 2640 polcfolyóméteres raktárrészt a levéltár a közeljövőben visszavegye, ezzel mintegy tíz évre elegendő kapacitást nyerve – ehhez azonban előbb fejleszteni kell a helyiség fűtését, szellőzését és nyílászáróit.

Informatikai eszközparkja az elmúlt években jelentősen megújult (KÖFOP-program, MNL-es beszerzések), az internet-sávszélesség mindkét telephelyen bővült. Tervben van további munkaállomások és egy A/2-es síkágyas szkennel beszerzése a digitalizálási munkákhoz.

A levéltár illetékességi körébe 410 iratképző szerv tartozik, amelyek iratkezelését évi 50–60 helyszíni ellenőrzéssel felügyeli. Kiemelt figyelmet fordítanak az önkormányzatok, a kormányhivatali szervek, a jogszolgáltatási és rendvédelmi szervek, valamint az oktatási intézmények ellenőrzésére; évente mintegy 120 selejtezési jegyzőkönyvet hagynak jóvá, és átlagosan 150 ifm iratanyagot vesznek át.

Az iratanyag 73%-a középszinten rendezett, a fő feladat a fennmaradó, alapszinten rendezett rész (1283,26 ifm) középszintre emelése – ez évi kb. 250 ifm ütemben halad. Emellett folyamatos az adatbázisépítés (pl. építési tervrajzok adatbázisa, mintegy 15 000 rekorddal) és a digitalizálás, utóbbi elsősorban a megyei munkásörség iratanyagán (eddig kb. 40 000 oldal) és a Ladics-család irathagyatékán zajlik. Tömeges digitalizálásra saját eszközök hiányában egyelőre nincs lehetőség.

Az állományvédelmi munkát nehezíti a korszerűtlen fűtés és a tűzjelző rendszer hiánya a gyulai raktárakban; ugyanakkor 2025 végén hét új adatgyűjtős hő- és páramérő eszköz érkezett, a levéltári könyvkötő műhely évente 10–12 kötetet köt újra, mintegy háromezer lapot javít. A kutató- és ügyfélszolgálat mindkét telephelyen működik, évi 80–90 kutatóval és 700–900 ügyfélszolgálati megkereséssel, az ügyintézés jóval a KÖFOP-ban vállalt 18 napos határidőn belül zajlik.

A levéltár teljes létszáma 18 fő (Gyulán 12, Békésen 6 fő), ebből 14 szakmai munkakörben dolgozó munkatárs. A munkaszervezést egyéni munkaterv, féléves és éves beszámoló, heti vezetői egyeztetések és negyedéves állományi értekezletek keretezik; egy-egy nagyobb feladatra (pl. 1944–1945-ös projekt, anyakönyvi digitalizálás ellenőrzése) külön munkacsoportok alakulnak. A

folyamatos szakmai képzés fontos terület, munkatársak vesznek részt PhD-képzésben, MNL-es belső továbbképzéseken (elektronikus iratkezelés, levéltár-pedagógia, állományvédelem, digitalizálás).

A levéltár a megye egyik tudományszervező központja. Az elmúlt öt évben nyolc tudományos konferenciát rendezett (köztük évenkénti levéltári napot és középkori témájú tanácskozásokat), és hét kötetet jelentetett meg, köztük a Márki Sándor-naplók sorozatát és a Mi otthonunk, mi történeteink című kiadványt. 2026-ban a Mohács 500. és az 1956-os forradalom 70. évfordulójához kapcsolódó rendezvényeket terveztek, így június 2-án Gyulán a megyei könyvtárral közösen meg is valósult a Mohácsról szóló konferencia.

Rendszeresen fogadnak iskolai csoportokat levéltárbemutató és tematikus foglalkozásokkal, csatlakoznak a Múzeumok Éjszakája programsorozathoz, és aktívak az online térben (Ládafia sorozat, Facebook-oldal mintegy 1400 követővel). Szoros együttműködés köti az intézményt Gyula városához, a helyi könyvtárakhoz és a gyulai Erkel Ferenc Kulturális Központ és Múzeum Nonprofit Kft.-hez; nemzetközi téren az aradi és temesvári kapcsolatok bővítése cél. Elismerésként a levéltár 2024-ben elnyerte a Magyar Levéltárosok Egyesülete „Év Levéltára” díját.

AZ MNL BÁCS-KISKUN VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltárát (MNL BKVL) dr. Gyenesei József irányítja, aki 2008-tól már a megyei fenntartású levéltár vezetője volt, majd az integráció után 2015–2020 és 2020–2025 közötti, és a jelenlegi, 2025–2030 közötti időszakra is igazgatói megbízást kapott. A tagintézmény területileg szétaggoltan, négy városban, öt telephelyen működik: a kecskeméti központ (Klapka u. 13–15.) mellett egy kecskeméti telephely (Katona József tér 8.), valamint önálló fióklevéltár Kiskunfélegyházán, Kiskunhalason és Baján. Az őrzött iratanyag mennyisége 2025-ben 11 332 ifm volt. Az állományi létszám 24 fő 10 szakmai-tudományos (öt főlevéltáros, négy levéltáros, egy könyvtáros), 11 szakmai (tíz levéltári kezelő és egy informatikus) és három gazdasági-ügyviteli munkatárs; a dolgozók 87%-a szorosan vett levéltári szakmunkát végez.

Az intézmény legsúlyosabb, évek óta fennálló problémája a raktárkapacitás hiánya. Az iratképzőknél még kint lévő, levéltári átvételre érett iratok mennyisége megközelíti a levéltárban már őrzött iratok mennyiségét, és a tanácsi korszak közigazgatási iratainak átvétele mindmáig nem történt meg. Reményt jelent egy Kecskemét központjához közeli, egykori csecsemőotthon épülete, amely 2022-ben került az MNL vagyonkezelésébe, ám hasznosítása a szükséges felújítási és bővítési források rendelkezésre állásától függ. A kecskeméti Városháza felújítása miatt 2019–2020-ban mintegy 4000 folyóméternyi iratanyagot kellett átszállítani az MNV vagyonkezelésében álló Katona József tér 8. szám alatti épületbe; a csökkent helykapacitás miatt ennek csak töredéke kerülhetne vissza a megújult városházi épületbe, e kérdés jelenleg is nyitott.

A bajai fióklevéltár 2020 nyarán egy nagyobb raktári kapacitású, levéltár-pedagógiai és közművelődési célokra is alkalmasabb, állami tulajdonú épületbe költözött a korábbi, a Nemzeti Községi Egyetem Vízutudományi Karától bérelt helyiségek helyett – ez az MNL-en belül 2013 óta tervszerűen zajló ingatlanfejlesztési program eredménye. A székhely épületében a padlásterek tetőhéj-szigetelése már 2014-ben megvalósult, jelentősen javítva a padlásraktárak klimatikus viszonyait. A 2022-es raktárminősítés szerint az intézmény kapacitásának nagyobb része megfelelő, kisebb része elfogadható besorolású, ugyanakkor a kiskunfélegyházi részlegben időszakos beázások fordulnak elő, amit a tulajdonos önkormányzattal együttműködve kellene kezelni.

A technikai eszközellátottság (számítógépek, multifunkcionális másológépek, síkágys szkennerek, internetes sávszélesség, digitális tárolókapacitás) az elmúlt években KÖFOP- és más kormányzati projekteknek köszönhetően lényegében megújult, 2021-ben szolgálati gépjárművet is kapott az intézmény. Ugyanakkor a BKVL 36 gépéből 18 (50%) cserére szorul, a 2025-re tervezett tíz beszerzésből az év végéig egy sem valósult meg.

A levéltár illetékességi területéhez 287 iratképző tartozik, nyilvántartásuk 2015 óta a scopeArchiv szakrendszerben történik. A raktárhiány miatt az iratgyarapodás tartósan korlátozott és munkatervi szempontból kiszámíthatatlan. 2020 és 2024 között 12,42, 16,79, 10,54, 41,17, majd 28,89 ifm érkezett be évente, túlnyomórészt illetékességi átvétel útján; a BKVL 2025-ben 44 levéltári egységgel, 24,18 ifm terjedelemben gyarapodott. Az iratanyag rendezettségé ugyanakkor kifejezetten jó, 2024 végén 5180 ifm alapszinten, 4348 ifm középszinten és 1248 ifm darabszinten volt feldolgozva, a rendezetlen állomány mindössze 23 ifm-et tett ki. A 2025-ös munkaévben a BKVL szerény, de folyamatos rendezési munkát végzett (1 fond alapszintű, 19 fond/27,28 ifm középszintű, 40 fond/95,24 ifm ellenőrző, 24 fond/58,85 ifm raktári rendezés).

Az állományvédelmi feladatokat a levéltár hosszú évek óta jórészt pályázati és alapítványi forrásokból oldja meg, 2020 és 2024 között összesen 3,3 millió forintot (775 ezer Ft pályázati és 2

527 ezer Ft alapítványi forrásból) fordítottak kötetek újrakötetésére, fertőzött iratok fertőtlenítésére és állományvédelmi műszerek (pl. hő- és páramérők) beszerzésére; a munkatársak által létrehozott alapítvány rendszeres mecénási támogatást biztosít. A törzskönyvi nyilvántartás vezetése 2013 vége óta a scopeArchivban zajlik; a 2025. évi országos adatok szerint a BKVL 4692 törzsszáma 100%-ban kész állapotú, 694 rekordot javítottak és 30 újat hoztak létre az év során, ugyanakkor, mivel a raktári nyilvántartás scopeArchivba történő betöltése még nem indult meg, az 1435 törzsszám (3739,84 ifm) raktári jegyzéke egyelőre csak digitalizált segédletként érhető el.

A segédlet- és adatbázis-készítés terén a BKVL 2025-ben országosan kiemelkedő teljesítményt nyújtott, az AOL felületén kívül összesen 56 900 rekordot állított elő – ezzel a legtöbbet valamennyi tagintézmény közül –, elsősorban Kecskemét Város Tanácsa és Polgármesteri Hivatala közigazgatási iratainak, a Dömötör-féle kecskeméti közjegyzői iroda anyagának, a kecskeméti és kiskunhalasi testületi jegyzőkönyvek mikrofilmjeinek, a Bács-Kiskun Megyei Tanács VB Személyzeti Csoportja személyi dossziéinak, valamint a Kiskunfélegyházi Városi Tanács közigazgatási lajstromainak feldolgozásával.

A kutatóforgalom 2020 és 2024 között folyamatosan nőtt, a kutatók száma 67-ről 132-re, a kutatási esetek száma 200-ról 622-re emelkedett (2023-ban 105 kutató és 722 eset volt a csúcson). A BKVL az öt legnagyobb kérésleljáró regisztráló vármegyei tagintézmény (Pest, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Bács-Kiskun, Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád-Csanád) egyike, tehát az országos átlagot messze meghaladó kutatói forgalmat bonyolít. Az ügyfélszolgálati megkeresések száma a 2020. évi 277-ről 2024-re 887-re nőtt, majd a 2025. évi országos adat szerint 568 megkeresés érkezett; ezek túlnyomó része hagyatéki, ingatlannyilvántartási, építési és munkaviszony-igazolási ügy. A hagyatéki ügyekben a BKVL 2025-ben 372 esettel az országosan harmadik legelterjedtebb tagintézmény volt. Az elektronikus ügyintézés 2020-as bevezetése óta a megkeresések elintézési ideje jelentősen csökkent.

A szakkönyvtár működéséhez a személyi feltételek adottak, a nyilvántartó és beszerző munkát szakirányú végzettségű munkatárs végzi; a könyvtári anyag – a többi tagintézményhez hasonlóan 2016 óta – a Corvina rendszerben teljeskörűen feldolgozott. A pénzügyi lehetőségek szűkösek, az elmúlt öt évben mindössze egyszer, 200 ezer forint értékben részesült pályázati támogatásban a könyvtár, állománya elsősorban csere- és ajándékkiadványokból gyarapodik.

A levéltár kiadói tevékenysége sokrétű: öt kiadványsorozatot (Bács-Kiskun megye múltjából, Segédletek, Forrásközlemények, Levéltári füzetek, valamint sorszám nélküli kiadványok) gondoz, amelyekben a munkatársak tudományos eredményei jelennek meg, emellett munkatársaik rendszeresen publikálnak külső fórumokon (pl. Levéltári Szemle, Honismeret) is. 2010-ben, elsőként a megyei levéltárak sorában, elindította a Múltbanéző című elektronikus folyóiratot, amely évente jelentkezik helytörténeti és tudományos írásokkal.

A közművelődési tevékenység a levéltár társadalmi ismertségének egyik legfontosabb terepe 2000 óta minden évben megrendezik a Levéltári Napot (2022-ben például a „Petőfi kora” témájú, XXI. alkalommal), rendszeresen a Múzeumok Éjszakáján bemutatott kamarakiállítások, az évfordulós konferenciák és a nyílt napok. A BKVL 2026-ban is részt vett a Múzeumok Éjszakája programsorozatban kiállítással és raktári sétákkal. A levéltár szoros kapcsolatot ápol a megye alap-, közép- és felsőfokú oktatási intézményeivel: rendhagyó történelemórákat, vetélkedőket és levéltárpedagógiai foglalkozásokat tart, és ez a tevékenység a jelenben is folyamatos. Nemzetközi kapcsolatai közül kiemelkedik a szabadkai Területi Levéltárral 2004-ben aláírt együttműködési megállapodás, amely kölcsönös szakmai látogatásokat és konzultációkat foglal magában.

Az MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltárának működését alapvetően a decentralizált, öt telephelyes elhelyezkedésből fakadó raktárkapacitás-hiány határozza meg, amelynek megoldását a Kecskemét központjához közeli, 2022 óta vagyonkezelésben lévő egykori csecsemőotthon felújítása és a kiskunhalasi új épület tervezett megvalósulása jelentheti; eddig csak a bajai telephely költözése és a székhely padlásterének szigetelése zárult le. Energiahatékonyságot növelő további tervezett beavatkozás a kecskeméti központ (Klapka u. 13–15.) gázkazánjának kiváltása és napelemek felhelyezése. Mindeközben a szakmai munka – a szerény gyarapodás ellenére – kiemelkedő eredményeket mutat az iratállomány rendezettsége, és a 2025-ben országos csúcsot jelentő segédlet- és adatbázis-készítés egyaránt erős szakmai teljesítményt tükröz, miközben a kutató- és ügyfélforgalom, valamint a közművelődési és levéltár-pedagógiai tevékenység is folyamatosan bővül.

AZ MNL CSONGRÁD-CSANÁD VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

A Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltár (MNL CSCSVL) öt városban – Szegeden, Csongrádon, Hódmezővásárhelyen, Makón és Szentesen – van jelen, ez az MNL egyik legkiterjedtebb hálózati struktúrájú tagintézménye. A levéltár vezetője Dr. Biernacki Karol igazgató. Az intézmény teljes létszáma 39 fő, ebből 7 főlevéltáros, 3 levéltáros, 8 segédlevéltáros, 8 levéltári kezelő, valamint könyvtáros, informatikus és technikai munkatársak; a munkatársak átlagéletkora 45,9 év, tudományos fokozattal 4 fő rendelkezik.

Az elmúlt évtizedben a hálózat költözések sorozatán ment keresztül, a makói levéltár új épületet kapott, Szegeden négy költözésre került sor. 2020 januárjában a szegedi raktározási gondokat a felújított Kálvária téri ingatlan átadásával oldották meg, majd 2022 novemberében az intézmény elhagyta a Dóm téri központot, székhelye véglegesen a Kálvária térre költözött. 2023 nyarán a Dóm téri IV. emeleti raktárt is felszámolták, így Szegeden ma már csak a Kálvária téri ingatlan van használatban.

Hódmezővásárhelyen az 1992-ben felújított, 340 m² alapterületű épületben két iroda működik, raktári állapota a 2013-as szakfelügyelői jelentés szerint „szükségraktárként elfogadható”. Állagmegóvási feladatként statikai felmérés szükséges a süllyedő falak miatt, és meg kell szüntetni a beázásokat; energiahatékonysági beavatkozásként hőszigetelés, nyílászárócsere, raktárklimatizálás és fűtőkorszerűsítés indokolt. Csongrádon 367 m²-en 3 iroda, Szentesen a Polgármesteri Hivatal épületében 172 m²-en 4 iroda és egy 1295 m²-es raktár áll rendelkezésre – utóbbi elrendezése megfelelő, de fenntartási költsége magas. A raktárminősítés szerint a raktárak többsége megfelelő vagy elfogadható, egyetlen alkalmatlan minősítésű raktár Szentesen található. Kapacitás szempontjából Hódmezővásárhely egy éven belül betelik, a többi telephelyen a szabad terület mintegy 25%, miközben a legnagyobb kintlévőség (több mint ezer folyóméternyi átvételre váró irat) Szegedhez kötődik. Célkitűzés a csongrádi ingatlan vagyongazdálkodási jogának rendezése és a szegedi Kálvária téri garázs tulajdonviszonyának tisztázása is.

A Dóm téri költözés lezárása után a legfontosabb feladat a szegedi iratállomány átfogó rendezése, új raktári rend kialakítása, raktárkataszter készítése, a scopeArchiv szakrendszerhez igazodó, naprakész raktári jegyzékek elkészítése, valamint a mintegy 22 000 kötetes szakkönyvtár elhelyezése, amely jelenleg több mint két raktárt foglal el. A rendezési munka a fondfőcsoportok szerint zajlik mind az öt telephelyen (pl. Szegeden a teljes tanácsi iratanyag, Hódmezővásárhelyen a műszaki és bírósági iratok, Makón az alispáni hivatali iratok, Szentesen a földmérési és államépítészeti iratok).

A digitalizálást elsősorban eszközhiány korlátozza, negatívskennerük nincs. Folyamatban van ugyanakkor a makói tanácsi jegyzőkönyvek és a szentesi plakát- és fotógyűjtemény digitalizálása. Kiemelt cél a kutatási segédletek (mutatók, adatbázisok) bővítése Hódmezővásárhelyen, Szegeden és Szentesen egyaránt. Elektronikus iratok átvételére a tagintézmény infrastruktúráisan egyelőre nincs felkészülve, ezért jelenleg a szervek elektronikus iratkezelésének ellenőrzésére összpontosít.

A kutató- és ügyfélszolgálati terület személyi állománya az elmúlt öt-hat évben jelentősen megfiatalodott. A Kálvária térre költözés után átmenetileg visszaesett a kutatói forgalom, és a kutatók egy része még mindig a korábbi Dóm téri helyszínen keresi az intézményt, ezért a költözésről való tájékoztatás továbbra is feladat. A 2018–2023 közötti adatok szerint a kutatási esetek száma évi kb. 1300–2200 között mozgott, csökkenő tendenciával; a rendezési munka (közép-, alap-, darab- és ellenőrző szintű rendezés együttesen) évről évre bővült, 2022-ben már meghaladta a 340 ífm-et.

A következő öt évben jelentős fluktuációra kell számítani, mert öt-hat munkatárs – köztük a csongrádi osztályvezető – vonul nyugdíjba, ezért az utódlás tervezése kiemelt feladat. A gazdasági racionalizáció jegyében az intézmény takarékosági intézkedéseket vezetett be (fűtésszabályozás, áramfogyasztás-csökkentés, papírhasználat mérséklése), miközben a bevételi lehetőségek szűkösek. A Kálvária téri épület tetején lévő antennák bérleti díja (évi kb. 3,26 millió Ft) az egyik stabil forrás. Megoldásra vár a lomtalanítás, a biztonsági kamerák telepítése, valamint a szolgáltatói számlázási címek frissítése a költözés után.

A levéltár évtizedek óta a régió tudományos és közművelődési életének meghatározó szereplője. Az 1978 óta minden évben megrendezett Csongrád Megyei Levéltári Napok Szegeden és Makón zajlanak, kiegészülve egy-egy vidéki helytörténeti matinéval; a rendezvénysorozat korábban nemzetközi kitekintést is kapott (Horgos, Zenta). Kiadványi tevékenysége három és fél évtizedes múltra tekint vissza: a Tanulmányok Csongrád megye történetéből (1977 óta), a Dél-Alföldi Évszázadok (1985 óta, eddig 29 kötet) és a Csongrád Megyei Levéltár kiadványai – Segédletek (1984 óta, 16 kötet) sorozatok mellett önálló, gyakran társintézményekkel közös kötetek is megjelennek.

A levéltár-pedagógiai munka a fiatalok és a levéltárat kevésbé ismerő felnőttek megszólítására egyaránt épít levéltári órákkal és raktársétákkal, a kifutó Petőfi Kulturális Program pedig kisebb településeken mutatja be a levéltár működését. Szoros együttműködés fűzi az intézményt helyi partnerekhez (Somogyi-könyvtár, Móra Ferenc Múzeum, Szegedi Tudományegyetem, Szeged–Csanádi Egyházmegye, valamint vidéki fióklevéltáraknál a Szeremlei Társaság, a Helytörténeti Baráti Kör, az Oppidum Csongrád Alapítvány), nemzetközi téren pedig a vajdasági (zentai, szabadkai) és lengyelországi (krakkói, rzeszówi Nemzeti Emlékezet Intézete, varsói Pilecki Intézet) kapcsolatok a legaktívabbak, kibővülő román relációkkal (Temesvár, Kolozsvár, Gyulafehérvár). Online jelenlétét egy 1300 követővel rendelkező Facebook- és egy mintegy 600 követős Instagram-oldal képviseli.

AZ MNL FEJÉR VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Fejér Vármegyei Levéltára (MNL FVL) Fejér vármegye legrégebb óta folyamatosan működő közintézménye. Létrejötté 1692-re, a vármegye török uralom alóli felszabadulást követő újjászervezésének évére vezethető vissza; a középkori vármegyei iratok a hódoltság idején jórészt megsemmisültek. Az intézmény legkorábbi őrzött dokumentuma egy 1234-ben kelt oklevél, folyamatos irategyüttese azonban 1692-től áll rendelkezésre. Az 1812-ben átadott új vármegyeháza (Szent István tér 9.) földszintjén 1975-ig működött az intézmény, majd a korábban növevelő intézetként, később lánykollégiumként funkcionáló Szent István tér 2. szám alatti épületbe költözött. A szomszédos, Szent István tér 3. szám alatti, egykor lakóházként szolgáló épületet 1979-ben vehette birtokba a levéltár, a két 19. század közepén épült műemléképület összenyitásával alakult ki a mai, egységes épületegyüttes.

A két műemléképület eredetileg nem levéltári célra épült, ezért a betárolt iratanyag terhelése idővel statikai problémákat okozott, 2003-ban az épületet életveszélyessé nyilvánították. Ennek következtében az iratanyagot több lépcsőben ki kellett költöztetni, a levéltár 2006 és 2014 között három telephelyen működött. A műemléképületek felújítása az MNL létrejötté után fejeződött be, a végleges visszaköltözésre 2014-ben került sor; a Nemzeti Kulturális Alap támogatásával a műemlékbútorok és a díszüvegek restaurálása is megtörtént.

A 2023. júliusi országos ingatlanfelmérés adatai szerint a Szent István téri épületegyüttes 2992 m² telekterületen áll (ebből beépített 2241 m²), a központi költségvetési szerv által használt felépítmény összterülete 4740 m², vezetője Bödő István igazgató.

Az üzemeltetés ugyanakkor tartós, kötelező kiadásokkal jár, a fűtés, az áram és a kötelező karbantartási szerződések (légkezelők, klímaberendezések, akkumulátorrendszerek stb.) évről évre visszatérő, alig csökkenthető terhet jelentenek, és a kötelezettségek teljesítésének elmulasztása bírságot vonhat maga után. Takarékosági lépésként a raktári világítást a korábbi neonsövegekről LED-fényforrásokra cserélték. Az elmúlt öt év legnagyobb beruházása 2022-ben valósult meg: az épületmozgások miatt megsüllyedt udvari térkövezetet alábetonozták, a lábazati borítást megemelték, és mindkét udvart újraburkolták. A 2027. évi országos fejlesztési tervben a székesfehérvári telephelyre vonatkozóan az elkorhadt zsugátterek cseréje szerepel. Emellett tervben van a Szent István tér 2–3. szám alatti épületegyüttes új árnyékoló elemekkel történő felszerelése is. Megoldásra váró, folyamatban lévő probléma az I. számú raktár födémjén észlelt hajszálrepedések miatti beázás nagyobb esőzések idején.

Az intézményben 21 határozatlan idejű álláshely van; a munkatársak közül hét fő egyetemi, két fő főiskolai, három fő felsőfokú szakirányú (segédlevéltárosi/levéltári asszisztensi), hat fő érettségi és három fő szakmunkás végzettséggel rendelkezik. Az épület jellege miatt karbantartó és portás alkalmazására is szükség van. A szakmai munka gerincét a fondfőcsoportonkénti referensi rendszer adja, minden fondfőcsoportnak van felelős referense, aki a rendezési munkákért, a segédletek elkészítéséért és a kapcsolódó külső szervekkel való kapcsolattartásért felel.

A levéltár referensi rendszerben, járásonkénti bontásban látja el a gyűjtőterületéhez tartozó szervek – kormányhivatal, járási hivatalok, jogszolgáltatási szervek, rend- és büntetés-végrehajtási szervek, polgármesteri hivatalok, oktatási intézmények – iratkezelésének jogszabályban előírt (három-, illetve ötévenkénti) ellenőrzését. A szervellenőrzések során a levéltár szoros kapcsolatot tart a Fejér Vármegyei Kormányhivatallal, és korábban az NKA támogatásával több alkalommal módszertani képzést is tartott az iratkezelésről az érintett szerveknek. A maradandó értékű iratanyag tekintetében

a teljes tanácsi iratanyag levéltárba került, jelenlegi cél az 1990 utáni önkormányzati iratok, elsőként a képviselő-testületi jegyzőkönyvek átvételének előkészítése. Az intézmény mintegy 12 403 ifm, a 13. századtól a 20. század végéig terjedő, rendkívül változatos iratanyagot őriz.

A kutatószolgálatot három munkatárs látja el, a specifikus szakkérdésekben a fondfőcsoportok referensei is besegítenek. A kutatói kikérés 2021 januárja óta a scopeArchiv rendszeren, 2023-tól pedig országosan az Elektronikus Levéltári Portálon (elevektar.hu) keresztül, online történik; a legnépszerűbb kutatási téma a családtörténet-kutatás, az egyházi anyakönyvek kizárólag digitálisan, korlátozott számú számítógépen érhetők el. Az ügyfélszolgálati munkát a munkatársak rotációs rendszerben látják el; 2025-ben az intézményben 2058 ügyfélszolgálati ügyet vettek fel, ami az MNL vármegyei tagintézményei között a második legmagasabb éves ügyszámnak számított. A megkeresések döntő része munkaviszony- és társadalombiztosítási igazoláshoz, építési dokumentumokhoz és földtulajdon igazolásához kapcsolódik, emellett a levéltár őrzi a Bevándorlási és Állampolgársági Hivaltól átvett iratanyagot is, amely önmagában évi több száz megkeresést generál. Az ügyintézés a Poszeidon szakrendszeren keresztül 2020 óta teljes egészében elektronikus úton zajlik.

A levéltár két klasszikus periodikával rendelkezik (Magyar Nemzeti Levéltár Fejér Megyei Levéltára Közleményei, illetve Fejér Megyei Történeti Évkönyv), ezek megjelenése az elmúlt években a szűkös pályázati forrás miatt akadozott. Az elmúlt öt évben elsősorban a Fejér Megyei Önkormányzat támogatásával jelenhettek meg helytörténeti kiadványok (Fejér megye értékei az ezeréves megye tükrében), 2026 tavaszán pedig megjelent a reformáció-történeti „Vissza a forrásokhoz” című album. Több forráskiadvány (Fejér vármegye törvényhatósági bizottságának beszédei 1872–1950, Fejér megye 1918–1921 közötti története) előkészítése is folyamatban van. A levéltár rendszeresen szervez tudományos konferenciákat (évente legalább egyet, jellemzően kettőt), ezek finanszírozása 2022-ig az NKA pályázatain nyugodott, azóta – mivel az MNL, mint kultúrstratégiai intézmény ekkortól fogva az NKA-nál nem indulhat – belső MNL-pályázatokból és a Magyar Levéltárosok Egyesülete Nyitott Levéltárak programjából valósulnak meg.

Az intézmény aktívan használja honlapját és Facebook-oldalát a rendezvények népszerűsítésére, 2024-től a Levéltári Mozaik cím alatt rendszeresen tesz közzé helytörténeti cikkeket. A levéltár tíz éven át adott otthont a Fehérvári Irodalmi Napok nyitórendezvényének, 2021 óta minden évben megrendezi a Historikum Történelmi Hadijáték Napot, és rendszeres szereplője a Múzeumok Éjszakája és a Kulturális Örökség Napjai programsorozatoknak. Kiállítóterme – amelyet a város egyik legszebb ilyen célú helyiségeként tartanak számon – 2021 óta minden évben legalább egy időszaki kiállításnak ad helyet, a kutatóterem képsínekkel történő bővítése óta akár párhuzamosan két kiállítás is látogatható. A visszaköltözés óta rendszeresek a rendhagyó történelemórák és intézménytörténeti séták iskolás csoportok számára, 2023-tól pedig a kis létszámú (4–6 fős) csoportoknak szóló levéltári szabadulószoba is népszerű programmá vált. A pályázati lehetőségek szűkülése nyomán 2023-ban indult a Levéltári Délután elnevezésű, évente két-háromszor megrendezett előadás-sorozat.

Összességében a Fejér Vármegyei Levéltár egy 2014 óta felújított, jó állapotú, ugyanakkor folyamatos karbantartást igénylő műemléki épületegyüttesben működik, ahol a szakmai munka (gyűjtőterületi felügyelet, kutató- és ügyfélszolgálat, tudományos és közművelődési tevékenység) stabil, kipróbált rendszerek mentén, ám tartósan szűkös anyagi és személyi keretek között zajlik.

AZ MNL GYŐR-MOSON-SOPRON VÁRMEGYE GYŐRI LEVÉLTÁRA

A győri tagintézmény (MNL GYMSVGYL) különleges helyzetben van a megyei levéltárak között, az általa őrzött iratanyag valójában három történelmi vármegye (Győr, Moson és részben Sopron) örökségét fogja össze, miközben a mai megyeszékhelyen több más iratörző intézmény is működik. Sopron város és vármegye 1950 előtti iratait az MNL egy másik tagintézménye, a Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára őrzi, Győr város 1994 óta saját városi levéltárat tart fenn, 2000-ben pedig megalakult a Győri Egyházmegyei Levéltár is. Emellett egyházi (evangélikus) és egyetemi (Széchenyi István Egyetem) levéltár is működik a városban. Ez a megosztott intézményi térkép egyszerre jelent együttműködési lehetőséget és állandó pozicionálási feladatot az Oross András vezette győri tagintézmény számára.

A levéltár központja a 9022 Győr, Liszt Ferenc utca 13. szám alatti, egykori győri vármegyei háza épülete, amelyben az intézmény a Nemzeti Adó- és Vámhivatallal társbérletben, a földszinten több helyiségben helyezkedik el; a munkatársi szobák, a kutatóterem és a közös helyiségek egy nagyobb, míg a raktárak több, külön bejáratú épületrészben találhatók. A 2023. júliusi országos ingatlanfelmérés ezt az épületet – 2648 m² telekterülettel és 1053 m² felépítménnyel – az ország egyik legrosszabb állapotú levéltári raktárépületei közé sorolta, a felmérés szerint a raktárak elektromos hálózata balesetveszélyes, a központi fűtés korszerűtlen és nem gazdaságos, a külső falak több helyen vizesednek, egyes raktárhelyiségek falában repedések láthatók, és az elavult ablakok cseréje is szükséges. Az intézmény egy második, kisebb győri épületrésszel (Vasvári Pál utca 1.) is rendelkezik. A Mosonmagyaróváron működő fióklevéltár (Erkel Ferenc utca 3.) épülete a felmérés idején szintén azonnali beavatkozást igénylő állapotban volt, a levéltár által átvett rész mintegy két évtizede használaton kívül állt, elektromos hálózata és fűtési rendszere sürgős felülvizsgálatra szorult.

A Mosonmagyaróvári fióktelep felújítása 2025-ben tovább folytatódott, elkészült egy akadálymentesített, közvetlen utcafronti bejárat, kiváltva a korábbi, a társtulajdonos Magyar Postával közös, balesetveszélyes belső udvari megközelítést; a Magyar Telekom által 2025 októberében visszaadott hat helyiség felújításával közel 1000 ifm új tárolóhely várható, és korszerű fűtésvezérlő egység is beépült. Ezzel párhuzamosan megkezdődött a Győr, Török Ignác utca 68. szám alatt vagyonkezelésbe vett épület iratraktározási célú felkészítésének első üteme, amelynek célja a Liszt Ferenc utcai, irattárolásra alkalmatlanná vált raktáregységek kiváltása. A 2027. évi országos fejlesztési terv mindkét munka folytatását tartalmazza: a mosonmagyaróvári, Telekomtól visszakapott helyiségek további kialakítását, valamint a Török Ignác utcai raktár III. ütemű felújítását.

A tagintézményben jelenleg 12 fő dolgozik, ebből 10 fő Győrben, 2 fő Mosonmagyaróváron. A munkaszervezésben hangsúlyos szerepet kap a heti rendszerességű munkaértekezlet és a munkaterv időszerkesztés, év közbeni áttekintése, valamint a munkakörök racionalizálása, átstrukturálása az ügyfélszolgálati, iratkezelés-ellenőrzési és rendezési feladatok hatékonyabbá tétele érdekében. A könyvtári munkafolyamatok 2021 óta szakképzett munkaerő és humán erőforrás hiányában szünetelnek az intézményben, ami jól mutatja a létszámhelyzet szakterületi feszültségeit.

A 2025. évi országos adatok szerint a győri tagintézmény 1935 aktív törzsegysége közül 174 törzsegységhez (436,8 ifm) egyáltalán nincs raktári jegyzék, további 169 törzsegységhez (2569,84 ifm) csak ideiglenes jegyzék készült, és 1001 törzsegység (4489,99 ifm) nyilvántartása még papíralapú – vagyis az iratanyag jelentős része esetében hiányzik a korszerű, online elérhető segédlet. A tervek szerint a hangsúly az elmúlt 50–125 évben (nagyjából 1872-től) keletkezett, ügyfélszolgálati szempontból is releváns iratanyag (hagyatéki, árvaszéki, ingatlan-nyilvántartási, iparengedélyi

ügyek) darabszintű feldolgozásán és adatbázisba rendezésén van, saját digitalizáló munkaállomás kialakításával és a segédkönyvek (mutatók, iktatókönyvek) online közzétételével kiegészítve.

2025-ben a győri tagintézményhez 1160 ügyfélszolgálati megkeresés érkezett. Ezen belül kiemelkedően magas – országos összevetésben a harmadik legmagasabb – volt a hagyatéki ügyek száma (660), és az ingatlanügyekben intézett esetek száma (180) is a magasabbak közé tartozott a megyei levéltárak sorában. Az iratkezelés-felügyelet terén az elsődleges cél az iratképző szervek naprakész, egységesen elektronikus nyilvántartása és a szervellenőrzések számának – a jelenlegi alacsony szinthez képesti – jelentős növelése, hogy minden érintett szervhez rendszeresen eljussanak a levéltáros kollégák. A tervezett papíralapú iratátvételek mellett fel kell készülni az elektronikus iratok átvételére is, ami megfelelő informatikai háttér kialakítását igényli.

A közönségkapcsolati munka fontos, hagyományos eleme a megyei, városi és egyházmegyei levéltár által közösen szervezett Győri és Kisalföldi Levéltári Nap, amely a munkatársak tudományos munkájának bemutatkozási lehetősége is. 2025-ben a tagintézmény a Széchenyi István Egyetem hallgatóinak iratbemutatót, levéltártörténeti és a levéltárosok munkáját ismertető programot, valamint épületsétát tartott, iskolai közösségi szolgálatos diákokat pedig iratok ellenőrző rendezésébe, állományvédelmi feladatokba és jegyzékek pontosításába vontak be. Kiemelt figyelmet kaptak a közlő kerek évfordulók: 2024-ben Győr és Moson vármegye egyesülésének 100., 2025-ben Győr és Sopron megyék összevonásának 75. és a mai Győr-Moson-Sopron vármegye létrejöttének 35., 2026-ban pedig a Győr–Sopron vasútvonal megnyitásának 150. évfordulója. A közösségi média-jelenlét erősítése, a mosonmagyaróvári városi séták folytatása, valamint a Rómer Flóris Múzeummal és a Kovács Pál Könyvtárral való szorosabb együttműködés szintén a tervek között szerepel. A tudományos munka terén a vezetői program a nemesi vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek regesztakészítésének folytatását (Győr és Moson vármegye esetében az 1723. évig), valamint az MNL Oral History gyűjteményének győri és mosoni kötődésű interjúkkal történő bővítését tűzi ki célul.

Az MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Győri Levéltára egy megosztott, több intézmény között tagolt megyei levéltári térben működik, amelyben a legsúlyosabb, egyben leginkább meghatározó kérdés az ingatlanhelyzet; a jelenlegi győri vármegyeháza-épület raktárai az országos felmérés szerint a legrosszabb állapotúak közé tartoznak, ezért az elmúlt évek fejlesztései (mosonmagyaróvári felújítás, Török Ignác utcai új raktár kialakítása) és a középtávú cél, egy önálló, korszerű győri levéltári épület megszerzése egyaránt ehhez a problémához kapcsolódnak. Emellett a szűkös létszám, a nyilvántartások és raktári jegyzékek hiányosságainak felszámolása, valamint a magas ügyfélforgalmú (elsősorban hagyatéki és ingatlan) ügytípusok kiszolgálása jelentik a napi működés legfontosabb kihívásait, miközben a közművelődési és tudományos tevékenység (levéltári napok, egyetemi és iskolai együttműködések, kiadványok, adatbázis-építés) az intézmény hosszú távú szakmai súlyát és társadalmi beágyazottságát erősíti.

AZ MNL GYŐR-MOSON-SOPRON VÁRMEGYE SOPRONI LEVÉLTÁRA

Az MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára (MNL GYMSVSL) Sopron város és az egykori Sopron vármegye levéltárainak 1950. évi egyesítésével jött létre. Több névváltozáson és szervezeti átalakuláson át (Soproni Közlevéltár, Soproni Állami Levéltár, Győr-Sopron Megyei 2. számú Levéltár, majd 1993-tól önálló megyei költségvetési szerv) 2012 októberében integrálódott az MNL szervezetébe. Gyűjtőterülete Sopron város, valamint az egykori Sopron vármegye csornai, kapuvári és soproni járásainak iratképzőire terjed ki, összesen 206 szervre. Az intézmény székhelye 9400 Sopron, Fő tér 1., vezetője dr. Fiziker Róbert igazgató.

A levéltár a magyar levéltárügy egyik legkisebb, ugyanakkor páratlanul gazdag anyagú vidéki intézménye, amely több telephelyen működik, mindegyik megosztott tulajdonú vagy használatú épületben:

- Városháza (Fő tér 1.): a hivatali helyiségek (igazgatói iroda, központi kutatóterem, ügyfélszolgálat) ingyenes használati joggal, a Sopron Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalával közös épületben; itt található a könyvtári állomány és a könyvkötő műhely is.
- Egykori Vármegyháza (Fő tér 5.): a Győr-Moson-Sopron Vármegyei Kormányhivatal Soproni Járási Hivatalával közös épület, két irodával, egy konferenciateremként működő helyiséggel és tizennyolc raktárral; itt találhatók az elhasználódott, rossz állapotú ólomüveg ablakok is.
- Csatai Endre utcai raktár (egykori magtár) és Dorfmeister/Jégverem utcai raktár (egykori iskolaépület): Soproni Múzeummal közös, illetve kisebbségi használatban, tisztázatlan vagyonjogi helyzetben, jelentős tárolókapacitás-hiánnyal.

A 2023. júliusi országos felmérés a Fő téri és a Csatai Endre utcai épületeket egyaránt sürgős beavatkozást igénylőnek minősítette. A Fő tér 5. szám alatt a nyílászárók elavultak és teljes cserére szorulnak, a látványraktár ólomüveg ablakai restaurálásra várnak, a raktárak linóleumburkolata pedig sürgősen cserélendő. A Csatai Endre utcai raktárban magas és ingadozó a páratartalom, aktív penészfertőzés jelent meg a dobozokon és a kötetek gerincén, a falazat vízszigetelése hiányzik, a tető pedig folyamatosan beázik. A Csatai Endre utcai raktárban emellett raktárklimatizálásra is szükség lenne. A 2027. évi országos fejlesztési tervben a Csatai utcai raktárbeázás okának feltárása és a gipszkartonok cseréje szerepel. A raktárak 2022. évi állapotfelmérése összességében „elfogadható” kategóriát, 180/300 pontot (60%) ért el – vagyis a megfelelőt el nem érő, a raktárak harmadánál rövid távon szükségiraktári állapotot jelez. A szabad raktári kapacitás minimális és átrendezéssel sem bővíthető (Dorfmeister/Jégverem: 120–140 ifm; Csatai utca: 226 ifm), miközben a kintlévőség mintegy 1900 ifm, vagyis a jelenlegi állomány negyede. Feladatként jelentkezik a Városháza két nem működő mellékhelyisége, a bejáratú ajtó biztonságtechnikai cseréje, valamint középtávon egy modern, könnyűszerkezetes, egy tető alatti raktári csarnok megépítése, amely megoldást adhatna a széttagoltságra és a tárolási gondokra.

A levéltár összesen mintegy 7290 ifm maradandó értékű iratot őriz – megyei összehasonlításban viszonylag kis mennyiséget, ám az iratanyag forrásértéke kiemelkedő. Gyűjteményében kiemelt helyet foglal el a Soproniensis helytörténeti gyűjtemény, a Sopron vármegye 19–20. századi német és magyar nyelvű sajtójának kollektója, valamint magánszemélyek és családok felajánlott iratai (XIV. fondőcsoport).

A munkatársi létszám 13 fő (8 órára vetítve 12,5 fő): 3 főlevéltáros és 5 (4,5) levéltári kezelő alkotja a szakmai állományt, munkájukat 1 gazdasági ügyintéző, 1 levéltári informatikus és 1 ügyviteli

alkalmazott segíti. A létszám a feladatokhoz és a várható nyugdíjazásokhoz mérten bővítésre szorul. A könyvtári állomány régóta esedékes feldolgozását 2024 szeptemberétől kezdte meg egy új munkatárs.

A napi munka gerincét az iratkezelési és -ellenőrzési, iratátvételi feladatok, valamint a kutató- és ügyfélszolgálat adja. 2023-ban 241 kutatói tájékoztatás történt, az irategyüttesek online kikérése 2023-tól elérhető. Jelentős elmaradás és kintlévőség áll fenn a kapuvári és csornai járás iratanyagának átvételében. Az illetékességi szervellenőrzések, az iratpusztulás és iratselejtezés elleni fellépés, valamint a naprakész, online szervnyilvántartás kiépítése folyamatos feladat. A tudományos tevékenységet a Soproni Szemle, a Levéltári Közlemények és a Múltunk szerkesztőbizottságaiban való részvétel, konferenciák, kiadványok (pl. a Sopron élén című várostörténeti sorozat) és sikeres pályázatok fémjelzik; 2018–2023 között 15 kötet jelent meg a levéltár gondozásában.

A levéltár aktív szerepet vállal a helyi és országos közművelődésben. 2023-ban 703 diák vett részt levéltár-pedagógiai foglalkozáson, a sajtó- és televíziós megjelenések száma 11 volt. A Soproni Levéltár önálló kiállítással (2025. augusztus 19. – szeptember 30. „Bontsd és vidd!” – A Páneurópai Piknik iratanyaga a Soproni Levéltárban; 2025. december 14. – 2026. január 12. Az 1921. évi soproni népszavazás) és 2025. október 22-től folyamatosan látható állandó kiállítással (Sokféleségben az egység) is jelen volt az intézményhálózat programkínálatában, emellett önálló kiadvánnyal is jelentkezett (Kelemen Dávid: Fejezetek Sopronkövesd múltjából, I., 2025. október 22.).

A honlap és a 2025 során újraindított Facebook-felület rendszeresen közöl híreket a levéltári életéről, érdekes iratokról és rendezvényekről; 2026 folyamán például beszámoltak az Erasmus+ berlini tanulmányútról, a „Károly király Sopronban” című kiállítás megnyitójáról, a Soproni Levéltári Napról, valamint egy kolléganő országos szintű szakmai elismeréséről. A levéltár emellett televíziós megjelenéssel (Hazahúzó) és a Kulturális Örökség Napjaihoz kapcsolódó programokkal is erősíti a helyi és országos láthatóságát.

A jövőbeli fejlesztési irányok között szerepel az online adatbázisok és digitalizált segédletek körének bővítése, a helyi sajtóval és televízióval való szorosabb együttműködés, valamint a szomszédos hazai és osztrák társintézményekkel, illetve a soproni kulturális és tudományos élet szereplőivel (Soproni Egyetem, Soproni Múzeum, Soproni Evangélikus Egyházközség Levéltára) kialakított kapcsolatok további elmélyítése.

AZ MNL HAJDÚ-BIHAR VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára (MNL HBVL) székhelye Debrecen (4024 Debrecen, Vármegyeháza u. 1/B.). A levéltár Debrecen város, valamint a történeti Hajdú és Bihar vármegyék (illetve a Hajdúkerület) iratanyagát őrzi: a három törvényhatóság fondja mellett a regionális és helyi közigazgatási szervek, intézmények, gazdasági társaságok, családok és magánszemélyek maradandó értékű iratait. Az őrzött állomány a 2025. évi adatok szerint 12 082 ifm, amelyet hét telephelyen, mintegy 4500 m² alapterületen tárolnak. Az intézmény jelenlegi létszáma 25 fő, ebből mintegy 12 fő tudományos munkatárs, 3 fő PhD-fokozattal rendelkezik, vezető: Szendiné dr. Orvos Erzsébet.

A HBVL hét telephelyen rendelkezik levéltári anyagot őrző raktárral: a Központ (Debrecen, Vármegyeháza u. 1/B.), a Kossuth utcai Kutató (Debrecen, Kossuth u. 12–14.), a Hajdúböszörményi Fióklevéltár (Dorogi u. 5.), valamint négy további raktárépület (Debrecen, Angyalföld tér 9.; Debrecen, Piac u. 40.; Debrecen, Bethlen u. 40.; Hajdúböszörmény, Baltazár Dezső u. 9.). Az épületek túlnyomó része állami tulajdonú, vagyonkezelési szerződés alapján használt; a hajdúböszörményi épületek a település tulajdonában állnak, azokat a levéltár bérleti díj nélkül veszi igénybe.

Az ingatlanállomány állaga régóta leromlott. A Központ épülete elavult és korszerűtlen, állandó problémát jelent a beázás és a dugulás, magas az üzemeltetési és fűtési költség, és hiányzik a tűz- és füstjelző rendszer, valamint a központi áramtalanító is. A Kossuth utcai épület – amely hét szintjével a legnagyobb raktári kapacitást biztosítja – elavult nyílászáróit a nagyobb esőzések rendszeresen próbára teszik; a fűtés itt sincs megoldva: az alsó szinteken ősztől tavaszig folyamatos a penészedés, a felső szinteken a hőmérséklet 0 és 40 fok között ingadozik. A Kossuth utcai (Kossuth u. 12–14.) raktárban ezért raktárklimatizálásra is szükség volna. A biztonságtechnikai rendszer (riasztó, tűz- és füstjelző) szintén hiányos. Ehhez képest kedvezőbb a Hajdúböszörményi Fióklevéltár helyzete, 2020-ban megtörtént a tetőfedés cseréje, az épület tűz- és mozgásérzékelő rendszerrel is rendelkezik.

A 2027. évi fejlesztési tervben a HBVL-t három konkrét, sürgős beavatkozást igénylő tétel érinti: a Kossuth utcai épület ablakainak tömítése, a Kossuth u. 14. szám alatti - gyakran meghibásodó - kazán cseréje, valamint a Hajdúböszörményi Fióklevéltár elavult, sűrűn hibázó vagyonvédelmi riasztórendszerének lecserélése.

A raktárhiány végleges megoldását egy önálló, új levéltári épület jelentené. A tervezés már két évtizede húzódik; a 2009-ben hatóságilag jóváhagyott koncepció szerint az új székház a Debrecen, Bem tér 19. szám alatti, a levéltár vagyonkezelésében lévő 3138 m²-es telken valósulna meg. A háromemeletes, a szomszédos megyei könyvtárral együttműködésben tervezett épület – szoros, mozgóállványos raktározással és a 2. pinceszint kialakításával – mintegy 2050-ig biztosítaná a tárolási kapacitást és a fenntarthatósági szempontokat is szolgáló, korszerű technológiákkal (hőszivattyú, biomasszakazán, napelemek, napárnyékolók) épülne fel. A beruházás mindeddig nem indult el, így a levéltár napi munkáját továbbra is a szétaprózott, elavult ingatlanállomány nehezíti.

A HBVL a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet alapján ellenőrzi az illetékességébe tartozó közel ezer nyilvántartott (ebből mintegy 790 aktív) szerv – önkormányzatok, kormányhivatalok, oktatási, egészségügyi és gazdasági szervezetek – iratkezelését. 2025-ben összesen 53 szervnél tartott ellenőrzést 56 alkalommal, 3 kolléga közreműködésével, és 39 iratkezelési szabályzatot/irattári tervet, valamint 131 selejtezési jegyzőkönyvet hagyott jóvá.

2025-ben 7 levéltári egységgel, összesen 83,08 ifm papíralapú anyaggal gyarapodott az állomány, elsősorban illetékességi átvétel útján. A raktári kapacitás szűkössége miatt a törvény szerint átveendő, de be nem fogadott iratmennység (a kintlévőség) évek óta több ezer iratfolyóméterre rúg.

A levéltár saját digitalizálólaborral rendelkezik (könyv-, térkép-, fénykép- és lapszkennerek, fényképezőgép), amelynek egy része már elavult. 2025 őszén az Interreg ROHU pályázat révén két új, félautomata A2/V2 könyvszkennerek érkezett a debreceni telephelyre, amelyek a jövőben az állami anyakönyvi másodpéldányok digitalizálását is szolgálják majd. A HBVL az ország megyei levéltárai közül – a Vas és a Veszprém megyeivel együtt – a tömeges digitalizálásban kiemelkedően aktívnak számít. A munkát jelenleg a levéltári informatikus irányításával egy közfoglalkoztatott végzi; a feladat nagysága miatt egy állandó munkatárs felvétele indokolt lenne.

A levéltári anyag nyilvántartását, a fondok és állagok leírását a scopeArchiv rendszerben vezetik. A napi munka jelentős részét a középszintű rendezés és a selejtezés, valamint az elektronikus segédletek és tematikus adatbázisok építése teszi ki.

A levéltár három kutatóhelyen (Központi Kutató, Kossuth utcai Kutató, Hajdúböszörményi Fióklevéltár) fogadja az érdeklődőket. Az ügyfélszolgálati munkát a Poszeidon EKEIDR rendszer és az egységes, MNL-szintű elektronikus ügyintézés segíti. 2025-ben a levéltár könyvtárát 41 fő kereste fel 91 alkalommal; a nyomtatott könyvállomány 22 905 kötetet számlált az év végén.

Bihar és Hajdú megyék, valamint Debrecen egyházi és állami anyakönyveinek másodpéldányait a Hajdúböszörményi Fióklevéltárban őrzik és bocsátják a kutatók, illetve az állampolgárok rendelkezésére.

A HBVL a napi szakmai munka mellett aktív szerepet vállal a közművelődésben. Évente megrendezi a Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltári Napokat (2025-ben már az 52. alkalommal), amelyeket rendszerint kiállítás és tudományos konferencia kísér. 2025-ben a levéltár olyan kiállításokat és programokat valósított meg, mint a „Debreceni mesterségek” című tárlat, illetve „A Szejdi-dúlás emlékezete Debrecenben” elnevezésű előadássorozat. Rendszeresen részt vesz a Galiba Fesztiválon, a Debreceni Ünnepi Könyvhéten és a Múzeumok Éjszakáján, szervezi a „Levéltári délutánok” programsorozatot, könyvbemutatókat, nyílt napokat és épületsétákat.

A levéltár-pedagógia kiemelt terület: 2025-ben 265 általános- és középiskolás diák vett részt a HBVL foglalkozásain, 3 tanuló teljesített iskolai közösségi szolgálatot (összesen 150 órában), és 27 felsőoktatási hallgató – elsősorban a Debreceni Egyetemről – látogatott a levéltárba kutatómódszertani előadásra, iratbemutatóra vagy épületsétára. A HBVL határon átnyúló együttműködés keretében Nagyváradon és Margittán is tartott levéltár-pedagógiai foglalkozást.

A levéltár kapcsolatrendszere kiterjed a Debreceni Egyetemre, a Debreceni Törvényszékre, az MH Bocskai István 11. Páncélozott Hajdúandárra, Hajdú-Bihar Vármegye Önkormányzatára és Debrecen Megyei Jogú Város Önkormányzatára, valamint – a történeti Bihar vármegye levéltári anyagának egy része miatt – a nagyvárad levéltárra és felsőoktatási intézményekre is. A közösségi médiában (Facebook, Instagram) és a honlapon rendszeresen tájékoztatja a nyilvánosságot programjairól, kiadványairól és új digitális tartalmairól.

Az MNL Hajdú-Bihar Vármegyei levéltára az MNL egyik tudományosan és közművelődésileg is elismert, aktív vármegyei tagintézménye, amelynek napi munkáját ugyanakkor tartósan hátráltatja a szétaprózott, elavult és állományvédelmi szempontból sok helyen nem megfelelő ingatlanállomány. A szakmai fejlődés – digitalizálás, online szolgáltatások, levéltár-pedagógia – üteme jelenleg meghaladja az infrastrukturális fejlesztések ütemét, ezért a legfontosabb hosszú távú cél változatlanul egy új, korszerű levéltári székház (Debrecen, Bem tér 19.) megvalósítása marad.

AZ MNL HEVES VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Heves Vármegyei Levéltára (MNL HVL) székhelye Eger (3300 Eger, Mátyás király út 62.). A levéltár Heves megye és a történeti közigazgatási szervek, önkormányzatok, intézmények, gazdasági társaságok, családok és magánszemélyek maradandó értékű iratanyagát őrzi, összesen több mint tíz iratfolyókilométer terjedelemben. Az intézmény aktív dolgozói létszáma 18,25 fő (19 munkavállaló, közülük 3 fő részmunkaidős), ebből 15 fő levéltári szakmai munkakörben dolgozott, vezetője: Varga Zsolt igazgató.

A HVL az Eger, Mátyás király út 62. szám alatti, 8999/7 helyrajzi számú, állami tulajdonú, vagyonkezelési szerződéssel használt telken működik 1989 óta. Az egykori, 1898-ban épült vincellériskola két, egymással szemben álló épületét (627 és 554 m² alapterületű „A” és „B” épületrész) egy 513 m²-es raktárszárny köti össze; az ingatlan teljes telekterülete mintegy 8128 m², a felépítmények összterülete kb. 1950 m². A 2023. évi országos ingatlanfelmérés szerint az épület műszaki állapota átlagos, de az „A” épületrész sürgős beavatkozást igényel.

Az évek során folyamatosak voltak a kisebb felújítások (részleges tetőfelújítás, bejárati ajtó cseréje, akadálymentesítés, kutatóterem korszerűsítése, salétromos falak javítása). 2014-ben megújult az elavult, életveszélyessé vált villamoshálózat, 2018-ban pedig három új kondenzációs kazánnal korszerűsödött a fűtésrendszer; ugyanekkor egy EFOP-pályázat keretében oktatóterem és vizesblokk épült, valamint megszüntették a „B” épületrész megsüllyedt sarkának és az „A” épületrész pinceboltozatának életveszélyes állapotát. Legsürgetőbb, egyelőre megoldatlan feladat a tetők felújítása, mivel mindhárom épületrész esőzéskor és hóolvadáskor rendszeresen beázik, és többször is menteni kellett az elázott iratokat. A 2027. évi fejlesztési tervben szereplő HVL-t érintő tétel az „A” és „C” épületrészek tető és egyéb elemeinek (pl. bejárati előtető) javítása.

A legsúlyosabb problémát a raktári férőhely hiánya jelenti, a raktárak 1602 m² alapterületen 11 556 polcfolyóméter befogadóképességgel rendelkeznek, ám bővítésükre 2002 óta nem került sor. A tárolt maradandó értékű iratanyag mennyisége 8825 ifm, emellett több száz ifm bértárolt anyagot is őriznek. A szabad kapacitás mindössze 150 polcfolyóméter, amelyet az intézmény vis maior helyzetekre tartogat, így az iratátvételt évek óta minimálisra kellett csökkenteni. A megoldást egy új, mintegy 700 m² alapterületű, kétszintes raktárszárny és egy 300 m²-es irodarész megépítése jelentené; a szükséges rendezési terv módosítását, a bővítési tanulmánytervet és a telekalakítási eljárást Eger Megyei Jogú Város Közgyűlése már jóváhagyta, helyi akadály a beruházásnak nincs.

Az informatikai eszközellátottság az elmúlt években KÖFOP- és EFOP-pályázati forrásból bővült (9 PC, 2 notebook, A4-es szkennerek, illetve levéltár-pedagógiai célú szerver és 17 notebook), utóbbiak azonban alulteljesítenek, cseréjük indokolt. A 2025. évi országos felmérés szerint a HVL 44 számítógépéből 36 (81%) cserére szorul; 2025-re 16 gép beszerzését tervezték, ténylegesen azonban nem valósult meg csere. A kutatótermi gépek egy része elavult (Windows XP), az egyedi digitalizáláshoz kialakított fotóstúdió és a tömeges digitalizáláshoz szükséges A1/A2-es síkgyas szkennerek beszerzése továbbra is fejlesztési feladat. 2021-ben új szolgálati gépjárművet kapott a levéltár, amellyel megoldódott a korábbi, 1999-es autó cseréjének régóta húzódó problémája.

A HVL a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet alapján ellenőrzi az illetékességébe tartozó szervek (önkormányzatok, kormányhivatali jogelőd szakigazgatási szervek, gazdasági társaságok stb.) iratkezelését; minden levéltáros és segédlevéltáros részt vesz a külszervi ellenőrzésekben. Kiemelt, folyamatban lévő feladat a Heves Megyei Kormányhivatal jogelőd szakigazgatási szerveinek (földhivatal, növény- és állategészségügyi, népegészségügyi, erdészeti, közlekedési,

földművelésügyi igazgatóságok) és az önkormányzatoknak mintegy 5500 ifm, levéltárárett iratanyaga felmérésének és átvételének megszervezése. 2025-ben az ügyfélszolgálati statisztikák szerint a HVL-hez érkezett a legtöbb építésügyi megkeresés közé tartozó 293 eset, ami az MNL-en belül a második legmagasabb érték.

2025-ben 31 levéltári egységgel, összesen 17,26 ifm papíralapú iratanyaggal gyarapodott az állomány. A raktárkapacitás szűkössége miatt az átvétel évek óta korlátozott; 2022-ben elsőként vettek át elektronikus adathordozón tárolt magániratot is (13 GB terjedelemben).

A levéltári anyag több mint 10 iratfolyókilométeréből a rendezetlen irategyüttes mennyisége minimális (kb. 160 ifm), a nyilvántartást a scopeArchiv rendszerben vezetik; 2021-ben az őrzött anyag mintegy 60%-ához készült el a raktári jegyzék feltöltése. Az adatbázis-építés kiemelt területe a Heves megyei közszolgálatban foglalkoztatottak több mint 84 ifm terjedelmű személyi dossziéiból álló, Munkaviszonnal kapcsolatos iratok gyűjteménye (2025-ben 562 db feldolgozott tétellel), valamint tervezett fejlesztés az Egri Alapítványi Női Kórház elmeosztályának kórlapjait feldolgozó adatbázis.

A raktári klimatikus körülményeket rendszeresen mérik, a savmentes dobozokra való átdobozolás folyamatos, önálló restaurátorműhely nincs, ezért a restaurálást külső erőforrás (pályázat, az MNL Állományvédelmi Osztálya) bevonásával végzik. A tömeges digitalizálás eszközhiány miatt egyelőre nem megoldott, jelenleg csak egyedi iratok fotózására van lehetőség.

A 2014-ben megújult kutatóteremben két mikrofilmolvasó és három kutatótermi számítógép segíti a kutatókat; a kutatószolgálatot egy levéltáros, az ügyfélszolgálatot egy levéltári kezelő látja el. 2022. január 1-től kötelező az online iratkikérés, a kutatói kérelmeket kizárólag elektronikusan, a scopeArchivban kezelik. Az ügyfélszolgálati ügyek túlnyomó része a KÖFOP-fejlesztésnek köszönhetően elektronikus úton intézhető; a leggyakoribb ügytípusok az építési, hagyatéki, hadigondozási és munkaviszony-igazolási megkeresések. A levéltár szakkönyvtára a megye kiemelkedő történelmi szakkönyvtára, állománya 2025 végén 29 272 kötet volt (2025-ben 35 kötettel gyarapodott), a katalógusrekordok feldolgozottsága 100%-os; a könyvtárat 2025-ben 25 fő kereste fel 162 alkalommal.

A HVL a hagyományos rendezvényformákat (kiállítások, levéltári nyílt nap, könyvbemutatók, előadások) elsősorban más helyi intézményekkel együttműködésben szervezi, és a honlapon, valamint a Facebookon rendszeresen tájékoztatja a nyilvánosságot. A levéltár-pedagógiai tevékenységet a 2017-es EFOP-pályázat során beszerzett eszközök (digitális tábla is) támogatják; rendhagyó történelemórákat és bemutatókat tartanak általános- és középiskolásoknak, valamint felsőoktatási hallgatóknak. 2025-ben 46 általános- és középiskolás diák vett részt a HVL foglalkozásain, és 29 felsőoktatási hallgató (elsősorban az Eszterházy Károly Katolikus Egyetemről) látogatott a levéltárba iratbemutatóra, épületsétára és kutatómódszertani előadásra; a HVL új foglalkozást is fejlesztett („II. Rákóczi Ferenc levelesládája” címmel).

Az intézmény aktív részese az Eszterházy Károly Katolikus Egyetem kezdeményezte Régiótörténeti Szakmai Fórumnak (11 északkelet-magyarországi intézmény regionális együttműködése, közös periodikával, a Régiónk története kiadvánnyal) és az „AgriAnno” projektnek, amely Eger és vonzáskörzete 20. századi kulturális örökségének gyűjtését, digitalizálását és közös adatbázisba rendezését célozza az egyetemmel, a Bródy Sándor Megyei és Városi Könyvtárral, valamint a Dobó István Vármúzeummal együttműködésben. A tudományos munka eredményei az intézmény Archivum periodikájában és önálló kötetekben (pl. Andornaktálya története, Forrásaink a

reformációról) jelennek meg, a levéltár emellett részt vesz az MNL országos projektjeiben (Reformáció Emlékév, I. világháborús veszteséglista, Párt-Állam-Párt, '56-os perek adatbázis) és a Kárpát-medence levéltári forrásai sorozat Erdélyre vonatkozó köteteinek kiadásában is.

A napi munkavégzés szempontjából a legnagyobb kihívást a generációváltás jelenti, a munkatársak közül 6 fő 60 év feletti, és 2022 szeptembere és 2023 januárja között három főlevéltáros vonult nyugdíjba, ami a négy levéltárosi álláshelyből – az igazgatóhelyettest is beleértve – mindössze kettőnél hagyott 5 évnél hosszabb szakmai tapasztalatot. A fluktuáció (néhány év alatt hét fiatal, képzett munkatárs távozása, elsősorban anyagi megbecsülés hiánya miatt) is nehezítette a tudásátadást. A napi munka ezért a szakmai feladatok minél szélesebb körű, rugalmas elosztására épül, minden levéltáros egyszerre végez állománygyarapítási, feldolgozási, ügyfélszolgálati és közművelődési feladatokat is.

Az MNL Heves Vármegyei Levéltára Eger egyik meghatározó közgyűjteménye, amelynek szakmai és közművelődési tevékenységét jelentősen korlátozza a raktári kapacitás régóta fennálló hiánya és az épület felújításra szoruló állapota (különösen a beázó tetők). A legfontosabb hosszú távú cél ezért egyszerre a Mátyás király úti épület új raktárszárnyal és irodarésszel történő bővítése, valamint egy stabil, motivált szakmai csapat felépítése, amely a levéltár közigazgatási, tudományos és kulturális szerepét hosszú távon is biztosítani tudja.

AZ MNL JÁSZ-NAGYKUN-SZOLNOK VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

A Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltár (MNL JNSZVL) a megye levéltári anyagát gyűjti, kezeli és teszi kutathatóvá. Az intézmény székhelye 5000 Szolnok, Pozsonyi út 40-42., ahol az irodaépület és két raktárépület egyazon telken helyezkedik el. Az intézményt 2014 óta dr. Csöngé Attila igazgatja, aki 2003 óta dolgozik a levéltár állományában.

A levéltár irodaépülete és régi raktára 1980-ban épült, az irodaépület tetőtér-ráépítése a kilencvenes évek végén történt, az új raktárépület pedig 2002-ben került átadásra. Az ingatlanok állami tulajdonban, vagyonkezelési szerződés alapján állnak az intézmény használatában, összesen mintegy 5000 m² alapterületen (a fő épület kb. 3900 m², a két kiegészítő helyrajzi számú terület további 90 és 87 m²).

Cserére szorulnak az épület nyílászárói, amelyek jelentős részben régi, rosszul szigetelő ablakok, mindez télen hideg, nyáron erősen felmelegedő irodákat eredményez; hasonlóan időszerű lenne a külső falak hőszigetelése is. Az elavult elektromos hálózat felújítása, valamint a régi vezérlőegység cseréje a Vagyongazdálkodási Osztállyal egyeztetve folyamatban lévő, de a költségvetés függvényében ütemezhető feladat.

A két raktárépület között nincs fedett összeköttetés az irodaépülettel, ami a kutató- és ügyfélszolgálati munkát nehezíti. Az új raktár fűtés nélküli, a régi raktár fűtőtestjei is csak korlátozottan képesek a hőmérsékletet szabályozni, így az éves hőingadozás jelentős. A raktári páratartalmat és hőmérsékletet pályázati forrásból beszerzett Testo műszerekkel folyamatosan monitorozzák; a levéltár önálló restaurátor-műhellyel rendelkezik (1 fő segédrestaurátor), amely 2025-ben többek között a Szolnoki Cukorgyár árvízvédekezési iratait, valamint egy Túrkeve közbúvárterület-tervezést restaurált, összesen kb. 5 főlíó irat és 24 m² tervrajz terjedelemben, emellett 25 könyvkötést és 11 egyedi tárolóeszközt is készítettek.

2025 végén az intézmény 8897 ifm iratot őrzött, ebből 840 ifm volt rendezetlen; a szabad raktárkapacitás ekkor 2986 ifm volt. A raktári kapacitás egy részét a megyei önkormányzattól átvett, illetve a NAV két lezárt folyosón tárolt iratai kötik le. A levéltár 2022-ben lecserélte elavult, sorozatosan meghibásodó gépjárművét egy új Suzuki Vitarára, amelynek raktere ugyan kisebb elődjénél, de üzembiztonsága jelentősen jobb.

Az illetékességi munkában a levéltár tervezett, a szervekkel előre egyeztetett iratátvételekre törekszik, hogy elkerülje a rendezetlen iratok további felhalmozódását; a rendezett iratok esetében 2022-ben zárult le a több évig húzódó teljes törzskönyvi revízió. Az önkormányzatoktól, iskoláktól és jogszolgáltatási szervektől érkező átvételek mellett a magánirat-ajándékozás népszerűsítésére is figyelmet fordítanak.

A szervnyilvántartás és -ellenőrzés száma központi kérésre az elmúlt években jelentősen, közel ötvenre nőtt évente, ami a kollégák leterheltségét fokozza. A kutatószolgálatot 2023 óta állandó jelleggel egy főlevéltáros látja el, akit az illetékességi munkára fókuszáló levéltárosok alkalmanként helyettesítenek.

A JNSZVL saját segédleteket is vezet (pl. a Jász-Nagykun-Szolnok Vármegye Árvászekének darabszintű segédlete, 8466 rekord; Szolnok város polgármesterének terveiről készült segédlet; utcanevváltozások adatbázisa), és a vármegyei tagintézmények közül a tömeges digitalizálást végzők között is szerepel.

A tudományos munka terén az intézmény évente megjelenteti a Zounuk című évkönyvet (2025-ben a 38. kötet) és megrendezi a Levéltári Napot. A kiadvány és rendezvény finanszírozása pályázati és szponzori forrásoktól függ, mivel az NKA-pályázatok az MNL számára jelenleg nem elérhetők.

A közművelődési munka súlypontja az utóbbi években az időszaki kiállítások helyett a vándorkiállítások és a levéltár-pedagógiai foglalkozások felé tolódott, részben a megnövekedett adminisztrációs terhek, részben a kiállítótér korlátai miatt. A régi raktár előtere szolgál kiállítótérként, amely alkalmas kisebb tárlatok bemutatására, de nem felel meg a 21. századi igényeknek.

A JNSZVL levéltárban és kihelyezett formában megtartott foglalkozásain összesen 701 fő vett részt általános- és középiskolákból; az intézmény új levéltár-pedagógiai foglalkozásokat is fejlesztett (pl. „Szolnok a II. világháborúban”, „Hogyan nyerte el Szolnok a mai városképét?”, „Rejtvényes állományvédelem”). A levéltár posztterével és fotókiállításával Szolnok több helyszínén (kiemelten a Tisza Mozi kávézójában) és a vármegyén kívül, például Budapesten is megjelent.

Kollégái saját kezdeményezésű, ingyenes videósorozatok is készítettek (közművelődési és kutatói tájékoztató tartalommal), amelyek pozitív visszhangot kaptak, bár folytatásukra jelenleg nincs kapacitás. Az intézmény a helyi médiával (televízió, megyei napilap) és az MNL hírportáljával is rendszeres kapcsolatot ápol, és 2026 nyarán önálló időszaki kiállítást is bemutatott a vármegye elmúlt 150 évéről.

Az intézmény létszáma az elmúlt két évtizedben 21 főről 17 főre csökkent, miközben a feladatok – elsősorban a központi projektek száma és intenzitása – folyamatosan nőttek. A napi munkát a kis létszámból eredő többfunkciós feladatellátás jellemzi: a levéltárosok egyszerre látnak el illetékességi és gyűjtőterületi, kutatószolgálati, tudományos és közművelődési feladatokat, a levéltári kezelők pedig iratrendezés, elektronikus nyilvántartás és ügyfélszolgálat mellett közművelődési munkát is végeznek. Az igazgató a munkaszervezésben a rugalmasságra, a kollégák szakmai fejlődésének (PhD, szakirányú továbbképzés) támogatására és a csapatmunkára helyezi a hangsúlyt, miközben a bérezés javítása és a leterheltség csökkentése a felsővezetés által is elismerten megoldásra váró, jelentős központi többletforrásoktól függő kérdés.

A Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltár működését összességében a szűkös, ám elhivatott munkatársi gárda, valamint egy alapvetően funkcionális, de több ponton (elektromos hálózat, nyílászárók, hőszigetelés, raktári fűtés) felújításra szoruló ingatlanegyüttes jellemzi. A szakmai alapfeladatok (illetékességi feladatok, rendezés, kutatószolgálat) és a közművelődési tevékenység (kiállítások, levéltár-pedagógia, kiadványok) folyamatosan teljesülnek, ugyanakkor a fejlesztések és a szabad kapacitás mértékét nagyban meghatározza a rendelkezésre álló – jellemzően pályázati és külső – anyagi forrás.

AZ MNL KOMÁROM-ESZTERGOM VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára (MNL KEVL) székhelye az egykori vármegyeközpont, Esztergom (2500 Esztergom, Vörösmarty utca 7.); az intézménynek Komáromban (2900 Komárom, Szabadság tér 1.) fióklevéltára működik. Az intézmény jelenleg 16 fős létszámmal dolgozik, élén dr. Wencz Balázs több évtizedes levéltári és több, mint tíz éves tagintézményvezetői tapasztalattal rendelkező szakember áll.

A levéltár Esztergomban három épületben őrzi a vármegye maradandó értékű iratanyagát: a Vörösmarty utca 7. szám alatti főépületben és a Vörösmarty utca 14. szám alatti raktárépületben az 1950 után keletkezett iratokat, az 1950 előtti anyagot pedig a Deák Ferenc utca 2. szám alatti épületben tárolják. A Komáromi Fióklevéltár a Komárom Város Polgármesteri Hivatalának alagsorában kapott helyet. Az őrzött iratanyag összesen mintegy 10 209 ifm, ebből 4805 ifm a Vörösmarty utca 7., 993 ifm a Vörösmarty utca 14., 3946 ifm a Deák Ferenc utca 2. és 465 ifm a komáromi telephelyen. A szabad raktári kapacitás mindössze 350 ifm.

Az épületek közül csak a Vörösmarty utca 7. szám alatti szárnyat tervezték eredetileg levéltári célra. A helyi műemléki védelem alatt álló Vörösmarty utca 14. szám alatti épület korábban tanítóképzésnek és óvodának is otthont adott, levéltári célra 1989 óta használják, a Deák Ferenc utca 2. szám alatti, 1853-ban Hild József tervei szerint épült egykori gimnáziumi épületet 1950-es évektől hasznosítja a levéltár. Jelentősebb, tervszerű felújítás csak az integráció után történt: két évvel az integrációt követően megújult a Vörösmarty utca 14. és a Deák Ferenc utca 2. szám alatti épületek tetőszerkezete, 2018-ban elkészült a Deák Ferenc utcai épület homlokzat-felújítása, 2021-ben a nyílászárók cseréje, 2025-ben pedig a Vörösmarty utca 7. és a Deák Ferenc utca 2. szám alatti épületek mellékhelyiségei és a villanyhálózat kerültek felújításra. Energiahatékonysági célból tervezik továbbá a Vörösmarty utca 7. szám alatti főépület gázkazánjának cseréjét is.

A következő időszak egyik legfontosabb célja a három esztergomi épület kiváltása és egy vagy két korszerű ingatlanban történő elhelyezése lenne, ami jelentős raktárkapacitás-bővülést és mintegy 6500–7000 ifm, jelenleg még az iratképző szerveknél lévő anyag átvételét tenné lehetővé. Erre a célra az esztergomi Várhegy melletti Déli Kanonoksor (Szent István tér 4.) épületének részleges hasznosítása merült fel, de a városvezetéssel folytatott egyeztetések eddig nem vezettek érdemi eredményre, így a Vörösmarty utca 14. szám alatti épület továbbra is szükségraktárként funkcionál. A raktári hőmérséklet és páratartalom mérését elavult, egyre gyakrabban meghibásodó műszerekkel, 2025 decemberétől részben új Testo 174 H mini adatgyűjtővel végzik. Az informatikai eszközpark (14 számítógép, 6 laptop, 8 szkennerek) az elmúlt években bővült, de nagy méretű tervrajzok digitalizálásához A2-es szkennerekre is szükség lenne.

Az iratátvételek az elmúlt években tervezett, egyeztetett keretek között zajlottak; mivel a szabad raktári kapacitás mindössze 350 ifm, a jelenlegi ütem (évi 50–60 ifm átvétel) mellett a kapacitás öt-hat éven belül kimerül.

A 2021–2025 közötti időszakban összesen 392,26 ifm ellenőrző, 420,1 ifm középszintű és 14,53 ifm darabszintű rendezés valósult meg (alapszintű rendezésre nem került sor). A következőkben kiemelt feladat a Vörösmarty utca 7. szám alatti raktárban egyesített tanácsiratanyagok középszintű rendezése, a Vörösmarty utca 14. szám alatti épületben egy fondcsoport két sorozatának fizikai egyesítése, valamint a Deák Ferenc utcai épületben feltárt reponenda beillesztése a törzssanyagba. A levéltár scopeArchiv nyilvántartó rendszerében folyamatban van a törzssanyagok adatmezőinek minőségi javítása és a mikrofilmtár rendbetétele is.

A kutatószolgálatot a levéltári könyvtáros látja el, helyettesítését az igazgatóhelyettes látja el. Az ügyfélszolgálatot elsősorban építési, földhivatali, hagyatéki és munkaviszony-igazolási ügyekben keresik fel az állampolgárok. A szakkönyvtár állománya jelenleg 19 652 kötet. A levéltár 2010 óta épít online kutatási segédleteket; a 2012 utáni adatbázisok (anyakönyvek, úrbéri térképek, közgyűlési regeszták stb.) az AOL felületen érhetők el, emellett 2021–2025 között 24 új, egyelőre belső hálózaton elérhető adatbázis készült.

A levéltár tudományos munkatársainak kutatásai elsősorban Komárom-Esztergom vármegye történetére irányulnak. Az NKA pályázati lehetőségeinek szűkülése miatt a kiadványok száma visszaesett; 2020 után mindössze egy önálló kötet jelent meg. Kiemelt jelentőségű a történeti Komárom vármegye – a trianoni határváltozás miatt jelenleg a Nyitrai Állami Levéltárban (Nyitraivánka, Észak-Komárom) őrzött – mintegy 600 ifm anyagának feltárása. 2020–2025 között 123 kötet mutatót és 116 kötetnyi jegyzőkönyvet digitalizáltak, összesen mintegy 75 405 felvétel készült.

A közművelődés terén a levéltár rendszeresen készít virtuális kiállításokat (2021–2025 között hat készült, például a dorogi szénmedence terveiről vagy a komáromi könnyűzenei életről) és „hónap dokumentuma” sorozatot tesz közzé. Az intézmény évente tudományos konferenciát szervez, és aktívan részt vesz városi programokban, így 2024-ben a Petőfi-projektben, 2025-ben és 2026-ban pedig a Múzeumok Éjszakája rendezvénysorozatban. Együttműködik többek között a komáromi Klapka György Múzeummal. Közösségi médiajelenléte (Facebook, Instagram, 2026-tól YouTube) folyamatosan bővül, honlapján rendszeresen frissülő hírfolyammal és rendezvény-beszámolókkal.

A levéltár-pedagógiai tevékenység 2012 óta szervezett keretek között zajlik. A 2021–2025 közötti öt évben összesen 187 foglalkozást tartottak 3565 résztvevővel. A foglalkozások – megfelelő oktatótér hiányában – jellemzően az iskolákban zajlanak, témái között szerepel a családtörténet, az írástörténet, a címertan, valamint Esztergom és a vármegye 18–20. századi története.

Az intézmény 16 fős állományából egy fő rendelkezik PhD-fokozattal, kilenc főnek van felsőfokú végzettsége, öt fő középfokú végzettségű, egy fő szakmunkás. A viszonylag alacsony létszám és a sokrétű feladatellátás miatt a levéltárosok és levéltári kezelők gyakorlatilag minden feladatkört (rendezés, selejtezés, illetékességi munka, segédletkészítés, központi projektekben való részvétel) ellátnak, ami egyrészt széles rálátást biztosít a munkatársaknak, másrészt a szabadságolások és betegállományok idején is biztosítja a zavartalan munkavégzést.

A dologi költségvetés az elmúlt években hullámzó, de csökkenő tendenciát mutatott, és a saját bevételi kötelezettség teljesítése is elmaradt a tervezettől, likviditási problémák azonban nem merültek fel.

Az MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltárának működését alapvetően a három, egymástól elkülönülő és részben felújításra szoruló esztergomi épület, a szűkös, de stabil és tapasztalt munkatársi gárda, valamint egy tudatosan felépített, a hungarika-kutatásra, a digitalizálásra és a közművelődésre egyaránt figyelő szakmai program jellemzi. A legnagyobb hosszú távú kihívást az elavuló, telítődő raktári infrastruktúra és a szűkös pénzügyi mozgástér jelenti, míg a szakmai alapfeladatok (rendezés, kutatószolgálat) és a közművelődési-oktatási tevékenység folyamatosan és eredményesen teljesül.

AZ MNL NÓGRÁD VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Nógrád Vármegyei Levéltára (MNL NVL) három telephelyen, a salgótarjáni központban, a Balassagyarmati Fióklevéltárban és a Bátortereny-Tiribesi Fióklevéltárban működik Gusztiné Dr. Toronyi Judit vezetésével.

A vármegye levéltári anyagának elhelyezése történetileg évszázados problémát jelentett: a nemesi vármegye iratait a 18. századtól többször kellett átköltöztetni, 1945 után pedig a megyeháza kiürítése és az iratanyag ideiglenes tárolása során súlyos veszteségek is keletkeztek. A levéltár 1968-ra települt vissza Salgótarjánba, a volt bányakórház épületébe, majd 1974-től Balassagyarmaton is fióklevéltár működik a korábbi megyeháza épületében. A raktárak szűkössége az 1990-es évek eleji bővítések és az ezredfordulós emeleti raktár kialakítása után is visszatérő gond maradt, ezt oldotta meg tartósan a volt hadkiegészítő parancsnokság épületének átvétele és felújítása: Salgótarjánban a korábbi munkaterek helyére az irodák kerültek, a felszabaduló régi épületrész pedig hosszú távra biztosítja a raktári kapacitást.

Balassagyarmaton a fióklevéltár teljes körű felújításon esett át, raktárgondja azonban a nyugat-nógrádi szervek iratainak nagy mennyisége miatt továbbra is fennáll; ennek enyhítésére folyamatos a kevésbé kutatott bírósági és ügyészségi iratok (eddig mintegy 200 ifm) átszállítása Salgótarjánba, ami egyúttal helyet teremt Balassagyarmaton az 1995 utáni nyugat-nógrádi önkormányzati iratok fogadására. A bátortereny-tiribesi telephelyen elsősorban az 1990-es évek csődeljárásaiból származó maradandó értékű és bértárolt iratanyagot őrzik; a levéltár itt évente több ezer adatszolgáltatási megkeresést köteles teljesíteni, a bértárolásra történő iratátvételt a főigazgatói utasítás időközben megszüntette. Ez a bértárolt állomány (10 000 ifm) messze a legnagyobb az MNL vármegyei tagintézményei között, jelentősen meghaladva a sorban következő intézmények állományát is.

A Nógrád Vármegyei Levéltár mindhárom telephelye (a salgótarjáni Ady Endre úti és Bem úti épületek, a balassagyarmati Hétvezér úti, illetve a bátorterenyi Bolyoki úti ingatlanok) állami tulajdonban, vagyonkezelési szerződés alapján használt ingatlan, és egyik esetében sem került rögzítésre sürgős beavatkozást igénylő probléma, Bátorterenyén 2026-ban fejeződtek be a már nagyon időszerű korszerűsítési munkák. Ugyanakkor a salgótarjáni Ady Endre úti (3/C.) épületben állagmegóvási feladatként aljzatszigetelési munkák elvégzésére és a falak vizesedésének megszüntetésére van szükség.

2024-ben megtörtént a szervnyilvántartás teljes revíziója, az adatok a scopeArchiv rendszerben is frissítésre kerültek. A levéltár aktívan keresi a magánszemélyeknél fellelhető családi iratok begyűjtésének lehetőségét is, többek között a Petőfi-program „Légy a történelem része!” elnevezésű Gyűjtőköri Napjai és médiamegjelenések révén.

Az MNL NVL állománya 2025-ben 8 levéltári egységgel, 2,11 ifm gyarapodott papíralapú iratanyagban; az intézmény emellett a tömeges digitalizálást (szkennelést) is folyamatosan végző megyei tagintézmények közé tartozik. Az irattári anyag rendezettség szintje szerint közel 4041 aktív állagatlan fond és állag, valamint jelentős, elsősorban középszinten (7302 ifm) feldolgozott állomány jellemzi a gyűjteményt. A levéltár kiemelten erős a kutató- és ügyfélszolgálati területen, 2025-ben a vármegyei tagintézmények közül itt regisztrálták a legtöbb – 2488 – ügyfélszolgálati megkeresést, ezen belül is kiemelkedik a munkaviszonyra és társadalombiztosítási jogviszonyra vonatkozó adatszolgáltatás (2198 ügy). Az intézmény bonyolította le továbbá 2025-ben a legtöbb ügyviteli célú

iratkölcsonzést is (1878 eset), amelynek legjelentősebb tétele a Nógrád Vármegyei Kormányhivatal Családtámogatási és Társadalombiztosítási Főosztálya részére történt munkaügyi iratkölcsonzés volt.

A digitális adatbázis-építés terén a levéltár anyagai elérhetők az AOL felületen: jelenleg a vármegyei tanácsi és balassagyarmati járási iratok, valamint a pártanyag digitalizált képei érhetők el, és folyamatban van a nógrádi nemesi közgyűlési iratok ellenőrzése is. A törzskönyvi javítás lezárult, a gyarapodási naplóbejegyzések visszamenőleges rögzítése 2013-ig megtörtént, jelenleg az 1968–2012 közötti papíralapú gyarapodási adatok szakrendszerbe történő betöltése zajlik. Elektronikus iratátvétellel a levéltárban eddig nem került sor, ami napjaink egyik fontos szakmai kihívása marad.

A levéltár tudományos koncepciójának középpontjában a történeti Nógrád vármegyéhez – ezen belül a határon túli területekhez is – kötődő helytörténeti kutatás áll; ennek éves csúcspontja a Levéltári Nap, amelyet mindig egy-egy jelentős évforduló köré és kapcsolódó kiállítással szerveznek. A honlapon futó „Raktárunk mélyéről” sorozat 2015 óta havi rendszerességgel mutat be érdekes iratokat, történeti blogjait pedig az Országos Széchényi Könyvtár webarchívuma is megőrzésre méltónak ítélte. 2025 szeptemberétől folyamatosan látogatható a levéltár „Nógrád vármegye településeinek címerai” című kamarakiállítása, emellett a „Nagy Iván Honismereti pályázat” című virtuális kiállítás is elérhető a honlapon.

A levéltár-pedagógiai munka az iskolákkal kialakított kapcsolatra épül, 2025-ben 52 általános- és középiskolás diák vett részt a levéltárban vagy kihelyezve tartott foglalkozásokon, 3 tanuló pedig 125 órában teljesített iskolai közösségi szolgálatot. A kínálatot új foglalkozás („Menekülőutak Nógrád megyében”) fejlesztésével, és egy meglévő program két korosztályra szabott átalakításával bővítették; a kollégák 2024 februárjában részt vettek az ÁBTL hét levéltár – hét középiskolai foglalkozás workshopján, digitális eszközök (Mentimeter, Quizizz, szabadulószooba) alkalmazásával.

Az intézmény napi munkájának fontos része a közfeladatot ellátó szervekkel, különösen a Nógrád Vármegyei Kormányhivatallal, a megyei önkormányzattal, a helyi könyvtárakkal és muzeális intézményekkel, valamint a szlovákiai (losonci, beszercebányai) levéltárakkal ápolts szakmai kapcsolat. A médiával fenntartott folyamatos, nyitott kapcsolat és a közösségi felületeken keresztüli közönségkapcsolat, valamint a honlap rendszeres frissítése biztosítja, hogy a levéltári szolgáltatások minél szélesebb körben ismertté váljanak a megyében.

A Nógrád Vármegyei Levéltár a korábbi évek ingatlanfejlesztéseinek köszönhetően stabil, sürgős beavatkozást nem igénylő infrastrukturális háttérrel rendelkezik mindhárom telephelyén, ugyanakkor mérete okán a bányaterenyi bértárolt állomány és a balassagyarmati raktárkapacitás hosszú távon is folyamatos odafigyelést kíván. Szakmai téren az intézmény az MNL megyei tagintézményei között kiemelkedik az ügyfélszolgálati és kutatói forgalom nagyságával, miközben az illetékességi és gyűjtőterületi munka, a digitalizáció és a nyilvántartások fejlesztése is folyamatos feladat marad. A közművelődési és levéltár-pedagógiai tevékenység, valamint a tudományos és médiakapcsolatok ápolása révén a levéltár a nógrádi identitás és a helytörténeti tudás megőrzésének egyik meghatározó műhelyként működik.

AZ MNL PEST VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Pest Vármegyei Levéltára (MNL PVL) 1785. november 29. óta működik folyamatosan; ezen a napon bízta meg Pest-Pilis-Solt vármegye közgyűlése Balla Gábor regisztrátort a megyei iratok teljes munkaidőben történő rendezésével, ez a nap számít ma is a levéltár „születésnapjának”. A csaknem két és negyed évszázados történet nem volt zökkenőmentes: 1682-ben a füleki vár ostroma és felégetése szinte teljesen elpusztította a korai iratanyagot, ezért a ma őrzött legrégebbi jegyzőkönyvek 1638-tól maradtak fenn. Az intézmény elhelyezkedése sajátos. Székhelye Pest megye közigazgatási határain kívül, Budapesten található, ami egyszerre jelent előnyt és kihívást. A fővárosi lokáció megkönnyíti az MNL központi szervezeti egységeivel és a Pest megyei igazgatási hivatalokkal való gyors, személyes kapcsolattartást, ugyanakkor a többi megyeszékhelyen működő intézményhez képest a tagintézmény szolgáltatásai és programjai könnyebben elveszhetnek a főváros gazdag kulturális kínálata között. Ez a körülmény folyamatosan hatással van mind a levéltár kapcsolatépítési, mind a közművelődési tevékenységére. Dr. Schramek László 2012-től vezeti az intézményt.

A levéltár székhelye 2001 óta a budapesti IX. kerületben, a Vágóhid utca 7. szám alatt található, kifejezetten levéltári célra emelt épületben működik, amelyet 2017–2018 fordulóján egy negyedek, mintegy 8500 polcfolyóméteres raktári szárnnyal bővítettek. Az így elért, közel 25 000 ifm kapacitásból ma nagyjából 3000 ifm szabad – ennek egy része az Országos Levéltár mentésre szoruló iratainak átmeneti befogadására szolgál tartalékként. Az épületben 90 m²-es kutatóterem, 88 m²-es előadóterem és csaknem 160 m²-es kiállítótér áll a látogatók és kutatók rendelkezésére.

Az épület gépészeti állapota komoly kihívást jelent: a párásítás 2009 óta, a hűtés 2015 óta nem üzemel, ezért a raktárak páratartalma és hőmérséklete (18–32°C között) erősen ingadozik, ami hosszú távon a papíralapú iratok kiszáradásához, töredezéséhez vezethet. A 2027. évi fejlesztési tervben szerepel a melegvízvezeték-rendszer felülvizsgálata a gyakori pontszerű csőtörések miatt, hosszabb távon pedig a párásító és hűtő berendezések felújítása jelentene megoldást az állományvédelmi kockázatokra.

A levéltár létszáma (18 fő: két vezető, öt főlevéltáros/levéltáros/segédlevéltáros, hét levéltáros asszisztens és kezelő, valamint gazdasági, karbantartó, gépjárművezető és takarító munkatárs) a rá háruló feladatokhoz mérten szűkös. Ennek ellenére a szakmai munka széles területet fog át: folyamatos a községi és városi tanácsok, önkormányzatok, valamint az államigazgatás területi szerveinek irat-átvétele, miközben elsőbbséget élvez a legrosszabb körülmények között, pusztulás veszélyének kitett tanácsai és önkormányzati anyagok begyűjtése a főváros körüli agglomerációból.

Az iratanyag feltárása és online közzététele folyamatos: mintegy 6911 ifm-ről készült hagyományos, nyomtatott raktári jegyzék, míg további 12 659 ifm-hez már elektronikus jegyzék áll rendelkezésre, ezek publikálásának színtere az Elektronikus Levéltári Portál. A családtörténeti kutatás kiemelt terület, az anyakönyvi másodpéldányok kutatása mellett a levéltár adatbázis-fejlesztésekben is részt vesz (pl. törvényhatósági jegyzőkönyvek napirendi jegyzékeinek összeállítása), és a Pest vármegyei állami anyakönyvi másodpéldányok digitalizált gyűjteménye 2026 nyarán ismét teljes egészében elérhetővé vált a kutatók számára.

A 2025. évi országos adatok szerint a levéltár az MNL egyik legaktívabb tagintézménye: a kutatói kérelmek számában a legforgalmasabb öt vármegyei levéltár egyike, a kutatótermi látogatások tekintetében pedig szintén az öt legnagyobb forgalmú tagintézmény között szerepel. Emellett építésügyi (557 eset) és hagyatéki (298 eset) hatósági megkeresések számában is országosan

kiemelkedik – ez a főváros körüli agglomeráció sűrű beépítettségét, és a terület dinamikusan növekvő népességét tükrözi.

A levéltár rendszeresen jelentkezik kisebb, évfordulókhöz kötődő virtuális kiállításokkal. Folyamatosan bővül az iskolákkal való együttműködés a levéltár-pedagógiai programok révén, amelyek – például az 1956-os forradalom helytörténeti vonatkozásainak bemutatásával – segítik a fiatalok helytörténeti szemléletformálását.

A nagyközönség számára évente visszatérő programok közé tartozik a Múzeumok Éjszakája (kiállítással és vezetett raktársétával), a Kutatók Éjszakája, valamint a Középkorász Könyvbörze. A szakmai közönség számára a levéltár ad otthont az évenkénti Pest megyei levéltári napnak. A korábban önállóan is megjelentetett tanulmánykötetek kiadását a személyi állomány fluktuációja nehezíti, ezért a szakmai eredmények egyre inkább az MNL központi kiadványaiban, vagy külső támogatással megvalósuló tematikus köteteken keresztül jutnak el a közönséghez; távlati célként egy önálló, a Bács-Kiskun Vármegyei Levéltár „Múltbanéző” című folyóiratához hasonló helytörténeti online kiadvány is felmerült.

A levéltár nyilvános kapcsolattartása elsősorban a honlap hírovtán és a Facebook-oldalon keresztül valósul meg, hiszen Pest megyében nem működik megyei hatókörű nyomtatott vagy elektronikus médium, amely rendszeresen hírt adhatna az intézmény tevékenységéről. Ezt a hiányt a levéltár úgy igyekszik pótolni, hogy tájékoztató anyagokat készít a helyi lapok számára, és keresi az együttműködést a Pest megyei nagyobb közgyűjteményekkel – így a szentendrei Ferenczy Múzeummal és Hamvas Béla Könyvtárral, valamint a ceglédi Kossuth Lajos Múzeummal –, amelyekkel az MNL megalakulása óta meglazult kapcsolatok újjáépítése folyamatban van.

A kutató- és ügyfélszolgálat terhelése folyamatosan nő, a hiteles másolat iránti kérelmek száma a járvány előtti, 2019-ben rögzített 403-ról 2021-re 581-re, a kiadott másolt oldalak száma pedig 446-ról 1510-re emelkedett – nem függetlenül attól, hogy a kérelmezés időközben a magyarorszag.hu felületen is elérhetővé vált. Az iratkezelés helyszíni ellenőrzését a levéltár évi 40 alkalom körüli szintre kívánja emelni; ehhez 2022 óta egy Suzuki Vitara személygépkocsi áll a munkatársak rendelkezésére. Az illetékességi területen mintegy ezer, iratkezelésre kötelezett szerv szerepel a scopeArchiv nyilvántartásban, ezek ellenőrzése és a 2021 óta egységesített formanyomtatványokon történő dokumentálása állandó feladatot jelent.

2025-ben országosan 17 452 ügyfélszolgálati megkeresés érkezett az MNL tagintézményeihez, ennek döntő részét (96%) a megyei levéltárak intézték. Ezen belül a Pest Vármegyei Levéltár fogadta a legtöbb építésügyi és a második legtöbb hagyatéki megkeresést az ország összes tagintézménye közül – ez jól mutatja a főváros környéki terület sajátos, folyamatosan növekvő ügyforgalmát, és egyben azt is, hogy a levéltár a mindennapi ügyintézésben – a hiteles másolatok kiadásától az öröklési és építésügyekhez kapcsolódó adatszolgáltatásig – nélkülözhetetlen szerepet tölt be a Pest megyei lakosok és intézmények számára.

Az iratgyarapodás üteme is folyamatos, magas a véleményezett iratselejtezési jegyzőkönyvek száma (2023-ban 158, 2024-ben 176), és az iratátvétel alkalmainak száma évek óta stabilan 20 körül mozog. A reprográfiai szolgáltatások iránti kereslet is jelentős: a kutatók egyre nagyobb arányban rendelnek digitális másolatokat az eredeti iratok mellett, ami tükrözi a kutatási szokások fokozatos digitalizálódását. Mindezek a tendenciák együttesen azt mutatják, hogy a Pest Vármegyei Levéltár – szűkös személyi és épületgépészeti feltételek mellett is – az MNL egyik leginkább leterheltebb, ugyanakkor legaktívabb, folyamatosan fejlődő tagintézménye.

AZ MNL SOMOGY VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Somogy vármegye a török hódoltság és az azt követő egyesítés miatt több mint száz évig Zala vármegyével közös igazgatás alatt állt, önállóságát csak egy 1715. évi törvény állította vissza, az iratanyag 1724 és 1750 között Tapsonyban, majd 1750-től Kaposváron nyert elhelyezést. Az MNL Somogy Vármegyei Levéltára (MNL SVL) élén 2015 óta Polgár Tamás főlevéltáros áll, akit 2025-ben újabb öt évre, a 2025–2030 közötti időszakra bíztak meg az intézmény vezetésével.

A levéltár 2015–2016-ban új helyre költözött: a Rippl-Rónai téri, patinás egykori megyeházát elhagyva a 2010-ben bezárt Kaposvári Donneri Általános Iskola Bartók Béla utca 8–10. szám alatti épületét foglalta el. Az új épületegyüttes a raktárakon kívül minden szükséges kiegészítő helyiséggel rendelkezik: van rendező helyiség, digitalizáló szoba, előadóterem, kutatóterem és ügyfélszolgálati tér, a szociális helyiségek és konyhák is megfelelőek. Legfontosabb hiányossága ugyanakkor, hogy nincs klimatizálva, így nyáron az „A” épület munkaszobáiban tartósan 30 fok körüli hőmérséklet is előfordul, ami ellehetetleníti a magas színvonalú munkavégzést – az épület klimatizálása ezért az elkövetkező évek legfontosabb infrastrukturális feladata.

Emellett további felújítási és beruházási igények is megfogalmazódtak, a „B” épület még az eredeti, régi fa, gerébtokos ablakainak cseréje (ezt a 2027. évi országos fejlesztési terv már tartalmazza is, összesen 79 ablak cseréjével), a „B” épület hőszigetelése, a kazánház statikai problémájának megoldása, a „C” épület padlasterében vendégszobák kialakítása, az Iszák és Mikszáth utca felőli kerítés felújítása, valamint egy mobil garázs létesítése a levéltári gépkocsi számára. Ezek a beruházások jelentősen emelnék az épület értékét, és hosszú távon biztosítanák az iratokat őrző komplexum megfelelőségét.

A raktározás terén a levéltár jelenleg 17 479 ifm, országosan is jelentős anyagot őriz. Az újonnan épült, kétszintes „C” tömörraktárban (itt 6000 folyóméternyi iratanyagot őriznek) a klimatikus viszonyok szintén aggodalomra adnak okot, mivel a raktárakat nem látták el szellőztető berendezéssel, így a földszinti részen a páratartalom folyamatosan 60% körül mozog – ezt egyelőre nagyteljesítményű páratlanítókkal kezelik. Összességében mind az „A”, mind a „C” épületrészben raktárklimatizálásra volna szükség. A raktárhiány végleges megoldására a Bartók-komplexumhoz tartozó, jelenleg nem használt és átépítésre már nem javasolt egykori tornaterem lebontása, és helyén egy önálló raktárépület felépítése javasolt, vagy megfontolandó a melléképület (tornaterem) állagmegóvása és hasznosítási lehetőségeinek – például raktárkapacitás-bővítés céljára történő – újragondolása is.

A levéltár engedélyezett létszáma 20 fő, négy nem szakmai státusz, egy informatikus, nyolc levéltári kezelő és hét levéltáros alkotja a munkatársi gárdát. A szűkös személyi ellátottságot jól mutatja, hogy a levéltárosokra személyenként átlagosan 2,5 km iratanyag jut; a fondfőcsoportok szerinti referencia-beosztás rendszere ugyanakkor stabilan működik.

A gyűjtőterületi munka a raktárak telítődéséig, 2021-ig eredményes volt, a vidéki levéltárak közül a Somogy Vármegyei Levéltár évi mintegy 300 ifm gyarapodásával az élen járt. Az önkormányzati iratanyag 2005-ig, a bírósági iratok 1995-ig, a magán- és állami közjegyzők iratai pedig 1991-ig kerültek a levéltár őrizetébe; a további begyűjtést jelenleg a helyhiány korlátozza. A tervek szerint két éven belül a vállalati és ügyészégi iratanyag selejtezésével szabaduló raktári helyre egy évnyi önkormányzati megőrzendő anyagot vehetnek majd át – 2025-ben például 34,76 ifm iratanyag selejtezésére került sor. Folytatni kell továbbá az alispáni és főszolgabírói iratok ellenőrző rendezését,

a szocialista kori tömeges tanácsi iratok rendezését, valamint a Pártarchívum régi, mára gyakran olvashatatlan címkéjű dobozainak átcímkézését.

A digitalizáció és az adatbázis-építés kiemelt terület, a levéltár állományáról készült adatbázisok egy része (műszaki adatbázisok, napirendjegyzékek) már elérhető az AOL2 felületén. Jelenleg két irányban zajlik adatbázis-építés: az 1904–1949 közötti útlevél-iratoké (várhatóan 2030-ra készül el) és a Balaton-parti települések műszaki tervtáraié, ez utóbbi a megnövekedett építésügyi ügyfélkeresletek miatt vált szükségessé. A családkutatók által kedvelt magánközjegyzői adatbázisból egyelőre csak a metaadatok érhetők el; cél, hogy a következő öt évben az iratok digitalizált képei is elérhetők legyenek. A levéltár emellett magánúton egy 30 000 felvételtől álló, Kaposvár szocialista kori mindennapjait bemutató fotónegatív-gyűjteményt is szerzett, ennek előhívása és digitalizálása is az elkövetkező évek feladata. A könyvtár állománya 2024 végén 33 010 kötetből és 331 elektronikus műből állt, katalógusa elérhető az MNL honlapján, a dualizmus- és a két világháború közötti somogyi napi- és hetilapok pedig az Arcanum oldalán kutathatók.

A levéltár évtizedes hagyománya a Somogyi Levéltári Nap, amelyet mindig más-más tematika köré szerveznek – 2026-ban például „Fejezetek a Dél-Dunántúl közlekedéstörténetéből a középkortól a 20. századig” címmel, immár 46. alkalommal. Kiadói tevékenységének gerincét az 1970 óta megjelenő „Somogy megye múltjából” című levéltári évkönyv adja, amelyből az elmúlt tíz évben öt kötet jelent meg; emellett tervben van a kismonografikus célú Somogyi Almanach sorozat felélesztése (Nübl János I. világháborús témájú disszertációjával, illetve Récsei Balázs csaknem nyomdakész cserkészettörténeti monográfiájával), a Fontes Comitatus Simighiensis forráskiadvány-sorozat folytatása (dr. Lesz Éva 1950-es évekbeli kitelepítésekről készített interjúkötetével), az 1945-ös évforduló kapcsán egy „Háborús erőszak Somogyban” című forráskiadvány, valamint az 1950-es évek határőr-jelentéseinek online közzététele.

A közönségkapcsolatok és a közművelődési programok az elmúlt öt évben kiemelt hangsúlyt kaptak: rendszeres havi előadássorozat (Levéltári esték) és évente induló, egyre népszerűbb családkutató előadássorozat egészíti ki a kínálatot, havonta pedig egy könyvbemutatóra is jut kapacitás. A levéltár a Rippl-Rónai Múzeummal közösen tartja a Múzeumok éjszakáját a Fő téri és a Rippl-Rónai téri múzeumkomplexumban, és egy közös, vármegye-történeti kiállítás létrehozását is tervezik; a Piarista Levéltárral közös online kiállítást készítenek elő a Mernyei uradalom és a piarista iratanyag alapján. További együttműködő partnerek a Magyar Történelmi Társulat, a Nagy Imre Társaság, a Nemzeti Művelődési Intézet és a Mathias Corvinus Collegium kaposvári szervezete; a kapcsolattartásban a honlap mellett a Facebook-oldal is aktív szerepet játszik.

Példaértékű módon két, kifejezetten levéltár-pedagógiával foglalkozó munkatárs áll rendelkezésre az intézményben. Hagyományos partnerek a Szennai Általános Iskola és a Kaposvári Szakképzési Centrum Noszlopy Gáspár Közgazdasági Technikuma; 2025-ben megújult „Most vagy soha! Magyarország és Somogy vármegye 1848–1849-ben”, illetve „Az irattártól a levéltárig” című foglalkozásaikat viszik tovább. Új elemként a levéltár csatlakozni kíván a Kaposvár Városa által indított KAKUK (Kaposvári Kulturális Kalandozások) programhoz, amelynek keretében kaposvári dokumentumokon keresztül mutatnák be a város történetét a kezdetektől a 20. század végéig, kiegészítve egy rövid raktártúrával – ezzel akár 30 diákcsoport ismerkedhetne meg évente a levéltárral. A hagyományok és a korábbi vezetők emlékének ápolása is fontos feladat, az elkövetkező öt évben több kerek évforduló is esedékes, így Kanyar József igazgató születésének 110., Bösze Sándor igazgató születésének 70. évfordulója, valamint a régi levéltárépület fennállásának 200. évfordulója.

Az ügyfél- és kutatószolgálat az a terület, ahol a levéltár és a nagyközönség a legtöbbet érintkezik egymással, a megkeresések túlnyomó többsége munkaviszony, szolgálati idő és tanulói idő igazolásához, építési dokumentumok kiadásához, illetve földtulajdon igazolásához kapcsolódik; ezt a munkát egy hatfős csapat látja el egy felkészült levéltáros vezetésével, heti váltásban két-két kolléga fogadja az ügyfeleket.

A levéltár kutatóforgalma a vidéki levéltárak között korábban az egyik legalacsonyabb volt, ám az elmúlt évek sikeres közművelődési rendezvényei és a helyi társadalmi beágyazottság erősödése nyomán ez érzékelhetően javult. A scopeArchiv nyilvántartó szakrendszerbe a teljes törzskönyvi állománya fel van töltve, és a többi vármegyei levéltárhoz képest nagyobb mennyiségű raktári jegyzéket sikerült feltölteni – a további, scope-alapú jegyzékek betöltése az Elektronikus Nyilvántartások Főosztályának véleményezését követően folytatódik. Terveik szerint a kutatók számára az előtérben egy „meeting point” is kialakításra kerülne, ahol tapasztalataikat egymással megoszthatják anélkül, hogy másokat zavarnának a munkájukban.

A szervezeti működést heti rendszerességű munkamegbeszélések és negyedévente tartott munkaértekezletek jellemzik; az igazgató ars poeticája szerint a dolgozók korrekt, időszerű tájékoztatása, valamint a tudományos és közművelődési munkát végző kollégák számára biztosított kellő önállóság a jó kollektíva, az eredményes munka alapja.

AZ MNL SZABOLCS-SZATMÁR-BEREG VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltára (MNL SZSZBVL) Nyíregyházán, a Széchenyi utca 4. szám alatti épületben működik 1999 óta. Az intézmény Szabolcs (vár)megye 14–21. századi, Szatmár vármegye 15. századtól keletkezett, valamint Bereg, Kővár vidéke, Ung és Ugocsa történeti területek 19–20. századi iratanyagát őrzi; legrégebbi dokumentumai a mohácsi vész előtről származó oklevelek. A korábbi vármegyei levéltárakat az 1950-es közigazgatási átszervezés nyomán Nyíregyházi Állami Levéltár néven egyesítették, 1968-tól Szabolcs-Szatmár Megyei, 1989-től Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Levéltár néven működött, majd 2012. október 1-jétől az MNL tagintézménye lett. A levéltár illetékességi területe kiterjedt: 229 település (29 város, 200 község/nagyközség) és 13 járás mintegy 500 iratképző szervét fogja át, vezetője: Dr. Bánszki Hajnalka.

A levéltár Nyíregyházán három, azon kívül két telephellyel rendelkezik. A központi épület (Széchenyi u. 4.) a belváros jól megközelíthető pontján áll; 1999-es birtokbavétele óta nem történt teljes körű felújítás, de megvalósult a tető- és nyílászárócseréje, a tetőtér azbesztmentesítése, egy oktatótér és egy alagsori rendezőhelyiség kialakítása. Az épület energetikai korszerűsítése, a nyílászárók cseréje, a szigetelés és az akadálymentesítés (rámpa, személylift) továbbra is megoldásra vár; a 2027. évi fejlesztési tervben kisebb beavatkozások – ablakszigetelés, padlószőnyeg-cseréje, napellenző rolók és tisztasági festés – szerepelnek.

A legnagyobb kihívást évtizedek óta a raktárhány jelent. A 2023 nyarán készült felmérés szerint az intézmény öt épületben összesen mintegy 2400 m² hasznos alapterületen, közel 1900 m² raktárterületen, hozzávetőleg 9200 polcfolyóméter (pfm) kapacitással rendelkezik: a Széchenyi u. 4. (3424 pfm) és a Széchenyi u. 25. (405 pfm, 2026-ban kiürítve, MNV Zrt.-nek a visszaadás folyamatban) mellett a Nyírtelek-Varjúlaposon lévő két raktárépületben (60. és 71. szám, összesen kb. 4060 pfm), valamint a 2022-ben a Honvédelmi Minisztériumtól ideiglenes használatba kapott Bottyán János laktanyai épületben (kb. 1340 pfm, bővíthető). A varjúlaposi épületekben nincs fűtés, és a felmérés a falak vakolatának mállását, a magas páratartalom miatti penészedést is rögzítette; a Széchenyi u. 25. és a laktanya épületében a víz- és áramellátás sem megoldott, ezért ez utóbbiak szükségraktár minősítésűek. Ténylegesen szabad kapacitás gyakorlatilag csak a laktanyában áll rendelkezésre, ide is elsősorban a veszélyeztetett, illetve az 1990 előtti tanácsi iratok átvétele tervezhető. A 2027. évi fejlesztési tervben a varjúlaposi 60-as épület pincelejárójának támfal-megerősítése és az előtető vízelvezetésének javítása szerepel. A raktárhány megoldása – energetikai felújítás, esetleges napelemes rendszer, új raktárkapacitás kialakítása a Varjúlaposon meglévő, építésre alkalmas telkeken – továbbra is kiemelt, forrásra váró fejlesztési cél. A Nyírtelek-Varjúlaposon lévő raktárépületekben (60. és 71. szám) emellett raktárklimatizálásra is szükség volna.

A levéltár állományában 2025 végén közel 8045 ifm irat volt, amelyet a tudományos csoport (fő- és segédlevéltárosok, könyvtáros), levéltári asszisztensek, kezelők és egy informatikus – összesen mintegy két tucat munkatárs – kezel, dolgoz fel és lát el kutatást segítő segédletekkel. A napi szakmai munka feladataira orientált munkacsoportokban szerveződik, a kollégák jellemzően több szakterületen is dolgoznak és egymást helyettesítik.

Az illetékességi terület felügyelete a szervek iratkezelésének és irattározásának rendszeres, éves munkaterv szerinti ellenőrzését jelenti; a pandémia óta bevált gyakorlat a kevésbé kockázatos szerveknél alkalmazott távellenőrzés is. Az iratátvételt évtizedek óta korlátozza a raktárhány, ezért elsősorban a veszélyeztetett iratanyagok és az 1990 előtti tanácsi iratok átvétele valósul meg; eddig elektronikus iratok átvételére nem került sor. A levéltári anyag feldolgozása – iratrendezés, selejtezés,

segédletkészítés – folyamatos munka, 2022–2023-ban megtörtént a Benczúr téri iratanyag laktanyába költöztetése és raktári rendezése, jelenleg a járási tanácsi iratok (XXIII. fondőcsoport) raktári jegyzékkel való ellátása élvez prioritást. Az adatok nyilvántartása a scopeArchiv rendszerben, valamint saját fejlesztésű adatbázisokban (pl. hadigondozási ügyek, névanyagot tartalmazó összeírások) történik.

A kutató- és ügyfélszolgálat a levéltár egyik legfontosabb, közvetlen állampolgári kapcsolattartási felülete; az elektronikus beiratkozás és iratkérés bevezetésével a folyamatok jelentősen egyszerűsödtek, a kutatótermet leginkább családkutatók keresik fel. Tudományos téren a munkatársak – köztük több PhD-fokozattal rendelkező levéltáros – a régió, valamint a történeti Kárpátalja és Szatmár vármegye történetét kutatják, rendszeresen publikálnak és részt vesznek konferenciákon; a levéltár saját évkönyvet ad ki, és mintegy 21 ezer kötetes szakkönyvtárat tart fenn a kutatók számára.

A levéltár közművelődési tevékenysége hagyományosan erős, kiemelt éves rendezvénye a szeptemberi Nemzetközi Levéltári Nap (2025-ben már a 32. alkalommal, szlovákiai, romániai és kárpátaljai vendégekkel), emellett havi rendszerességgel szervezi a „Múltról mindenkinek” című előadás-, kiállítás- és könyvbemutató-sorozatát. 2025-ben időszakos kiállítással mutatta be a „Fejezetek 1945 történetéből” és a szerzetesrendek feloszlásának témáját, online pedig a „Mesélj nagy!” és a vármegye és történelmi elődvármegyéinek múltját bemutató virtuális kiállítás állt a látogatók rendelkezésére. A levéltár évente mintegy két tucat levéltár-pedagógiai foglalkozást és levéltári sétát tart a helyi köznevelési intézmények, valamint a Nyíregyházi Egyetem, a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Debreceni Egyetem hallgatói számára.

A hazai kapcsolatok közül kiemelkedik a szomszédos vármegyei levéltárakkal (Hajdú-Bihar, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok), valamint a Jósza András Múzeummal és a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárral folytatott együttműködés. Nemzetközi téren a Kárpátaljai Állami Levéltár ungvári és beregszászi egységeivel, a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolával, a szatmárnémeti és kolozsvári közlevéltárakkal, valamint szlovákiai partnerintézményekkel ápol évtizedes szakmai kapcsolatot, közös kutatási projektekkel, kiadványokkal és pályázatokkal (pl. Interreg).

A napi működés súlypontja az ügyfelekkel és kutatókkal való közvetlen kapcsolattartás: az ügyfélszolgálat a hét minden munkanapján fogadja a megkereséseket, a kutatóterem keddi, szerdai és pénteki munkarendben, csütörtökön pedig meghosszabbított nyitvatartással várja a régió múltja iránt érdeklődőket. A munkatársak nagy része – a tudományos állomány szinte teljes egésze is – bekapcsolódik az ügyfélszolgálati feladatokba, így egy-egy ügytípus (pl. építéshatósági dokumentációk, hagyatéki eljárások) felfutása idején is biztosítható a megkeresések gyors, szakszerű elintézése. A levéltár honlapja 1996 óta nyújt folyamatos tájékoztatást az őrzött anyagról, a kiadványokról és a programokról, közösségimédia-jelenléte (Facebook, Instagram) pedig tovább szélesíti az elérhető közönséget. A mindennapi munkát a szűkös raktári kapacitás, valamint a szezonális korlátok (a külső raktárak fűtetlensége miatt a nagyobb rendezési munkák csak tavasztól ősziig végezhetők) folyamatosan befolyásolják, ez a napi feladatszervezés egyik állandó tényezője.

AZ MNL TOLNA VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Tolna Vármegyei Levéltárának (MNL TVL) gyűjteménye 1723-ra, az állami és vármegyei levéltárügy első törvényi rendezésére nyúlik vissza; a levéltár 1727-től Simontornyán, 1780-tól pedig Szekszárdon, a Pollack Mihály tervei alapján 1836-ra elkészült vármegyei házában működött. Az intézmény 1950–1968 között Szekszárdi Állami Levéltár, majd Tolna Megyei Levéltár, 1991-től Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára néven működött, 2012-től pedig az MNL tagintézménye. Az intézmény történetének egyik legnagyobb fordulópontja 2025 volt: a levéltár csaknem 250 év után elhagyta a vármegyei házat, és a megyei könyvtárral közösen a Szekszárdon frissen felépült Tudásközpontba (Hunyadi u. 9.) költözött, Ruzsa Éva igazgató asszony vezetésével.

A 2025-ös költözés előtt a levéltár három helyszínen dolgozott. A Béla király téri főépületben – a vármegyei háza kb. 40%-ában – őrizték a teljes feudális és polgári kori iratanyagot, itt voltak az irodák és az ügyfél-, illetve kutatószolgálat is; az épület soha nem esett át teljes körű felújításon, raktárai szűk, galériás kialakításúak voltak. A Bartina utcai külső raktárban (1992 óta, 276 m²-en, kb. 1560 ifm irattal) az 1950–1990 közötti tanácsi iratokat, a Keselyűsi úti két épületben (1997–2011 között megszerezve, összesen kb. 1100 m²-en, mintegy 6000 ifm irattal) pedig az 1950 utáni járási, hivatali, gazdasági és önkormányzati iratokat, valamint az MSZMP-archívumot tárolták. Mindhárom külső raktárban korlátozott volt az informatikai ellátottság, és a raktárkapacitás régóta szűkösnek bizonyult.

A Kormány 2016-ban, majd 2021-ben hozott határozata alapján valósult meg a Modern Városok program keretében a Szekszárdi Tudásközpont, amelynek vagyonkezelője az MNL. Az 5933 m² alapterületű, bruttó 7,3 milliárd forintból megépült épület kivitelezése 2021 szeptemberében kezdődött, műszaki átadása 2023 júliusában történt; a hivatalos megnyitóra 2025. január 20-án került sor. Az épületben a levéltár és a könyvtár közel azonos arányban (37–38%) kapott önálló, oktató- és bemutatótereket is magába foglaló területet, emellett egy 200 fős, többfunkciós közös terem is a közösségi programokat szolgálja. A több mint 10 ezer iratfolyóméternyi levéltári anyag és 300 ezer kötetnyi könyvállomány átköltöztetése hónapokig tartott; a levéltári raktárban elektronikusan mozgatható állványrendszer biztosítja a tömör, energiahatékony tárolást, és jelentős tartalékkapacitás is rendelkezésre áll a további iratgyarapodáshoz. Az épület energiaellátását napelemes kiserőmű (a villamosenergia-igény 90–95%-ára) és hőszivattyús rendszer teszi költséghatékonyá. A korábbi Keselyűsi úti raktárbázis egy része (I. számú épület) az integráció után felújított, korszerűsített állapotban továbbra is a levéltár vagyonkezelésében marad kiegészítő raktárként.

A levéltár őrizetében összesen 13761 ifm irat található: a feudális és polgári kori anyag (kb. 4900 ifm) az intézmény központi épületében, az 1950 utáni, többségében gazdasági jellegű iratok (kb. 7515 ifm) korábban külső raktárakban, a költözés óta pedig a Tudásközpont tömör raktárában kaptak helyet. A gyűjteményben 200 Mohács előtti oklevél (a legkorábbi 1291-ből), közel 100 ifm történelmi családi (Apponyi, Bezerédj, Csapó, Perczel, Sztankovánszky) irat, valamint 70 ifm-nyi, jeles személyekhez köthető hagyaték is található. A vármegyei/megyei közgyűlési jegyzőkönyvek – rövid hiányoktól eltekintve – 1696-tól szinte folyamatosan fennmaradtak.

A személyi állomány létszáma évek óta 17–18 fő körül mozog (nyolc levéltáros, négy levéltári kezelő, egy könyvtáros, egy informatikus, valamint gazdasági, ügyviteli és karbantartási munkatársak), az átlagéletkor 47,5 év körüli. A munkaszervezés nem csoportrendszerű, hanem hagyományos, „virtuális referencia-rendszer” szerint működik, amelyben egy-egy levéltáros több szakterülethez is ért. Az illetékességi terület felügyelete – a vármegye kis mérete miatt viszonylagosan koncentrált, mintegy 300 iratképző szervet érintő – rendszeres, 3–5 évenkénti ellenőrzési ciklusban valósul meg; az évi tervezett látogatásszám az elmúlt években 50–60 körül alakult. Az évenkénti iratátvétel általában 80–

150 ifm közötti. A levéltár célja, hogy az önkormányzatoktól folyamatosan, évente vegye át az iratokat, ehhez azonban a még hiányzó önkormányzatok bevonása is szükséges.

A levéltári anyag rendezettsége összességében jó: 90%-a középszinten, 7%-a darabszinten, 3%-a alapszinten rendezett; az alapszintű állomány jelentős része a nemesi közgyűlési jegyzőkönyvek piszkozatai és a vármegyei számvevőségi iratok, amelyek latin nyelvtudást igénylő, aprólékos feltárást kívánnak. A nyilvántartás a scopeArchiv rendszerben történik; a levéltár az első között zárta le 2023-ban a törzskönyvi adatpontosítást, melynek köszönhetően gördülékenyebben tudták bevezetni az elektronikus beiratkozást és kérésleadást. Az állományvédelem egyik nehézsége, hogy a levéltár egykor regionális jelentőségű fotó- és mikrofilmező műhelye elavulttá vált, 2022-ben már felvétel sem készült benne, miközben savmentes dobozok hiánya is korlátozza a korszerű állományvédelmi standardek érvényesítését. 2022-ben ugyanakkor sikerült digitalizálni a levéltár 950 db mozgófilmjét, folyamatban van a jeruzsálemi Yad Vashem Intézet számára a Tolna megyei zsidóság 1938–1950 közötti iratainak fotózása is.

A levéltár hosszú múltra visszatekintő közművelődési tevékenységének fő eseményei korábban a Múzeumok Éjszakája és Szekszárd Város Napja programjaihoz kötődtek, kihasználva a vármegyei elhelyezkedés központi fekvését. A Tudásközpontba költözés új helyzetet teremtett: a levéltár a könyvtárral közös programszervezéssel, saját kiállítóterének kialakításával (első kiállítása a vármegyei levéltárügy 300. évfordulójáról és az intézmény történetéről szól), valamint új sorozatok – például a forrásokra épülő „Levéltári esetek” – indításával igyekszik szélesebb közönséget elérni. Rendszeres programjai közé tartozik a „Hetediziglen” családkutatási előadássorozat és a levéltári nap (2025-ben vándorkiállítással is jelen volt az „1100 év Európában, 20 év az Unióban” programsorozatban). A levéltár-pedagógiai munka évtizedes hagyományra épül, a levéltár évente 8–10 iskolai csoportot fogad, elsősorban a korábbi, gyakorló történelemtanárból lett levéltáros-pedagógus kolléga által összeállított, honlapon is publikált tematikák alapján; önálló kiállításai közül a 2022-es, Tolna megye egészségügyét bemutató virtuális kiállítás a Magyar Levéltárosok Egyesületének országos versenyén 3. helyezést ért el.

A tudományos munka fő fóruma az évenkénti levéltári nap, emellett a munkatársak rendszeresen publikálnak (ArchívNet, Levéltári Szemle, Soproni Szemle) és bekapcsolódnak az MNL központi projektjeibe (pl. Reformáció 500, MNL–NEB Jog- és tulajdonfosztás program). A levéltár saját forráskiadványokat is megjelentet, legutóbb 2022-ben az 1828. évi nádori összeírás Tolna megyei településleírásainak harmadik kötetét; folyamatban van a nemesi vármegyei közgyűlési jegyzőkönyvek több kötetes regesztázása.

A kutató- és ügyfélszolgálat a levéltár egyik legfontosabb napi feladata: a 2023 januártól bevezetett online kutatói beiratkozás és iratkérés itt a kutatótermi kollégák segítségével zökkenőmentesen valósult meg. A kutatási esetek száma a járványt követő években visszaesett – a 2019-es, Covid előtti 821 esethez képest 2022-ben 209 kutatási esetet regisztráltak –, a kutatók mintegy 60%-a családfakutató. Az ügyfélszolgálati megkeresések száma is jelentősen csökkent a 2012-es integráció évéhez (1607 ügy) képest, 2022-ben 638 ügyet intéztek; ezt a munkát négy fő látja el, ügytípus szerinti elkülönítés csak az iskolai iratok referatúrájában alakult ki, egyébként a kollégák egymást teljes körűen helyettesítik. A szakkönyvtár mintegy 27 ezer kötetes állományát egy munkatárs kezeli és katalógizálja a Corvina rendszerben; a feldolgozottság az utóbbi felmérés szerint 58% körüli volt. Az új, korszerű épületbe költözéssel a napi munkavégzés feltételei (informatikai háttér, klíma, raktári hozzáférés) érdemben javultak, ugyanakkor a bevált munkarend, a programszervezés és a városi közönség elérése új, a levéltár számára még kialakítandó gyakorlatot igényel.

AZ MNL VAS VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Vas Vármegyei Levéltára (MNL VaVL) (9700 Szombathely, Hefele Menyhért utca 1.) a vármegye egyik legfontosabb közgyűjteménye és a történeti kutatás meghatározó térségi műhelye. Az intézmény a Vas vármegyei közigazgatási, igazságszolgáltatási, gazdasági és magánszemélyi eredetű iratanyag őrzője, feltárója és hozzáférhetővé tevője, emellett tudományos, közművelődési és oktatási feladatokat is ellát.

A levéltár két szombathelyi épületben működik, Dr. Melega Miklós igazgató vezetésével. A 2002-ben átadott, mintegy 4.400 m² alapterületű új épület korszerű, jó infrastrukturális adottságokkal rendelkező levéltári létesítmény: nagy alapterületű, korszerű Salgó-polcrendszerrel felszerelt iratraktárak, kulturált irodák, tágas kutatóterem, ügyfélfogadó helyiségek, oktatóterem, valamint konferenciák és kiállítások rendezésére is alkalmas előadó- és kiállítóterem tartozik hozzá. A raktárak klimatikus viszonyait digitális hőmérséklet- és páratartalom-mérő műszerek monitorozzák; beépített klimatizáló berendezés ugyanakkor nincs, ezt a fenntartó annak idején nem finanszírozta, így a nyári hőség egyre inkább megnehezíti a kiállító- és előadótér rendezvénycélú használatát, éppen ezért 2026-ban a helyiséget klimatizáltatták.

A régi épületrész a 19. század elején épült, eredetileg vármegyei börtön céljára; itt működik a restaurátorműhely és találhatók a kiegészítő raktárak. Mindkét épületen 2016 óta jelentős karbantartási munkák történtek: 2016-ban a tetőhéjazat cseréje, 2017-ben a földszinti nedvesedés elleni szigetelés, 2024-ben a teljes tűzjelző rendszer korszerűsítése (kb. 15,8 millió Ft), 2025-ben a beléptetőrendszer és a személyfelvonó felújítása. A szabad raktári kapacitás jelenleg mintegy 2814 folyóméter, ami hosszabb távon is fedezi az irat-átvételi igényeket; az őrzött iratmennyiség 2025 végén 10 191 ifm volt (358 önálló szerv és 102 egyéb iratképző anyaga).

Az intézmény 2022-ben elvesztette a Kőszegi Fióklevéltárat (mintegy 400 ifm irattal és 2 fő szakalkalmazottal), amelynek fenntartását azóta Kőszeg Város Polgármesteri Hivatala látja el.

Nyilvántartásuk tekintetében 2021–2023 között zajlott le a teljes állományt felölelő ellenőrző-adatpontosító revízió, amelynek nyomán a segédletek az Elektronikus Levéltári Portálon online is elérhetők. Az iratanyag rendezettsége magas fokú (az állomány több mint 92%-a középszinten rendezett), a segédletekkel való ellátottság szintén kedvező (a teljes anyag 90%-ánál van raktári jegyzék). Az illetékességi terület felügyelete – szervnyilvántartás, helyszíni szervellenőrzések, iratkezelési szabályzatok jóváhagyása – szakszerűen zajlik, jelenleg 6-7 munkatárs kapcsolódik be a feladatba.

A levéltár rendelkezik egy 2018-ban, uniós (Interreg) forrásból létrehozott, országosan is kiemelkedő felszereltségű iratdigitalizáló műhellyel, amely 2020 óta regionális központként a szomszédos Zala és Győr-Moson-Sopron vármegyei tagintézmények digitalizálási igényeit is részben kiszolgálja; a műhely évente átlagosan 30-40 ezer oldal iratanyagot és ugyanennyi fénykép-/filmnegatívot dolgoz fel, és önköltségtérítéses megrendelésekből (kb. 5,5 millió Ft 2026 első félévében) is jelentős saját bevételt termel. A restaurátorműhely (116 m², 1 fő teljes munkaidős főrestaurátor és 1 fő részmunkaidős restaurátor) folyamatosan végzi az állományvédelmi beavatkozásokat, jelenleg elsősorban a térképtári állomány és egy vasvár-szombathelyi székeskáptalani irategyüttes restaurálásán dolgozik.

Az intézmény aktívan részt vesz az MNL országos projektjeiben (2016–2025 között 28 különböző tematikájú projekt, összesen legalább 569 munkanap ráfordítással, 18 bekapcsolódó kollégával), emellett saját kutatási, kiadványozási és konferenciatevékenységet is folytat. A Vas Vármegyei Levéltári Nap 1984 óta minden évben megrendezésre kerül, a Vasi Honismereti és Helytörténeti

Közlemények és az Archivum Comitatus Castriferrei sorozat rendszeresen jelentet meg új köteteket. A gyűjtőkori munka révén folyamatosan bővül a magániratok, hagyatékok és egyesületi iratok állománya; iratselejtezésre hosszú ideje nem került sor.

A levéltár kiállítóterme évente több tárlatnak ad otthont; az elmúlt 10 évben 14 saját és 10 „befogadott” vándorkiállítás valósult meg, jellemzően pályázati forrásból. A 2021-es „Túlélni a tragédiát” című trianoni kiállítás az intézmény eddigi legsikeresebb, legtöbb látogatót vonzó tárlata volt, amely országos 3. helyezést is elért az Év Levéltári Kiállítása kategóriában. Az intézmény 2009 óta csatlakozik a Múzeumok Éjszakája, illetve az országos Nyitott Levéltárak programsorozathoz, 2016-tól a Savaria Történelmi Karneválhoz, 2024-től az augusztus végi Velemi Asztalkő Fesztiválhoz, 2025-től pedig a Kutatók Éjszakájához.

A levéltár-pedagógiai kínálat (foglalkoztató mappák, oktatócsomagok, kártya- és társasjátékok, szabadulószoja, kalligráfia- és pecsétfoglalkozások) az utóbbi 10 évben számottevően bővült; az intézményt évente több száz fős nagyságrendben keresik fel iskolai és egyetemi csoportok. A honlap (a „Levelek a múltból” havi forrásközlő sorozattal) és a 2016-ban indított Facebook-oldal (jelenleg kb. 1.070 követő) mellett a levéltár 2019 óta a YouTube-on is jelen van. Tudományos ismeretterjesztő tevékenységét jó helyi és regionális médiakapcsolatok, valamint a Berzsenyi Dániel Könyvtárral, a Savaria Múzeummal, a Szombathelyi Egyházmegyei Levéltárral és a szlovéniai partnerintézményekkel (pl. Mariborral) fennálló együttműködések egészítik ki.

A tagintézmény engedélyezett létszámkerete jelenleg 20 fő; ebből 5 főlevéltáros, 1 levéltáros, 2 levéltári kezelő és 2 levéltári asszisztens dolgozik szigorúan szakmai munkakörben, mellettük 1 főrestaurátor, 1 restaurátor, 1 könyvtáros, 1 informatikus, 1 rendszerszervező, valamint igazgatási, gazdasági és üzemviteli alkalmazottak alkotják a kollektívát. A napi ügyintézés a Poszeidon elektronikus ügyiratkezelő rendszerben zajlik, 2025-ben a megkeresések 85%-a elektronikus, 15%-a papíralapú úton érkezett, és a kérések döntő többsége (60-70%-a) hivatalos szervektől, jellemzően munkaviszony- és keresetigazolási, valamint hagyatéki és építési ügyekben érkezik.

A kutatószolgálatot 2 gyakorlott referens váltott munkarendben látja el; a kutatói igények fokozatosan a személyes megjelenésről az online kutatás és a digitális tartalmak felé tolódnak, amit a 2021-től bevezetett elektronikus beiratkozási és kikérési rendszer is támogat. A belső munkaszervezést rendszeres munkaértekezletek, havi konzultációk segítik; a referensi és helyettesítési rend kidolgozott, ami biztosítja a zavartalan feladatellátást a viszonylag kis létszámú kollektívában is. A szakmai kollektíva átlagéletkora közel 52 év, ezért a következő öt évben – öt kolléga nyugdíjba vonulásával – kiemelt feladat a generációváltás és az utánpótlás felkészítésének biztosítása.

AZ MNL VESZPRÉM VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Veszprém Vármegyei Levéltára (MNL VeVL) állományának mintegy 15 800 ifm terjedelméből a legrégebbi darab 1214-ből, a mohácsi vész előtti korból pedig 340 oklevél maradt fenn. Az iratanyag közel kétharmada (37%, kb. 5800 ifm) az 1950–1990 közötti tanácskorszakból származik, míg az 1848 utáni és 1945 előtti időszak – háborús veszteségek miatt – jelentősen hiányos.

A levéltár székháza 2005 óta a veszprémi Török Ignác utca 1. szám alatt működik, az egykori Magyar Királyi „Kinizsi Pál” Honvéd Altisztképző és -nevelő Intézet 1928-ban emelt épületében, amelynek felújítását és berendezését állami céltámogatás tette lehetővé; az intézmény azóta is ápolja az épület katonai múltját. A telek területe 6147 m², az épület összterülete csaknem 8000 m², a négyszintes, kb. 6000 m² alapterületű épület földszintjén 450 m²-en kaptak helyet a nyilvános terek: 15 fős kutatóterem, 60 fős előadóterem és egy 15–25 fős oktatóterem. A raktári kapacitás 32 raktárban, összesen 3136 m²-en 22 120 ifm, ebből jelenleg kb. 18 700 ifm foglalt – a 2021-es pápai fióklevéltár-megszüntetés (1650 ifm iratanyag beszállítása) után is maradt tartalék, évi átlag 100 ifm gyarapodás mellett hosszú távra elegendő. Az intézményt Boross István igazgató vezeti.

Az épület állaga karbantartást igényel; szükséges az elavult, szakaszolhatatlan fűtésrendszer korszerűsítése, a nyílászárók szigetelése és az épületet díszítő négy vezérszobor (közülük kettő Krasznai Lajos alkotása) állagmegóvása. Ezeket a feladatokat – kisebb tetőjavítás, szoborrestaurálás, a gyakori téves riasztásokat produkáló vagyonvédelmi rendszer korszerűsítése – az MNL 2027. évi fejlesztési terve is nevesíti. A levéltár egy 2022-ben beszerezett Suzuki Vitarával rendelkezik, informatikai eszközparkja a konszolidációs támogatásból részben megújult, a szerver és a digitalizáló műhely további fejlesztésre szorul.

A közel 30 fős törzsállomány – 8 egyetemi végzettségű levéltáros, 1 könyvtáros, 5 levéltáros asszisztens, levéltári kezelők, valamint reprográfus, könyvkötő és informatikus – négy szakmai csoportban (illetékességi terület, kutatószolgálat, ügyfélszolgálat, rendezés-segédletkészítés) és egy 11 fős referensi rendszerben látja el a feladatokat; levéltári restaurátor 2018 óta nincs az állományban, felszerelt restaurátorműhely azonban rendelkezésre áll. A csoportvezetői szinttel szemben a korábbi csoportvezetők ma munkaterületi referensként koordinálják kollégáikat, ami rugalmasabb, átfedésekkel is számoló munkamegosztást tesz lehetővé; az igazgató és az igazgatóhelyettes feladatai egymást kiegészítve, párhuzamos helyettesíthetőséget biztosítva oszlanak meg.

A levéltár szervnyilvántartásában 1124 iratképző szerv szerepel, ebből 284 aktív; a szervek iratkezelését rendszeres (3–5 évenkénti) ellenőrzésekkel, iratkezelési szabályzatok és selejtezési jegyzőkönyvek jóváhagyásával felügyeli. Az iratanyag feldolgozottsága kedvező, az állomány 94%-a rendezett, csupán 6%-a rendezetlen; folyamatos feladat ugyanakkor a törzskönyvi nyilvántartás felülvizsgálata a scopeArchiv szakrendszerben.

A kutató- és ügyfélszolgálat 2021 óta – az MNL-ben elsőként – online beiratkozási és iratkikérési rendszert működtet, ami 2023-tól intézményi szinten kötelezővé vált; a papíralapú ügyintézkést a Poszeidon iktatórendszer váltotta fel, az ügyek túlnyomó részét a törvényes 18 napos határidőn belül, jellemzően 3–5 nap alatt intézik. A 32 000 kötetes szakkönyvtár szorosan kapcsolódik a kutatószolgálathoz. A digitalizálás az elmúlt években ugrásszerűen bővült az évi 20–25 ezer felvételtől 110 ezerre nőtt a mennyiség, a cél a 200 ezer felvétel/év elérése, amit egy 2022-ben, EKF-támogatásból beszerezett A/2-es könyvszkennerek is segít; távlati cél a mesterséges intelligencia alkalmazása a tömegesen digitalizált anyag rendszerezésében, feldolgozásában.

Az állományvédelmet – önálló restaurátor hiányában – jelenleg a könyvkötő és a reprográfus munkatárs látja el. A raktárak klimatikus viszonyait télen a fűtés, nyáron azonban klimatizált raktár híján csak korlátozottan lehet szabályozni, ami a legutóbbi raktárminősítésen is érződött. A könyvkötő műhely a Pannon Egyetemtől 2021-ben átvett felszereléssel működik, és – megrendelés esetén – bevételt is termel az intézménynek.

A „szolgáltató levéltár” szemlélet jegyében a VeVL aktív szereplője a helyi kulturális életnek: tudományos konferenciákat, előadásokat, kiállításokat, könyvbemutatókat, levéltári napot (2023 óta évente, 2026-ban már ötödik alkalommal) és a Múzeumok Éjszakája, Kulturális Örökség Napjai típusú országos programokhoz kapcsolódó rendezvényeket szervez. A 2022–2023-as Veszprém–Balaton Európa Kulturális Fővárosa program révén a levéltár olyan projekteket valósított meg, mint a Veszprémi Térkép-vándor című, házak szintjén feldolgozó helytörténeti adatbázis és alkalmazás, a levéltári szabadulószoza, valamint a Kincskereső várostörténeti vetélkedő.

A levéltár-pedagógia kiemelt terület. A jól felszerelt oktatóteremben rendszeresen a levéltári órák és az iskolai közösségi szolgálat, emellett online, digitális oktatási anyagok is készülnek. A honlap „Veszprém vármegye kincseitára” rovata – amely 2026-ban már az 53. részénél tart – és a havi „A hónap dokumentuma” sorozat folyamatosan mutat be érdekes iratokat a nagyközönségnek, a Facebook- és Instagram-jelenlét pedig a fiatalabb korosztályok elérését szolgálja. A napi munkát emellett a kiadványkészítés (pl. Veszprémi Kaleidoszkóp sorozat), a nemzetközi tapasztalatcsere (Erasmus+ szakmai utak), valamint a városi és megyei partnerekkel – Veszprém Megyei Jogú Város Önkormányzatával, a Laczkó Dezső Múzeummal, az Eötvös Károly Megyei Könyvtárral, a Pannon Egyetemmel és másokkal – folytatott együttműködés egészíti ki.

Az ügyfélszolgálatra érkező ügyek jelentős része hagyatéki és építési ügy, emellett rendszeresen érkeznek telekkönyvi, gyámügyi, anyakönyvi és munkaviszony-igazolási megkeresések is. A kiadói tevékenység kapcsán a Veszprémi Kaleidoszkóp sorozat mellett mindenképpen kiemelendő a vármegyei nemesi összeírások és jegyzőkönyvek feldolgozása, valamint alkalmi, levéltári iratanyagot ismertető forráskiadványok.

AZ MNL ZALA VÁRMEGYEI LEVÉLTÁRA

Az MNL Zala Vármegyei Levéltára (MNL ZVL) a vármegye önkormányzatainak, kormányhivatalainak, bíróságainak és más közfeladatot ellátó szerveinek, valamint jogelődjeiknek levéltári anyagát őrző, általános gyűjtőkörű közlevéltár, amely emellett a maradandó értékű magániratokat is gyűjti. Intézményi gyökerei 1732-ig nyúlnak vissza, amikor a frissen felépült zalaegerszegi megyeháza adott végleges helyet a vármegye irattárának; önálló levéltárnoki állást először 1790-ben töltöttek be. A tagintézmény 2026. január 1-jén 11 171 ifm levéltári anyagot őriz, ennek több mint négyötöde a 20. század – főként annak második fele – terméke. Legrégebbi irata IV. Béla 1240-ben kelt oklevele, kiemelkedő egységei közé tartozik az 1555-től szinte folyamatosan fennmaradt vármegyei közgyűlési jegyzőkönyv-sorozat, a Mária Terézia-kori úrbérrendezési iratok, 49 restaurált nemesi címereslevél, 387 Mohács előtti oklevél és 1408 db kéziratos-nyomtatott térkép, köztük Krieger Sámuel 1770-es, csaknem 3 méter széles Balaton-térképe.

A levéltár jelenleg két telephelyen működik és dr. Káli Csaba igazgató vezeti. A központi épület Zalaegerszegen, a Széchenyi tér 3–5. szám alatt található; ide, a vármegyeközségi ház mellett új épületszárnyba 1891-ben költözött be az akkori vármegyei levéltár, és az intézmény azóta is itt őrzi legrégebbi és leggyakrabban használt iratait, itt vannak az irodák, az ügyfélszolgálat és a kutatóterem. A második telephely a város szélén, a Balatoni út és a 74-es főút találkozásánál lévő raktáremlék-együttes; a Kádár-kori autójavító csarnokból a kilencvenes évek elején lett levéltári raktár, és ma a modernkori – elsősorban jogszolgáltatási, tanácsai és gazdasági – iratanyag nagyobbik részét, mennyiségileg a levéltár teljes állományának csaknem kétharmadát tárolja.

Mindkét épület elavult, korszerűtlen műszaki állapotban van: sem klimatizált raktárral, sem megfelelő közösségi terekkel (előadó-, kiállító- vagy oktatóteremmel) nem rendelkezik az intézmény, a kutatóterem szűkös és kényelmetlen, az ügyfélszolgálati iroda pedig gyakorlatilag hiányzik. A raktári kapacitás szűkössége (mindössze 160 ifm ténylegesen szabad hely, miközben az iratképzőknél becsülhetően 2500-3000 ifm kintlévőség halmozódott fel) évek óta korlátozza az új iratátvételeket.

A helyzet megoldására 2017 óta zajlik egy teljesen új telephely előkészítése: Zalaegerszeg Megyei Jogú Város 2018-ban ingyenesen, a Magyar Állam javára ajánlotta fel a belváros szélén álló, egykor leánykollégiumként funkcionáló, több mint egy évtizede kihasználatlan Mártírok útja 5–7. szám alatti épületét, amelynek földszintjén és alagsorában – korábbi funkciója okán (egykor az Államvédelmi Hatóság megyei központja volt) – a Göcseji Múzeum ÁVH-Emlékpontja működik. A tervek szerint az utcafronti épületrész felújítva irodai és közösségi funkciókat kapna, mögötte pedig egy új, több mint 20 000 ifm befogadására alkalmas raktári szárny épülne fel – ez az intézmény jelenlegi, mintegy 11 200 ifm-es állományát és a kintlévőségeket is figyelembe véve 50–100 évre megoldaná a raktározási gondokat, egy helyre gyűjtve a szétszórta funkciókat és végre méltó kutató-, ügyfélszolgálati és oktatótermet biztosítva. A beruházás elindítása, illetve lehetőség szerinti befejezéshez közelítése az elkövetkező évek legfontosabb fejlesztési célja.

A levéltár stabil, 25 fős személyi állománnyal dolgozik (fő)levéltárosok, egy levéltári informatikus, egy levéltári könyvtáros, levéltáros asszisztensek és levéltári kezelők alkotják a

húsz fős szakmai gárdát, míg öt kolléga látja el a gazdasági, igazgatási és műszaki funkciókat. A munkaszervezés kvázi-csoportszerkezetben történik – ügyfelező, kutatószolgálati, iratfeldolgozó, illetékességi területi, informatikai és gazdasági-műszaki-ügyviteli informális csoportokban –, ami rugalmas helyettesíthetőséget és folyamatos iratfeldolgozási háttérmunkát biztosít minden munkatárs számára.

A levéltár illetékességi körébe jelenleg 373 iratképző szerv tartozik; ezek iratkezelését és selejtezését ötévente, területi elv szerint, évi 60–100 ellenőrzés keretében vizsgálják, évente 70–80 szerv 110–130 selejtezési jegyzőkönyvét bírálva el. Az iratfeldolgozással kapcsolatban kiemelendő, hogy a levéltárban dolgozók évi 220–280 ifm anyagot rendeznek középszinten és a tagintézmény csaknem 6000 törzsegységgel rendelkezik a scopeArchivban, amivel az MNL harmadik legmagasabb ilyen mutatójú tagintézménye. Nagyobb, több éve futó adatbázis-projektjei közé tartozik a 19–20. századi különböző szintű és típusú testületi jegyzőkönyvek feldolgozása (eddig 35 testület anyagával), az 1950 előtti közjegyzői okiratok országos programja, valamint az 1956 utáni megtorlási perek feldolgozása a Nemzeti Emlékezet Bizottságával együttműködésben. A kutatószolgálat 2023-tól állt át az online iratkikérésre; a fizikai kutatási esetek száma – országos tendenciának megfelelően – csökkent, ezzel szemben az ügyfélszolgálati megkeresések száma a korábbi évi 800–900-ról 1000, sőt 1100 fölé nőtt, amit a munkatársak létszámának négyről hatra emelésével kezeltek, és amelyet 2020 óta teljeskörűen a Poszeidon rendszerben intéznek.

Az állományvédelem területén önálló restaurátori műhely nincs és nem is tervezett – e feladatokat a regionális központ (MNL VaVL), illetve Budapest látja el –, a tagintézmény így a megelőző állományvédelemre (szakszerű takarítás, portalanítás, savmentes dobozolás) helyezi a hangsúlyt. A 21 295 kötetes szakkönyvtár a Corvina integrált rendszerben katalogizált, és az MNL tagintézményei közül a harmadik legtöbbet látogatott online katalógussal rendelkezik; eddig 115 kötetet – jórészt a Zalai Gyűjtemény sorozat darabjait – digitalizáltak és tettek elérhetővé a honlapon és a Hungaricana portálon.

A közösségi terek hiánya miatt a levéltár tudományos és közművelődési programjait – kiállítások, könyvbemutatók, konferenciák – jellemzően külső helyszíneken, elsősorban a Göcseji Múzeummal és a Deák Ferenc Megyei és Városi Könyvtárral együttműködve valósítja meg; ennek kiemelkedő eseménye a Zalaegerszeg város történetével foglalkozó tavaszi konferencia és az őszi levéltári nap, valamint a kétévente, kétévente megrendezett formája a Zalai Közgyűjteményi Napok előadássorozata. A tudományos munkában mind a nyolc felsőfokú végzettségű (fő)levéltáros részt vesz, hárman PhD-fokozattal is rendelkeznek. A hagyományos, immár több mint ötven éve futó „Zalai Gyűjtemény” könyvsorozat mellett a honlap hírovtában szintén rendszeresen, jellemzően havonta több alkalommal jelennek meg közérthető ismeretterjesztő írások.

A levéltár-pedagógiai munkát elsősorban az iskolák megkeresésére tartott rendhagyó órák jelentik; e terület erősítése – szakirányú végzettségű munkatárs felvételével – kiemelt cél. A levéltár évtizedek óta szoros, baráti kapcsolatot ápol a helyi médiával (Zalai Hírlap, Zalaegerszeg című városi lap, Zalaegerszegi Televízió), amely rendszeresen tudósít a rendezvényekről és szakértőként szolgáltatta meg a levéltárosokat; a Magyar Kultúra Napján (január 22.) 2001 óta minden évben sajtótájékoztatót összegzik az előző év eredményeit.

AZ MNL ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA

Az MNL Országos Levéltára (MNL OL) Budapesten három telephelyen (és a PVL-ben) őrzi iratanyagát, amely összesen 89500 ifm.

Az MNL 2012-es megalakulásakor, az integrált intézmény az Országos Levéltár infrastruktúráján jött létre, annak épületeiben és munkavállalóival valósította meg a központi irányító feladatokat. Lassan, évek alatt létrejöttek a független központi szervezeti egységek és az MNL funkciói elváltak az OL-től.

Az MNL OL a Gyűjteményi főigazgató-helyettes alá tartozó, főosztályi jogállású szervezeti egység, élén igazgatóval. Az intézmény négy osztályra tagolódik: az 1945 előtti Kormányiszervek Osztályára, az 1945 utáni Politikai Kormányiszervek és Pártiratok Osztályára, a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztályára, valamint a Gazdasági Levéltári Osztályra.

Az Országos Levéltár feladata az iratanyag biztonságos és szakszerű őrzése, kezelése és nyilvántartása, valamint rendezéssel, segédletek és forráspublikációk készítésével a benne rejlő adatok hozzáférhetővé tétele. Az intézmény a vonatkozó jogszabályok és belső szabályzatai szerint kutatási, kiállítási, állományvédelmi és ügyviteli célból bocsátja rendelkezésre az őrzött iratokat, átveszi az illetékességébe tartozó maradandó értékű iratokat, továbbá levéltár- és történettudományi kutatásokat végez, és ezek eredményeit közzéteszi. Emellett elősegíti a levéltári anyag oktatási és közművelődési célú felhasználását, hiteles másolatot vagy kivonatot ad ki a hozzá forduló ügyfeleknek, feltáró és előkészítő munkával támogatja a digitalizálást, konzerválást és restaurálást, és feladatkörében szorosan együttműködik az MNL többi szervezeti egységével.

1945 előtti Kormányiszervek Osztálya

Az osztály a fővárosi és a székesfehérvári telephelyen működik, élén osztályvezető beosztású főlevéltárossal. Feladata az 1526 és 1944 között működött törvényhozói, központi és regionális kormányzati, bírósági és ügyészégi szervek levéltári anyagának - kivéve a badeni egyezmény által szabályozott iratokat -, az MNL központi egységei és az Országos Levéltár saját iratanyagának, valamint a törvények eredeti példányainak átvétele, őrzése, nyilvántartása és feldolgozása.

A 22 fős állomány munkája referenciák szerint szerveződik, amelyek a levéltárosi és a kezelői feladatokban egyaránt érvényesülnek; ezek közül egy referencia külön, a csoportvezető által irányított Törvényhozási Csoportot alkot (az ügyrend átdolgozás alatt van, további csoport struktúra kialakítása folyamatban), amelynek kiemelt feladata a hatályos törvények átvétele, nyilvántartása és megőrzése. Az osztály munkatársai havi rendszerességgel számolnak be az osztályvezetőnek, aki ebből évente összefoglalót készít a felsőbb vezetés számára, és a munkát érintő meghatározó kérdésekben legalább negyedévente osztályértekezletet tart.

1945 utáni Politikai Kormányiszervek és Pártiratok Osztálya

Ez az osztály kapta feladatául az 1944. december 21. után létrejött törvényhozói, igazságszolgáltatási és kormányzati szervek, az 1944–1989 között működött Magyar Kommunista Párt, a Magyar Dolgozók Pártja és a Magyar Szocialista Munkáspárt, valamint a Szociáldemokrata Párt, továbbá a magyar szakszervezetek 1945 utáni iratainak, illetve a

levéltárral nem rendelkező országos köztestületek és közfeladatot ellátó szervek anyagának átvételét, őrzését és feldolgozását.

Az osztály szervezetén belül Óbudai Csoport fogja össze a központi kormányzati szervek, az államhatalom felsőbb szervei, a belügyi, valamint az ellenőrzési és tájékoztatási referenciákat; a csoport vezetője egyben az osztályvezető helyettesítését is ellátja. A 17 fős állomány munkája szintén referenciákra tagolódik. A levéltáros és egyes kezelő munkatársak havi és éves beszámolót készítenek, amelyek alapján az osztályvezető évente számol be a felsőbb vezetésnek; az osztályértekezletet itt is legalább negyedévente kell összehívni.

Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya

Az osztály feladata az országos jelentőségű családok, személyek és szervezetek maradandó értékű magániratainak gyűjtése és ingyenes letétként történő megőrzése, az MNL megyei tagintézményei iratvásárlási tevékenységének koordinálása, a kereskedelmi forgalomba kerülő magániratokra vonatkozó állami elővásárlási jog gyakorlásával kapcsolatos ügyek előkészítése és lebonyolítása, a maradandó értékű magániratok védetté nyilvánításában való közreműködés, valamint az iratajándékozási, vásárlási és letéti ügyekben a tájékoztatási és ügyintézői feladatok ellátása. Ezen felül az osztály kezeli az Országos Levéltár gyűjteményeit – beleértve a mikrofilmeket és digitalizált képállományokat is –, vezeti a hungarika-anyag nyilvántartását, hungarika-katasztert épít, továbbá lebonyolítja az intézmény nemzetközi mikrofilmcseréjét.

Az osztály munkáját munkacsoportokban és külön gyűjteményekben – így a Magánlevéltárak, a Mohács utáni gyűjtemények, a Középkori gyűjtemény, a Térkép- és Tervtár, a Pecsétgyűjtemény, a Másolati Gyűjtemény és a Hungarika munkacsoport keretében –, valamint egy Gyűjtőköri Csoportban végzi, amely a magánirat-gyűjtéssel kapcsolatos vásárlási, letéti és ajándékozási feladatokat látja el. A megyei tagintézmények vásárlásaikat önállóan végzik, de előzetes egyeztetési és jelentési kötelezettségük van a gyűjtőköri csoportvezető felé. Az állományi létszám 16 fő, a munkatársak pedig éves beszámolót készítenek az osztályvezetőnek, aki ez alapján évente tájékoztatja a felsőbb vezetést; az osztályértekezletet legalább negyedévente tartják.

Gazdasági Levéltári Osztály

Az osztály két csoportra tagolódik: az 1945 utáni Gazdasági Kormánysszervek Csoportjára és a Gazdasági Szervek Csoportjára. Előbbi az 1944. december 21. után létrejött gazdasági kormányzati szervek és felügyeletük alá tartozó intézmények iratait, valamint a megszűnt Központi Statisztikai Hivatal Levéltárának idetartozó anyagát kezeli. A Gazdasági Szervek Csoportja az országos jelentőségű ipari, kereskedelmi, közlekedési, informatikai, szolgáltató és mezőgazdasági vállalatok, valamint a pénzintézetek, hitelintézetek, biztosítók, szövetkezetek és gazdasági érdekképviselők levéltári anyagát őrzi és dolgozza fel, ellátja a nemzeti vagyonnal gazdálkodó és a kiemelt jelentőségű állami tulajdonú társaságok iratkezelésének ellenőrzését és iratkezelési szabályzatuk jóváhagyását, valamint felügyeli az illetékességébe tartozó gazdasági szervezetek irattári selejtezését és iratkezelési rendjét.

A két csoport közvetlen irányítását csoportvezetők végzik, akiket vezetői feladataik ellátásában az osztályvezető helyettesít. Az állományi létszám 21 fő, a munka itt is iratreferenciák szerint szerveződik. A beszámolási rendben a munkatársak havi beszámolót adnak a

csoportvezetőknek, félévente és évente pedig az osztályvezetőnek, aki ez alapján évente tájékoztatja a felsőbb vezetést; az osztályértekezletet legalább negyedévente tartják.

Összegzés

Az Országos Levéltár négy osztálya – eltérő gyűjteményük és szakterületük mellett – egységes elvek szerint működik, mindegyiket osztályvezető beosztású főlevéltáros irányítja, a munka referenciák és munkacsoportok mentén szerveződik, a helyettesítési rendet és a részletes feladatköröket munkaköri leírások rögzítik, a beszámolási kötelezettség rendszeresen, jellemzően havi és éves gyakorisággal érvényesül, a szervezeti egységek pedig legalább negyedévenkénti értekezleteken egyeztetnek a meghatározó szakmai kérdésekről. Ez a strukturált, referenciákra és munkacsoportokra épülő működési modell biztosítja, hogy a rendkívül heterogén – középkori oklevelektől a huszadik századi gazdasági és politikai iratokig terjedő – levéltári anyag szakszerű őrzése, feldolgozása és kutathatóvá tétele egységes szemlélet mentén valósuljon meg.

Az MNL OL tehát főosztályi jogállású szervezeti egység, élén igazgatóval, ám ez a beosztás soha nem volt betöltve, ténylegesen az osztályvezetők irányítják az osztályaikat a gyűjteményi főigazgató-helyettes felügyelete alatt. Ez a struktúra azonban komoly hiányosságokkal küzd, az OL igazgatója rendkívüli módon hiányzik a szervezeti architektúrából, az ő koordináló szerepe, szintetizáló funkciója alapvető elvárás lenne a szervezeti egységek életében. Ezt a hiátust rövid időn belül fel kell számolni, és egy megfelelő munkatárssal be kell tölteni a pozíciót.

Az OL elhelyezése, az iratanyag tárolásának feltételei, a kollégák munkakörülményei szinte kivétel nélkül a nem megfelelő kategóriába sorolandók. Megállapítható, hogy a nemzet legértékesebb történeti forrásanyagának, valamint az azt kezelő és feldolgozó szakembereknek az elhelyezési és munkakörülményei jelenlegi formájukban nem állnak arányban azzal a kiemelkedő szellemi és kulturális örökséggel, amelynek megőrzéséért és hozzáférhetővé tételéért az intézmény felelősséggel tartozik. Az iratanyag széttagoltan, egyes osztályok esetében akár öt helyszínen (közte egy vidéki) helyezkedik el, amely a felelős őrzés és kezelés tekintetében is komoly kihívásokat okoz. A munkavállalók anyagi megbecsültségéről külön fejezetben szoltunk, azonban itt is hangsúlyozni kell, hogy a magasan képzett, nagy tapasztalattal bíró kollégák megalázóan kevés bér ellenében végzik lelkiismeretesen munkájukat, kezelik a pótolhatatlan kulturális javakat jelentő iratokat.

Az intézmény jövője szempontjából alapvető fontosságú a Lánglilium utcai telephely felújítása és kapacitásbővítése, szintén lassan elodázhatatlan a Bécsi kapu téri levéltári palota teljes rekonstrukciója is. Ezt követően a Daróczi utcai ingatlant el lehetne hagyni, és nem lenne továbbiakban szükség a Hattyú-ház hatodik és nyolcadik emeltén bérelt irodákra sem. Ez a folyamat már komoly előkészítő munkán ment keresztül, hiszen a Lánglilium utcai ingatlan engedélyes és kiviteli tervekkel is rendelkezik, így a beruházás a forrás rendelkezésre állása esetén rövid időn belül megindítható. Rövidtávon szükséges a munkavállalók és a látogatók körülményeinek javítása, amely az elkövetkezendő időszakban prioritást élvez.

Fontos megjegyezni, hogy az OL raktárhelyiségei teljes egészben beteltek, további érdemi iratátvitel már nem lehetséges, az építkezések megindulásáig, és az azt követő jelentős

kapacitásnövekedésig átmeneti megoldásokban kell gondolkodni. A további ideiglenes raktárak bevonása elkerülhetetlennek tűnik, így az MNV Zrt.-vel egyeztetve fel kell mérni azon állami ingatlanokat, amelyek rövid- és középtávon alkalmasak levéltári funkciókra. Emellett kiterjesztett módon vizsgálni kell a nem állami kezelésben lévő ingatlanokat is (pl. a pátyi volt OTP irattár), amelyek esetleg alkalmasak lehetnek erre a célra. A cél, hogy olyan, lehetőleg budapesti vagy az agglomerációban elhelyezkedő levéltári funkcióra alkalmas épületet vonjunk be a vagyonkezelésbe, amely minimum 15 000 ifm elhelyezésére alkalmas, jól megközelíthető, költséghatékonyan fenntartható és szükség esetén bővíthető kapacitással bír.

Ez azonban csak akkor tekinthető elfogadható megoldásnak, ha a fentebb és alább bővebben részletezett felújítási és kapacitásbővítési munkálatok tervezhető módon megindulnak.

Enélkül az MNL Országos Levéltára 2027 második felétől nem tud iratanyagot átvenni, a törvényben meghatározott alapfeladatát nem tudja ellátni!

AZ MNL ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA BUDAPESTI TELEPHELYEINEK ÁTTEKINTŐ ÉRTÉKELÉSE

1. Bécsi kapu tér 2–4. (székhely)

Alapadatok

Jellemző	Adat
Cím	1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.
Jogi helyzet	MNL vagyonkezelésében
Bruttó össz-alapterület	17 363 m ²
Raktárak összes alapterülete	13 316 m ² (12 szinten található 24 raktár. Az átlagos méretük 430m ² , illetve 550m ²)
Funkció	székhely, állandó személyzettel

Az épület több mint száz éve, kifejezetten levéltári célra épült, 2023-ban ünnepeltük átadásának 100. évfordulóját. Az 1945 előtti történeti értékű gyűjtemény őrzésére szolgáló reprezentatív épület, a nemzeti kulturális örökség kiemelkedő értékeit őrzi, és önmagában is vonzó célpont a látogatók, kutatók számára.

Itt működő szervezeti egységek és őrzött állomány

- 1945 előtti Kormánysszervek Osztálya, az őrzött iratanyag 25 364 ifm (11., 16., 17., 23., 31., 59., 69., 71. raktárak), a szabad raktári kapacitás 1208 ifm – így az osztály csak korlátozott mennyiségű új iratanyag átvételére képes.
- 1945 utáni Politikai Kormánysszervek és Pártiratok Osztálya (a Bécsi kapu téren őrzött anyag a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztályának 75. raktárában) 1020 ifm
- Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya magániratgyűjteménye (11., 31., 47., 57., 75. raktár): a gyűjteményen belül a pecsétek, oklevelek, térképek, tervrajzok, fényképek darabszintű nyilvántartással (2019-es állapot szerint 61 691 db pecsét, 203 786 db

oklevél, 28 579 db térkép, 10 858 db tervrajz, 17 911 db fénykép); szabad kapacitásuk 244 ifm.

- A Digitális Tartalomfejlesztési Osztály digitális fotólaborja (IV. emelet 72. és 72/a.).
- Kutatószolgálati és Szakkönyvtári Főosztály (41. raktár)
- Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály
- Elektronikus Nyilvántartások Főosztálya
- Módszertani, képzési és levéltár-pedagógiai Osztály

Infrastrukturális állapot

Az épületgépészet elavult, jellemző a természetes elhasználódás és az évtizedek óta elmaradó átfogó felújítás. Sürgető lenne a klimatizálás és a szigetelés korszerűsítése (beázás, salétromosodás nyomai a falakon), az elektromos rendszer teljes körű felújítása, valamint a raktárak tűzszakaszokra osztása ott, ahol ez az 1956-os tűzvész után is elmaradt. A liftek (az egyik már hónapok óta üzemben kívül) és a fűtési rendszer korszerűsítése időszerű lenne, ahogyan az udvar rendbetétele is. A tető állapotát rendszeresen ellenőrizni kell, előfordul cserép „hullás”, amely a járókelőket is veszélyezteti. A nyílászárók karbantartása az elmúlt években elmaradt, a tönkrement ablakgitt miatt az ablaküvegek mozognak, kiesnek. Ennek kezelése jelenleg csak tüneti: az eseti jellegű üvegcsere sem a baleset- sem a beázásveszély okát nem szünteti meg. A raktárminősítés eredményei romló tendenciát mutatnak: 2017-ben 8 raktár „megfelelő”, 5 „elfogadható” minősítést kapott; 2022-re – a Döry Ferenc Törvényszoba kivételével – valamennyi raktár csak „elfogadható” szintre esett vissza, elsősorban a klimatikus viszonyok romlása miatt. A Törvényszoba ugyanakkor folyamatosan küzd a magas páratartalommal, amely különösen a rosszul szellőző pánceszekrényben lévő iratokat veszélyezteti. A raktárak klimatizálása kevés kivételtől eltekintve nem megoldott, a hőingadozás jelentős, a páratartalom viszont a raktárak többségében megfelelő.

Máig hiányzik a kutatók és látogatók számára pihenésre, étkezésre, konzultációra alkalmas közösségi tér, ami egy korszerű, közönségbarát levéltárpélettől alapvetően elvárható lenne; az Információs Iroda, a kutatóterem és a szakkönyvtár helyiségei nem válnak el a munkaszobáktól. A munkatársak közösségi és pihenőhelyei szintén hiányoznak, vagy rendkívül leromlott állapotban vannak, felújításuk időszerű lenne.

Az elmúlt évek fejlesztései

A kiállító- és konferenciaterem kialakítása, a tűzjelző rendszer felújítása, az épület teljes körű wifi-lefedettségének megteremtése, részleges világítás-csere a munkaszobákban és a folyosókon. A középkori oklevelek tárolására szolgáló raktár (31/A, Dipli) klimatizálása megtörtént.

A Hauszmann Program keretében elkészültek az épület felújítási és átalakítási tervei; megvalósításuk feltétele az iratanyag átmeneti kiköltöztetése, ami a Lángliliom utcai bővítés megvalósulásától függ.

Fejlesztési igények

A Bécsi kapu téren átfogó épületfelújításra lenne szükség, amibe beleértendő a teljes klimatizálás, szigetelés, épületgépészet, elektromos hálózat, tűzszakaszolás korszerűsítése, lift és fűtés modernizálása is. Elengedhetetlen a tető felújítása, és erősen indokolt udvar rendbehozatala. Szükséges a közönségbarát fogadó-, pihenő- és konzultációs terek kialakítása. A munkaszobákban időszerűvé vált a bútorcsere, a padlózat javítása, több irodában indokolt a tisztasági festés, a mosdóegység felújítása és a rolók beszerzése. Elengedhetetlen a nyílászárók teljeskörű cseréje az egész épületben. A raktárak esetében jelenleg a legfontosabb teendő a nyári túlzott felmelegedés elleni védekezés. Erre jó megoldás lehet a tető- és raktárablakok hővédő fóliázása. Korábban, a 2010. évi felújítások során az 57-es és 71-es raktárak ablakainak egy részét begipszkartonozták, ami szintén jó módszernek bizonyult: bár a szellőztetési lehetőségek csökkentek, kevésbé áramlik be a meleg levegő a raktárba. Emellett kiemelten fontos a raktárak elavult zárszerkezetének cseréje, a terek nagy látótávolságú és látószögű kamerákkal való felszerelése a jelenlegi, kisebb teljesítményű eszközök helyett. Kiemelt feladat az épület akadálymentesítése. Tekintettel az épület látogatottságára, fontos lenne a mosdók bővítése, a meglévők korszerűsítése, felújítása. A padlástér jelenleg egy teljesen kihasználatlan és elhanyagolt terület, aminek egyik fő oka, hogy nehezen megközelíthető. Hosszú távú tervként egy padlásig kiépített lifttel az a tér is bevonható lenne, akár levéltári múzeumnak, akár restaurátor műhelynek. Az utóbbi tíz évben ugyanis a Bécsi kapu téri épületünkben még gyorssegélyt nyújtó restaurátor szobánk sincs, miközben itt őrizzük az MNL legrégebbi és legértékesebb iratait. Restaurálási feladatok esetén az iratokat ki kell vinnünk az épületből és átszállítanunk a legközelebbi, Uri utcai műhelyünkbe, amely állapot sem az iratok, sem a kutatók érdekeit nem szolgálja.

A teljes épületfelújítás előfeltétele az iratanyag átmeneti elhelyezésének megoldása, amelyet a Lángliliom utcai kapacitásbővítés tenne lehetővé. Amennyiben ez nem valósul meg, kisebb lépésekben, szakaszosan kell az épület felújítását megoldani. Ez azonban „lakva” rendkívül körülményes és nagyságrendekkel tovább tart. Prioritást élvez a közösségi terek, a munkaszobák korszerűsítése, azaz a munkavállalók és a látogatók körülményeinek javítása.

A Bécsi kapu téri épület – szimbolikus és szakmai jelentőségénél fogva – az Országos Levéltár arculatának meghatározó helyszíne, ugyanakkor az elmúlt évtizedekben elmaradt átfogó felújítás és a folyamatosan romló raktárminősítési eredmények miatt az épületgépészeti és közönségszolgálati fejlesztések halasztása egyre nagyobb kockázatot jelent mind az itt őrzött, kiemelkedő értékű iratanyagra, mind a látogatói élményre nézve.

2. Úri utca 54–56.

Alapadatok

Jellemző	Adat
Cím	Úri utca 54–56
Jogi helyzet	MNL vagyonkezelésében
Bruttó alapterület	1 448 m ²
Raktárterület	nincs raktárhelyiség
Funkció	állományvédelmi műhelyek, Jog és Humánpolitika

Az Úri utcai épületben nincs iratraktár; a telephely kizárólag az Állományvédelmi Osztály műhelyeinek és a Jogi és Humánpolitikai Főosztálynak ad otthont.

Itt működő szervezeti egységek

Állományvédelmi Osztály (MNL-szintű egység): itt működik az 1. sz. restauráló és az 1. sz. könyvkötő műhely. Az osztály – a Lángliliom utcai műhelyeivel együtt – összesen 13 fős létszámmal dolgozik (2024-ben 10 restaurátor, 3 könyvkötő); a munkaidő kb. 75%-a az OL, 22%-a a megyei tagintézmények anyagára jut. A Jogi és Humánpolitikai Főosztály elkülönülten, az első emeleten működik 7 fővel.

Fejlesztési igények

Az állományvédelmi műhelyek gépparkjának és bútorzatának cseréje. A zsúfoltság csökkentése a műhelyekben, infrastrukturális felújítás. Tekintettel arra, hogy a kollégák maradandó értékű iratanyaggal dolgoznak, ennek alapvető biztonsági feltételeinek megteremtése (teljeskörű bekamerázás, hatékonyabb zárszerkezet) elengedhetetlen. Itt is fontos lenne a klimatizálás, a nyílászárók cseréje, mosdók felújítása és a tisztasági festés.

Összegzés

Az Úri utcai telephelyen rövid távon indokolt a biztonságos és megfelelő munkakörülmények biztosítása, melyhez elengedhetetlen a fenti fejlesztések elvégzése. Fejlesztése hosszútávon azonban nem rentábilis, a Lángliliom utcai épület felújítása esetén a műhely megszüntethető, vagy speciális igények alapján átalakítható.

3. Lángliliom utca 6.

Alapadatok

Jellemző	Adat
Cím	Lángliliom utca 6.
Jogi helyzet	MNL vagyonkezelésében
Bruttó alapterület	13 109 m ²
Raktárterület	9 166 m ² (4 szinten 8 nagy [961 m ²] + 4 kisebb [89 m ²] raktár, +egyéb kisebb helyiségek)
Átadás éve	1997
Funkció	raktározás, állományvédelem, digitalizálás, állandó személyzet

A Lángliliom utcai telephely az Országos Levéltár raktározási, állományvédelmi és digitalizálási tevékenységének központja.

Itt működő szervezeti egységek és őrzött állomány

- Gazdasági Levéltári Osztály: az őrzött iratanyag 39 794 ifm (2023), a szabad kapacitás 1 400 ifm (Az Osztály kintlévőségé a legóvatosabb becslések szerint is mintegy 20 000 ifm, ami folyamatosan bővül)
- 1945 utáni Politikai Kormányzervek és Pártiratok Osztálya (6288 ifm)
- Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya, mikrofilmtár (2. és 9. raktár, 2023-as állapot): a 2. raktárban 73 024 db használati tekercs (kapacitás 82 654, szabad 9 630), a 9. raktárban 81 632 db negatív/biztonsági tekercs (kapacitás 98 082, szabad 16 450).
- Állományvédelmi Osztály (Lángliliom): 2. sz. restauráló és 2. sz. könyvkötő műhely, vegyszerraktár – az osztály összesen 13 fős állományának része, a másik része az Úri utcai telephelyen dolgozik.
- Digitális Tartalomfejlesztési Osztály, Digitális Szolgáltatásfejlesztési Osztály, Informatikai Igazgatóság

Infrastrukturális állapot és fejlesztések

A Lángliliom utcai épület klímaberendezését 2011 óta – feltehetően tervezési hibákra visszavezethető, irreálisan magas áramigénye miatt – nem használják klímaszabályozásra. A raktárak szellőzését emiatt kézi vezérléssel, a külső időjáráshoz igazítva oldják meg, ami teljes mértékben a személyzet odafigyelésétől függ.

A digitalizáló eszközpark ugyanakkor 2019 óta nagyrészt megújult, kicserélődtek a síkágys és könyvszkenneres munkaállomások, a repro-asztalok, fények és kamerák; egyedi tervezésű, 4×3 méteres nagyméretű repro-asztal épült a nagyformátumú térképek, tervek felvételezéséhez, 2024-ben pedig 3 robotszkennert szereztek be, elsősorban a megyei tagintézmények őrizetében lévő anyakönyvek digitalizálására.

Ebben az épületben történtek konkrét beruházások. 2019-ben a teakonyha és vizesblokk felújítása, 2022-ben a Lánglilium utca 6. szám alatti raktárbázis-bővítés tervezési munkáinak lezárása, 2023-ban a IV–V. raktárblokk energiatakarékos világításának beszerzése (kivitelezés 2024-ben), és aggregátor terheléses teszt és tűzvédelmi főkapcsoló felülvizsgálat/javítás. 2025 és 2026-ban további raktárakban történt energiatakarékos világítás csere.

Fejlesztési igények

A raktárbővítésre elkészültek a tervek, ezek megvalósítása tenné lehetővé egyúttal a Bécsi kapu téri épület Hauszmann program szerinti felújítását is.

Emellett fontosnak tartjuk a klímaszabályozó rendszer műszaki felülvizsgálatát és automatizálását, az elektromos hálózat és az épületgépészet vezérlésének felülvizsgálatát és cseréjét. Meg kell oldani a kutatóterem klimatizálását, a fenntarthatóság és rezsi-csökkentés érdekében napelem rendszer telepítésével. Hasonlóan a többi telephelyhez itt is szükséges a bútorcsere a munkaszobákban és a közösségi terekben. A munkatársak és kollégák komfortérzetének növelésére tárgyaló és közösségi tér kialakítása is indokolt.

A Lánglilium utcai felújítási és bővítési projekt

Az MNL a Kormánytól felhatalmazást kapott arra, hogy a Budapest, III. kerület, Lánglilium utca 4. szám alatti épületegyüttesét korszerűsítse és bővítse, a beruházás kiemelt közérdekűvé nyilvánításáról és az eljáró hatóságok kijelöléséről szóló 655/2020. (XII. 23.) Kormányrendelet, valamint a Lánglilium utcai levéltári létesítmény korszerűsítéséről és bővítéséről szóló 1991/2020. (XII. 23.) Kormányhatározat alapján. A beruházás célja, hogy az Országos Levéltár – mint Magyarország legrégebbi közgyűjteménye – hosszú távon képes legyen ellátni levéltári alapfeladatait. Ennek érdekében szükséges egy nyitott, a levéltári szolgáltatásokat kínáló intézményi környezet kialakítása; egy, a levéltári ágazat irányítását módszertani, nyilvántartási és szakképzési feladatokon keresztül támogató módszertani központ létrehozása; a levéltári gyűjtemény gyarapításához és az iratanyag elhelyezéséhez szükséges raktárkapacitás hosszú távú biztosítása; a dokumentumok digitalizálását és kezelését szolgáló infrastruktúra fejlesztése; valamint egy, a levéltári anyag széles körű megismerését elősegítő országos kompetencia-központ kialakítása.

Az 1995-ben a 20023/18 helyrajzi számú telken épült raktár- és kutatóbázis földalatti négy szintje jelenleg közel 40 000 ifm iratanyag tárolására alkalmas, ez a kapacitás azonban a rendelkezésre álló fizikai keretek között tovább már nem bővíthető; a föld feletti két szinten az adminisztráció és az üzemeltetés munkahelyei, valamint a kutató- és előadóterem kapott helyet. Az épület műszaki állapota és az energiatakarékos elvárások miatt elengedhetetlen a felújítás és a korszerűsítés. A fejlesztés szorosan összefügg a Budai Várban, Petz Samu tervei alapján épült központi főépület (Bécsi kapu tér 2-4.) felújításával és bővítésével is, ez utóbbi reprezentatív jellegű bővítése önmagában nem tudná biztosítani az intézmény működéséhez hiányzó, mintegy 120 000 ifm raktári kapacitást, ezért ezt a bővítést célszerű a Lánglilium utcai telephelyen megvalósítani. A tervek szerint a területen jelenleg álló földszintes épületek elbontását követően a meglévő épülethez nyaktaggal kapcsolódó, belső udvar köré szervezett négy raktártömbből és egy bejárati irodaépületből álló komplexum épül fel, alagsor+földszint+1–2 emeletes kialakítással, magastetős lefedéssel.

A beruházás előkészítését a Kormány a 2505/2021. Korm. határozatban 1 604 201 700 forint indikatív keretösszeggel támogatta, ebből 2021-ben 724 061 850 forintot biztosított az MNL számára; 2022-ben az Emberi Erőforrások Minisztériuma támogató okirata alapján további forrás állt rendelkezésre, összesen 880 139 850 forint értékben az előkészítési munkálatokra. Az előkészítés keretében az MNL megbízásából a Csiky és Társa Beruházás-szervező Kkt. koordinálta a műszaki előkészítő munkákat (talajmechanikai szakvélemény, állagfelmérés, geodéziai felmérés, közműellátottsági és energetikai előtanulmányok, külföldi levéltári fejlesztések tapasztalatainak vizsgálata), a KÁR-MENTOR Bt. közbeszerzési tanácsadóként működött közre, a Méter Földrendező és Földmérő Bt. végezte el az érintett telkek (Budapest 20023/16, 17, 18 hrsz.) telekegyesítését és jogi rendezését, a Várkapitányság Nonprofit Zrt. az előzetes régészeti dokumentációt, a GL-EXPERT Mérnökiroda Kft. a talajmechanikai fúrásokat és a geotechnikai szakvéleményt, az Unitef Zrt. pedig az előzetes környezetvédelmi hatástanulmányt készítette el.

A tervezési feladatokat a TSPC Technical Supervision and Planning Consulting Hungary Kft. és a TRISKELL Épülettervező Kft. közösen végezte el közbeszerzési eljárás alapján. A munka az engedélyezési tervdokumentáció (helyszínrajz, közmű- és úttervek, építészeti, tartószerkezeti, épületgépészeti és -villamossági, tűzvédelmi, környezetvédelmi és hulladékgazdálkodási munkarészek, technológiai és tömörraktáras berendezési terv, költségbecslés), majd a kiviteli tervdokumentáció (részlettervek, csomóponti tervek, belsőépítészeti és bútorozási tervek, raktározástechnikai és biztonságtechnikai rendszertervek, szerverterem-tervezés, elektromos és gyengeáramú tervek, tételes költségvetés) elkészítését foglalta magában. A 2022-es évben teljesült mérföldkövek az engedélyezési eljárás szakmai segítése (2022. január 31.), a kiviteli terv 1. fázisának, az alapterveknek a leadása (2022. február 14.), a 2. fázis, a pallértervek leadása (2022. április 1.), majd a teljes kiviteli tervdokumentáció átadása (2022. augusztus 3.) voltak. A tervezést az állami beruházások megvalósítójaként kijelölt BMSK Zrt. folyamatosan ellenőrizte és tervellenőrként jóváhagyta; a kész terveket az MNL papíralapon és elektronikusan is átvette, és átadta a fenntartónak, valamint a BMSK-nak. A beruházás levéltárszakmai és projektmenedzsment feladatait az MNL saját munkatársai látták el, munkakörük kiegészítéseként, és a projekt előrehaladásáról összesen 30 alkalommal készült státuszjelentés.

Az elkészült tervdokumentáció alapján 2022 végére lezárult a Lánglilium utcai raktárbővítés és felújítás teljes körű, engedélyezési és kiviteli szintű tervezési szakasza, amely a szükséges hatósági engedélyekkel és részletes, árazott költségvetéssel együtt megteremtette a kivitelezés megkezdésének műszaki és adminisztratív előfeltételét. A projekt megvalósítása – amely hosszú távon biztosítaná az Országos Levéltár raktári kapacitását, lehetőséget adna a Bécsi kapu téri főépület felújításához szükséges átmeneti tárolóhely biztosítására, és kiválthatóvá tenné a jelenleg a főépületen kívül használt ingatlanokat – ezáltal kulcsfontosságú eleme az intézmény egész elhelyezési és fejlesztési stratégiájának.

A Lánglilium utcai telephely az Országos Levéltár legnagyobb raktári, valamint állományvédelmi és digitalizálási központja. A már megtervezett raktárbővítés megvalósítása kulcsfontosságú láncszem az egész intézmény elhelyezési problémáinak enyhítésében, mivel ez tenné lehetővé a Bécsi kapu téri épület felújítás miatti átmeneti kiürítését is.

4. Daróczy utca 3.

Alapadatok

Jellemző	Adat
Cím	1113 Budapest, Daróczy utca 3.
Jogi helyzet	ingyenes használatba kapott ingatlan (nem MNL tulajdon)
Bruttó alapterület	1 750,59 m ²
Raktárak	12 helyiség két szárnyban (K: 6/a, 6/b, 7., 8., 9.; Ny: 1., 2., 3., 4., 5/a, 5/b, 5/c), egyenként 11,7–239 m ²
Funkció	ideiglenes raktár

A telephelyet a Hess András téri épület 2014–2015-ös kiürítése után alakították ki kényszerű, ideiglenes megoldásként; nyilvánosan is „ideiglenes épület” néven ismert.

Itt működő szervezeti egységek és őrzött állomány

A telephelyet kizárólagosan az 1945 utáni Politikai Kormányzervek és Pártiratok Osztálya használja, amely tudományos, társadalmi szempontból egyaránt kiemelt jelentőségű 1945 utáni párt- és kormányzati iratanyagot őriz. A szabad raktári kapacitás 0 ifm, miközben az őrzött iratmennyiség 12318 ifm, azaz a raktár tartósan telített.

Infrastrukturális állapot

A raktáron víz-, szennyvíz- és fűtővízvezeték húzódik keresztül, ami komoly kockázatot jelent az esetleges meghibásodás miatt. 2024-re a legveszélyesebb, az iratanyagot közvetlenül fenyegető problémákat jórészt felszámolták, a munkakörülményeket normalizálták, azóta a fűtés elfogadhatóan működik – a 2022. évi raktárminősítésen mindkét szárny „elfogadható” besorolást kapott, bár a klimatikus viszonyok romlása miatt rosszabb pontszámmal, mint korábban.

A kutatószoba legfeljebb 9 fő zsúfolt fogadására alkalmas, sem méretében, sem funkciójában nem felel meg a minimális elvárásoknak sem, és a szűköséből eredő korlátozó előírások nehezítik a kutatók munkáját; ezen kívül semmilyen nyilvános tér nem áll rendelkezésre. A munkatársak – az osztályvezető kivételével – egyetlen teremben zsúfolódnak, illetve a raktárakban kialakított munkaállomásokat használják, ezért az iratrendezés egy része magában a raktárban zajlik; az iroda csak a raktáron keresztül közelíthető meg, így kísérettel bár, de kívülállók is szükségyszerűen átmennek a raktáron. Kritikus a mosdóhelyzet is: összesen 1-1 férfi és női WC áll rendelkezésre, amelyet a nap 24 órájában jelen lévő őrszemélyzet is használ; az őrség elhelyezése szűkös, rendes tisztálkodási lehetőségük nincs.

Fejlesztési igények

A levéltárosi munka és a kutatás itteni körülményei „súlyosan méltatlanok” mind az intézményhez, mind az itt őrzött iratanyag jelentőségéhez. Bár 2024-re a legégetőbb veszélyforrásokat felszámolták, a telephely azonban továbbra is csak átmeneti kényszermegoldásként fogadható el.

Mivel az MNL OL egészének átvételre váró, levéltárérett iratanyaga meghaladja az 53 000 ifm-et, a végleges megoldás (pl. új óbudai épület) megvalósulásáig elengedhetetlen egy, az állományvédelmi, munkavégzési és hozzáférési szempontból egyaránt elfogadható budapesti átmeneti megoldás fenntartása – vidéki elhelyezés ugyanis nem váltaná ki a levéltár alapfeladatát képező hozzáférhetőség biztosítását.

Megoldandó feladatok:

A nyílászárók korszerűsítése, a kutatói és munkatársi terek bővítése, illetve elválasztása a raktártól (önálló irodai megközelítés kialakítása). Elengedhetetlenül fontos a mosdó- és szociális blokk, valamint az őrszemélyzet elhelyezésének fejlesztése.

Hosszabb távon a telephely funkciójának végleges, korszerű épülettel történő kiváltása.

Összegzés

A Daróczi utcai telephely tíz éve olyan „ideiglenes” állapot, amely sem méretében, sem műszaki kialakításában nem alkalmas a rábízott, kiemelt jelentőségű 1945 utáni párt- és kormányzati iratanyag hosszú távú, biztonságos őrzésére, sem a kutatói és munkatársi feltételek korszerű biztosítására. Az elmúlt években elért részleges javítások (fűtés, ajtószigetelés, mosdó) ellenére a telephely alapproblémái – a nulla szabad kapacitás, a vezetékek okozta kockázat, a szűkös köz- és szociális terek – megoldatlanok maradtak, ezért a helyzet rendezése az Országos Levéltár egészének elhelyezési, illetve pályázati fejlesztési terveiben kiemelt prioritást kell, hogy kapjon.

SZERVEZETFEJLESZTÉS

Az MNL a Szervezeti és Működési Szabályzata alapján szervezetileg és vezetését tekintve az alábbiakban összefoglaltak szerint működik. Az igazsághoz hozzátartozik azonban, hogy ez a modell csak a hivatalos szervezeti és működési struktúrát mutatja, a valóság ettől részben eltér, erről, és a javasolt fejlesztési irányokról szintén szó lesz ebben az anyagban.

Az MNL az 1723. évi XLV. törvénycikkkel alapított, kincstári körbe tartozó, gazdasági szervezettel rendelkező központi költségvetési szerv, amelynek költségvetése Magyarország központi költségvetésében a XXII. Társadalmi Kapcsolatokért és Kultúráért Felelős Minisztérium (TKKM) fejezetén belül szerepel. Az MNL alapítója Magyarország Országgyűlése, közvetlen irányító és felügyeleti szerve a TKKM. Az intézmény szakmai besorolása szerint központi általános levéltár.

Az MNL állami feladatként ellátott alaptevékenységét a köziratokról, közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény, a kapcsolódó miniszeri és kormányrendeletek, kormányhatározatok, valamint az intézmény Alapító Okirata szabályozza.

Az MNL szervezeti egységei és tagintézményei önálló jogi személyiséggel nem rendelkeznek, az intézmény egységes jogalanyisággal, de tagolt belső szerkezettel működik. Az MNL a központi szervezeti egységekből, az Országos Levéltárból, valamint a megyei tagintézményekből áll.

A központi szervezeti egységek közvetlenül a főigazgató, illetve az egyes főigazgató-helyettesek irányítása alatt működnek. Ide tartozik a Főigazgatói Titkárság, a Jogi és Humánpolitikai Főosztály, a Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatósága, a Családtörténeti Kutatóközpont, a Kelet-ázsiai Kutatóközpont, az Elektronikus Nyilvántartások Főosztálya, az Informatikai Igazgatóság, a Fejlesztési és Állományvédelmi Igazgatóság, a Kutatószolgálati és Szakkönyvtári Főosztály, a Szakmai Koordinációs Igazgatóság, az Ügyfélszolgálati Főosztály, a Gulag- és Gupvikutató Intézet, a Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály, a Projektigazgatóság, a Tudományos Igazgatóság, a Pénzügyi és Kontrolling Főosztály, valamint a Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság.

Az Országos Levéltár a Gyűjteményi főigazgató-helyettes irányítása alatt álló önálló szervezeti egység, élén igazgatóval. Az OL további szervezeti egységekre tagolódik, amelyek felsorolását saját ügyrendje tartalmazza.

A megyei tagintézmények szintén a Gyűjteményi főigazgató-helyettes irányítása alatt állnak, élükön igazgatóval, akinek munkáját igazgatóhelyettes segíti. A megyei levéltárak – ahol indokolt – fióklevéltárakra tagolódnak, amelyek önálló, vármegyén belüli gyűjtőterületi illetékességgel rendelkeznek, és kutató-, illetve ügyfélszolgálatot tartanak fenn. A megyei tagintézmények éves elkülönített költségvetési előirányzattal és részleges előirányzat-felhasználási jogkörrel rendelkeznek.

Az önálló szervezeti egységek saját ügyrenddel és munkatervvel rendelkeznek, vezetőjük a szervezeti egység feladatkörébe tartozó ügyekben kiadmányozási joggal bír, és a szervezeten belül, illetve – a főigazgató által meghatározott ügykörökben – kívül is önállóan képviseli az egységet. Ezzel szemben a nem önálló szervezeti egységek – az osztály és a csoport – az őket

magukban foglaló önálló szervezeti egység ügyrendjében meghatározott keretek között, annak vezetője által gyakorolt munkáltatói és utasítási jogkör mellett működnek.

Az MNL élén a főigazgató áll, akit a kultúráért felelős miniszter pályázat útján, legfeljebb öt éves határozott időre bíz meg, és aki felett a munkáltatói jogokat is a miniszter gyakorolja.

A főigazgató munkáját négy főigazgató-helyettes segíti, akik a főigazgató teljes körű munkáltatói jogköre alá tartoznak – a gazdasági főigazgató-helyettes kivételével, aki felett a fegyelmi jogkört és a bérezéssel kapcsolatos munkáltatói jogokat a miniszter gyakorolja. A főigazgató-helyettesek irányítási köre az alábbiak szerint tagolódik:

Általános főigazgató-helyettes: Elektronikus Nyilvántartások Főosztálya, Informatikai Igazgatóság, Fejlesztési és Állományvédelmi Igazgatóság, Kutatószolgálati és Szakkönyvtári Főosztály, Szakmai Koordinációs Igazgatóság

Gyűjteményi főigazgató-helyettes: Országos Levéltár, Vármegyei Levéltárak, Ügyfélszolgálati Főosztály

Tudományos és projektekért felelős főigazgató-helyettes: Gulag- és Gupvikutató Intézet, Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály, Projektigazgatóság, Tudományos Igazgatóság

Gazdasági főigazgató-helyettes: Pénzügyi és Kontrolling Főosztály, Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság

A vezetői hierarchia további szintjeit a megyei tagintézmény igazgatója és annak helyettese, az Országos Levéltár igazgatója, a központi szervezeti egységek igazgatói és főosztályvezetői, valamint az egyes egységeken belüli osztályvezetők és csoportvezetők alkotják.

Az MNL tehát egységes jogalanyiságú, ugyanakkor tagoltan, több szintű vezetési és felügyeleti struktúrában működő központi költségvetési intézmény. A főigazgató által vezetett szervezetben a négy főigazgató-helyettes az egyes szakterületek irányítását látja el, a tényleges operatív szakmai és igazgatási munkát a központi szervezeti egységek, az Országos Levéltár és a megyei tagintézmények végzik.

Már ezt a rövid összefoglalót elolvasva is azonnal kitűnik, hogy az MNL megalakulása óta szervezeti felépítését tekintve organikusan fejlődött, ám szervezeti struktúrája, vezetési szintjei pont ennek az organikus fejlődésnek köszönhetően nem egységesek és nem is jól differenciáltak.

Az MNL-ben a szervezeti struktúra elsősorban lineáris (hierarchikus) struktúra, ennek megfelelően az utasítás és a felelősség egyértelműen fentről lefelé irányuló láncban halad, minden beosztottnak egyetlen közvetlen felettese van. Ez az MNL alapmodellje: főigazgató → főigazgató-helyettesek → igazgatók/főosztályvezetők → osztályvezetők → csoportvezetők. Ugyanakkor megjelenik a funkcionális struktúra modell is, ahol a szervezet szakterületek (pénzügy, jog, informatika, HR stb.) szerint tagolódik, és az egyes szakterületek vezetői szakmai utasítási joggal bírnak a többi egységben dolgozó, azonos szakterülethez tartozó munkatársak felé is. Az MNL-ben ez jelenik meg például abban, hogy a Gazdasági főigazgató-helyettes a megyei gazdasági ügyintézők felett is utasítási jogkörrel rendelkezik. Tágabban értelmezve azonban, a divizionális struktúra modell is felfedezhető a szervezet működésében.

Itt a szervezet földrajzilag önálló, viszonylag autonóm egységekre (divíziókra) tagolódik, amelyek mindegyike saját erőforrásokkal, gyakran saját funkcionális egységekkel (pl: pénzügy) rendelkezik. Az MNL megyei tagintézményei részben ezt a logikát követik, mindegyik saját költségvetési kerettel, saját igazgatóval, saját ügyrenddel működik. Egyes speciális esetekben még a projektalapú (adhokrácia) struktúra is megjelenik a szervezeten belül, ahol ideiglenes, cél szerint szerveződő csapatok jönnek létre, amelyek a projekt lezárultával feloszlanak - bár ennek gyakorlati gátjait a projekt területre vonatkozó részben ismertettük.

Ez alapján az MNL strukturális felépítése tulajdonképpen egy lineáris-funkcionális hibrid, divizionális jellegű területi tagolással kiegészítve.

A jövőben ezen a hibrid struktúra modellen érdemben nem lehet és egyes adottságok (pl. a megyék integráltsága) miatt nem is érdemes változtatni. Egyes elemeit azonban, különösen a funkcionális struktúra modellt és a divizionális struktúra modellt erősíteni szükséges a szervezeten belül. Ugyanakkor azzal is tisztában kell lenni, hogy ezen modellek alkalmazása a munkavállalók és a vezetők részéről is magasabb szintű önállóságot és felelősségvállalást vár el. A lineáris (hierarchikus) struktúra modell mind a vezetők, mind a munkavállalók részéről „kényelmes” felelősségváró magatartást eredményez, mert az egyén csak a közvetlen vezetői szintnek tartozik végrehajtási és beszámolási kötelezettséggel, és itt könnyen áterhelhető a felelősség. Az utasítási lánc egyértelmű, ám lassú és nehézkes, egycsatornás kommunikációt eredményez és főleg a levéltár szakterületen kívüli munkavállalók esetében (informatika, gazdasági terület) nagy a hibázási lehetőség. Éppen ezért ezen területeken egyértelműen a funkcionális struktúra modell erősítése a javasolt, vagy megtartva a lineáris (hierarchikus) struktúrát, ezen munkavállalókat kell az adott szakterület alá rendelni. Mindkét megoldás megvalósítható, azonban mindkettőben rejlenek kockázatok és olyan vélt vagy valós érdeksérelmek, amelyek egyesek számára nehezen tolerálhatók. Minden ilyen jellegű döntést tehát a szervezet egyetértésével, támogatásával lehet csak véghez vinni, mert a belső támogatás nélkül végrehajtott szervezeti változás végül könnyen diszfunkciót, működésképtelenséget eredményez, miként erre látunk példákat jelenleg is az MNL-ben.

A szervezeti struktúra átalakítása mellett szükséges a belső információáramlás rendjének fejlesztése is. Egy országosan működő, nagyszámú telephellyel rendelkező intézményben nem elegendő, ha az információ kizárólag a hierarchikus vezetői láncon keresztül jut el az egyes szervezeti egységekhez. Erősíteni kell a rendszeres vezetői és szakterületi fórumokat, valamint biztosítani kell a megyei tagintézmények és a központi szervezeti egységek közötti közvetlen szakmai visszacsatolás lehetőségét. Az intranetet a vezetői döntések, intézményi szintű feladatok, határidők és egyéb, a munkavégzéshez szükséges információk egységes és visszakereshető közzétételére kell használni. A belső kommunikáció fejlesztésének kétirányúnak kell lennie: a vezetői döntések gyors és egységes továbbítása mellett biztosítani kell, hogy a szervezeti egységekben felmerülő problémák és igények is eljussanak a megfelelő vezetői és szakmai szintre egyaránt. A munkatársakat közvetlenül érintő tájékoztatásokat direkt módon a részükre is el kell juttatni nem csak a vezetői láncon keresztül, így az információ nem torzul és hamarabb célba is ér.

A vezetési szinteket megvizsgálva hasonló ellentmondásokat találunk. Az SZMSZ szerint létező négy főigazgató-helyettes valójában csak három főigazgató-helyettest takar, mert a

Tudományos és projektekért felelős főigazgató-helyettesi poszt már évek óta nincs betöltve, kimondható tehát, hogy anélkül is működik az intézmény. Ezt a gyakorlatban már működő strukturális változást a jövőben is érdemes megtartani és az intézményt három főigazgató-helyettesrel irányítani. Ezzel nem csak a vezetői szintek száma csökken, hanem költségoptimalizálás is elérhető. A főigazgató-helyettesek elnevezését és irányítási körét is át kell tekinteni és a megújult struktúrának megfelelően átszervezni. Tekintettel arra, hogy az MNL alapját a megyei tagintézmények és az OL iratőrök jelentik, a jövőben ezeket a területeket közvetlenül főigazgatói felügyelet alá kívánjuk vonni. Szeretnénk, ha tagintézményeink fontosságuknak megfelelő súllyal jelennének meg a szervezeti struktúrában. A decentralizáció része, hogy a felettük álló vezetők számát csökkentjük és a gyűjteményi főigazgató-helyettesi posztot megszüntetjük. Egyúttal a korábbinál nagyobb önállóságot kívánunk nekik biztosítani, amelyek részleteiről jelen pályázat vonatkozó fejezetei szólnak.

Szükségesnek látjuk megtartani az általános főigazgató-helyettesi pozíciót, amely a főigazgató általános helyettesítése mellett ellátná az informatikai, a szakmai koordinációs területek, az állományvédelem és a reprográfia, valamint az elektronikus nyilvántartások felügyeletét is.

A szakmai feladatok magas színvonalú ellátása mellett kiemelten fontosnak tartjuk levéltár társadalmasítását. Célunk, hogy a gyűjteményünket, amely a magyar nemzet több évszázadra visszatekintő, közös kincse, minél szélesebb körrel megismertessük, jogszabályi környezet figyelembevételével kutathatóságát biztosítsuk. Fontosnak tartjuk a transzparens kommunikációt a hozzánk forduló kutatókkal, ügyfelekkel, a médiával, a tudományos szférában való jelenlétet forráskiadásokkal, szakmai kiadványokkal, konferenciákkal, valamint a minőségi tartalomszolgáltatást az online térben. Ezen területek összefogására egy kommunikációért és társadalmi kapcsolatokért felelős főigazgató-helyettesi pozíciót hozunk létre.

A gazdasági főigazgató-helyettesi pozíciót a továbbiakban bővíteni kívánjuk egy beszerzési szervezeti egységgel (osztály, csoport), amelynek munkatársai a beszerzések kategóriája és jellege szerint szakosodva, nagy gyakorlattal végzik a beszerzések előkészítését és lebonyolítását, ezzel tehermentesítve a szakmai területeket.

Az elmúlt 14 évben különböző központi szervezeti egységek alakultak, melyek elsősorban központi koordinációs feladatokat látnak el, ám itt sem alakult ki egységes struktúra és elnevezés. Az MNL-ben központi szervezeti egység szinten jelenleg létezik igazgatóság, intézet és főosztály is, de mindhárom elnevezés egyaránt főosztályszintű szervezeti egységet takar. Ezen szervezeti egységek létszáma és struktúrája sem egységes, találunk a szervezetben három fős főosztályt és több osztályt, csoportot magába foglaló igazgatóságot egyaránt.

Az SZMSZ alapján vannak olyan szervezeti egységek is, amelyeket a direkt politikai akarat hozott létre, de érdemi tevékenységet nem folytatnak, személyi állományuk pedig nincs feltöltve.

Ezen tényezőket figyelembe véve egységesítést kell a szervezeten belül végrehajtani. A különböző elnevezéssel létező, kellő diverzitást mutató szervezeti egységeket egyöntetűen, szervezeti szintjüknek megfelelően kell elnevezni, meg kell szüntetni a főosztály jogállású igazgatóságok megtévesztő elnevezését és a szervezeti egységeket főosztályvezetők →

osztályvezetők → csoportvezetők szinten kell rendezni. A jövőben kizárólag a megyei tagintézmények és az OL esetében tartjuk meg az igazgatóság megnevezést. Az önálló alábontás nélküli kislétszámú főosztályok (igazgatóságok) helyett valóban strukturált, funkcióval bíró szervezeti egységeket kell kialakítani, ahol a vezetői és felelősségi szintek egyértelműek. A „véletlenszerűen”, funkciójában nem feltétlenül összetartozó, de pillanatnyilag egy vezetés alatt létező szervezeti egységeket szakmai alapon át kell strukturálni, összevonni vagy szétválasztani. A funkció nélküli szervezeti egységek (pl. Gulag- és Gupvikutató Intézet, Családtörténeti Kutatóközpont) létjogosultságát és szervezeti elhelyezését felül kell vizsgálni, és ahol az önálló szervezeti forma szakmailag nem indokolható, integrálni kell a feladatokat. Központilag kialakított szervezeti egységektől, amelyekhez iratanyagot nem rendeltek, érdemi kutatómunkát nem lehet elvárni. Ugyanezen elv mentén a családkutatással kapcsolatos tájékoztatási feladatokat is vissza kell adnunk azoknak a szervezeti egységeknek (megyei tagintézmények, OL iratőrök, Kutatószolgálat), akik ezt jelenleg is ténylegesen végzik.

Fontosnak tartjuk, hogy a szervezeti struktúrát a továbbiakban ne személyekre szabjuk, hanem egyben kezeljük az összetartozó területeket. A hatékony munkavégzés elengedhetetlen feltétele a korábbinál logikusabb, átláthatóbb szervezeti felépítés kialakítása, a központi „vízfej” helyett a tagintézményekkel szorosan együttműködő, hatékony koordinációt és támogatást ellátó szervezeti egységek megerősítése. Így szükségesnek látjuk az informatikai és a vagyongazdálkodási terület összevonását, hiszen a létesítményfejlesztés és infrastruktúra számos ponton összefonódik. Egy főosztály alá szerveznénk külön osztályokként a közművelődést, a tudományos igazgatóságot, a nemzetközi kapcsolatokat, levéltári múzeumot és a szakkönyvtárat. Ezek mindegyike szorosan összekapcsolódó terület, hiszen nincs tudományos tevékenység közművelődési segítség nélkül, legyen szó akár kiadványról, akár konferenciáról, és nemzetközi kapcsolatok sincsenek tudományos tartalom nélkül. A központi szervezeti egységek szintjeinek csökkentésétől, összevonásuktól azt is várjuk, hogy koordináltabb feladat kiosztás, feladat szabás jellemezze a szervezetet. A központi és támogató szervezeti egységekben tudatosítani kell, hogy ők vannak a levéltárosokért és nem fordítva. Az MNL feladatkörébe elsősorban a levéltári törvény és a követelményrendelet által meghatározott levéltárszakmai feladatok tartoznak. Ezek maradéktalan végrehajtása, illetve ezek feltételeinek megteremtése és azok folyamatos biztosítása lenne az elsődleges feladata minden szervezeti egységnek.

A szervezeti egységek természetesen vezetők nélkül működésképtelenek lennének. Az MNL-en belül a vezetői kinevezések tekintetében sem egységes az eljárásrend, bár ez messze nem az intézmény hibája. A 39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet a kulturális intézményben foglalkoztatottak munkaköreiről és foglalkoztatási követelményeiről, az intézményvezetői pályázat lefolytatásának rendjéről, valamint egyes kulturális tárgyú rendeletek módosításáról 7. § (5) bekezdés alapján az MNL vármegyei tagintézménye igazgatói munkaköre betöltésének feltétele az 5. §-ban és a 6. §-ban meghatározott eljárásrend szerinti pályázati eljárás lefolytatása, valamint az 1. melléklet 10. sorában meghatározott követelményeknek való megfelelés. A központi szervezeti egységek vezetőit azonban ettől eltérően, nem pályázat útján kell kinevezni. Ez a megkülönböztetés hátrányosan érinti a megyei levéltárak igazgatóit, hiszen nekik öt évente pályázni kell (és a kinevezést jóváhagyni a miniszterrel) a beosztásért, míg egy, az MNL szervezeti struktúrájában a megyei tagintézmény igazgatójával egy szinten lévő

főosztályvezetőt a főigazgató pályázat nélkül saját hatáskörben megbízhat. Kétségtől van, hogy előnyei a pályázati eljárásnak, mert nyílt, transzparens módon ad lehetőséget a megyei igazgatók kinevezésére, de ettől függetlenül komoly terhet is jelent. Érdemes ezt a kérdést a jövőben megvizsgálni és ha szükséges, a rendeletet módosítani.

A pályázat vagy a kinevezés önmagában csak az eljárás rendjét határozza meg, a jogszabályi követelmények teljesítésén túl semmit nem mond a jelölt személyéről, rátermettségéről, egyéni alkalmasságáról. A vezetői kiválasztás folyamata egyáltalán nem definiált az intézményben, nincs erre vonatkozó képzési, felkészítési program, sem a kinevezés előtt, sem utána. Hiányzik a tudatos „utánpótlás nevelés”, a vezetői feladatokra való felkészítés, alkalmassági szűrő. Persze vezetői feladatokat vállalni akaró munkavállalókból is kevés van, főleg, ha figyelembe vesszük a vezetői juttatásokat és a feladattal járó leterheltséget és felelősséget. Amíg a bérek rendezésére vezetői szinten sem kerül sor, nem is szabad álmodni professzionális vezetői felkészítési és kiválasztási folyamatról. Azt követően azonban az intézménynek egyértelmű és magas elvárásokat kell támasztania a vezetői elé. A szakmai területek vezetőinek (megyei igazgató, OL igazgató stb.) a szakmai kompetenciákon túl rendelkezni kell gazdasági, informatikai és létesítményüzemeltetési ismeretekkel is. Ezek megszerzésére lehetőleg már a kinevezésük előtt (igazgatóhelyettesi idejük alatt) vagy a kinevezést követően rövid időn belül sort kell keríteni. Kíváncsi lennék, hogy a vezetői kiválasztás során, felmerülő rendszerben már a helyettesek kinevezésével orientálnánk a jövő vezetőit, akik így munka közben tudnák bizonyítani rátermettségüket. A helyettesek kinevezése során a rotációt is alkalmazni lehet főleg, ha több alkalmas jelölt is van. A vezetőket folyamatosan képezni kell, nem csak kinevezésük előtt és után. Fontos az önképzés, de az intézménynek hangsúlyt kell arra is fektetni, hogy a vezetők naprakész tudással rendelkezzenek.

Kiemelten fontos a vezetői felelősség kérdése is, a nagy és bonyolult struktúra és a nem mindig egyértelmű felelősségi körök könnyen eredményezik azt, hogy a vezetői felelősség kérdése elmosódik, egyre magasabb szintre tolódik, míg végül már a főigazgatónál köt ki. Az adott vezetői szint nem meri vállalni a döntést, így egyre inkább áthárítja azt, vagy halogat.

A vezető a feladatot és a hozzá tartozó hatáskört leadhatja (delegálhatja), a végső elszámoltathatóságot azonban nem tudja teljesen áthárítani. Ha a csapat elront valamit, a vezető nem bújhat ki azzal, hogy „a kolléga csinálta” – az ő felelőssége maradt, hogy a megfelelő emberre, megfelelő felkészítéssel és kontrollal bízta-e a feladatot. Az egészséges delegálás során a vezető átad egy feladatot, és mellé adja a megfelelő hatáskört, az erőforrásokat, a világos elvárásokat és a szükséges támogatást – közben pedig megtartja a végső elszámoltathatóságot, és kíséri a folyamatot. Ez a szervezet erejét növeli, fejleszti az embereket, gyorsítja a döntéshozatalt és tehermentesíti a vezetőt.

A felelősség áthárítása ezzel szemben az, amikor valaki – jellemzően a kudarc terhét – felhatalmazás, erőforrás vagy támogatás nélkül tolja másra, vagy a hibáztatást lefelé, oldalra, esetleg felfelé irányítja, hogy magát mentse. Az áthárítás gyakori oka a hibázás vagy a következmények miatti félelem, az erős teljesítménynyomás, a tisztázatlan szerep- és hatáskör határok (nem világos, kié a döntés), a gyenge visszajelzési kultúra, valamint az önvédelmi reflex. Sokszor strukturális a probléma, ha egy folyamatnak nincs egyértelmű gazdája, a felelősség automatikusan „senkiföldjére” kerül, és mindenki jogosan mutogathat a másira.

A háritás jelei a részlegek közötti feladat pingpong, a hiányzó vagy be nem tartott felelősségi mátrix, a probléma „gazdátlansága” egészen addig, amíg baj nem lesz belőle. Ha a szervezetben a hibák után az első kérdés az, hogy ki volt, nem pedig az, hogy mi romlott el a folyamatban, az szinte biztos jele a háritó kultúrának.

A tartós felelősség-háritás lassan, de mélyen rombol, bizalomvesztést és félelemkultúrát szül, az emberek nem mernek hibázni, ezért nem is jeleznek időben, így a szervezet nem tanul a hibákból. Döntési bénultság alakul ki, romlik az elköteleződés, nő a fluktuáció, és megnő a rossz döntések, mulasztások kockázata.

Elkerülése érdekében alapvető a pontos munkaköri leírás és egy felelősségi mátrix. A feladat mellé mindig hatáskör, erőforrás és világos elvárás jár. Olyan intézményi kultúra kell, ahol a probléma jelzése nem megtorlással jár és a hibaelemzés a folyamatra, nem a bűnbakra irányul. Alapvető a vezetői példamutatás, aki felvállalja a saját hibáit és „befelé-felfelé” is viseli a felelősséget, hitelesíti az egész rendszert. Következetes, de tisztességes elszámoltatás, mérhető célok, rendszeres visszajelzés és értékelés, amely a teljesítményt nézi és nem ad teret a személyeskedésnek.

A felelősség viselése, amennyiben azt valóban ráterheljük a vezetőkre, nem úgy, mint most, fokozott leterheltséget okoz, így hosszú távon meg kell teremteni a vezetők számára a „visszavonulás” útját is. A vezetői feladatok ellátása háttérbe szorítja az egyéb, például tudományos tevékenység művelést, emellett komoly pszichés leterheltséget jelent, amely kiégést és fizikai tüneteket is okozhat. Így a vezetői feladatokat időről időre át lehet és kell is adni másoknak. Ne legyen egzisztenciális kényszer a vezetői beosztás betöltése, amelyhez éppen ezért már megfáradtan és kiégve is ragaszkodik valaki. Sajnos ennek a kultúrája is hiányzik a közgyűjteményekből, így a levéltárból is, erre is hangsúlyt kell helyezni a jövőben. Csak alkalmas, tetterre kész, felkészült, emberséges vezetőkkel lehet sikeresen működtetni az intézményt, akik a megfelelő anyagi elismerés mellett erkölcsi elismerésben is részesülnek.

Tulajdonképpen a fentiek egyértelműen igazak és alkalmazandók a munkavállalókra is. A levéltár sajátos helyzete, alulfinanszírozottsága és a munkavállalók alacsony anyagi megbecsülése együttesen eredményezi azt, hogy az intézmény nem tud eredményesen fellépni a munkaerőpiacra. Így sem tudatos munkaerő toborzásról, sem tervezhetőségről nem beszélhetünk. Jó esetben csak a kilépő dolgozók pótlására van lehetőség, de ott sem előre tervezetten (nyugdíjba vonulás esetén), hanem ad hoc módon. Az intézmény nem vonzó sem a pályakezdők, sem a tapasztalt munkavállalók részére, sőt inkább kiáramlásról beszélhetünk, a felkészült és tapasztalt munkatársak gyakran hagyják el a levéltárat. Az anyagi kondíciók rendezése után ezt a folyamatot tervszerűen meg kell állítani, sőt meg kell fordítani. A szakmailag felkészült, tapasztalt munkatársakat meg kell tartani, sőt a korábban egzisztenciális okokból pályaelhagyó, nagy tudással rendelkező kollégákat motiválni kell a visszatérésre. A tapasztalt munkatársakat a korábbiakhoz képest sokkal inkább meg kell becsülni, hiszen az ő hosszú évek alatt megszerzett szakmai ismeretükön alapul az MNL, egyúttal ők biztosítják az utánpótlás kinevelését és így a szaktudás folytonosságát.

A vezetői és munkavállalói megbecsülés egyik fontos formája, hogy a személyüket, munkakörülményeiket érintő döntésekbe aktívan bevonjuk őket, ezeket a folyamatokat, az okokat, a miérteket világosan kommunikáljuk és a döntéseket transzparenssé tesszük. A

szakszervezetek tisztségviselői és a munkavállalói tanács képviselői fontos partnerei a vezetésnek. Az ő véleményük, visszajelzéseik, javaslataik a munkavállalók érdekeit szolgálják, így az MNL vezetése számára alapvető fontosságúak. Rendszeres fórumot kell biztosítani az érdekképviselőknek, ahol artikulálhatják javaslataikat, be kell őket vonni a döntési folyamatokba, hiszen így tudják azokat támogatni és kommunikálni a tagjaik, a munkavállalók felé. A kooperatív hozzáállás a siker záloga, amennyiben ezen szervezeteket a vezetés partnernek tekinti, nő a munkavállalói elégedettség és a hatékonyság is.

Az intézmény humánpolitikai stratégiáját alapjaiban újra kell gondolni. A rohamosan változó világ, a mesterséges intelligencia térhódítása, a digitalizáció és az informatika fejlődése a levéltárak világában is napi szinten jelen lévő kihívások, amelyekre reagálnunk kell. A munkatársak felé ezek mind nagyobb elvárásokat támasztanak, a szakrendszerek használata, az elektronikus ügyintézés a korábbi ügymeneteket alapjaiban változtatta meg. A munkavállalók felé ma már alapvető elvárás, hogy a számítógépet és az informatikai rendszereket készség szinten kezeljék. Az új kollégák felvételekor, különösen, ha a fiatalabb generációról van szó ez a kérdés általában nem okoz problémát, ugyanakkor e tekintetben is hiányzik az MNL munkavállalóinak rendszeres informatikai képzése. Szintén nagyon fontos lenne, akárcsak a vezetők esetében, hogy a munkatársak részére is biztosítsunk belső képzéseket, ahol a munkakörükhöz releváns szakterületek legújabb ismereteit elsajátíthatják vagy szükség esetén a meglévő tudásukat felfrissíthetik. A jelen gyakorlat szerint például a történelem szakot végzett munkatársaktól úgy várjuk el a közigazgatási-levéltárszakmai feladatok magas színvonalú elvégzését, hogy erre semmilyen érdemi felkészítést nem adunk, hanem úgy gondoljuk, majd menetközben a „terepen” jól-rosszul betanul. Olyan képességeket várunk el tőlük, amire a tanulmányaik során nem készítették őket fel, például szervet kell ellenőrizniük, iratot kell rendezniük, ügyfelekkel és kutatókkal kell szakmai kérdésekben egyeztetniük, állományvédelmi kérdésekben kell döntéseket hozniuk. Értelmszerűen ez nem elvárható senkitől megfelelő betanítás nélkül.

Első lépésként az intézménybe felvételt nyert kollégáktól egy „belépő csomag” megismerését követelnénk meg, amely az intézményi kultúra, történet, a használt eszközök (szakrendszerek stb.), rendszerek működésének alapjainak elsajátítást várná el tőlük. Ezt követően az egyes szakterületek speciálisan kidolgozott oktató csomagjait kellene a gyakornoki idő alatt elsajátítani. Itt már erősen lehet támaszkodni a naprakészen tartott MIR folyamatokra és az abban leírtakra. Egyes szakterületeken, pl. gazdasági ügyintéző esetében megfontolandó a mentor rendszer bevezetése. A gazdasági ügyintéző ugyanis a megyei tagintézményben jellemzően egyedül végzi a munkáját, érdemi szakmai segítséget a közvetlen környezete megfelelő gazdasági ismeretek hiányában nem tud adni. A betanítást és a magas színvonalú szakmai feladatellátást egy őt mentorként segítő, tapasztalt gazdasági ügyintéző nagyban tudná támogatni. A földrajzi távolság már nem akadály, hiszen online minden segítség megadható. Pillanatnyilag a scopeArchiv szakrendszer esetében kötelező egyedül az alapképzés elvégzése, amely vizsgához kötött, itt is csak felmenő rendszerben, vagy önkéntes alapon. Ennek mintájára az iktatórendszer és a Microsoft 365 esetében is be kell vezetni a kötelező képzéseket. Szintén megfontolandó a szakmai területeken szükséges képességek, tudás megszerzése érdekében belső tanfolyamok, képzések indítása, amelyek elvégzésére belső ösztönzőket is lehetne alkalmazni. Mindezeket azonban csak a megfelelő fedezet és anyagi elismerések rendelkezésre

állása után lehet bevezetni. A végső cél, hogy az intézmény vonzó legyen a munkavállalók számára, lehessen válogatni a potenciálisan alkalmas jelöltek között, hosszútávon biztosítva legyen a munkaerőutánpótlás.

A humánpolitikai folyamatokat is alapjaiban újra kell definiálni, meg kell teremteni egy modern HR rendszer bevezetésének feltételeit, képessé kell tenni a szakterületet és az intézményt annak használatára, előnyeinek kihasználására. A földrajzilag és szakmailag egyaránt rendkívül szerteágazó munkatársi kollektíva munkaügyi szempontból történő kezelése nem kis feladat. A modern HR rendszerek lényege, hogy egyetlen digitális platformon fogják össze a munkaerővel kapcsolatos folyamatokat a toborzástól a belépésen, bérszámfejtésen és teljesítménykezelésen át egészen a kilépésig. A régi, papíralapú vagy Excel-táblákra épülő ügyintézkést fel kell váltani egy központi, automatizált rendszerrel. Előnye, hogy minden munkavállalói adat egy helyen érhető el. Ez csökkenti a hibákat, a duplikációt, és gyorsabbá teszi a keresést, riportálást. A rutinfeladatok – szabadságkérelmek, jóváhagyások, bérszámfejtés, dokumentumkezelés, jelenlét-nyilvántartás – automatizálhatók. Ez tehermentesíti a HR-t, a dolgozók és a vezetők maguk intézhetik a saját ügyeiket, pl. megnézhetik a bérpapírjukat (ez jelenleg is rendelkezésre áll), szabadságot igényelhetnek. A beépített analitika és riportálás valós idejű képet ad olyan mutatókról, mint a fluktuáció, a hiányzások, a betöltési idő vagy akár az elégedettség. Segítik a munkajogi és adatvédelmi (pl. GDPR) előírások betartását. A felhőalapú, mobilra optimalizált megoldások bárholnan elérhetők, jól kiszolgálják a hibrid és a távoli munkavégzést, is. Egy helyen kezelhető a toborzás, a teljesítményértékelés, a képzés/e-learning és az utánpótlás tervezés – így az egész munkavállalói életciklus összefüggően látható.

Érdemes ugyanakkor reálisan látni a másik oldalt is, ami bevezetési költséggel, integrációs munkával és változásmenedzsmenttel jár, a valódi haszon pedig a tényleges felhasználói adaptáción múlik, hiszen egy rosszul bevezetett vagy alig használt rendszer nem hozza meg a várt előnyöket. Erre már volt példa a szervezetben. Alapos piackutatással, jó döntéselőkészítéssel azonban ezek a kockázatok minimalizálhatók, és a modern HR rendszer nagy előrelépést jelentene a hatékony, gyorsan reagáló, 21. századi humánpolitika irányába.

Látnunk kell azt is, hogy egy jól működő rendszer csak a technikai alapját adhatja a HR-nek. Támogató szervezeti egységként fontos, hogy a humánpolitika és a jog mindenkor az intézmény és a szakmai területek érdekeit nézze és minden segítséget megadjon nekik, legyen szó akár munkaerő-felvételről, akár problémás munkavállalóról, akár vitás jogi helyzetről, vagy a kutatótermi kollégák felé agresszívan fellépő kutatóról. Fontosnak tartjuk, hogy az olyan dedikált feladataikat, mint például a szerződések írása, előkészítése, ne a szakterületekre hárítsák, hanem velük egyeztetve, de a szakképzett jogászok végezzék el. A HR és a jog a megfelelő munkahelyi kultúra egyik záloga, és mint ilyennek, segítenie kell a munkatársak közötti kulturált, korrekt és együttműködő kommunikációt, és gátat szabni a személyeskedésnek és verbális bántalmazásnak. Maximálisan támogatnia kell a vezetőket is a felmerülő munkajogi és személyügyi problémák kezelésében. Szintén nagy felelőssége van abban, hogy a munkaköréből adódóan rá bízott bizalmas, szenzitív adatokat felelősségteljesen és professzionálisan kezelje, lehetőleg szakrendszer segítségével.

Alapjaiban kell átgondolni az intézményben jelenleg alkalmazott beszámolási és tervezési módszereket is. Az intézmény fenntartói elvárásra munkatervet és beszámolót készít, valamint

teljesítményalapú munkabeszámolót és tervet ad le. Emellett a Kulturális Statisztikai Adatgyűjtő Rendszerbe is fel kell tölteni szervezeti egységenként a szükséges információkat, valamint a képzési területnek a Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerbe is adatokat kell szolgáltatni. Összességében tehát négy különböző beszámolási, adatszolgáltatási kötelezettséget kell teljesíteni. Ezt a 2026-os évben már egy platformon vontuk össze, hogy a vezetőknek csak egy alkalommal kelljen az adatokat szolgáltatni (rögzíteni azonban a KultStat-ban maguknak kell), de mivel a négy adatszolgáltatási forma nem korrelál, előfordul, hogy ugyanazt a kérdést mindegyik felteszi eltérő módon. Összességében a beszámolási és tervezési feladat rendkívül megterhelő és jelenlegi formájában kifejezetten kontraproduktív. Összterjedelmében 130 oldal körüli mindkét dokumentum, amelyek elkészítése hetek munkáját jelenti. Ugyanakkor annak tartalma már nincs valós hatással az intézmény működésére, a tervet, még ha szükséges sem módosítjuk évközből, a beszámolóban jelzett feladatok, plusz feladatok elvégzése semmilyen hatással nincs az intézményre. Történeti értéken kívül más értelme a beszámoló és munkaterv jelen formájának nincs. Valós teljesítményt, főleg szervezeti egység szinten nem jelez, ebben a struktúrában csak adatok és számok tömege. Értelmezése, értékelése, abból következtetés levonása csak ritkán történik meg, erre sem belső, sem külső igény nincs. Eklatáns példája ennek a gazdasági működést taglaló fejezet rész, amely évről évre kimutatja, hogy az intézmény a költségvetési forrásokból működését biztosítja (erre vonatkozóan a valós helyzetet lásd a vonatkozó fejezetnél).

Szintén eltérő szervezeti egységenként a vezetők által elvárt munkatársi beszámolók rendszere is. Van olyan vezető, aki napi, sőt akár óránkénti bontásban számoltatja be a munkavállalókat, míg van olyan is, aki csak az évvégi beszámoló idején kéri a munkatársak beszámolóit, amelyet összesít és abból lesz a szervezeti egység beszámolója. Ezek az eltérő módszerek a korábbi MNL előtti idők maradványai, ahol teljesen eltérő módon folyt a tervezés és a beszámoltatás. Az azonban már most kijelenthető, hogy a túlzott munkateher, amit a nagyon aprólékos beszámoltatás megkövetel, könnyen oda vezet, hogy a munkatársak több időt fordítanak a beszámolók „elkészítésére”, mint a munkavégzésre. Ebben a tekintetben is lehetőleg egységesen, az adott terület által elvárt módon, de nem túlbürokratizálva kell eljárni. A meghaladott, papíralapú vagy Excel-es formátumok helyett modern, informatikailag támogatott rendszer alkalmazását kell előnyben részesíteni. Ugyanakkor a csak számok és adatok strukturált rendszere messze nem tükrözi a levéltári munkafolyamatok komplexitását, a befektetett energiát, a szükséges fejlesztéseket és erőforrás felhasználási igényt. Az így keletkeztetett beszámolók már nem alkalmasak az egyes szervezeti egységek által elvégzett feladatok strukturált, szervezeti egység specifikus valós munkateljesítmény dokumentálására. Klasszikus példával élve a 2012-es integráció előtt egy megyei levéltár tevékenysége a beszámolójából komplex módon megismerhető volt, sőt történelmi távlatokban abból az intézmény története is rekonstruálható volt. Ma ez csak MNL szinten létezik, így egy fontos és informatív kordokumentum hiányzik majd a jövő kutatóinak eszköztárából. Félreértések elkerülése végett a korábbi beszámolási módszer már nem lenne alkalmas a jelen teljesítményének mérésére, de módot kell találni arra is, hogy a fent jelzett problémát valahogy kezeljük.

Ennél komplexebb probléma, hogy a tervezési folyamat is öncélú, semmilyen reflexióra nem ad módot. A szervezeti egységek tervben jelzett igényei nem csatornázódnak vissza a

szakterületekhez, így például a megyei tagintézmények hiába jelzik tervszinten a fejlesztési, vagy karbantartási igényeiket, azt az illetékes Vagyongazdálkodás soha nem kapja meg, de igaz ez a humánpolitikai tervekre is, állományvédelemre stb. Értelemszerűen ez nem ösztönzi a szervezeti egységek vezetőit arra, hogy nagyobb energiát fektessenek az ilyen jellegű tervezésbe.

Összességében tehát át kell tekinteni az intézmény tervezési és beszámoltatási rendszerét, ki kell dolgozni annak hatékonyabbá tételét különös tekintettel a visszacsatolásokra. Törekedni kell arra, hogy csökkenjenek a bürokratikus terhek, növekedjen a hatékonyság és mind a beszámoló, mind a terv valóban intézményi célokat szolgáljon, ne csak egy öncélú adathalmaz legyen. A beszámolót, amely jellemző módon az év végén, illetve az év elején készül, az év folyamán olyan felület vagy alkalmazás segítségével kell elérhetővé tenni, amely a folyamatos adatszolgáltatást teszi lehetővé, így amennyiben szükségeszerű az év közben bármikor adatokat lehet belőle kinyerni. Közelíteni kell a kérdéseket a KultStat-ban feltett kérdésekhez, törekedve arra, hogy lehetőség szerint egy kérdést egyféleképpen és csak egyszer tegyünk fel. Bár nem a beszámolóhoz és a munkatervhez kapcsolódik szorosan, de a kutatónapi pályázatokat és beszámolókat is tervszerűen szeptemberben kell elkészíteni, informatikailag nem támogatott keretben, amely újabb adminisztratív megterhelést okoznak. Emellett a tudományos munkát végző munkatársak az MNL publikációs jegyzékébe is szolgáltatnak adatot, így, ha ezt mind összevetjük három különböző fórumon és formában kell beszámolni a tudományos tevékenységről. Ez egy olyan adminisztrációs terhet jelent, amely egységesítéssel könnyíthető lenne, a publikációk nyilvántartását egy megfelelő belső felületen akár MTMT importtal is lehetne kezelni, vagy ha ez nem működőképes, akkor a folyamatos rögzítéssel a feladatot időben elosztani.

Ezek a kiragadott példák arra szolgálnak, hogy érzékeltesük, odafigyeléssel és a szervezeti egységek, valamint a feladatok koordinációjával egy-egy műveletet egy lépésben is meg lehetne oldani és nem kellene elvárni, hogy a munkavállalók a tervezetten vagy random érkező adatszolgáltatásokra újra és újra nem kis energiát befektetve reagáljanak. Ezek a lépések, ez a szükséges koordináció már önmagában is jelentős munkateher csökkenést, hatékonyság növekedést és ezáltal munkavállalók elégedettségének növekedését okozhatja.

Jogos az a kritika a szervezeti egységek vezetőitől, hogy egyes központi szervezeti egységek más szervezeti egységekkel nem egyeztetett módon szabnak feladatokat, sokszor párhuzamosan ugyanazt vagy nagyban hasonló adatszolgáltatást kérve úgy, hogy annak eredményét, következményét az adatot szolgáltató soha nem tudja meg. Természetesen ezen adatszolgáltatások nagy részét nem a szervezet generálja, hanem külső megkeresésekből érkezik, így ezekre vajmi csekély ráhatásunk van, ám ha az információk rendelkezésre állnak a folyamatosan vezetett nyilvántartások formájában, nem lenne szükséges azokat újra és újra bekérni, hanem a már a meglévő adatokból lennének képesek a szükséges információt továbbítani. Ugyanakkor ez szigorú, fegyelmezett és folyamatosan végzett adatszolgáltatást feltételez, amely ugyan egyszeri alkalommal kisebb terhet ró a vezetőkre és a szervezeti egységekre, ám mivel folyamatosan kell azt művelni, nagy odafigyelést és fegyelmet kíván meg. A szakrendszerek megbízható és következetes használata is azt eredményezi, hogy abból a szükséges adatokat ki lehet nyerni, éppen ezért fontos, hogy nemcsak a szakmai területeken, hanem a támogató területeken is beszerezzük a szükséges szakrendszereket, azokat adatokkal

töltsük fel és tartsuk karban, majd amennyiben szükséges nyerjük ki belőle a szükséges információkat.

IRATKEZELÉS-FELÜGYELET ÉS IRATANYAG ÁTVÉTEL

Az MNL tudományos és kulturális feladatai mellett kiemelten hangsúlyos a közigazgatási tevékenységhez kapcsolódó alapfeladatellátása is. Az MNL-nek az Ltv-ben rögzített alapfeladatai közé tartozik, hogy ellátja a központi és területi közigazgatási szervek, valamint a többségi állami- és önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok iratkezelés felügyeletét az irat keletkezésétől irattárba/levéltárba adásig, selejtezésig. Ez több mint 5000 szerv felügyeletét jelenti, amely nem egy statikus szám, hanem a szervek keletkezésének, megszűnésének, beolvadásának függvényében folyamatosan változik. A szakterület azt a célt szolgálja, hogy csakis a tisztán maradandó értékű köziratok kerülhessenek a levéltár őrizetébe, és az iratok átvételével azok elérhetővé váljanak az állampolgárok, kutatók, a közigazgatás, az igazságszolgáltatás és a hatóságok számára. Az iratkezelés-felügyeleti feladatellátás célja emellett a közfeladatot ellátó szervek iratainak védelme, iratkezelési rendjének ellenőrzése, ennek keretében helyszíni ellenőrzésekre kerül sor, valamint szaktanácsadásra. Könnyen belátható, ha egy szerv nem kezeli megfelelő módon irattári anyagát, az ügyviteli érdek mellett a maradandó értékű iratok átvételével kapcsolatos érdek is sérül, amely veszélyezteti az állampolgári jogérvényesítést, a közfeladatok folyamatos ellátását és végső soron a történeti kutatásokat is. Komoly fegyvertény a levéltár kezében, hogy az *általános közigazgatási rendtartásról szóló 2016. évi CL. törvény* szerinti hatósági jogkör keretében köziratvédelemmel összefüggő hatósági feladatokat is ellát, amelyeket jelenleg az SZKI keretében működő Köziratvédelmi és Iratkezelés-felügyeleti Osztály (KVIFO) végez.

A feladatellátást nehezítő tényezők között meghatározó az alulfinanszírozottság miatti létszámhiány, az iratátvételhez szükséges raktárkapacitás-hiány, a jelenlegi hatósági jogkör elégtelensége, amely nem teszi lehetővé az akut problémákkal (iratdarálás, szervellenőrzésnél tapasztalt kockázatos irattári állapotok, 1957 utáni elszármazott köziratok kezelése), valamint a szakmai integráció részleges megvalósulásából adódó szigetszerű működés, amely gátolja az azonos színvonalon, egységes folyamat mentén történő feladatvégzést.

Szervellenőrzés

Az Ltv. 11. § rendelkezik arról, hogy „*a nem selejtezhető köziratok fennmaradásának biztosítása érdekében a közfeladatot ellátó szerv iratainak védelmét és iratkezelésének rendjét - az iratkezelési szabályzat alapján - az illetékes közlevéltár ellenőrzi.*” A 27/2015. EMMI rend. 8. § alapján 3-5 évente szervtípustól függően ellenőrizni kell a közfeladatot ellátó szerveket. A gyakorlatban az előkészítő és záró szakaszt is figyelembe véve a teljes folyamat időtartama 30 munkanap, a helyszíni ellenőrzés végrehajtása 1-2 munkanap az irattár(ak) földrajzi helyétől, nagyságától függően. Az ütemezés előkészítése a nyilvántartások áttekintése alapján történik. A szervellenőrzésre az MNL éves munkatervének részét képező éves ellenőrzési terv alapján, az adott szerv munkatársával előzetesen egyeztetett időpontban kerül sor.

A jelenlegi helyzetet megvizsgálva általánosságban elmondható, hogy az MNL-ben a korábbi évek projektalapú szemléletmódja a többi alapfeladathoz hasonlóan a szervellenőrzésre

fordítható időt és humánerőforrást is jelentősen korlátozta. A központi és megyei tagintézmények a különböző projektekhez kapcsolódó iratfeldolgozó, diszeminációs kötelezettségeik mellett végezték el jogszabályi keretek között ezt a munkát, az ellenőrzött szervek száma pedig az elmúlt években a szervezeti egységek között nagy szórást mutat: 2023-ban a szélsőséges értékek 14 és 84, 2024-ben 13 és 89, 2025-ben 10 és 79 ellenőrzés.

Tagintézmény / szervezeti egység	Ellenőrzött szervek		
	2023 terv/tény	2024 terv/tény	2025 terv/tény
MNL BKVL	43/47	45/44	71/69
MNL BaVL	35/41	60/59	60/51
MNL BéVL	35/55	55/59	55/48
MNL BAZVL	14/24	24/16	50/20
MNL CSCSVL	71/45	63/54	63/40
MNL FVL	82/84	90/89	58/56
MNL GYMSVGYL	28/64	47/43	42/42
MNL GYMSVSL	30/27	41/16	31/10
MNL HBVL	64/61	66/67	60/53
MNL HVL	53/53	53/51	47/39
MNL JNSZVL	42/48	47/52	51/54
MNL KEVL	58/58	59/59	60/60
MNL NVL	17/28	30/27	56/56
MNL PVL	78/80	46/27	40/74
MNL SVL	95/56	95/45	106/78
MNL SZSZBVL	60/82	69/66	48/43
MNL TVL	51/57	66/68	66/69
MNL VaVL	39/48	46/36	45/52
MNL VeVL	66/65	70/55	81/79
MNL ZVL	47/70	117/85	78/70
MNL OL GLO	20/14	18/13	53/53
MNL SZKI KVIFO	57/64	56/55	14/16
MNL összesen	1085/1171	1263/1086	1235/1132

Nem csupán a számokban, hanem a szervtípusok között is nagy az aránytalanság. Az elmúlt években a tagintézmények hagyományosan a legnagyobb számban az önkormányzati hivatalokat (2024-ben 371, 2025-ben 482 szerv), az alap-, közép- és felsőfokú tanintézeteket és intézményeket (2024-ben 172, 2025-ben 240 szerv), valamint a megyei kormányhivatalok egységeit (2024-ben 238, 2025-ben 90 szerv) ellenőrizték. Emellett a jogszolgáltatási (2024-ben 57, 2025-ben 62) és rendvédelmi (2024-ben 41, 2025-ben 44) szervek kaptak még nagyobb hangsúlyt, míg a többi szervtípusba tartozó iratképzők lényegesen kisebb aránnyal szerepeltek az ellenőrzési spektrumban. Ez az arány jól tükrözi az egyes tagintézmények illetékességébe tartozó iratképző szervek struktúráját. Az egyes szervek között is nagy az eltérés az iratkezelés (akkreditált iktatóprogram vs papíralapú iktatás, irattári terv, szisztematikus és szakszerű selejtezés) színvonala tekintetében. A jövőben priorizálni kell az ellenőrzések tekintetében is, a

nagy aránytalanságot mutató szervezeti egységek esetében, ahol például túlsúlyban van a tanintézmények ellenőrzése a többi szerv rovására, arányosításra van szükség.

Bár a szervellenőrzést az MNL belső MIR folyamata (06 Szervellenőrzés) szabályozza, egyrészt a folyamat nem rendelkezik teljeskörűen minden részletről, másrészt a tapasztalatok szerint ennek végrehajtása sem egységes. A tagintézmények egy része a személyi állománynak, valamint a technikai feltételeknek megfelelően tematikai, míg mások területi alapon végzik az iratképző szervek ellenőrzését. Ennek alapos átgondolása szükséges a jövőben, a tagintézmények esetében jogos elvárás, hogy a segédlevéltárosok és a levéltárosok egyöntetűen végezzenek ellenőrzési munkát, ebből a vezetők sem kivonva magukat. Ezzel növelhető az ellenőrzés hatékonysága, illetve a kollégák is élő kapcsolatban lesznek az iratkezeléssel és az iratanyaggal.

A tagintézmények közül van, aki a honlapján részletes tájékoztatást ad az ellenőrzési folyamatról, közzétéve a megfelelő űrlapokat és a kitöltendő adatlapot, amivel hatékonyan segíti az iratképző szervek felkészülését az ellenőrzésre, mások levelekben kommunikálnak a szervekkel, és ezek mellékleteként küldik meg a kitöltendő űrlapokat. Jellemzően az utóbbi esetekben gyakoribbak a félreértések a levéltár és a szervek között. A jövőben e tekintetben is szükséges az MNL honlapjain történő transzparens és egységes kommunikáció, a szervellenőrzés menetéről való részletes tájékoztatás és az űrlapok közvetlen módon való elérhetővé tétele a szervek számára. Egységes formában, átláthatóan kell minden szerv számára elérhetővé tenni az ellenőrzésekről az információkat, részükről is jogos elvárás, hogy annak minden lépésről előre tájékozódhassanak, felkészülhessenek rá. Ez az ellenőrzés folyamatát is gördülékenyebbé teszi.

Az éves ellenőrzési program mindig a szervjegyzéknek, szervnyilvántartásnak az MNL-ben rendszeresített Elektronikus Levéltári Nyilvántartó Programban, a scopeArchivban lévő adatainak aktualizálásával kezdődik, ellenőrizve a szervek státuszának (aktív, megszűnt, törölt) és értékhatárának esetleges megváltozását, továbbá figyelemmel kísérve a közigazgatási-intézményi szervezetrendszer folyamatos átalakulását. A feladat elvégzése során nehézséget jelent, hogy az iratképző szerveknek nincs bejelentési kötelezettségük a levéltár felé a változásokról – (át)alakulás, megszűnés, névbeli változás –, így erről a levéltárak véletlenül, adott esetben éppen a szervellenőrzés során vagy közvetlenül előtte értesülnek. Az OL GLO esetében ez olyan problémát is felvet, hogy a gazdasági területen zajló átszervezések, és a jogszabályi keretek átalakulása miatt a szerveik egy része feletti illetékesség nem mindig egyértelmű, és esetenként át is kerül a KVIFO-hoz. A hatékony munka érdekében egyrészt erősíteni kellene a szervezeti egységek közötti kommunikációt, másrészt automatikussá kellene tenni a levéltár értesítését a szerveknél bekövetkezett változásokról. Ennek megvalósítására felmerül, hogy a levéltárak nyilvántartásában szereplő adatok változásához kapcsolódó 8 napos bejelentés mintájára – 27/2015. EMMI rend. 3. § (2) bek. –, a *közfeladatot ellátó szervek iratkezelésének általános követelményeiről szóló 335/2005. (XII. 29.) Korm. rendelet* 7. §-a kerüljön kiegészítésre. A jogszabály ezen része rendelkezik az iratkezelés felügyeletével megbízott vezető feladatairól, amelynek részévé lehetne tenni, hogy nyolc napon belül gondoskodjon a megváltozott adatok bejelentéséről, így elsősorban a szerv nevét, címét és postacímét, telefonszámát, e-mail-címét és honlapjának webcímét, a szerv iratkezeléséért

közvetlenül felelős személy nevét, munkakörét, beosztását érintő adatok, illetve a szervezeti változások tekintetében.

A jövőben sokkal nagyobb figyelmet kell fordítanunk arra, hogy a szervellenőrzést végzők a folyamatnak megfelelően járjanak el, egyúttal segítsék a folyamat naprakészen tartását, javítását. Cél továbbá, hogy a számok a kevesebb szervellenőrzést folytató megyei tagintézmények esetében is emelkedjenek, hiszen a szabályozásban előírt 3–5 évente történő rendszeres ellenőrzés biztosítja a köziratok hosszú távú fennmaradását és iratkezelési rendjének megőrzését. Ez a terület mostoha gyerekként kezelt a levéltári szakmában, messze nem kapja meg azt a figyelmet és támogatást, amelyet megérdemelne és amely fontosságát tekintve kijárna neki. Az alapvetően bölcsész végzettségű kollégák tanulmányaik során nem kapnak megfelelő felkészítést erre a feladatkörre, így csupán a levéltárban egymástól leshetik el a munka csínját-bínját. Ezen változtatni kell, elvárható, hogy az MNL szervellenőrzést végző kollégái jól felkészült, határozott fellépéssel bíró, szakmai tekintetben szilárd és naprakész ismeretekkel rendelkező munkavállalók legyenek. Ennek feltételeit meg kell teremteni és fent kell tartani.

Kiemelkedően fontos a levéltár és a szervek, de a levéltáron belül is az azonos feladatot ellátó kollégák közötti szorosabb szakmai kapcsolattartás, a rendszeres online és személyes kommunikáció, ami jelentősen megkönnyíti a szervezési feladatokat, és a felmerülő szakmai kérdések tisztázását. Biztosítanunk kell annak lehetőségét, hogy a kollégák egymás szervellenőrzéseiben is részt vehessenek, főváros és megyei vonatkozásban is, hiszen a helyszíni tapasztalatszerzés kulcsfontosságú a feladat magas színvonalú ellátásához. MNL szinten a Köziratvédelmi és Iratkezelés-felügyeleti Osztály (KVIFO), mint központi támogató szervezeti egység látja el a koordinációs feladatokat a megyei tagintézmények felé, ugyanakkor a kapcsolattartásuk csupán e-mailezésre, telefonálásra és online értekezletekre korlátozódik, a megyei kollégák nincsenek egyenrangú partnerként beemelve a folyamatba. Az elszigetelt működés, a helyszíni tapasztalat hiánya, az egyes szervtípusok iratkezelési sajátosságainak nem, vagy csak részleges ismerete mind nehezíti a központból levezényelni kívánt, hatékony koordinációt, amire másrészt a „központnak” titulált KVIFO sem kapott valós vezetői segítséget. A szakmai színvonal emeléséhez célzott belső képzésekre van szükség, illetve a KVIFO vezetésével olyan, egymással rendszeresen tanácskozó munkacsoport kialakítására, amelybe a megyei tagintézmények is delegálnak tagot, aktívan hozzászólnak a módszertani kérdésekhez és részt vesznek a változó jogszabályi és informatikai környezethez igazodó munkafolyamatok kialakításában. Ugyancsak fontosnak tartjuk, hogy az OL iratkezelési ügyeit professzionálisan vivő KVIFO irányítása mellett az érintett iratőrző osztályok referensei is rendszeresen megjelenhessenek a szervellenőrzéseken, egyrészt tapasztalatszerzés céljából, másrészt azért, hogy a levéltárba került iratanyag referense és a szerv között is legyen „élő” kapcsolat.

Iratanyag-átvétel

Az 1995. évi LXVI. tv. 12. §, illetve a 335/2005. (XII.29.) Korm. rendelet 65. § értelmében az MNL számára az illetékességébe tartozó szerveknek a nem selejtezhető köziratok teljes és lezárt évfolyamait a keletkezés naptári évétől számított tizenötödik év végéig kell átadni. Az illetékességi körbe tartozó közfeladatot ellátó szerv irattári terve alapján ajánlja fel átvételre a

maradandó értékű iratait, amelyek terjedelme a szerv működésének kezdetétől és nagyságától, a közigazgatásban betöltött szerepéből következő feladatellátástól, illetve a korábbi iratátadásoktól függően néhány iratfolyómétertől több százig terjedhet. A megyei tagintézmények az iratátvételt maguk intézik, az Országos Levéltárban ezt a KVIFO koordinálja az 1945 előtti, az 1945 utáni Főosztály, valamint a GLO GKO esetében.

Az MNL-ben jelenleg a legnagyobb problémát a raktárkapacitás hiánya jelenti, amelyre az *elmúlt rendszer titkosszolgálati tevékenységének teljes körű feltárásáról és az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltáráról szóló új szabályozás végrehajtásával kapcsolatos intézkedésekről* szóló az 1217/2026. (VII. 2.) Korm. határozat nyomán meginduló felmérések újfent ráirányították a figyelmet. Kizárólag a kormány irányítása alá tartozó közigazgatási szervek által 1990. április 8. előtt keletkeztetett iratok esetében a kintlévőség 41804 ifm-re tehető, miközben négy megyei tagintézményünk (Bács-Kiskun, Baranya, Heves, Szabolcs-Szatmár-Bereg), és egy OL iratőrző osztályunk (1945 utáni Kormányiszervek és Pártiratok Osztálya) teljesen betelt, és további nyolc megyei tagintézményünk raktárkapacitása sem elegendő a rájuk vonatkozó, nevezett évkörű köziratok átvételéhez. Mindeközben a kintlévőségeink mind évkörüket, mind tartalmukat tekintve a fent jelzett mennyiségnél jóval nagyobbak, csak Budapesten a Gazdasági Kormányiszervek Osztálya (GKO) és az 1945U adatait összesítve nyilvántartásaink szerint 60061,415 ifm (időkor: 1872-2019). A fenti terjedelmi adatokhoz pluszban még folyamatosan hozzászámítandó a 2019 után alakult közfeladatot ellátó szervek által keletkeztetett köziratok, valamint az országgyűlési választásokat követő közigazgatási átalakítások során létrejövő új szervek iratanyaga. A beszállítások csak részben előre tervezettek, jelentős a száma azoknak az iratátvételeknek, melyek váratlanul, selejtezéshez és az iratőrző raktárainak megszűnése miatt sürgető iratértékelési munkával egybekötött feladathoz vagy iratmentéshez kapcsolódott. Különösen az OL GLO esetében fontos kiemelni azokat az előre nem látható iratátvételeket, melyek olyan felszámolás alá került nagymúltú vállalatokhoz kapcsolódnak, mint a Dunai Vasmű, vagy a Tungsram. Mindaddig amíg a digitális közigazgatás koncepciója és ezzel együtt a teljes elektronizáció meg nem valósul, az iratok papíralapú átvételére számítani kell, amely új beruházások, raktárkapacitás-bővítés nélkül jelenleg megvalósíthatatlan.

Közlevéltár neve	A Kormány irányítása alá tartozó közigazgatási szervek által 1990. április 8. előtt keletkeztetett, még levéltári átvételre nem került iratok becsült terjedelme (ifm)	Közlevéltár szabad raktárkapacitása
MNL BKVL	5000	0
MNL BaVL	5500	0
MNL BéVL	600	1500
MNL BAZVL	2000	14000
MNL CSCSVL	1100	3200
MNL FVL	900	3500
MNL GYMSVGYL	1000	200
MNL GYMSVSL	1500	300
MNL HBVL	1500	50

Közlevéltár neve	A Kormány irányítása alá tartozó közigazgatási szervek által 1990. április 8. előtt keletkeztetett, még levéltári átvételre nem került iratok becsült terjedelme (ifm)	Közlevéltár szabad raktárkapacitása
MNL HVL	2900	0
MNL JNSZVL	500	580
MNL KEVL	700	350
MNL NVL	200	2000
MNL PVL	3500	700
MNL SVL	580	150
MNL SZSZBVL	1000	0
MNL TVL	350	7000
MNL VaVL	2898	2800
MNL VeVL	1750	2500
MNL ZVL	370	190
MNL OL 1945E	0	418
MNL OL 1945U	4956	0
MNL OL GLO	3000	690
MNL OL összesen	7956	1108
MNL vármegyei tagintézmény összesen	33848	39020
MNL összesen	41804	40128

Az iratanyag átvételének folyamata szintén kiemelten kezelendő szakmai terület, amely nem választható el a selejtezés folyamatától. Az átvétel során, különösen, ha a levéltár mintavételezési eljárást is folytat nagy szerepe van a levéltáros felkészültségének, annak, hogy „mennyire lát a pályán”. A jogbiztosító iratok átvétele, illetve a történetírás szempontjából fontos dokumentumok megőrzése sok esetben a levéltáros felkészültségén múlik. Klasszikus példa a tanácsi, önkormányzati irattári tervekben szereplő 25E4-es irattári jellel ellátott iratok (építési, bontási, használatbavételi engedélyek) esete, amely 15 év után selejtezhető lenne, ám ezek megőrzése elemi érdek, hiszen az engedélyek mellett az ingatlanok tervdokumentációját is tartalmazza. A levéltárosok felkészültségén, felkészítésén(!), valamint tapasztalatán múlik, hogy az ilyen esetekben jó, az intézmény és a társadalom érdekeit szolgáló döntéseket hozzanak.

E-iratanyag átvétel

Az MNL a hazai és nemzetközi gyakorlatokra alapozva, a központi e-közigazgatás fejlesztési projekteken való részvételnek köszönhetően az állam számára kiemelkedő értékkel bíró, maradandó értékű iratok biztonságos megőrzési és hatékony feldolgozási szempontjai alapján 2019 óta folyamatosan vesz át a közfeladatot ellátó szervektől (Pl. Belügyminisztérium, Legfőbb Ügyészség, Magyar Nemzeti Vagyonkezelő) a 34/2016 EMMI rend. alapján elektronikus iratokat. A levéltár folyamatosan törekszik arra, hogy az információkat az aktuálisan ismert legmodernebb eszközökkel és módszerekkel dolgozza fel, és az információ-

és adatbiztonsági szempontokat is szem előtt tartva biztosítsa a jogalkotók, a közigazgatási döntéshozók, az állampolgárok és a kutatók számára az adatokhoz való hozzáférést.

Az elektronikus formában tárolt iratok közlevéltári átvételének eljárásrendjéről és műszaki követelményeiről szóló 34/2016. (XI. 30.) EMMI rendeletben foglaltak gyakorlati alkalmazása számos kérdést indukál az iratképzők részéről, amelyre az egyértelmű, releváns válaszok és megoldások jelenleg nincsenek kidolgozva. Az iratkezelés ellenőrzések tapasztalatai alapján a szerveket elsősorban a digitális átállás, különösen a vegyes ügyiratkezelés állítja kihívás elé. Változó mértékben és színvonalon használják az akkreditált iktatóprogramokat, problémás az elektronikus iratok kérdése. Elektronikus irat címén sok helyütt jellemzően még mindig csak az iktatóprogram által létrehozott elektronikus iktatókönyv képződik, amelynek helyi tárolása, megőrzése a kisebb iratképzőknél esetleges jellegű, nem kiforrott, még ha szabályszerű is. Különösen a nem hierarchikus felépítésű intézménytípusokra jellemző, hogy az elmentett adatbázisok offline eszközökön, jellemzően optikai meghajtókon tárolódnak, ami ma már egyáltalán nem tekinthető biztonságos őrzési módnak. Az akkreditált iktatóprogramok megjelenése és elterjedése előtti korszakban keletkezett, általában házilag szerkesztett iktatóprogramok adatbázistermékei még nagyobb veszélyben vannak. A kisebb, jellemzően intézményi iratképzők a külső cégek szerverhotel szolgáltatását nem tudják megfizetni, vagy nem is tudnak ilyen jellegű szolgáltatásokról. Jelenleg a levéltár az ellenőrzések során ezen anyagok MS Excel – vagy más hasonló – programba való átalakítását javasolja, amelyek kezelhetőbbek, és mostani tudásunk szerint konvertálhatók lesznek a későbbiek során. A tapasztalatok alapján a közeljövőben mindenképpen szükséges nemcsak az irattárosok szakmai felkészítése, de a levéltáros kollégák ez irányú folyamatos továbbképzése is. Erre jó platformot jelenthet a már meglévő képzési struktúránk bővítése, az aktuális módszertani és gyakorlati problémák beemelésével.

A maradandó értékű iratok szkennelése a szűk irattári kapacitások felszabadítását és a hitelesség problémáját még nem oldja meg. Szükséges a hiteles másolattá alakítás és a SIP-csomagba történő generálás, melyet a közfeladatot ellátó szervek döntő többsége nem tud megoldani. Ezt segítő, kiemelten fontosnak tartjuk a közigazgatással történő szoros szakmai együttműködést, amely egyúttal szakmai fórumot, iránymutatást és folyamatos egyeztetést is biztosít az érintetteknek, különös tekintettel az adatkezelési, adatvédelmi irányelvekre és az adatintegritásra.

Általános tapasztalat, hogy az e-iratok átadása jelenleg változatos formában és struktúrában történik, esetenként külső adathordozón, ami az információbiztonsági szempontoknak semmiképpen nem felel meg. Az e-iratok átadásának egységes adatstruktúrában történő, folyamatos, zökkenőmentes, és az információbiztonsági követelményeknek is megfelelő átadás-átvételének biztosítására a jövőben feltétlenül szükséges egy olyan közvetlen elektronikus iratátvételi rendszer kialakítása, amely egy erre dedikált, zárt rendszeren keresztül működne a szervek és a levéltár között. Nemzetközi példák alapján egy olyan rendszert és hozzá kapcsolódó munkafolyamatot kell kidolgozni, amely kormányzati együttműködés keretében a köziratok egy „láthatatlan interface-en” keresztül kerülnének be a Levéltár hosszútávú archiválórendszerébe.

A költséges papíralapú irattárak minimalizálása, a klímasemleges és fenntartható e-adattárak létrehozása a hosszú távú megőrzést segítő, és a környezetvédelmi irányelvekkel is összhangban lévő célkitűzés. Ennek megvalósulását előmozdítaná a közös gondolkodás az államigazgatási szereplőkkel és a hazai szoftvergyártókkal arról, miként biztosíthatók az iratok és azok adattartalmának hitelessége, védelme és levéltári szolgáltatathatóságának hosszú távú fenntartása, illetve hogyan tud reflektálni az iratkezelés az informatika folyamatos változására. Fontosnak tartjuk, hogy az iratkezelő szoftverek tanúsítási szervezetébe delegáljon az MNL is tagot, hogy az az intézmény iratkezelésben szerzett szakmai tapasztalatai megjelenjenek a vonatkozó szoftverek kialakításában. Foglalkozni kell azzal is, hogyan befolyásolja a közlevéltárak tartalommegőrző szerepét a központi állami adatbank, a Kormányzati Adattrezor működése, hiszen máris volt olyan eset, hogy egy katasztrófavédelmi szerv egy már nem használt elektronikus iratkezelő rendszerben keletkezett, nem migrált iktatási iratnyilvántartás levéltárunknak történő átadását a KAT-ra, illetve az oda történő adatátadásra hivatkozva hárította el. Mindenképpen el kell határolni a területeket, hogy ne alakuljanak ki felesleges párhuzamok a hosszú távú állami megőrzésben. Az állománygyarapítási területen dolgozó munkatársak munkáját nagyban tudná segíteni az, ha csak tesztváltozatban is, de hozzáférésük lehetne legalább a Robotzsaru, a DMS One Ultimate, és például a Contentum rendszerekhez.

Selejtezés

A levéltár az 1995. évi LXVI. tv. 17. § (1a) bekezdésében foglalt illetékességénél fogva a közfeladatot ellátó szervek által készített selejtezési jegyzőkönyvben felsorolt iratok maradandó értéket megvizsgálva, ugyanezen törvény 9. § (1) bekezdés f) pontja, valamint a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet 9. § (4) a) záradékszövege alapján engedélyezi az abban foglalt iratok megsemmisítését. A közfeladatot ellátó szervezeteknek a selejtezési eljárás során a 335/2005. Korm.rendelet figyelembevételével kell eljárniuk. Az illetékességi körbe tartozó közfeladatot ellátó szerv államigazgatásban betöltött szerepétől, működési idejétől és az általa keletkeztetett iratok évkörétől függően, az irat keletkezésekor hatályos irattári tervben rögzített őrzési idő letelte után, selejtezési jegyzőkönyvet nyújt be a levéltárnak záradékolásra. A kormányzati szervek évente több alkalommal (maximum négy) selejteznek, a kisebb szervek és háttérintézmények, nonprofit kft-k évente vagy két évente egy alkalommal, de nehéz pontos statisztikai adatot meghatározni, mert a selejtezés függ a szerv működésének kezdetétől és az első hatályos irattári tervében rögzített legrövidebb őrzési időtől. A mintavételes selejtezési eljárást az Ltv. 3. § v) pontjában definiálja, amely normál selejtezési eljárásnak felel meg, annyi különbséggel, hogy az MV jelzésű tételek közül bizonyos szempontok alapján visszatartásra kerül néhány ügyirat, melyeknek maradandó értékű iratként történő kiemelése és majdani levéltárba adása a levéltári érdek érvényesítése céljából szükséges. Kényszersелеjtezési eljárást olyan rendkívüli esetekben engedélyezünk, amikor az MNL illetékességébe tartozó, általa ellenőrzött közfeladatot ellátó szervek iratai valamely káresemény (pl. beázás, természeti katasztrófa stb.) kapcsán annyira károsodtak, hogy nincs mód az iratok helyreállítására. Ez utóbbi különösen szigorú, helyszíni ellenőrzést is feltételez, mert egyes iratképzők a selejtezési eljárást könnyítendő a kényszersелеjtezés irányába próbálnak elmozdulni.

A papíralapú iratok kezelésénél változatlanul a selejtezés az egyik legneuralgikusabb pont. A szervezetnél a krónikus helyhiány, az alkalmatlan tárolási körülmények a szakszerű selejtezéssel

nagyrészt megoldhatók lennének, egyúttal a nem selejtezhető évkörök átadhatóvá válnának a levéltárak számára. Az iratképző szervek leginkább a munkaerőhiányra hivatkoznak. A selejtezés – amely kétségtelenül a legbonyolultabb, legnagyobb tapasztalatot és szaktudást igénylő, felelősségteljes munka – elmaradása legtöbbször sokkal inkább hibás munka priorizálás, szervezatlenség vagy egyenesen gondatlanság eredménye. Szisztematikusan és kiváló minőségben a rendvédelmi szervek és az ügyészségek selejteznek, emellett a bíróságok és az államigazgatási, kormányhivatali szervek küldik rendszeresebben az iratselejtezési jegyzőkönyveiket elbírálásra a területileg illetékes megyei levéltárakhoz. Érzékelve a problémát, 2020-ban változtatott is a jogalkotó a selejtezések jogi hátterén, igyekezve rákényszeríteni a szerveket a gyakoribb selejtezésre, az eredmények azonban felemások, a selejtezési jegyzőkönyvek elbírálásában nem számolhatunk be évről évre fokozatosan növekvő számról. 2021-ben 3044, 2022-ben 3115, 2023-ban 2835, 2024-ben 2686, 2025-ben 3035 selejtezési jegyzőkönyvet bíráltak el a megyei tagintézmények. Ugyanez az arány az OL esetében (KVIFO és GLO) 2021-ben 341, 2022-ben 465, 2023-ban 333, 2024-ben 377, 2025-ben 359 elbírált selejtezési jegyzőkönyvet jelent. Ha mennyiségi változást nem is, minőségit viszont tapasztalunk abban, hogy különösen az államigazgatási, kormányhivatali iratképzők egyre nagyobb arányban küldik hivatali kapun keresztül a selejtezési jegyzőkönyveiket záradékolásra, amivel az iratselejtezés engedélyezésének teljes folyamata e-ügyintézésben történhet. A postai úton papíralapon beérkezett selejtezési jegyzőkönyvek esetében csak a vegyes ügyintézés megvalósítható, ami az ellenőrzés során felfedezett esetleges formai és tartalmi hibák javítását lassítja. Ezért fontosnak tartjuk, hogy a jövőben az átállás a selejtezés területén is minél teljeskörűbben megvalósuljon a hatékony és gyors e-ügyintézésre.

A selejtezés folyamata, miként a fenti számok is mutatják, az egyik legintenzívebb és legnagyobb leterhelést jelentő eljárás a levéltárban. A munkatársak részéről nagy felkészültséget, figyelmet és precizitást kíván. Ugyanakkor letagadhatatlanul monoton munkafolyamat, amely ismétlődő jellege miatt végeláthatatlannak tűnik. Ebben a tekintetben is szükségesnek tartjuk a kollégák alapos felkészítését, tudásuk szinten tartását. Elemi érdek a tapasztalatok megosztása, hiszen - főleg a megyei tagintézményekben - egyforma szervek által keletkeztetett selejtezési jegyzőkönyveket kell véleményezni, ahol típusibák fordulhatnak elő. Erősíteni kell a selejtezési folyamatok helyszíni ellenőrzésének gyakorlatát, különösen a problémás vagy hosszú idő óta nem selejtezett szervek esetében. Az MNL-ben jelenleg használt e-ügyintézési folyamat, abban a záradékolás módja a kényszer szülte megoldás, amely nem fogja kiállni az idők próbáját. Ebben a tekintetben is egyeztetés szükséges az iratkezelő rendszerek fejlesztőivel, hogy az iktatóprogramból SIP-csomagban (vagy más módon) közvetlenül kapjuk, kaphassuk meg a selejt állományt és úgy véleményezhessük. Ehhez azonban a szakrendelet vonatkozó részének módosítása is szükséges, valamint a folyamat egyértelmű definiálása, újragondolása.

Azt a tagadhatatlan tény is tudomásul kell venni, hogy iratrendező cégek is léteznek, amelyek majd minden szervtípus esetében felajánlják szolgálataikat. Egy szűk körrel beszélünk, ezen a piacon pár kisebb és nagyobb cég él csupán meg. Ezekkel is élő kapcsolatot kell tartani, a levéltári elvárásokat feléjük közvetíteni, azt rajtuk számonkérni. Bár hivatalosan a levéltár ezekkel a cégekkel nem kerül kapcsolatba, mégsem megkerülhető a tevékenységük, így előre

mutatóbb, ha tudomást veszünk létezésükről és tevékenységükről, szakmai elvárásainkat közvetítjük feléjük, akár rendszeres egyeztetések formájában.

Az MNL hatósági jogkörének gyakorlása, bővítése

Az MNL-nek jelenleg két hatósági eljárása (irat közirati minőségének megállapítása, köziratvédelem) van, ezeket célszerű lenne azonban további hatósági feladatokkal bővíteni. https://mnl.gov.hu/mnl/szki/hatosagi_jogkor

A köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 2021. szeptember 1-től hatályos módosítása bevezette a közirati minőség megállapításával összefüggő hatósági eljárást, amelynek gyakorlására az MNL-t jelölte ki. Eszerint egy irat tulajdonosa vagy birtokosa közigazgatási hatósági eljárásban kérheti annak megállapítását, hogy az irat köziratnak minősül-e, illetve azt, hogy az elszármazott közirat maradandó értékűnek minősül-e. Az eljárás egyik legfontosabb újítása, hogy az eddig lappangó, a feketekereskedelemben értékesített köziratok előkerülése érdekében arról rendelkezik, hogy valamely irat kereskedelmi forgalomba bocsátását – így különösen árverésen történő átruházását – megelőzően a kereskedő, amennyiben vélelmezhető, hogy az irat közirat, köteles azt a MNL részére bejelenteni.

Az iratot ezt követően az eljárás lefolytatására átadják a levéltárnak, vagy szemle útján valósítják meg az eljárást, amely során a levéltár megállapítja, hogy az eljárás tárgyát képező irat közirat vagy magánirat. Amennyiben megállapítja, hogy közirat, szükséges azonosítani, hogy mely közfeladatot ellátó szerv irattári anyagába tartozik, illetve azt, hogy ún. elszármazott köziratnak minősül-e, vagy sem.

Az eljárás ezt követően két szempontból bír jelentőséggel: egyrészt, ha ügyviteli értékkel bír az irat, akkor gondoskodni kell az irat átadásáról a közfeladatot ellátó szerv részére, amennyiben azonban elszármazott közirat, a levéltár élhet elővásárlási jogával, illetve vételi ajánlatot tehet a vásárló részére. Ezen utóbbi során az irat történettudományi forrásértékét, eszmei értékét, annak lehetséges piaci értékét mérlegeli. Amennyiben a tulajdonos elfogadja az ajánlatot, ad absurdum ingyenesen lemond az állam részére arról, a levéltár hatósági határozatban dönt a köziratnak az illetékes levéltár részére történő átadásáról. Ha a levéltár nem él az elővásárlási joggal, nem tesz vételi ajánlatot, vagy a tulajdonos azt nem fogadja el, akkor digitális másolatot készítünk az iratról és átadjuk az illetékes levéltár részére. Időbeli határt jelent 1957. január 1. napja, kizárólag az ezt megelőzően keletkezett elszármazott köziratok idegeníthetők el a fenti módon.

A visszaszolgáltatott iratokról nyilvántartást kell vezetnünk, amely tartalmazza a közirat részletes leírását, azonosítására szolgáló egyéb adatokat, az őrzés helyét, a tulajdonosa természetes személyazonosító adatait és lakcímét, tulajdonjoga keletkezésének és változásának jogcímét, esetleges vételárat. Ezen adatok közül természetesen csak az irat leírása közérdekből nyilvános adat. A levéltárnak 2025. január 1-vel joga van ellenőrizni a közirat épiségben történő fennmaradására vonatkozó kötelezettségek teljesülését.

A közhiteles nyilvántartás szerint a jogszabályhely életbe lépése óta eltelt öt évben összesen 14 irat esetében került sor adatfelvitelre, köztük olyan érdekességek, mint Keleti Gusztáv, a Mintarajztanoda vezetője kioktató hangvételű levele Csontváry-Kosztka Tivadarhoz, amelyben a festőnek nem tanácsolja a további működést, rajzait egy 10-12 éves gyermek munkáihoz hasonlítja. Ugyancsak itt említendő a Bia és Torbágy közötti hidat felrobbantó Matuska Szilveszter börtönből írt kérelme a Szabadalmi Bíróságnak találmányai bejegyzése tárgyában, újításai közül az egyik éppen a vasúthoz kapcsolódik. Évente tehát átlagosan kettő irat kerül

felvételre a nyilvántartásba, és átlagban tíz eljárás lefolytatására kerül sor. Az MNL beszámolóiból az alábbi táblázat alkotható meg a közirati minőség megállapításával összefüggő hatósági eljárásról.

Év	Esetek száma	Ügyfél általi indult	Hivatalból indult
2025	16	5	11
2024	18	9	9
2023	7	1	6
2022	12	-	-
2021	4	-	-

A jövőben is fontos, hogy a levéltár figyelje a közösségi média azon felületeit, ahol elszármazott köziratok adásvétele feltételezhető. A gyakorlatban ugyanis több esetben ilyen felületeken bukkantak fel elszármazott köziratok, amelyek kapcsán a levéltár eljárhatott. Mindennapi feladat a különböző aukciók katalógusainak, adásvételt lehetővé tevő weboldalak átvizsgálása is. Általános cél az aukciós házakkal való jó kapcsolat kialakítása, és a kapcsolódó kötelezettségre vonatkozó információs tevékenység. A jövőben fontos lehet, hogy a hatósági eljárásokkal kapcsolatos ügyfélfogadás se csupán a hagyományos munkaidőben valósulhasson meg, hanem legalább a hét egyik napján a 19:00 óráig legyen mód a kapcsolódó bejelentések megtételére.

A tapasztalatok alapján fontos lenne a közirati minőség megállapítására vonatkozó hatósági jogkört az 1957-1989 között keletkezett köziratokra is kiterjeszteni, mert sajnos ezen időkörből is sok közirat található mai napig magánszemélyek birtokában. A magánszemélyek ezeket az iratokat gyakran jóhiszeműen birtokolják, közirat mivoltukról nincs is tudomásuk. Az iratok elkobzása nem jelent valós megoldást, hiszen ezzel csak a feketekereskedelem felé tereljük az iratokat értékesíteni kívánó magánszemélyeket, így a továbbiakban papírrégiség árveréseken/aukciókon/egyéb értékesítő felületeken ilyen típusú iratok nem fognak nyíltan felbukkanni, ezzel kikerülnek a látókörünkből, és elvesznek az állam számára. Az 1957 után keletkezett „elszármazott” köziratok visszaszerzésére a hatósági jogkör bővítése nyújtana megoldást, mert más hatékony módszer nem áll rendelkezésre a tulajdonviszonyok nehézkes igazolása és az időmúlás okán (a rendőrségi nyomozás lefolytatása időigényes és kétséges a kimenetele).

A médiában is megjelent iratdarálások elkerülése érdekében szükség lenne a hatékonyabb fellépésre. Ennek megoldása az MNL hatósági jogkörének bővítése, amely során a szerv irattári anyagának szakszerű megőrzését veszélyeztető körülmények vizsgálata mellett az iratkezelői tevékenység ellenőrzésére is kiterjedne a köziratok védelmére irányuló hatósági eljárás. Erre a jelenleg hatályos Ltv. alapján nincs mód, hiszen a hatósági eljárás az irattári anyagot veszélyeztető körülmény esetén alkalmazható, nem pedig az iratkezelői helyiségekben fennálló körülmények esetén. Jóllehet az Ltv. 11. § a) bek. szerint az iratkezelői helyiségbe a közlevéltár munkatársa beléphet, a gyakorlatban ennek kivitelezése az adott szerv nyitottságához kötött, így az MNL-nek nincs érdemi lehetősége arra, hogy a tudomására jutott iratmegsemmisítésekkel összefüggésben helyszíni iratkezelés-ellenőrzést bonyolítson le. Ugyanakkor a hatósági jogkör bővítésével ezeket a feladatokat professzionális módon tudná

kezelní, meggátolva, vagy legalábbis minimalizálva a szándékos tömeges iratpusztításokat, és a szankcionálás kibővítésével hatékonyan léphetne fel a hasonló jelenségekkel szemben.

Ugyancsak problémát jelent, hogy bár a levéltár a közfeladatot ellátó szerv iratkezelését ellenőrizheti, speciális helyzet áll elő akkor, ha egy szervezet már nem lát el közfeladatot, a korábbi közfeladat-ellátásához kapcsolódó iratanyaga azonban nem került az illetékes közlevéltár őrizetébe. Ilyen esetben a levéltár jelenlegi hatósági eszköztára nem biztosít megfelelő lehetőséget az iratanyag feltárásának és átadásának kikényszerítésére. Klasszikus példa erre a Magyarok Világszövetsége esete. Az Ltv. 35. § (8) bekezdése kifejezetten kimondja, hogy a Magyarok Világszövetsége és jogelőd szervezeteinek 1989 előtt keletkezett iratai az állam tulajdonát képezik, őrzési helyük pedig az illetékes közlevéltár. Ennek ellenére az iratanyag nem került közlevéltári őrizetbe, miközben a levéltár nem rendelkezik olyan hatósági eszközzel, amellyel az iratanyag mennyiségére és összetételére vonatkozó adatszolgáltatást, annak helyszíni felmérését, valamint végső soron az állami tulajdonú iratok közlevéltár részére történő átadását kikényszeríthetné.

Az állományvédelmi szempontból súlyos kockázatot jelentő irattári állapotok kihatással vannak a közigazgatás hatékony működésére és az állampolgári jogok érvényesítésére. A szervellenőrzések nem egy esetben iratátvételekkel is párosulnak, amelyek időnként iratmentésnek tekinthetők. A rossz körülmények között tárolt iratok levéltárba történő elhelyezésére nincs mindig lehetőségünk raktárkapacitás, humánerőforrás-hiány, illetve az iratok előkészítetlensége okán. Bár az Ltv. 11/A. § által szabályozott, a köziratok védelmére irányuló hatósági eljárás a korábbi lehetőségekhez képest komoly előrelépést jelent, a gyakorlati tapasztalat az, hogy nem elégséges a szerveknél esetenként tapasztalt hanyag irattári állapotok megszüntetésére. Az eddigi tapasztalatok alapján szükséges lenne a Levéltári törvény 9/B. §-ban rögzített köziratvédelmi bírság kiterjesztésére azokban az esetekben, ha a szervek nem gondoskodnak a helytelen irattári körülmények megszüntetéséről. A köziratvédelmi hatósági eljárás általános tapasztalata, hogy a kollégák fertőzött iratanyaggal találkoznak, amelyek esetében a hatóság továbbra is csak azzal a jogkörrel rendelkezik, hogy döntsön az iratanyag központi szolgáltatónál történő elhelyezéséről a szerv saját költségén, arra a jogkör nem terjed ki, hogy a fertőtlenítési eljárásra, illetve a 27/2015. EMMI rendeletben rögzített kényszerselejtezés esetén a megsemmisítésre is kötelezze a szervet.

Magánirat-átvétel (gyűjtőkör)

Az MNL az Ltv. értelmében iratállományát ajándék, a rendelkezésére álló anyagi források függvényében vásárlás, vagy letét útján maradandó történelmi értékű magániratokkal gyarapítja. A levéltár gyűjtőköri tevékenysége kizárólag a magániratok átvételét és gyarapítását jelenti, a köziratok átvétele és gyarapítása a levéltári illetékesség alapján és a hatósági jogkör gyakorlása alkalmával történik, így az nem része a gyűjtőköri feladatoknak. A gyűjtés során elsődleges szempont az, hogy a megvásárlandó, felkínált dokumentumok az őrizetünkben lévő levéltári anyaghoz illeszkedjenek, azok forrásértékét érdemben gazdagítsák. Így főként országos vagy megyei tagintézményeink esetén megyei/területi jelentőségű családok, egyesületek, testületek, illetve más szempontból kiemelkedő személyek (tudósok, művészek, írók) hagyatékának átvételére, valamint a külföldi magyar emigráció történetével kapcsolatos

gyűjtemény gyarapítására törekszünk. Amennyiben az MNL látókörébe került, maradandó történelmi értéket képviselő iratanyag megszerzésére sem ajándékozás, sem vásárlás, sem pedig letét útján nem nyílik lehetőség, úgy a levéltár kezdeményezheti az iratok védetté nyilvánítását a Társadalmi Kapcsolatokért és Kultúráért Felelős Minisztérium Kulturális Javak Főosztályán, a Ltv. 33. § (1), (3), (4) és (5) bekezdése, valamint a 27/2015. (V.27.) EMMI rendelet alapján.

A gyűjtőköri feladatokat az MNL-en belül az Országos Levéltárban a Magánlevéltárak és Gyűjtemények Osztálya (MGYO), megyei szinten pedig az adott megyei levéltár intézi. Speciálisan az iratvásárlások koordinálását és összehangolását az MNL-ben a gyűjtőköri csoport végzi, melynek vezetője a legtöbb vásárlást lebonyolító MGYO kijelölt főlevéltárosa. A gyűjtőköri tevékenység menete és a kitöltendő formanyomtatványok is elérhetők a honlapunkon (<https://mnl.gov.hu/tajekoztatok>), MIR folyamat és gyűjtőköri szabályzat egyaránt készült a gyűjtőköri tevékenység egységesítésére, amelyet az OL és a megyei tagintézmények is maradéktalanul betartanak. Jelen szabályozás azonban a megyei tagintézményeknek nem biztosít külön keretet az iratvásárlásra, az az MGYO iratvásárlási keretéből történik, az osztály szakmai kontrollja felett, hosszadalmas ügyintézással. Ezen a gyakorlaton mindenképpen változtatni szükséges, hiszen Budapestről nem életszerű megítélni, hogy a felajánlott iratanyag mennyiben illeszkedik a tagintézmény gyűjtőkörébe, ráadásul feleslegesen megnyújtja a folyamatot, miközben a maradandó történelmi értékkel bíró iratanyag levéltári látókörbe kerülése esetén a gyors reagálás kiemelkedően fontos. Mindezt szükséges, hogy a megyei tagintézmények a továbbiakban saját körben dönthessék el és bonyolíthassák le az iratvásárlásaikat - egy meghatározott összeghatárig - a rendelkezésre álló központi iratvásárlási keretből, és csupán bejelentési kötelezettségük legyen a kiadások és vásárlások MNL szintű nyilvántartása miatt.

Vásárlással éves szinten az összes átvett iratanyag nagyjából 2-3%-a kerül be a levéltárba. Ezek egyedi támogatás, vagy a levéltár saját gyarapításra fordítható kerete terhére történnek. Kiemelkedő arányt képvisel az iratgyarapodás éves adatain belül az ajándékozás - 2024-ben 29%, 2025-ben 32,86%, ami igen pozitívnak mondható.

Hungarika-gyűjtés

Az Ltv. 17. § (2) bekezdés d) pontja alapján az MNL feltárja, nyilvántartja és gyűjti (másolatban beszerzi vagy megvásárolja) a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyagot. Az *MNL átfogó megújításának irányairól, kiemelten a levéltárpedagógiai feladatok és a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyag kutatásának fejlesztésével összefüggő feladatokról* szóló 1107/2018. (III. 19.) számú Korm. határozat 3. b. pontja alapján az MNL levéltári hungarika katasztert működtet, amelynek adatait a kutatók számára elektronikusan elérhetővé teszi. Az MNL Hungarika munkacsoportja végzi a hungarika kataszter, a hungarika jelentésgyűjtemény és a Klebelsberg Kuno Ösztöndíjjal kapcsolatos feladatok ellátását. Emellett a hungarikagyűjtést a Bécsben, Moszkvában, a Vatikánban és Isztambulban állomásozó négy levéltári delegátus végzi, akik minden évben többszázezer felvételre rúgó digitális hungarika-iratmásolatot készíttetnek és küldenek az MNL részére állományba vételre. Fontos szempont az iratmásolatok kutathatóságának biztosítása, amely az iratörzövel megkötött szerződés függvénye. A szerződés

leegyeztetése bár a levéltári delegátus feladata, szerződő félként az MNL-nek is szükséges a tervezetek véleményezése, jogi vizsgálata.

A feladatellátási kockázatot elsősorban a humánerőforrás-hiány jelenti: a hungarika-jelentésekkel kapcsolatos adminisztrációt, a digitális iratmásolatok fogadását, állományba vételét, a delegátusokkal való kapcsolattartást jelenleg az MNL-ben 2 fő végzi. Kizárólag a mostani létszám növelésével lehetne a munkafolyamatot hatékonyan átalakítani abba az irányba, hogy a külföldi kirendeltségeken dolgozó levéltári delegátusok első számú feladatának az iratjegyzékelést jelöljük meg, és az MNL számára évente elkészített és megküldött iratjegyzékekből az MNL hungarika munkacsoportja jelölje meg a digitális másolatban átvenni és gyarapítani kívánt digitális iratmásolatokat. Szintén nagyobb humánerőforrás-kapacitás kellene a scopeArchivban vezetett hungarika kataszteri nyilvántartásunk naprakészen tartására, amely egyúttal azt is jelenti, hogy az MNL-nek nyomon kellene követnie a hungarika anyagokat őrző külföldi levéltárak szervezeti változásait, és azokat a scopeArchivban átvezetni, hogy a kutatók számára releváns információkat tudjunk szolgáltatni: milyen szervezeti struktúrában, milyen jelzet alatt található meg a kutatni kívánt hungarika anyagot külföldön. További problémát jelent, hogy szakrendszereink (scopeArchiv, Preservica, ELP) nem megfelelő működése miatt az iratmásolatok nagy részét nem tudjuk betölteni, így a fájlokat átmeneti tárhelyen, belső hálózaton vagyunk kénytelen tárolni, ahol ugyan a folyamatos mentés a saját informatikai rendszereink naprakész karbantartása miatt megoldott, de átmeneti tárhelyen való tartós őrzésük ezzel együtt sem szerencsés. Az elégséges feladatellátás zavartalan biztosítása érdekében a jövőben mindenképpen szükséges a hungarika munkacsoport bővítése, és nyilvántartásunk stabil alapokra helyezésre. Mindez amiatt is fontos lenne, mert időszakos volt az MNL - 11 éve készült - "hungarika" stratégiájának megújítása.

A hungarika-gyűjtésre az intézményközi kapcsolatok is lehetőséget biztosíthatnak. A levéltár több kétoldalú megállapodása tartalmazza a kölcsönös iratfeltárást és a magyar, illetve a célországai vonatkozású dokumentumokra vonatkozó lista átadását a másik fél részére. A gyakorlatban azonban mindez ritka esetnek számít, így szükséges lehet a nemzetközi kapcsolatok megújítása ezen a téren. Fontos, hogy a határmenti megyékben működő tagintézmények jó kapcsolatot ápoljanak, adott esetben közös iratfeltárással, jegyzékeléssel is sort kerítsenek a szomszédos államok levéltáraival. Nem lehet elhanyagolni a külképviseleteken dolgozó kulturális diplomaták, külképviselet-vezetők bevonását sem, hiszen az utóbbi években volt arra példa, hogy nagykövet érdemi lépéseket tett a célországában lévő levéltár magyar vonatkozású iratanyagának feltárással. Mindez pozitív, támogatandó példaként jelentkezik, így az MNL-nek érdeke is, hogy a hasonló feladatellátásra felhívja a figyelmet a nagykövetségek munkatársai körében. Kifejezetten hasznos volna olyan állami program indítása, amely révén szervezetenként lehetne keríteni a hungarika-gyűjtésre Angliában, Franciaországban, Hollandiában és Németországban. Ehhez azonban szükséges a korábbi, más földrajzi területen indított, azonos célú program (Mikes Kelemen Program) gyermekbetegségeinek kiküszöbölése. Fontosnak tartjuk, hogy a levéltári szakemberek bevonásával kerüljön sor egy hasonló program megtervezésére az adminisztrációs és szervezési költségek minimalizálása, valamint a korábbi tapasztalatok felhasználása érdekében.

KULTÚRSTRATÉGIAI FELADATELLÁTÁS

A feladatellátás keretei

A Nemzeti Kulturális Tanácsról, a kultúrstratégiai intézményekről, valamint egyes kulturális vonatkozású törvények módosításáról szóló 2019. évi CXXIV. törvény (a továbbiakban: törvény) 4. § (1) bek. cd) pontja az MNL-t a levéltári szakterület kultúrstratégiai intézményévé minősítette. A törvény 4. § (3) bekezdése szerint a Kormány a feladatok ellátásához szükséges források hosszú távú biztosítása érdekében a kultúrstratégiai intézményekkel ötéves időtartamra finanszírozási megállapodást köt. Az MNL főigazgatója a Nemzeti Kulturális Tanács tagja, amely javaslatot tesz a Kormány részére a kultúra kormányzati stratégiájára, véleményezi és összehangolja a kulturális ágazati fejlesztési terveket, meghatározza ügyrendjét és működési elveit. A törvény a nemzeti kultúra erősítése érdekében határozta meg a kultúrstratégiai intézmények körét, a jogszabály szövege szerint pedig a nemzeti kultúra a nemzeti identitás fennmaradásának letéteményese, amely a hagyományok, a kulturális szimbólumok és a közös emlékezet eszközeivel a nemzet megmaradását, jólétét és gyarapodását szolgálja. Ez az igen általános cél a gyakorlati szinten azt jelenti, hogy az MNL-nek nem csupán saját intézményi, hanem a teljes levéltári szakterületre nézve is stratégiai elképzelésekkel kell rendelkeznie. Bár az MNL maga is komoly forráshiánnyal küzd, a kultúrstratégiai finanszírozás mégsem irányulhat kizárólag az intézmény költségvetési problémáinak megoldására, hanem a levéltárnak az Ltv.-ben egyébként is rögzített (17. § (2) bek.), a teljes levéltári területre vonatkozó feladatainak hatékonyabb ellátására.

A Kormány 2026. évi őszi parlamenti ülészakra vonatkozó törvényalkotási tervében szerepel a fenti törvény módosítása, amelyben a benyújtás és elfogadás várható időpontjaként szeptember került megjelölésre. A szabályozás célja a „*kultúrstratégiai intézmények ideológiamentes működésének megteremtése, ezzel párhuzamosan a Kulturális Tanács összetételének átalakítása*”. Ennek szellemében, valamint a korábbi kultúrstratégiai tevékenység során észlelt anomáliák miatt is szükséges újragondolni az intézmény ezirányú tevékenységét.

A kultúrstratégiai feladatellátás megújításakor ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy 2026 átmeneti és alapozó évnak tekinthető, az idei évre rendelkezésre álló többlettámogatás 57%-át egyszeri bérkiegészítésre fordítanánk, amit az indokol, hogy az intézmény 692 munkavállalójából 427 fő havi bruttó bére nem éri el az 500 ezer forintot; a fennmaradó 43% pedig elsősorban az elmúlt években elmaradt, sürgető állományvédelmi és technikai feladatokat szolgálná. E körbe tartozik a digitális állományok megőrzéséhez és az intézményi szakrendszerek működtetéséhez szükséges informatikai infrastruktúra fejlesztése. E legsürgetőbb MNL-szintű problémák 2026. évi kezelése megteremtheti annak alapját, hogy 2027-től a kultúrstratégiai források felhasználásának súlypontja fokozatosan az intézményi működés finanszírozásáról a teljes magyar levéltári területet szolgáló stratégiai feladatokra helyeződjön át, és a 2030-ig tartó időszakban az alábbiakban részletezett országos szakmai szolgáltatások – így különösen a szabvány- és jogszabálykövetés, a levéltári statisztikák és szakfelügyeleti tapasztalatok elemzése, a módszertani és képzési tevékenység, a szakfelügyelet és a Levéltári Kollégium támogatása, valamint az országos szakmai információszolgáltatás – jelentsék az MNL kultúrstratégiai feladatellátásának meghatározó tartalmát.

Az MNL korábbi, 2026–2030 közötti kultúrstratégiai tervének kritikája

Az MNL által korábban leadott, a 2026–2030 közötti kultúrstratégiai feladatellátásra vonatkozó terve számos pontos felülvizsgálatra szorul, hiszen az nem a szakterület terve, hanem az intézmény saját stratégiájaként pozicionálta magát. A szöveg nem mutatott túl az általános, a hagyományos levéltárszakmai tevékenységet az innováció szükségességével ötvöző diskurzusokon, és a szükségesnél nagyobb hangsúlyt fektetett a tervezési időszakban megvalósuló évfordulókra. Bár a „szolgáltató levéltári” szemlélet alapelveiben a mai nap is érvényes, a tervezet újszerű megközelítéssel nem szolgált. Javaslatot tett a belső, intézményi információs rendszer kiépítésére, amely a különböző szakrendszerekből (Poszeidon, Forrás.NET, Preservica, scopeArchiv) gyűjtött adatokkal támogatja a „fenntartó és a szakmai irányítás” működését. A feladatellátás adatainak gyűjtése bár intézményi szinten fontos feladat, hiszen az éves beszámolóhoz és a kulturális statisztikai adatszolgáltatáshoz nélkülözhetetlen, az MNL kultúrstratégiai feladata mégsem jelentheti csak az intézményi adatok gyűjtését. Az átfogó, a teljes levéltári szakterületre vonatkozó adatgyűjtésben ugyanakkor az MNL-nek a saját intézményi adatszolgáltatásokon túl nincs szerepe, hiszen az adatgyűjtésre a fenntartó minisztérium van kijelölve. A belső információgyűjtési mechanizmus megújítása ezért nem képezheti a kultúrstratégiai feladatellátás részét, ugyanakkor az adatalapú döntéshozatalhoz valóban szükséges a belső adatáramlás monitorozása és fejlesztése, ez intézményi feladat. Ugyancsak intézményi fókuszot mutat az ISO szabvánnyal kapcsolatos teendők szerepeltetése, jóllehet a valódi igények – mint ahogy a megyeiktől jött visszajelzések is mutatják –, éppen ellentétes irányba mutatnak a minőségirányítási rendszer területén.

A korábbi terv ugyancsak feladatként határozta meg a hálózatiépítési, stratégiai tervezési feladatokat, a hatókör azonban itt is intézményi maradt. Ez alól kivételt egyedül a homályosan megfogalmazott „*elektronikus levéltári rendszer*” terveinek elkészítése képezi, amely egy, az elektronikusan keletkezett maradandó értékű iratok levéltári átvételét, hosszú távú megőrzését és hozzáférhetővé tételét szolgáló közös infrastruktúra kialakítását irányozta elő, azzal, hogy ahhoz az MNL-en kívüli levéltárak is csatlakozhassanak; a terv ugyanakkor sem a rendszer pontos tartalmát, sem a csatlakozás módját és feltételeit nem határozta meg.

Előirányzott egy átfogó humánerőforrás-fejlesztési programot, amely elemezi a levéltári szféra korfáját és kompetencia-igényeit, amely jó iránynak mondható, ugyanakkor levéltáranként igen eltérő viszonyok egységes értelmezését jelenti, amely a „nagy kép” miatt fontos lehet, de a gyakorlatban nem sok segítséget jelent. A tervezet ugyancsak előirányozta az intézményi életpálya-modellt, amely kapcsán elmondható, hogy a differenciált bérezést lehetővé tevő, az előmenetelhez kötött többletbérezés valóban támogatandó cél. A megalázó bérhelyzet megszüntetése azonban nem önmagában az életpálya-modell bevezetésétől várható, hanem a megfelelő irányítószervi finanszírozás biztosításához kötött. A tapasztalat azt mutatja: ha egy kulturális intézmény rendelkezik a megfelelő mennyiségű személyi kerettel, a kollégák relatív közérzete érdemben javul, míg az életpálya-modell önmagában, finanszírozás nélkül nem jelent kiutat. Jól példázza ezt a közalkalmazotti bértábla, amelynek átfogó kritikája levéltáros körökben is ismert.

A tervezetben szerepelt a képzési tevékenység támogatása, akkreditált továbbképzési programok indítása kulturális szakemberek és pedagógusok számára. A levéltárszakmai

továbbképzési programok nyilvántartásba vétele – köznyelvben akkreditálására – azonban jelenleg nem jár érdemi előnyökkel, egyedül a továbbképzési program levéltárszakmai szűrőjét jelenti a Levéltári Akkreditációs Szakbizottság véleménye és a fenntartói jóváhagyás nyomán. Megfontolandó lehet a vonatkozó ágazati jogszabályok (32/2017. EMMI r., 39/2017. EMMI r., 378/2017. Korm. r.) módosítása annak érdekében, hogy valódi ösztönzők épüljenek be a rendszerbe, amely mind a kulturális intézményeket, mind a dolgozókat ténylegesen ösztönözi a továbbképzésre. A képzési tevékenység ugyancsak nem mondható a teljes levéltári területre vonatkozóan az MNL ellátandó feladatának, hiszen a jogszabály (32/2017. EMMI r.) egyértelműen a kulturális intézmény vezetőjének felelősségi körébe utalja a továbbképzést.

A szöveg a felsőoktatási kapcsolatok fejlesztését is előírta, az együttműködések elmélyítését elsősorban a Nemzeti Közszerológiai Egyetemmel (NKE) közös szakmai gyakorlati helyek kialakítása kapcsán fogalmazta meg. Az MNL feladata azonban a felsőoktatás területén a levéltárosok felsőfokú képzésében való részvétele. Mindez pedig azt jelenti, hogy a levéltár sokkal inkább a levéltáros MA-ra egyenes bemenetet jelentő történelem alapképzési szakok és a levéltáros mesterképzési szak oktatási tevékenységében kell, hogy részt vegyen, illetve az ezzel kapcsolatos feladatellátást lenne szükséges fejlesztenie. Ugyanez igaz a szövegben ugyancsak az NKE vonatkozásában, a Közszerológiai információ- és iratmenedzsment szakirányú továbbképzés tananyagának megújításaként értelmezett tananyagfejlesztési feladatokra is.

A szövegben ugyanakkor szerepelnek valóban holisztikusnak mondható tevékenységek, mint a módszertani anyagok készítése, az egységes SIP-csomagok készítése és átvételei szabványok, a KDS kapcsán létrehozott Fehér Könyv megújítása kapcsán. Feladatként szerepelt országos és Kárpát-medencei szakmai konferenciák lebonyolítása is, jóllehet életszerűbb volna, ha a levéltár aktívabban jelenne meg akár a Magyar Levéltárosok Egyesülete éves vándorgyűlésén. A tervezet hálózatosodási feladatokat is előírta, a hazai levéltári rendszeren belül továbbra is MNL-központúan.

Az MNL frissített 2026–2030 közötti kultúrstratégiai terve

Az MNL egyedi törvényi feladatai közül különösen érintett az Ltv. 17. § (2) bek. a), c-)d), g), i) és k) pontja, a módszertani ajánlások és egyéb segédanyagok kidolgozása, a magyar vonatkozású külföldi levéltári anyag feltárása, nyilvántartása és gyűjtése, levéltárak nyilvántartása, az állományvédelmi célú szaktanácsadás más levéltárnak, a felsőfokú és középfokú képzésekkel kapcsolatos teendők ellátása és a levéltári szakfelügyelet működtetésének feladata. Ezek azok a területek, amelyek vagy kifejezetten érintik a teljes levéltári szféra szakmai működését, vagy pedig a levéltár nemzeti mivoltából fakadóan hatékonyabban ellátandó feladatként jelentkeznek (pl. hungarika-gyűjtés). A hungarika-gyűjtésről az iratátvétellel szóló fejezetben van szó, így arra jelen fejezetben külön nem térünk ki.

A jogszabályokból következő közfeladatok mellett az intézménynek a levéltári rendszer egészét érintő, tipikusan stratégiai megközelítést igénylő feladatokat is szükséges ellátnia. A magyar levéltári rendszerből hiányzik az olyan "think tank" típusú szervezet, – illetve egyes feladatokat illetően széttagoltan működik – amely a terület folyamatait részleteiben elemezi, statisztikát értelmez, és általánosságban a levéltári szakterület helyzetét folyamatában értékeli. Egy olyan

szervezet, amelynek stratégiai szemlélete van, szabványokon dolgozik, illetve a létező szabványok változását, a nemzetközi trendeket és szakmai diskurzusokat nyomon követi, és módszertani tevékenységet végez. Hasonló szervezet működik a könyvtári területen az OSZK Könyvtári Intézete képeiben, amely színvonalas trendelemzéseket csinál, szorosan együttműködik a szakfelügyelettel, szakkönyvtárat tart fenn, minőségfejlesztési, továbbképzési feladatokat, valamint kiterjedt információszolgáltatási tevékenységet végez.

Kultúrstratégiai intézményi szerepéből és a törvényben rögzített, az MNL-hez telepített közfeladataiból kifolyólag a levéltár alkalmas a fenti feladatok betöltésére, amely egyben érdemi tartalmat is jelent a kultúrstratégiai feladatokat illetően.

Szabványok

A könyvtári területen jó példát jelent a szabványosítás országos szakmai támogatására az Országos Széchényi Könyvtár gyakorlata. A könyvtári szakterületen alkalmazandó előírásokat egységes rendszerben teszik hozzáférhetővé, külön jegyzék tartalmazza a Magyar Szabványügyi Testület által kiadott vagy honosított hazai szabványokat (MSZ), az OSZK által kiadott könyvtári szabályzatokat (KSZ), valamint a nemzetközi szervezetek – mindenekelőtt az ISO – vonatkozó szabványait. A nyilvántartás nem pusztán a dokumentumok felsorolására szorítkozik, hanem követi azok hatályát és változásait, feltünteti a korábbi szabványokat felváltó új előírásokat, valamint tájékoztatást ad a magyar nyelvű változatok elérhetőségéről is.

Indokolt, hogy az MNL, kultúrstratégiai intézményi szerepéből fakadó országos szakmai felelőssége részeként, hasonló módon végezze a levéltári területen alkalmazandó szabványok és szakmai előírások rendszerezését, nyomon követését és közvetítését. Ennek keretében létre kell hozni és folyamatosan naprakészen kell tartani a levéltári szakterület hazai és nemzetközi szabványainak, ajánlásainak és technikai specifikációinak egységes jegyzékét – nem elegendő a jelenleg működtetett leíró jellegű oldal³ –, amely a hagyományos levéltári leírás és állományvédelem mellett az iratkezelés, a digitalizálás, az elektronikus iratok átvétele és hosszú távú megőrzése, valamint a digitális levéltári rendszerek területére is kiterjed. Különös figyelmet indokolt fordítani az ICA Records in Contexts (Ric) szabványcsaládjára, továbbá az elektronikus archiválás új európai, így az eIDAS-keretrendszerhez kapcsolódó követelményeire.

A feladat ugyanakkor nem merülhet ki egy online szabványjegyzék létrehozásában. Az MNL-nek figyelemmel kell kísérnie a nemzetközi szabványosítási folyamatokat, elő kell segítenie az új előírások hazai megismertetését és alkalmazását, szükség szerint kezdeményeznie kell azok magyar nyelvű hozzáférhetővé tételét, továbbá módszertani útmutatókkal és szakmai konzultációkkal kell támogatnia a magyarországi közlevéltárakat. Az MNL kultúrstratégiai szerepének ilyen értelmezése hozzájárulhat ahhoz, hogy az intézmény saját szervezeti keretein túlmutatóan, a teljes magyar levéltári terület számára országos szakmai és módszertani központként működjön.

---

³ Szabványok. (<https://mnl.gov.hu/mnl/szkk/szabvanyok> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

Levéltári Szakfelügyelet és Levéltári Kollégium

A levéltári szakfelügyelet működésének szakmai támogatása az MNL országos szerepének fontos eleme. A 7/2002. (II. 27.) NKÖM rendelet 7. §-a alapján a kultúráért felelős miniszter az Ltv.-ben meghatározott ellenőrzési jogkörét szakfelügyelők útján gyakorolja, akik rendszeresen ellenőrzik többek között a szakmai követelmények érvényesülését, a levéltári működés feltételeinek biztosítását és a levéltári anyagban végzett selejtezést. A 11–12. § alapján az egyes ellenőrzésekről helyzetfelmérés, értékelés és intézkedési javaslatot tartalmazó jelentések, a szakfelügyelet éves tevékenységéről pedig összefoglaló jelentés készül. E munkát az MNL a saját kultúrstratégiai és szakmai feladatai keretében *rendszeres jogszabálykövetéssel, a levéltári statisztikák elemzésével és a szakfelügyeleti jelentések tapasztalatainak összegzésével* támogathatja. A több évre kiterjedő statisztikai trendelemzések például előzetesen jelezhetik azokat az intézményeket vagy szakmai területeket, ahol kedvezőtlen folyamatok mutatkoznak, míg a jogszabályváltozások rendszerezett feldolgozása közvetlen segítséget jelenthet az ellenőrzések előkészítéséhez és az egységes szakfelügyeleti gyakorlat kialakításához.

A szakfelügyelet személyi feltételeinek megerősítése ugyancsak szükséges. A 7/2002. (II. 27.) NKÖM rendelet 8. §-a komoly szakmai követelményeket támaszt, a szakfelügyelői megbízáshoz szakirányú egyetemi végzettség és szakképzettség mellett legalább tíz, a vezető szakfelügyelői megbízáshoz pedig legalább tizenöt év levéltári szakmai gyakorlat szükséges. Az ellenőrzés az érintett levéltárosok számára saját munkakörük ellátása mellett végzett jelentős többletfeladat, amely az előzetes felkészülésen és a helyszíni vizsgálaton túl értékelési és jelentéskészítési kötelezettséggel is jár. Bár a rendelet 13. § (2) bekezdése alapján a vezető szakfelügyelő és a szakfelügyelők tiszteletdíjban részesülnek, *ennek összegét indokolt érdeemben megemelni*, hogy az arányban álljon a feladat időigényével, felelősségével és az elvárt magas szintű szakértelemmel. A megfelelő díjazás egyúttal annak is feltétele, hogy a szakma tapasztalt képviselői számára hosszabb távon is vállalható és vonzó maradjon a szakfelügyeleti tevékenység.

Kiemelt szerepet szükséges biztosítani a *Levéltári Kollégiumnak, mint a levéltárügy egyik legfontosabb magas szintű szakmai és érdekérvényesítő fórumának*. A 7/2002. (II. 27.) NKÖM rendelet alapján a Kollégium véleményt mond és javaslatot tesz a levéltári anyag védelmével, használhatóságával, valamint a levéltárak tevékenységével összefüggő fejlesztési és szabályozási kérdésekben, közreműködik a módszertani ajánlások kialakításában és a szakfelügyelet működésében, továbbá figyelemmel kíséri a levéltári tevékenység finanszírozási helyzetét és a levéltárakat érintő jogszabályok érvényesülését. Különös jelentőségét az adja, hogy összetétele révén *a levéltári intézményrendszer különböző típusainak és szakmai szervezeteinek, valamint a levéltárügyért és a köziratkezelésért felelős minisztériumoknak a szempontjai egyaránt megjelenhetnek benne*. Szakmai hitelességi szempontból is fontos, hogy a Kollégium öt tagját is a szakmai szervezetek jelölik, ami biztosítja a levéltárosi hivatás civil szerveződéseinek gyakorlati érvényesülését. Az MNL szerepe meghatározó, hiszen a Kollégium elnöki tisztségét hivatalból az MNL főigazgatója tölti be. A testület ezért olyan fórumot jelent, amely demokratikus felépítésű, az intézményi határokon átívelően alkalmas a magyar levéltárügy közös problémáinak azonosítására és szakmai álláspontjának kialakítására.

A Kollégiumban rejlő lehetőségeket a jövőben tudatosabban szükséges kihasználni, és működésének *kiemelt szerepet kell kapnia mind jogszabályban meghatározott feladatainak ellátásában, mind a levéltári stratégia szakmai megalapozásában*. A legalább negyedévente üléselő testület és szükség szerint létrehozott munkacsoportjai alkalmasak arra, hogy rendszeresen értékeljék a levéltári intézményrendszer helyzetét, megvitassák a szabályozási és finanszírozási problémákat, feldolgozzák a szakfelügyelet, a levéltári statisztikák és a szakmai szervezetek által feltárt tapasztalatokat, valamint közös fejlesztési javaslatokat fogalmazzanak meg. Az MNL főigazgatójának elnöki szerepére építve a Kollégium az *országos levéltári stratégia kialakításának egyik legfontosabb szakmai műhelyévé* válhat, egyúttal erősítheti a különböző fenntartású levéltárak közötti együttműködést és a levéltári szakma egységes, magas szintű érdekérvényesítését az ágazati irányítás felé.

Képzés

Az MNL törvényi feladata a *levéltári felsőfokú és középfokú képzésekkel kapcsolatos feladatok ellátása*. A középfokú képzés területén az intézménynek aktívan részt kell vennie a szakképzési programkövetelmények folyamatos felülvizsgálatában és korszerűsítésében, hogy azok kövessék a levéltári és iratkezelési szakma jogszabályi, módszertani és technológiai változásait. A folytatás előtt alaposan átdolgozni és fejleszteni szükséges az MNL által szervezett „*Levéltáros asszisztens, ügykezelő, irattáros*” képzést, amelynek oktatásában és szakmai gyakorlatainak biztosításában az MNL munkatársai mellett más levéltárak szakembereinek részvételére is érdemes építeni. Kiemelt cél a képzés hozzáférhetőségének javítása, meg kell vizsgálni az intézményi vagy ágazati támogatás, a munkáltatói hozzájárulás, illetve más finanszírozási lehetőségek bevonását annak érdekében, hogy *a képzési díj mérsékelhető legyen*, különösen a levéltári intézmények munkatársai számára. Az MNL 2026 őszén is 450 órás képzésként hirdette meg a programot, amely elméleti oktatást és szakmai gyakorlatot egyaránt magában foglal. Alapvető fontosságú tisztázni a gazdasági háttérét a képzésnek, mert jelenleg a befolyó képzési díj és a kifizetett személyi költségek (oktatók díja) komoly költségvetési problémát okoznak, amit a következő tanfolyam indítása előtt tisztázni és egyértelműsíteni kell. Jelen kondíciók között a képzés ugyanis nem rentábilis az intézménynek, így a felelős gazdálkodás elve alapján nem is szabadna elindítani.

A *felsőfokú levéltárosképzésben* ugyancsak erősíteni szükséges az MNL szerepvállalását. Az egyetemekkel kialakított együttműködések keretében az intézmény szakemberei oktatóként és vendégelőadóként kapcsolódhatnak be a képzésbe, az MNL tagintézményei pedig gyakorlati képzőhelyként biztosíthatják, hogy a hallgatók már tanulmányaik során megismerjék a levéltári munka különböző területeit. A szakmai gyakorlatokat célszerű egységesebb keretek között, tudatosan meghatározott szakmai tartalommal megszervezni, és az egyetemekkel folytatott párbeszédben az MNL-nek közvetítenie kell a levéltári intézményrendszer változó munkaerő- és kompetenciaigényeit is. A közép- és felsőfokú képzésben való aktív részvétellel az MNL nem kizárólag saját utánpótlását segíti, hanem *a teljes magyar levéltári intézményrendszer szakember-utánpótlásának és szakmai fejlődésének egyik meghatározó központjává* válhat.

Jogszabálykövetés

A jogszabálykövetés területén az MNL már jelenleg is végez rendszeres szakmai munkát, az SZKI figyelemmel kíséri a levéltárszakmai területre vonatkozó jogszabályokat. E tevékenység hatóköre ugyanakkor alapvetően intézményi marad. Az MNL kultúrstratégiai szerepéhez igazodva indokolt a jogszabálykövetés nyilvános feladattá tétele, amelynek keretében a levéltári szakterületet érintő hatályos jogszabályok és azok változásai nyilvánosan, rendszerezett és folyamatosan aktualizált formában a teljes magyar levéltári szakma számára hozzáférhetővé válnának.

Az MNL helyzetéből fakadóan természetes letéteményese lehet ennek a feladatnak: a levéltárszakmai ágazati irányítást végző minisztérium háttérintézménye, így közvetlen kapcsolatot képezhet az ágazati irányítás és a levéltári intézményrendszer között. A jogszabálykövetés ezért nem korlátozódhat kizárólag az MNL belső működésének támogatására. A nyilvános szolgáltatás a jogszabályok és módosításaik naprakész jegyzéke mellett rövid szakmai összefoglalókkal és szükség szerint módszertani tájékoztatókkal mutathatná be az egyes változások levéltári gyakorlati következményeit. Ezzel az MNL a közlevéltárak, a nyilvános magánlevéltárak, valamint az érintett iratképző szervek számára is egységes szakmai tájékozódási pontot biztosíthatna, és kultúrstratégiai szerepét az intézményi kereteken túlmutató, tényleges ágazati szolgáltatássá szélesíthetné.

Az MNL-nek azonban nem csak a jogszabálykövetésben, hanem a jogalkotás előkészítésében is aktívabb szerepet kellene játszania. Az ágazatot érintő jogszabálytervezetek szakmai véleményezése, előkészítése, különösen az utóbbi időkből előforduló hiányosságokat is figyelembe véve olyan feladat, amelyet az intézménynek el kellene látni.

Levéltári terület elemzése

A kultúrstratégiai szerep erősítésének további eszköze lehet a *levéltári terület rendszeres, adatvezérelt elemzése*. Az MNL jelenleg is gyűjt és kezel a hazai levéltári intézményrendszer egészére vonatkozó adatokat, alapfeladatai között szerepel a közlevéltárak gyarapodási és működési adatainak évenkénti nyilvánosságra hozatala, a levéltári szakfelügyelet működése során pedig ugyancsak jelentős mennyiségű, az intézmények szakmai működésére vonatkozó információ keletkezik. Az adatok egyszerű közlésén túl indokolt lenne azok rendszeres feldolgozása és értelmezése, *a levéltári statisztikák több év adatain alapuló trendelemzése és együttes áttekintése*, valamint a legfrissebb éves levéltári statisztika részletes, *adatvizualizációkkal kiegészített elemzése*. Ez lehetővé tenné, hogy ne csupán egy-egy év állapotáról kapjunk pillanatfelvételt, hanem láthatóvá váljanak a levéltári terület hosszabb távú folyamatai, az intézménytípusok közötti különbségek, valamint a kedvező és kedvezőtlen tendenciák.

Levéltárak nyilvántartása

A kultúrstratégiai feladatellátás részeként indokolt a *magyarországi levéltárak nyilvántartásának korszerűsítése és önálló, felhasználóbarát online szolgáltatássá fejlesztése*. A nyilvántartás jelenlegi megjelenési formája nem tölti be megfelelően egy országos szakmai információs szolgáltatás funkcióját, az adatok.pdf formátumban, és részben az Archives Portal Europe rendszerén keresztül is elérhetők, utóbbi felület azonban nem kifejezetten a magyar

levéltári intézményrendszer áttekintésére készült, ezért erre a célra nehézkesen használható. Ennél is fontosabb, hogy az európai portálon való megjelenés önmagában *nem teljesíti a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet 3. § (3) bekezdésében foglalt közzétételi követelményt*, amely kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a levéltárakról vezetett nyilvántartás adatai nyilvánosak, és azokat „*az MNL a honlapján közzéteszi*”, *valamint a rendelet szerinti adattartalomnak sem tesz eleget*. Ezen a kötelezettségeket a pdf formátumú adatközlés teljesíti, ergonómikusan ezt a megoldást ugyanakkor semmiképp nem lehet nevezni.

A rendelet szerint a nyilvántartás tartalmazza levéltártípusonkénti bontásban a levéltár és kutatóteremmel rendelkező telephelyeinek elérhetőségeit, a kutatóteremmel nem rendelkező telephelyek címét és funkcióját, az alapítás jogi alapját (határozat vagy alapító okirat száma vagy jogszabály megnevezése), a levéltár vezetőjének nevét, a kutatóterem nyitvatartását, továbbá a nyilvános magánlevéltáraknál a kutathatóság szabályaira történő hivatkozást. A változásokról az érintett levéltáraknak nyolc napon belül értesíteniük kell az MNL-t, ami eleve egy *naprakészen vezetendő országos nyilvántartás* működtetését feltételezi, a gyakorlatban azonban nemigen valósul meg.

A jelenlegi pdf-alapú megoldás helyett az MNL honlapján önálló, strukturált és kereshető *levéltárak nyilvántartása* felület kialakítása indokolt, amelyen levéltártípus, település és más szempontok szerint lehetne keresni és szűrni, az intézmények pedig saját adatlapokon jelennének meg. A szolgáltatás térképes megjelenítéssel is kiegészíthető lenne. Az Archives Portal Europe felé történő adatszolgáltatást természetesen továbbra is érdemes fenntartani.

Ajánlások, jó gyakorlatok összegyűjtése és szaktanácsadás

A kultúrstratégiai feladatellátás keretében kiemelt szerepet kell kapnia a *levéltári módszertani ajánlások, szakmai útmutatók és jó gyakorlatok összegyűjtésének, rendszerezésének és könnyen hozzáférhető közreadásának*. Ezen a területen az MNL feladata nem csupán az intézmény országos szerepéből vezethető le, hanem kifejezett jogszabályi kötelezettségen is alapul. A kötelezettség az Ltv.-ben szerepel, annak részletszabályát a 27/2015. (V. 27.) EMMI rendelet 5. § (1) bekezdése adja, ami szerint az MNL a Levéltári Kollégiummal együttműködve módszertani ajánlásokat és szakmai útmutatókat dolgoz ki a levéltári tevékenység személyi és technikai feltételeire, a levéltári anyag szakszerű és biztonságos megőrzésére, a raktárak kialakítására, valamint a levéltári feladatok tervezésére és végrehajtására vonatkozó követelmények egységes érvényesülése érdekében. A rendelet 5. § (2) bekezdése azt is előírja, hogy a Levéltári Kollégium egyetértését, és a miniszteri jóváhagyást követően az MNL az ajánlásokat a levéltáraknak eljuttatja és *saját honlapján közzéteszi*. A módszertani tudás országos közvetítése tehát már jelenleg is az MNL jogszabályban meghatározott feladata.

E feladatot indokolt a kultúrstratégiai szerep részeként a jelenleginél szélesebben értelmezni, és *egységes, folyamatosan bővülő levéltári módszertani tudástárat* kialakítani. Ebben a jogszabály alapján elfogadott ajánlások és szakmai útmutatók mellett tematikusan rendszerezve helyet kaphatnának a hazai levéltárakban kialakult, és más intézmények számára is adaptálható *jó gyakorlatok*, továbbá a releváns külföldi példák is. A felület többek között az iratkezelés, az iratátvétel, a levéltári rendezés és leírás, a digitalizálás, az elektronikus iratok megőrzése, az állományvédelem, a kutatószolgálat, a levéltár-pedagógia és a közönségkapcsolatok területén biztosíthatna közös szakmai tudásbázist. Az MNL feladata ebben nem valamennyi követendő

gyakorlat központi meghatározása lenne, hanem a magyar levéltári intézményrendszerben felhalmozódó tudás összegyűjtése, értékelése és megosztása, elősegítve a szakmai tapasztalatok intézmények közötti átadását és a levéltári feladatellátás színvonalának országos emelését.

Az országos módszertani szerephez kapcsolódóan indokolt az állományvédelmi szaktanácsadás tényleges kiterjesztése a teljes hazai levéltári intézményrendszerre. Az MNL-ben rendelkezésre álló restaurátori, állományvédelmi és műszaki szaktudásra építve lehetőséget kell biztosítani arra, hogy más közlevéltárak és nyilvános magánlevéltárak szakmai segítséget kérhessenek például a raktározási és klimatikus körülmények kialakításához, az állományvédelmi problémák felméréséhez, a megfelelő tároló- és csomagolóanyagok kiválasztásához, restaurálási és konzerválási kérdésekhez, valamint káresemények megelőzéséhez és kezeléséhez. A szaktanácsadás egyúttal lehetőséget teremtené arra is, hogy az egyes intézményekben feltárt problémák és bevált megoldások tapasztalatai – megfelelő általánosítás után – visszacsatolhatók legyenek az országos módszertani ajánlások és jó gyakorlatok rendszerébe.

Levéltári bibliográfia

A levéltári szakmai információs szolgáltatás fontos eleme lehet a *levéltári bibliográfia továbbfejlesztése*. Az MNL Levéltártudományi Szakkönyvtára jelenleg is készít levéltári bibliográfiát és annotált bibliográfiát, ezek azonban elsősorban a *Levéltári Szemle* keretei között, periodikusan jelennek meg. A meglévő tevékenységre építve indokolt egy önálló, folyamatosan bővülő és kereshető *online levéltári bibliográfiai adatbázis* létrehozása, amely egységes rendszerben tárna fel a magyar levéltárügyre és levéltártudományra vonatkozó szakirodalmat. A bibliográfiai tételek témák, korszakok, földrajzi területek, intézmények és dokumentumtípusok szerint is kereshetők és szűrhetők lehetnének, a fontosabb új szakirodalom esetében pedig az annotált bibliográfia gyakorlata is továbbvihető.

A szolgáltatásnak célszerű lenne túllépnie az MNL saját kiadványain és munkatársainak publikációin, és *országos levéltári szakkönyvtárként* feltárnia a közlevéltárak, nyilvános magánlevéltárak, egyetemek, kutatóintézetek és más szakmai műhelyek levéltártudományi, iratkezelési, állományvédelmi és digitális archiválási szakirodalmát is. Hosszabb távon a külföldi levéltári szakirodalom válogatott feldolgozása is a szolgáltatás részévé válhatna, különös tekintettel a magyar levéltárügy számára releváns új módszertani és technológiai eredményekre. Az MNL kultúrstratégiai és országos szakmai szerepéhez illeszkedően ezzel a Levéltártudományi Szakkönyvtár nem pusztán az intézmény saját könyvtáraként, hanem *a teljes magyar levéltári szakma szakirodalmi és bibliográfiai információs központjaként* működhetne. Kultúrstratégiai feladatellátás csak abban az esetben valósítható meg, ha a levéltár működését egy konszolidált költségvetés biztosítja, amely a bérek rendezésén túl a szükséges infrastrukturális működést is megalapozza. Ennek hiányában az esetleges kultúrstratégiai forrás ismét az alapműködés fenntartására fordítódik, így a fenti kívánatos célok elérésére nincsen remény.

Az MNL 2026. szeptember 18-ig a folyó évre járó Kultúrstratégia támogatást még nem kapta meg!

ÁLLOMÁNYVÉDELEM

Jelenlegi helyzet

Az MNL Állományvédelmi Osztály (továbbiakban ÁO) jelenleg az MNL Fejlesztési és Állományvédelmi Igazgatóság (a továbbiakban MNL FÁI) szervezeti keretein belül működik, élén osztályvezetővel. Az osztályhoz 2 restaurátor- és 2 könyvkötő műhely tartozik, munkatársai szakképzett restaurátorok, könyvkötők. Az osztály ügyrendben rögzített létszáma 14 fő. Az ÁO ellátja a megyei levéltárak állományvédelmi szakembereinek továbbképzésével kapcsolatos feladatokat, tanácsot ad az állományvédelmi kérdésekben más levéltárak részére, megkeresés esetén szakmai javaslatokat tesz a megyei tagintézményekben dolgozó restaurátor és könyvkötő kollégáknak. Oktatóként 3-5 fővel vesznek részt a levéltári asszisztens, ügykezelő, irattáros szakképesítés megszerzésére irányuló képzésen (LEVASZI). Feladatuk még az iratellenőrzések állományvédelmi szempontú segítése, amire 2024-ben 54, 2025-ben 25 alkalommal került sor az MNL saját telephelyein, valamint külső helyszíneken. Az intézmény állományvédelmi protokollját az MNL Állományvédelmi szabályzata (iktatószám: MNL/ÁO/22372-1/2021.) határozza meg. Az osztályon a feladatellátás alapvetően az éves terv alapján történik, kiegészülve a kutatói megrendelések, vagy kiállítás kölcsönzések miatt előre hozott eseti restaurálási munkákkal és gyorssegélyekkel. Főleg az elmúlt években volt jellemző, hogy a tervezett feladatokat gyakran felborították a különböző, előre nem látott projektfeladatok, PR és más soron kívüli megkeresések. Nagy terhet róttak a kollégákra a bérszolgáltatásban végzett feladatok (reprezentációs célokat szolgáló oklevélmásolatok készítése, vis maior értékmentés más, szaktudással és kapacitással nem rendelkező gyűjtemény számára). Mindezek az éves terv elvégzését lassították, egyes részeit el is lehetetlenítették.

Feladat megnevezése	MNL-ben elvégzett állományvédelmi feladatok		
	2023	2024	2025
Oklevél, kódexlap, címereslevél restaurálás/konzerválás	2 db címereslevél	56 db	23 db
Irat, nyomtatvány, könyvlap restaurálás/konzerválás	9045 folio, 6 db irat, 0,36 ifm, 2 kötet	6690 folio, 13 kötet	27987 folio, 58 kötet
Tervrajz, térkép restaurálás/konzerválás	256 db	73 db	195 db
Pecsét, plakát, képeslap, családfa, rajz, fotó, üvegnegatív	1 db pecsét, 7 db plakát	1 db	1 db pecsét, 2 db fotó
Lapjavítás	12 937 db	29 897 folio	0
Könyvkötés (javítás/új készítése)	101 db könyvkötés-javítás, 154 új kötés	104 db könyvkötés javítás, 101 új kötés készítés	198 db új kötés
Palliumvágás	105 949	58 400	nincs adat

Új téka, védőtök, mappa	5 téka, 27 db mappa, 13 tok	21 db téka/tok, 8 díszmappa	86
Védődoboz	12 db	nincs adat	22 365 db egyedi tárolóeszköz

A tagintézmények között önálló restaurátor-műhellyel rendelkezik az MNL BAZVL Alsózsolcai Fióklevéltára, az MNL Jász-Nagykun-Szolnok és Vas Vármegyei Levéltára. Önálló könyvkötő műhellyel rendelkezik az MNL CSCSVL Hódmezővásárhelyi Fióklevéltára, az MNL BéVL és az MNL VeVL. Az intézményekben 1-1 könyvkötő vagy restaurátor dolgozik.

Az intézményekben folyó restauratori és könyvkötő munka zökkenőmentes elvégzésének alapvető feltétele a gépek és tárgyi eszközök folyamatos karbantartása, javítása, az alkatrészek pótlása, és a fogyó nyersanyagok, alapanyagok, restauratori segédanyagok beszerzése. Általánosságban elmondható, hogy – kevés kivételtől eltekintve – a műhelyek és berendezései elavultak, cserére szorulnak. A legnagyobb, központi, budapesti Úri utcai restauráló, könyvkötő műhelyek bútorzatának amortizálódása, a berendezések nem megfelelő elosztása, elhelyezkedése teljes mértékben elavult; ez a munkákat minden tekintetben nehezíti. Az Úri utcai telephely modern, üzemszerű műhelyként való kiépítését nagy költségráfordítással lehetne megvalósítani. Ugyanakkor az épület frekventált helyen található, így a kollégák szívesebben dolgoznak ott, mint a modernebb felszerelésű, de tömegközlekedéssel nehezen megközelíthető óbudai műhelyben, ahol további 2-3 főnek is kiépíthető lenne munkaállomás. A rugalmatlanság az alacsony bérek kompenzációjaként is felfogható, a hatékonyságot viszont egyértelműen negatívan befolyásolja.

Az iratanyag hosszú távú megőrzésének egyik alapvető feltétele a megfelelő savmentes tárolóeszközök biztosítása. Az MNL raktáraiban a levéltárosok évek óta tervszerű átdobozolást végeznek. E folyamat során a nem megfelelő (savas, rossz állapotú) csomagolásban lévő iratokat savmentes kartonból készült, mérethez igazodó tárolódobozokba, azokon belül savmentes palliumokba helyezik. A savmentes dobozok és palliumok alkalmazása fizikai és kémiai védőburkot von a dokumentumok köré, elzárva azokat a fénytől és a légszennyezéstől is. Problémát jelent, hogy ezek beszerzésére eseti jelleggel, fenntartótól érkező céltámogatás keretében nyílt csak mód. Savmentes A3-as dobozokat évek óta nem kaptunk, tavaly A4-es dobozokból is csak 3900 darabot tudtunk beszerezni, ami MNL szinten elenyészőnek tekinthető az éves 30-40 000 darabos igényekhez mérten. Ennek megfelelően éves szinten az MNL-ben nagyságrendileg mindössze 1100-1150 ifm iratanyag átdobozolása történik meg, ez az átdobozolandó iratanyag töredékét jelenti. Az egyedi tárolódobozokra, tékákra ugyancsak nagy igény lenne, hiszen a gyűjteményünkben sok olyan anyag van, amelyek szabványdobozokba nem férnek be, vagy az azokban történő tárolásuk nem helytakarékos. Ezek előállítására még a szabványdobozoknál is lassúbb, részben a forráshiány, részben a humán erőforrás-hiány miatt. Az iratőrző kollégák számára különösen frusztráló, hogy hiába adják le doboz-és palliumigényüket előző évben (vagy még korábban), a szükséges beszerzések elmaradnak, lassúak, így tárolóeszköz híján nem tudnak haladni a munkatervükben rögzített átdobozolással.

Valamivel jobban állunk a preventív állományvédelmi eszközök és a monitorozáshoz elengedhetetlen mérőműszerpark fejlesztésében. A levéltári dokumentumok megőrzésének

alapfeltétele raktárainkban a megfelelő őrzési körülmények biztosítása, az értékek folyamatos ellenőrzése. Lényeges a megfelelő klimatikus értékek, a környezeti állandóság – különösképpen a páratartalom és hőmérséklet – fenntartása mind az iratraktárakban, mind a kapcsolódó műhelyekben, helyiségekben. Az iratok számára a legoptimálisabb a 16–18 °C közötti állandó hőmérséklet és az 50% körüli relatív páratartalom. A fluktuáció, vagyis a hőmérséklet és a páratartalom hirtelen ingadozása a rostok tágulásához és összehúzódásához vezet, ami mikroszkopikus szinten teszi tönkre az anyagot. A levéltárakban a cellulózt is fogyasztó kártevők (rovarok, rágcsálók, gombák) számára tökéletes tápanyagot biztosít a papír, illetve a cellulóz, a bőrkötések, a pergamen és a csontenyv alapú ragasztók. (Az állományvédelem fontosságára hívja fel a figyelmet a pannonhalmi főapátsági könyvtár szomorú példája, ahol a tavalyi évben kenyérbogarak rongálták meg a többszázéves könyvtári dokumentumokat.) A levéltári kártevőirtás nehézsége, hogy a hagyományos lakossági módszerek (pl. vegyszeres permetezés) az iratok vegyi anyagokra való érzékenysége miatt nem alkalmazhatók. Esetükben is kiemelkedő szerepe van tehát a preventív intézkedéseknek: a raktárakba kihelyezett csapdák, mérőeszközök segítik a korai észlelést, az állományvédelmi szakemberek pontosan láthatják, ha megjelent egy faj, és célzottan tudnak lépni. A rovaroknál is nehezebb megfékezni a mikológiai fertőzéseket. A penészgombák akkor aktiválódnak, amikor a raktári környezet relatív páratartalma tartósan 60-65% fölé emelkedik, és a hőmérséklet is meghaladja a 22 °C-ot.

A preventív kezelések jelentőségét felismerve az MNL folyamatosan igyekszik bővíteni mérőműszer-állományát, klímaberendezéseket és mobil levegőtisztító berendezéseket vásárolni. A klimatikus viszonyokat jelenleg a kihelyezett, USB-C-vel és PC-szoftverrel rendelkező, többszáz darab Testo 174 Hmini hőmérséklet- és páratartalom-adatgyűjtő és -mérőműszer méri. A költséghatékonysági szempontokat figyelembe véve tervben van ezek leváltása a szoftveres alkalmazás fizetőssé válása miatt. Ugyanakkor a gazdaságosság nem mehet a minőség rovására, ezért a döntés meghozatala előtt alaposan körüljárjuk a piaci lehetőségeket. A meglévő technikai berendezések megújítására, karbantartására a kollégák nagy figyelmet fordítanak, erőfeszítéseiknek köszönhetően a mérési eszközparkunk naprakész. Monitorozás tekintetében jelenleg havi állományvédelmi referens meetingek vannak, ahol foglalkoznak aktuális kérdésekkel, eszközöket érintő beállítási problémákkal. A mérési adatokat a munkatársak egy közös mappában vezetik a riportolást és vezetői összefoglalót követően. Célszerű lenne a személyi állományon belül különválasztani a preventív és aktív kezelésekkal foglalkozó kollégákat, hiszen aki preventív kezeléssel és monitorozással foglalkozik (állományvédelmi szakember speciális belső képzésekkel támogatva), annak nincs kapacitása és szakértelme a napi aktív kezelések teljesítésére.

A jövőben technikai fejlesztésként szükséges lenne az egységes, IoT-alapú (vezeték nélküli) raktári környezet-monitoring rendszer kiépítésére, hogy az ország minden pontján lévő raktárainkból egyidejű információnk legyen a klimatikus viszonyokról, és távolról is riasztást kapjunk, ha a kritikus értékek megváltoznak. Az elvégzett mérések már most is jól hasznosulnak: ezek képezik az alapját annak a belső rangsornak, amely alapján 1-1 raktár páramentesítését, klimatizálását megpróbáljuk előre hozni. Alulfinanszírozottságunk miatt azonban a jelenleg rendelkezésre álló klimatizált raktáraink száma elenyésző, és hiába mérjük

a gyakran kritikus értékeket, extrém hőingadozásokat, véleményes páratartalmat, ha az érdemi beavatkozásra a legtöbb esetben nincs módunk a rossz állapotú, gyakran alagsori raktárainkban.

Konkrét problémák és fejlesztési javaslatok

Az állományvédelmi területen a jelzett alulfinanszírozottság mellett jelentős problémát okoz a szakképzett munkaerő hiánya. Magyarországon papírrestaurátori végzettséget két fő vonalon lehet szerezni: egy felsőfokú egyetemi képzésen a Magyar Képzőművészeti Egyetemen (MKE), valamint szakmai tanfolyami keretek között az Országos Széchényi Könyvtárban (OSZK). A levéltárban (és egyéb kulturális intézményekben) a restaurátori munkakör betöltéséhez szükséges képzettségi és képesítési követelményeket a 39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet határozza meg. Eszerint még a levéltári restaurátor asszisztensi munkakör betöltéséhez is szakirányú mesterfokozatú szakképzettség szükséges. Szakirányú képzés azonban alig indul, kevesen vesznek rajta részt, és a diplomások jellemzően szívesebben dolgoznak szabadúszóként, vagy jobb fizetésért múzeumokban, könyvtárakban, ahol még a különböző megrendelésekre, vagy digitalizálásra előkészített nagy mennyiségű iratanyag tömeges restaurálási feladataival sem kell szembesülniük. Ugyanakkor ezek a tömegesen végzett levéltári állományvédelmi feladatok sok esetben nem kívánnak egyetemi szintű szaktudást, az alapszintű munkavégzéshez elegendő az iratok száraz tisztítása, a hordozóanyag minimális megerősítése, simítása. Mivel a jogszabály e tekintetben szigorúan rendelkezik, a betöltetlen álláshelyeken nincs módunk szakképzettség nélküli munkaerőt alkalmazni, és saját restaurátor kollégáinkkal betaníttatni őket, így a munkaerőhiány e területen tartós. Tekintettel a társadalom részéről is megnövekedett digitalizálási igényekre, célszerűnek gondoljuk vagy a szakirányú képzések bővítését, vagy a fentebbi rendelkezés módosítását, és legalább a restaurátor asszisztensi munkakör betöltésének követelményein csökkenteni.

Tapasztalataink szerint gyakran okoz problémát a belső kommunikáció és a munkaszervezés az ÁO és az iratokat őrző szervezeti egységek, tagintézmények között. Tekintve, hogy a restaurálás során az eredeti iratanyagot mozgatjuk a raktárak és a restauráló műhely között, a folyamat mindig ügyiraton zajlik, amelynek vezetése, és az iratanyag nyomon követése kiemelten fontos egészen az iratok raktárba való visszakerüléséig (reponálás). Kevés megyei tagintézményünk rendelkezik restaurátor műhellyel, ezért a restaurálandó iratokat gyakran kell országon belül utaztatni, miközben ideális esetben a levéltári épületből sem lenne szabad kivinni őket. Ha a megyei műhelyek nem tudják őket fogadni, akkor általában a budapesti telephelyeink egyikére kerülnek: az átadás-átvételt a megyei tagintézmények és az ÁO munkatársai között rendszeresen a negyedévente esedékes MNL Pest Megyei Levéltárában tartott vezetői értekezleteken kerül sor, egyszerűen azért, mert ekkor tudja a tagintézmény vezetője biztonságban, személyesen végigkísérni az irat útját plusz benzinköltség ráfordítása nélkül. Hiába utazik azonban fel az irat, ha a budapesti telephelyeken sem tudnak hónapokig, adott esetben évekig hozzájárulni a kollégák egyéb soron kívüli leterheltségük miatt. Mindeközben a tagintézményekben dolgozó iratörző kollégáknak sincs információjuk arról, hogy mi történik az átszállított iratanyaggal, miért telik el olyan hosszú idő az egyszerűnek gondolt állományvédelmi beavatkozás megvalósulásáig. Mivel az iratanyagot végül hónapok, vagy akár évek múlva kapják vissza, ez bizalmatlanságot eredményez, így legközelebb kétszer is meggondolják, felküldjenek-e iratot restaurálásra, ami tovább ront az anyag állapotán.

Ennek megoldására első lépésként mindenképpen szükséges lenne egy átfogó, a tagintézmények számára is elérhető nyilvántartási rendszer bevezetésére, ahol ügyiratszám szerint nyomon követhető nem csak az irat útja (ez a Poszeidon iratkezelő rendszerben megvalósul), hanem az is, hogy pontosan mi történik az irattal, ki foglalkozik vele, hogyan halad a restaurálása, milyen más iratok vannak még az ÁO-n. Egyúttal sokkal hatékonyabb adminisztrációra és munkaszervezésre van szükség az ÁO-n belül is. A belső folyamatokat és ügyeket koordináló iratkezelő rendszer használatának kiterjesztése szükséges minden állományvédelmi kolléga számára, hogy a folyamatok dinamikusabban, gyorsabban és rugalmasabban kezelhetőek legyenek.

Fontosnak tartjuk, hogy amennyiben egy feladattal csúszásban vannak, lehetőség szerint ne fogadjanak újabb munkát, főleg, ha az nem is élvez különösebb prioritást. Célszerű az éves munkatervet is úgy előkészíteni, hogy előzetesen áttekintik, mivel vannak elmaradva, és az éves tervben elsőként azt pótolják, nem pedig újabb anyagokat kérnek tervfeladatban. Ez a káros gyakorlat a korábbi évek teljesítményalapú elvárásából adódik, amikor is az elsődleges célként az előző évek számadatainak teljesítését, lehetőség szerint túlteljesítését fogalmazták meg. A mennyiségi munka azonban nem mehet a minőség rovására, különösen az állományvédelem esetében, ahol egy-egy elhamarkodott beavatkozás az irat tartós károsodásához, sőt megsemmisüléséhez is vezethet.

A feladattorlódást tovább csökkentheti a munkaszervezés átgondolása: ha egy kolléga szabadságon van, a másik rugalmasan vegye át a munkáját, hogy haladjon a feladat, ne tekintsék azt a kolléga saját projektjének. Hatékonyabb feladatellátást eredményez, ha szervezeti egységben és csapatmunkában, nem pedig egyéneken gondolkodunk.

Hosszabb távú stratégiai cél a megyei restauráló műhelyek fejlesztése, akár, tekintettel az egész szakmát sújtó létszámhiányra, a megyei múzeumokkal és könyvtárakkal való szorosabb együttműködés keretében nagyobb regionális műhelyek kialakításával. Fontos lenne a műhelyek felszereltségét növelni, törekedni a korszerű eszközök folyamatos és tervezhető beszerzésére.

A kisebb, rutinszerű, mechanikus feladatok elvégzéséhez nem kellene mereven ragaszkodni a szakirányú végzettséghez, főleg nem az egyetemi diplomához, gondos betanítás, szoros szakrestaurátori ellenőrzés mellett ezek a feladatok kiadhatók lennének a műhelyben kiképzett kollégáknak is. Belső képzésekkel kell a hiányzó külső képzések helyére belépünk, hogy a jövőbeni kollégáinkat mi magunk képezzük ki és vétezzük fel gyakorlati tudással.

Az ICOM magyar múzeumi rendszer stratégiai alapjainak megújítására vonatkozó vitaanyagban foglaltak a teljes közgyűjteményi területre, így a levéltárakra is vonatkoztathatók. Egyetértünk abban, hogy a közgyűjtemények számára rugalmas, tudományos alapokon nyugvó, állományvédelmi és klímaszabályozási standardokra van szükség, amelyek egyszerre biztosítják a gyűjtemények védelmét és az energiafelhasználás csökkentését. A korszerű állományvédelemnek reagálnia kell a klímaváltozásra, az energiaárakra és a fenntarthatósági követelményekre, ezért támogatni kell az energiahatékony raktározási rendszerek és a fenntartható kölcsönzési protokollok kialakítását. Az ágazatban elengedhetetlen egy kiszámítható, állományvédelmi finanszírozási modell kialakítása, inflációkövető alapfinanszírozással és önálló állományvédelmi előiránnyal. A források elosztásánál

figyelembe kell venni az adott intézmény gyűjteményének nagyságát, állományvédelmi igényeit, az épületállományt és a szakmai feladatellátás volumenét. A közgyűjteményi szférában hasznos lenne egy országos raktárfejlesztési és infrastruktúra-korszerűsítési program elindítása, a szakemberhiány kezelésére pedig ösztöndíj- és képzési programok kidolgozása.

Az állományvédelmet kiemelten fontos területnek tartjuk, mivel az általuk elvégzett beavatkozások nélkül iratanyagunk hosszú távú megőrzése és kutathatósága nem biztosított. A zavartalan munkavégzéshez szükséges a bérhelyzet rendezése, az állomány megfelelő szakemberekkel és tenni akaró, motivált pályakezdőkkel feltöltése, valamint a meglévő, szakképzett állomány elvándorlásának megakadályozása kiszámítható és tervezhető munkavégzés és értékrendszer mellett.

REPROGRÁFIA ÉS DIGITÁLIS TARTALOMSZOLGÁLTATÁS

Jelenlegi helyzet

Az MNL FÁI keretein belül működő Digitális Tartalomfejlesztési Osztályhoz (a továbbiakban DTO) 2-2 reprográfiai műhely tartozik, a Bécsi kapu téren egyedi és tömeges digitalizálóműhely, Óbudán ugyancsak egyedi és tömeges digitalizálóműhely. Az osztály létszáma a megbízási szerződéssel foglalkoztatottakkal együtt 2025. december 31-én 13 fő. 1 fő közfoglalkoztatotti státusz betöltetlen. Az osztály 1 fő megváltozott munkaképességű munkavállalót alkalmaz. Digitalizáló műhelyek, digitalizálási feladatellátás van a megyei tagintézménynél is, bár ezek felszereltsége, gépparkja, és a feladat elvégzésére rendelkezésre álló humán erőforrás-kapacitás is megyénként eltérő.

2024. április 24-én megtörtént az MNL módosított és frissített Digitalizálási szabályzatának kiadása, amely az MNL-ben történő digitalizálási és másolatkészítési szakmai feladatok fő keretrendszerét biztosítja. A szabályzat részletesen rendelkezik az iratanyag digitalizálásra történő előkészítéséről, a felvételezés menetéről, a képfájlok elvárt felbontásáról és kiterjesztéséről, valamint a fájlnevezések kötelező elemeiről is. A felvételezés ugyancsak fontos eleme az elkészült felvételek visszaellenőrzése, esetleges hiányok, hibák esetén a pótfelvételezés intézése. Tekintve, hogy a digitalizálás során az eredeti iratanyagot mozgatjuk a raktárak és a digitalizáló műhely között, a reprográfiai folyamat mindig ügyiraton zajlik, amelynek vezetése, és az iratanyag nyomon követése kiemelten fontos egészen a reponálásig. Sajnos, bár a szabályzat egyértelműen megfogalmazza az irányelveket, a gyakorlatban MNL szinten nem érvényesül az egységes output. A megyei tagintézményekben készült felvételeknél előfordulnak az indokolatlan duplumok, a szabványtól eltérő képfelbontások és fájlkiterjesztések, nem megfelelő fájlnevezések és sokszor következtelen mappastruktúrák. Mindez gátolja a digitális állományban való eligazodást, visszakereshetőséget, kutathatóságot. Az egységes szakmai színvonalon történő munkavégzés a reprográfia területén is szükséges, hiszen ez garantálja azt, hogy egyértelműen beazonosítható, strukturáltan metaadatolt, az eredetivel egyenértékű digitális másolatokat hozzunk létre, amelyeket utána állományba is tudunk venni. Ugyanakkor a színvonalas munka elvégzéséhez szükséges a megfelelő létszámú, képzett munkaerő biztosítása is.

Az elmúlt évek meghatározó reprográfiai feladata az 1895–1980 közötti állami anyakönyvek digitalizálása volt. Az állami anyakönyvek a 19. század végétől a családkutatás és a személyes történetek legfontosabb forrásai közé tartoznak, így társadalmi hasznosulásuk vitathatatlan. Az 1894. évi XXXIII. törvénycikk rendelkezett a születések, házasságkötések és halálozások állami anyakönyvezésének bevezetéséről 1895. október 1-jétől. A jogszabály előírta, hogy az anyakönyvvezetők minden kötetből másodpéldányt készítsenek, amelyet a területileg illetékes vármegyei levéltárban kellett elhelyezni. Így jött létre a megyei levéltárak anyakönyvi másodpéldányainak gyűjteménye. A kutathatóságot a 2010. évi I. törvény 93/A §-a szabályozza, amely szerint a halotti anyakönyv 30 év, a házassági 86 év, a születési 110 év elteltével válik bárki számára kutathatóvá. Az MNL, figyelembe véve a társadalmi érdeklődést, a családkutatók és érdeklődők számára a digitalizált anyakönyvi másodpéldányait ingyenesen, online is hozzáférhetővé teszi az Állami anyakönyvek adatbázisában, amely az AOL felületén érhető el. Legfőbb célunk, hogy a jogszabályi feltételek betartása mellett a kutatók a lehető legteljesebb

mértékű adatokhoz férhessenek hozzá. 2024-ben az MNL PVL köteteinek digitalizálására zajlott, 2025-től az MNL BAZVL köteteinek felvételezése folyik. Az MNL 2026 márciusában tette közzé a Pest vármegyei állami anyakönyvi másodpéldányokat, amely 207 település, illetve anyakönyvi kerület 648 018 digitális felvételét foglalta magában. A mielőbbi nyílt internetes közzététel érdekében az egyes, jogszabályban rögzített korlátozásokkal kutatható adatmezők részleges kitakarása automatizált eljárással, a mesterséges intelligencia segítségével készül. A kötetek digitális másolatainak utófeldolgozását, ellenőrzését és véglegesítését a megyei tagintézmények delegált kollégái végzik.

A megyei tagintézmények más digitalizálási projektekbe is bevonódnak. 2024-ben például a kutatók reprográfiai megrendeléseinek kiszolgálása mellett *A Magyarország katonai birtokbavétele 1944–1945* projekt adta a legtöbb reprográfiai feladatot a megyei tagintézmények számára ezen a területen. Az ennek eredményeként létrejött adatbázisban az ország 3155 településének második világháborús hadi eseményei, harcai, valamint közel 120 ezer áldozatnak az adatai váltak kutathatóvá, amivel szintén jelentős társadalmi igényt elégítettünk ki. 2025-ben a grazi Bolzmann Intézet által őrzött, a szovjet hadifogolytáborokra vonatkozó dossziék digitalizálását közösen megosztva végezte az MNL OL és az MNL VaVL.

A nagyszabású projekteken kívül a megyei tagintézményekben főként tematikus módon, virtuális kiállítások előkészítésében, illetve kutatói kéréseknek megfelelően végzik a reprográfiai munkákat a kollégák, így projektekhez, és egyedi iratokhoz kapcsolódóan zajlik a fényképezés és az iratszkenelés. A tagintézmények közül elsősorban Borsod, Csongrád-Csanád, Fejér, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Komárom-Esztergom, Nógrád, Somogy, Szabolcs-Szatmár, Tolna, Vas és Veszprém szokott tömeges digitalizálást végezni. A mikrofilmzés az utóbbi évtizedben megszűnt, sem az MNL tagintézményeiben, sem a DTO reprográfiai műhelyeiben mikrofilmzés sem megrendelésre, sem állományvédelmi céllal nem történt. A mikrofilmek digitalizálása azonban, amely nagy mértékben megkönnyíti a kutatásukat, szintén évek óta kiemelt feladat. Ez a munka minden évben 2-3 millió felvételt eredményez, amit az MNL-ben kizárólag a DTO végez, mivel a megyei tagintézményeknél, eszköz híján, nincs mikrofilm-digitalizálás. A digitalizálást lassítja, hogy a tervek ellenére 2025-ben sem sikerült előre haladni az MNL megyei tagintézményeinek őrzetében levő mikrofilmek nyilvántartásba vételével kapcsolatos feladatok felgyorsításában. Fontos mérlegelni 2026-ban egy nagy teljesítményű mikrofilmszkennert beszerzését, mivel az MNL OL MGYO őrzésében levő másolati gyűjtemény több mint fele (kb. 35 000 mikrofilmtékercs) digitalizálása még nem valósult meg, ugyanakkor az irántuk való kutatói igény igen jelentős. A jelenlegi mikrofilmszkennert 13 éve használja az intézmény, karbantartása egyre gyakoribb beavatkozást és egyre nagyobb forrást igényel.

Az MNL-ben a digitalizálás elsősorban az éves munkaterv alapján történik, szükséges azonban, hogy az intézmény eleget téve az Ltv. 13. § j) pontjának, rendelkezzen digitalizálási tervvel, amely alapján az őrzetében lévő levéltári anyag használatának elősegítése érdekében gondoskodik kutatási célú digitális másolatok készítéséről és használatba adásáról. Ahogyan az állományvédelemnél, itt is igaz, hogy a soron kívüli reprográfiai feladatok, a projektek teljesítéséhez szükséges megnövekedett felvételezési feladat sok esetben felborítja az éves tervet. A FÁI nem csupán az MNL reprográfiai igényeit szolgálja ki, hanem esetenként külsős megrendelők számára is vállal felvételezést. 2025-ben például az MTVA Archívumával közös

együttműködés keretében mikrofilmek és egyéb speciális adathordozók digitalizálását végezte el és adta át a megrendelő számára. A reprográfiai feladatellátást alapvetően meghatározza, hogy jelenleg több eszköz, mint humán erőforrás áll rendelkezésre. A kapacitás növeléséhez elengedhetetlen a státuszok bővítése. Az eddigi gyakorlat szerint több kiemelt feladatot is a kollégák túlóráztatásával, vagy külsős munkaerő fogadásával oldottunk meg.

Feladat megnevezése	Elkészült felvételszám az MNL-ben		
	2023	2024	2025
egyedi digitalizálás (fotózás)	19 461	109 458	197 876
tömeges digitalizálás (szkennelés)	953 640	1 127 094	1 061 779
mikrofilm digitalizálás	3 032 527	2 205 940	2 036 830

Konkrét problémák és fejlesztési irányok

A reprográfiai (mikrofilmes, fényképező és digitalizáló) tevékenység zökkenőmentes elvégzésének alapvető feltétele a gépek és tárgyi eszközök folyamatos karbantartása, javítása, az alkatrészek pótlása, beszerzése.

Kiemelt szempont mérlegelni új síkágvas eszközök beszerzését, mivel az eszközpark állományának többsége szintén 8–10 éve beszerzett gép és karbantartásuk egyre nagyobb költségáfordítást igényel. A legtöbb megyei levéltár reprográfiai infrastrukturális ellátottsága az alapvető levéltári feladatok ellátásához megfelelő, az esetenként felmerülő nagyobb méretű iratok digitalizálása (A3-nál nagyobb méret) azonban már nehézséget okoz. Az alap infrastruktúra kiépítése több mint 10 éve történt meg KÖFOP pályázatoknak megfelelően. Ebből következően az eszközök amortizációja már magas fokú. Rövid távon egyre gyakoribb meghibásodásra, növekvő karbantartási kiadásokra kell számítani. Szkennereket az elmúlt időszakban szinte kizárólag eseti jelleggel, projektek révén tudtunk vásárolni, ami nem tette lehetővé a tervezett beszerzéseket és a folyamatos fejlesztések biztosítását.

A kiszámítható működés biztosítására szükséges egy ciklikus amortizációs terv kidolgozása, amely alapján megvalósítható a digitalizáló eszközök ütemezett cseréje (lízing vagy célzott kormányzati támogatás útján). Fontosnak tartunk továbbá egy eszköz-karbantartási terv létrehozását, melyben rögzítenénk az intézményen belüli karbantartási és tisztítási ütemtervet a digitalizáló eszközökhöz, hogy megelőzhetők legyenek a drága leállások. Bár ez rövid távon anyagi terhet jelent, féléves ütemezett karbantartásokkal azonban minimalizálni lehet a leállást.

A DTO több telephelyes működése szétforgácsolja a kapacitásokat, miközben a kritikus funkciók (beszerzés, projektkoordináció, iratkezelés) hiánya vagy gyengesége adminisztratív torlódásokat okoz. Más szakterületekhez hasonlóan itt is gondot jelent a szigetszerű működés, a digitalizáló eszközök beszerzési folyamata nehézkes és túlbonyolított, a szolgáltatásfejlesztés pedig jelenleg ad-hoc működik, jól meghatározott és átlátható vezetői döntések nélkül, ami a felelősségi körök elmosódását eredményezi. A jó iratkezelés és a projektkoordináció alapfeltétel, nem plusz adminisztrációként kell rá tekinteni, hanem következetes, logikus és

átlátható alkalmazása esetén munkaórát (és így pénzt) takarít meg a kapacitáshiánnyal küzdő szervezetben.

Ha az MNL munkabeszámolóiban szereplő reprográfiai számadatokat nézzük, látható, hogy az elmúlt években a DTO reprográfiai műhelyeiben nagyjából kétszer, esetenként háromszor annyi felvétel készült, mint a megyei tagintézményekben összesen. A számokat nagyrészt a központi projektfeladatok keretében elvégzendő reprográfiai feladatok növelték meg, amely jelentős leterheltséget jelentett a DTO kollégái számára. A jövőben az elvállalt projektek számát mindenképpen csökkenteni kell. A projektterveket mérlegelnünk kell aszerint, hogy milyen előrelépést jelenthet az adott témához kapcsolódó iratanyag alaposabb feldolgozása, mennyire jelentős annak társadalmi hasznosulása. A digitális tartalmak használatának pontosabb monitorozása, a statisztikák rendszeres becsatornázása a döntési folyamatokba szintén növeli az intézménybe vetett bizalmat, a felhasználók elégedettségét és a kapacitások kiegyensúlyozásához is hozzájárul.

Meglátásunk szerint a jövőben sokkal jobban kell építeni a megyei tagintézményekben működő reprográfiai műhelyekre, egységes szintre fejlesztve őket eszközparkban és humánerőforrás tekintetében. A központi működést modellezve decentralizált, de szorosan együttműködő műhelyeket létrehozva az MNL a jelenleginél sokkal hatékony digitalizálási stratégiát tudna megvalósítani.

Az MNL gyűjteményét áttekintve, a kiemelten kutatott iratanyagok digitalizálását kell előre venni, egyrészt állományvédelmi okokból, másrészt a társadalmi igényeket figyelembe véve. A digitalizálásban tervszerűen kell haladni, törekedve a nagyobb egységek (fondok, állagok) teljes felvételezésére.

Az ELEV rendszer, azon belül is a Preservica, mint hosszú távú megőrzést támogató szakrendszer elégtelen működése (tárhelyhiány, technikai problémák a betöltésnél és publikálódásnál) miatt jelenleg több mint 90 millió digitális felvételt vagyunk kénytelenek belső hálózati fájlszervereken tárolni, ami távolról sem tekinthető biztonságos megoldásnak. Mivel a helyzet megoldása nem várható a közeljövőben, még 2024-ben az MNL felülvizsgálta az obuda_digit tárolóit és végrehajtotta a szükséges adatmigrációkat, mentési stratégiákat és a tárolók használatát az elavulás figyelembevételével. Ennek eredményeként biztonságosabb hardverkörülményekeket lehet biztosítani az átmeneti tárolókon tárolt digitális tartalmak számára. Ezzel összefüggésben került sor új hálózati meghajtók kialakítására az általános megrendelések átláthatóbb kezelése érdekében is. Mindez azonban csak átmeneti megoldás, a fájlok hosszú távú biztonságos megőrzését nem oldja meg.

Ahogy minden szakterületen, az alulfinanszírozottság és bérkrízis itt is súlyos problémát jelent. A bérhelyzet megoldása nélkül nincs digitális MNL: ha az IT és a restaurátori szakma elvándorol, az MNL elveszíti az alapfeladatai ellátásának képességét. Az iratok minél nagyobb részének digitalizálása, és lehetőség szerinti közzététele minél szélesebb körben elérhető módon ma már társadalmi elvárás. Az AI megjelenése még inkább felerősítette az emberekben azt az igényt, hogy minél gyorsabban, minél több releváns információhoz jussanak. Önmagában a digitális tartalomszolgáltatás azonban ma már nem elég. Egyre szűkebbé válik az a tudományos réteg, aki szívesen böngészi végig önállóan az iratokat, az emberek igénylik azok „megfejtését”, akár az AI által történő előolvasását, értelmezését. Ha a modern világgal lépést

akarunk tartani, akkor figyelembe kell vennünk ezeket az elvárásokat, szolgáltató levéltárként nyitnunk kell a minél szélesebb társadalom felé, hiszen az általunk őrzött iratanyag mindannyiunk közös értéke.

Az MNL az elmúlt időszakban sikeresen ismerte fel ezt az igényt, és adatbázisaival, kézírásfelismerő programjával és AI alapú adatkinyerésével nagy előnyre tett szert a közgyűjteményi szférában. Azonban ahhoz, hogy ezt a szintet tartani tudjuk, a gyorsan változó IT világban folyamatos fejlesztésekre van szükség, ez pedig anyagi ráfordítás nélkül nem lehetséges. Ugyanakkor online elérhető tartalmaink társadalmi hasznosulása vitathatatlan: tematikus adatbázisaink nemcsak a kutatásban, hanem a közoktatásban is hasznosulnak. Ezek alapját a rendezett, feldolgozott iratanyag, annak egységes elven bedigitalizált és metaadatolt másolatai adják.

A levéltári digitalizálás és az írott örökség kutatási infrastruktúrájának fejlesztése érdekében elengedhetetlen az intézményi AI-stratégia megalkotása. Az AI nem az elmaradt iratrendezést hivatott kiváltani, hanem a rendezett, adatbázisba foglalt és strukturált levéltári források mélyebb, összetettebb elemzését és összekapcsolását szolgálja. A mesterséges intelligencia a nagy mennyiségű iratanyag feldolgozásának és tudományos értelmezésének támogató eszköze, de semmilyen körülmények között nem helyettesítheti a levéltárosi, forráskritikai szakértelmet és felelősséget sem.

Célunk, hogy a jövőben gyűjteményünk legkutatottabb iratait szisztematikusan digitalizáljuk és állományba vegyük, folytassuk és bővítsük tematikus adatbázisainkat, és a kutatóink munkáját releváns AI alkalmazásokkal segítsük. A fejlesztés nem luxus, hanem hatékonyságnövelés, a digitalizálás pedig az állományvédelem legfőbb eszköze, hiszen a digitálisan elérhető iratokat a további kutatástól, kiemelésről, mozgatótól megkíméljük.

KÖZMŰVELŐDÉS ÉS KÖZÖNSÉGGKAPCSOLATOK

Bevezetés

Az Ltv. 13. § h) pontja szerint a közlevéltár feladatkörében a levéltári anyag oktatási, közművelődési célú felhasználását, valamint a levéltári tevékenység megismertetését kiadványokkal és egyéb módon elősegíti. A kapcsolódó feladatkör szervezése jelenleg az MNL-en belül nem egységes. Az MNL OL-ban a rendezvényszervezési feladatokat a Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály, a levéltár-pedagógiával, az iskolai közösségi szolgálattal és a felsőoktatási hallgatók levéltári gyakorlatával kapcsolatos teendőket az SZKI Módszertani, képzési és levéltár-pedagógiai Osztálya, az iratanyaghoz kapcsolódó közművelődési tevékenységet pedig az iratörzű osztályok végzik, míg a megyei tagintézményekben minderre gyakran nincs külön dedikált munkatárs, a kollégák egyéb más feladataik mellett látják el ezt a területet is.

A Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály kidolgozza, koordinálja és szakmailag felügyeli a közművelődési programokat, az önkéntes programot, előkészíti az önkéntesek szerződéseit, konferenciákat, könyvbemutatókat, kiállításokat szervez, koordinál és szakmailag felügyeli a tudományos szervezeti egységgel közösen. Kidolgozza az éves rendezvénytervet, gondoskodik a reprezentációs ajándékokról, szerkeszti a levéltár honlapját, szervezi az OL és a központi rendezvényeket, támogatja a tagintézmények rendezvényszervezési feladatait. A szervezeti egység látja el az MNL központi kommunikációs feladatait, szervezi a központi szervezeti egységek sajtómegjelenéseivel kapcsolatos feladatokat, vezeti a sajtólistát, gondoskodik az intézmény közösségi médiában történő megjelenéséről. Felügyeli a kiadványraktárat és koordinálja az intézményi arculat kidolgozását.

Ezen igen komplex és sokrétű feladatkör a kutatószolgálati tevékenység mellett az egyik legfontosabb területet jelenti a levéltár társadalmasításának kérdéskörében. Cél egy „emberarcú”, az állampolgárokat partnerként tekintő levéltár megteremtése, amelyet az állampolgárok rendszeresen felkeresnek, amelynek programjait szívesen látogatják és amelyet ismernek is. A cél nem kevesebb, mint annak a levéltáros körökben sokat emlegetett, a társadalmi beágyazottságról sokat elmondó képnek felülírása, miszerint *„a levéltárban csak a nem kézbesített leveleket őrzik”*.

Az intézménynek rendezvényeiben is korszerűnek kell lennie, olyan „brandek” létrehozása szükséges, amelyek rendszeresen megszervezett rendezvényekből állnak, sokszínű kínálattal, érdeklődésre számot tartó témákban. Kifejezetten jó példa a 2016/2017-ben indult *Levéltári Délutánok*, amelyben történész-levéltáros munkatársak mutatták be saját kutatásaikat a nagyközönségnek. Ennek deklarált célja a levéltáros szakma társadalmi beágyazottságának és ismertségének növelése volt. 2024 őszén indult újra/új formában, már az MNL és a Magyar Történelmi Társulat együttműködésében. Kezdetben *A nemzet emlékezete – A magyar történelem mérföldkövei* kiállítás egyes kiemelkedő dokumentumaihoz kapcsolódtak az előadások: történészek magyarázták el az adott irat történeti környezetét, keletkezését és jelentőségét. A sorozat jelenleg is fut és már nem kizárólag MNL-es levéltárosok szerepelnek benne.

A közművelődési és közönségkapcsolati feladatok eredményes ellátásában egyre nagyobb szerepet kap a korszerű és egységes vizuális kommunikáció. Az MNL grafikai területe az elmúlt években jelentős fejlődésen ment keresztül, ugyanakkor működésének további fejlesztése szükséges ahhoz, hogy megfelelően támogassa az intézmény kiállításait, rendezvényeit, levéltár-pedagógiai programjait, online kommunikációját és egyéb közönségkapcsolati tevékenységeit. A jelenleg elsősorban a megyei tagintézmények munkatársaira épülő grafikai munkacsoport működésében nehézséget jelent az eltérő technikai felszereltség (munkaállomásban és a grafikai tevékenységhez szükséges szoftverekben egyaránt), a grafikai szaktudás és szabad kapacitás hiánya, hiszen a tagok e feladatokat jellemzően saját munkakörük mellett látják el. Minderre tekintettel ezért indokolt a feladatkiosztás és a koordináció rendszerének felülvizsgálata. Célszerű egyúttal az egyszerűbb, de jelentős munkaidőt igénylő operatív feladatokat – így például a rendezvényekhez kapcsolódó kisebb grafikai munkákat, tárló- és információs feliratok elkészítését, képszerkesztést, rendezvényfotók válogatását vagy egyes honlapszerkesztési feladatokat – leválasztani a magasabb szintű tervezői munkáról. Szakmai fejlődésük érdekében szükséges lenne biztosítani a tagok számára a belső vagy külső grafikai képzés/továbbképzés lehetőségét. Kiemelt feladatként tekintünk az MNL 2019-ben kialakított arculatának továbbfejlesztésére, az arculati kézikönyv aktualizálására, valamint az intézmény közönség felé irányuló vizuális kommunikációjának egységesítésére, különös tekintettel a kutatószolgálatra, a látogatói tájékoztatásra és az online felületekre.

A kiadványok esetében a magas szakmai színvonal megőrzése mellett nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni a szélesebb közönség megszólítására alkalmas, közérthető és vizuálisan vonzó tartalmakra, és ennek megfelelően indokolt felülvizsgálni a jelentős grafikai kapacitást lekötő reprezentatív kiadványok számát és ütemezését is. A grafikai terület fejlesztését tehát nem önmagában, hanem az MNL közművelődési és közönségkapcsolati stratégiájának részeként tartjuk indokoltnak. Olyan vizuális kommunikáció kialakítása a cél, amely egységesen és felismerhetően jeleníti meg az intézményt, segíti a levéltári tartalmak közérthető bemutatását, és hozzájárul ahhoz, hogy az MNL a jelenleginél szélesebb közönséget tudjon megszólítani.

A közösségi médiajelenlétet általánosságban is meghatározó adottság, hogy míg az online jelenléthez elengedhetetlen a minőségi fénykép-alapanyag, (irat, kreatív-fotók, rendezvény-fotók), ezen feladatokat azonban tagintézményenként egy-egy kolléga végzi, akiknek leterheltsége ezáltal igen nagy. A jövőben fontos lenne ezt a területet létszámában is megerősíteni, hogy a kollégák kéréseit gyorsan lehessen kiszolgálni, hiszen olykor éppen ezen múlik egy-egy rendezvényre vonatkozó beszámoló időben való megjelentetése.

Közmédia, közösségi média

Érdemi tennivaló adódik a közösségi médiamegjelenés területén: egyrészt a közmédia átalakítása kapcsán folyamatban lévő diskurzusba indokolt a levéltárnak is bekapcsolódnia, hiszen az intézmény eredményeiről való híradás az állami televízióban magától értetődő kell, hogy legyen az ugyancsak állam által fenntartott levéltár esetében. Érdemes lesz kidolgozni és kezdeményezni olyan, a Családfamesékhez hasonló, rendszeresen jelentkező ismeretterjesztő tartalmak létrehozását, amelyek a levéltári forrásokra és az MNL munkatársainak szakértelmére építve, közérthető és érdekes formában mutatják be a magyar történelem kevésbé ismert

történeteit és a levéltári kutatásban rejlő lehetőségeket. Ezen tartalmakat a megyei levéltárak szintjén is létre lehet és kell hozni, hiszen lokálisan ők tudják a legkönnyebben megszólítani helyi tartalmak segítségével az érdeklődőket. A megyei, városi médiumok segítségével „mini családfameséket” és hasonló ismeretterjesztő tartalmakat lehet előállítani és bemutatni, ezzel is erősítve a levéltárak társadalmi beágyazottságát.

A 21. századi kommunikáció azonban már nem annyira a televízió, hanem elsősorban a közösségi média útján történik, így a levéltárnak lépést kell tartani a trendekkel és meg kell jelenni, valamint fokozni szükséges az elérést a különböző felületeken (*TikTok, Instagram, Facebook, YouTube*). A tavalyi évben a levéltári gyűjtőportál látogatottságának 6,7%-a származott közösségi médiából érkező organikus forgalomból, ami bár az átlagosnál magasabb, a jövőben szeretnénk tovább növelni ezt a számot. A közösségimédia-jelenlét eredményességét ugyanakkor nem kizárólag a honlapra irányuló forgalom, hanem az egyes platformokon elért közönség nagysága, aktivitása és a tartalmak fogyasztása alapján is szükséges mérni. Bár a múzeumi területtel ebben a tekintetben is nehéz vetélkedni, az irányokat jól mutatja a Néprajzi Múzeum példája, amely rendelkezik TikTok oldallal, amelyen évente több százezer embert ér el, valamint az Instagram-YouTube-Facebook felületeken összesen több mint 3 milliós elérésük volt 2024-ben.⁴ Ezzel szemben az MNL jelenleg nem rendelkezik TikTok oldallal, így megfontolandó annak létrehozása és azon keresztül a fiatalabb korosztály számára történő népszerűsítése akár az önkéntesség, akár az iskolai közösségi szolgálat esetében. A tartalomfogyasztói szokások átalakulása azt is megköveteli az intézménytől, hogy az írásos ismertető helyett videós formában, korszerűen és érdekesen jelenjen meg, külön tematikai egységek, események, történettudományi ágak és korszakok szerinti tartalmakkal. Jelenleg az ilyesfajta tevékenységre kevés kapacitása van az intézménynek.

YouTube

Jóllehet több évtizedes múltra tekint vissza, a YouTube a mai napig az egyik legmeghatározóbb felület az információközlésre, amely a levéltári munka bemutatásához, vagy a kutatók segítéséhez is megfelelő hosszúságú videók közzétételét teszi lehetővé. A YouTube nem elsősorban a rövid információátadásra jó, hanem jól megválasztott témákkal érdemben növelhető az intézmény láthatósága. Nemzetközi példaként említhető az amerikai National Archives and Records Administration (NARA), amely hosszabb ideje használja a platformot gyűjteményeinek és szolgáltatásainak bemutatására. A példa azt mutatja, hogy a kutatói szolgáltatások közérthető, személyes hangvételű videós bemutatása alkalmas lehet a levéltári kutatás belépési küszöbének csökkentésére. A formátumot az MNL esetében korszerű vizuális megoldásokkal, naprakész információkkal és a rövid videós felületekre készített változatokkal együtt lehetne alkalmazni.

A nemzetközi példákból az látszik, hogy a YouTube-elérések jó részét egy-egy konkrét témát körbejáró, rövid ismertetőt adó videók adják. Nem tekinthető tehát véletlennek, hogy az MNL OL fiókjában „*A Kádár-korszak*” című videó (31 ezer megtekintés), a „*Dobó István és az egri hősök*” című videó (23 ezer megtekintés), valamint a Szent Koronáról, a Rákosi-kultuszról és a rendszerváltásról szóló videók (14-16 ezer megtekintés) a legnépszerűbbek. Az online kikérésre

---

⁴ Országos Múzeum teljesítményértékelő lapja, Néprajzi Múzeum. (https://neprajz.hu/binaries/content/assets/kozerdeku-adatok/2026/munkajelentes_2024.pdf – a letöltés ideje: 2026 augusztus).

vonatkozó oktatóvideó közel 8 ezer megtekintésnél jár, amely kissé konzervatív módon, a magyarázó ember nyugalmát árasztó hangon, zenei aláfestéssel mutatja meg, hogyan lehet kikérni a Vukovár-Fiumei Vasúttal kapcsolatos iratokat. A jövőben ezért indokoltnak látszik a mai felhasználói igényeknek formátumában, kivitelezésében jobban megfelelő, rövid, strukturált és informatív videós segédanyagokat készíteni, valamint egy-egy nagyobb érdeklődésre számot tartó témát videós úton jobban körbe járni. Ugyanakkor itt sem elhanyagolható kollégáink számára az ehhez szükséges szakmai képzési lehetőség és technikai felszerelés biztosítása.

A levéltárak társadalmasításában a 21. században fontos szerepet kaphat a nagyközönséget elérő tartalomkészítőkkel való együttműködés. Innovatív módon lehet érdemes bemutatni a levéltáros munkát egy-egy tartalomkészítővel közös videó révén, hogy a társadalom is megismerje a hivatás rejtelseit. Praktikus példa a kezdetben különböző rendvédelmi hivatásokat (rendőr, mentős, tűzoltó, NAV-os), újabban azonban már kulturális vonatkozású szakmákat (pl. fesztiválszervező) vagy más, rendhagyóbb munkákat (pl. ételfutár) bemutató Szécsényi András Youtuber, akivel közösen akár több levéltár – pl. ÁBTL, MNL, BFL – összefogásával lehetne megmutatni a levéltáros munkát, annak kihívásait, érdekességeit. Ahogyan a levéltár-pedagógia kicsiben megmutatja a levéltárak érdekességeit, a munka rejtelseit, úgy a tartalomkészítők „nagyban” képesek ugyanezt tenni.

Facebook

Az intézményhez több Facebook oldal is kötődik, így a „*Magyar Nemzeti Levéltár / National Archives of Hungary*” oldal 10 ezer követővel, az Országos Levéltáré 16 ezer követővel, valamint kisebb követőszámmal megyei levéltárak oldala is megtalálható. Ennek értékeléséhez az alábbiakban olyan nemzetközi kitekintést igyekeztünk adni, amely a térség nemzeti levéltárainak követőszámát az adott terület (ország, város) lakosságához viszonyítja. A nagy nyugat-európai nemzeti levéltárak bevonása kevésbé biztosítana összehasonlítható képet, mivel Facebook-közönségükben a nemzetközi érdeklődés vélhetően nagyobb súllyal jelenik meg, amelynek mértéke a nyilvánosan elérhető követőszámokból nem különíthető el. Módszertani kérdéseket vet fel, hogy az OL és az MNL követőinek számát együttesen értelmezzük-e vagy sem, jóllehet számos követő mindkettő oldalt követi. A szigorúság kedvéért csak a legnagyobb eléréssel rendelkező oldal adatát vettük alapul.

Intézmény	Facebook követők száma (2026 augusztus)	Lakosság (2026)	Követő / 100 ezer lakos
Magyar Nemzeti Levéltár	16 000	9 500 000	168
Magyar Nemzeti Múzeum	97 000		1 021
Országos Széchényi Könyvtár	32 000		337
Szépművészeti Múzeum	208 000		2 189
Iparművészeti Múzeum	32 000		337
Allambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára	34 000		358
Budapest Főváros Levéltára	4 900	1 675 777	292
Lengyel Állami Levéltárak (Archiwa Państwowe)	16 000	37 800 000	42
Szlovák Állami Levéltár (Slovenský národný archív)	5 500	5 405 368	102

Intézmény	Facebook követők száma (2026 augusztus)	Lakosság (2026)	Követő / 100 ezer lakos
Osztrák Állami Levéltár (Österreichisches Staatsarchiv)	5 600	9 215 956	61

Bár a levéltár a hazai múzeumok, sőt a nemzeti könyvtár Facebook-elérésével is nehezen veszi fel a versenyt, nemzetközi összehasonlításban nem lehet panaszkodni. A több mint háromszor akkora lélekszámú Lengyelországban ugyanannyi ember követi a nemzeti levéltár oldalát, mint Magyarországon, míg a nagyságrendileg azonos lélekszámú Ausztriában a nemzeti levéltár Facebook oldala alig haladja meg BFL követőinek számát.

A hazai levéltári viszonylatban azonban az látszik, hogy van hová fejlődünk. Bár BFL nem csak a fővárosban élők számára érdekes, esetükben, mivel nem országos lefedettséggel működnek, méltányosabbnak látszik a főváros lakosságszámához viszonyítani. A fővárosi levéltár Facebook-elérése lakosságarányosan közel kétszerese az MNL-nek, míg az ÁBTL-é több mint kétszerese. Az adatokat természetesen árnyalják, ha az MNL Facebook elérését a központi oldal, az OL és a megyei levéltárak összesített adataként értelmezzük.

Eleve nehézséget okoz, hogy a levéltárnak kettő ugyanakkora elérésű Facebook oldala van, amelyeken ráadásul tartalmi átfedések is vannak: míg a központi levéltári igyekszik holisztikusan információt szolgáltatni valamennyi tagintézmény – köztük az OL – esetében, addig az OL érthetően csak saját szervezét érintő híreket osztja meg. A jövőben megfontolandó, hogy a központi oldal valódi ernyőoldalként funkcionáljon és csak a ténylegesen országos szintű információkat ossza meg, emellett pedig válogasson a tagintézmények leginkább érdekes tartalmaiból. A látogatottságot a levéltárszakmát érintő, releváns, esetenként akár külföldi tartalmak megosztásával is lehetne növelni, és ezáltal az MNL Facebook-oldala egyfajta tájékoztató pontként szolgálhatna a terület iránt érdeklődők számára. A követői kör organikusan is tovább bővíthető, például a bejegyzésekre reagáló felhasználók követésre történő meghívásával, ugyanakkor érdemes lenne kisebb összegű, célzott követőszerző kampányokat is rendszeresen tesztelni. Korábbi tapasztalatok alapján egy jól teljesítő kampány esetében akár 30–40 forint körüli követőszerzési költség is elérhető, így már havi néhány tízezer forintos keretből érdemben növelhető lehet az oldalak követői bázisa. A kampányok eredményességét ugyanakkor nem pusztán a követőszám növekedése, hanem az elérés, az aktivitás és a levéltári tartalmak iránti tényleges érdeklődés alapján szükséges értékelni.

Instagram

Az MNL Instagram-oldala jelenleg mintegy 2500 követővel rendelkezik, miközben az oldalon több mint 1200 bejegyzés jelent meg. A nemzetközi példák azt mutatják, hogy a levéltári tematika ennél lényegesen szélesebb közönség megszólítására is alkalmas, a jóval kisebb népességű Írország nemzeti levéltárának Instagram-oldala már 2023-ban 8250 követővel rendelkezett. A következő időszakban ezért az MNL közösségimédia-kommunikációjában a tartalmak mennyisége mellett azok platformhoz igazított formájára is nagyobb hangsúlyt szükséges helyezni, különösen a rövid videós, kulisszák mögötti, emberközpontú és történetmesélésre építő tartalmak rendszeres előállításával. Az MNL-nek már most ezek a videóik a leginkább nézettek, az idei évi levéltári családi napról szóló videója mellett.

A levéltár honlapjai

A levéltár gyűjtőoldalát éves szinten több mint 400 ezer felhasználó keresi fel, elsősorban kutatással összefüggő tájékozódás, ezen kívül családtörténet-kutatás és segédletek elérése érdekében. Második helyen közel feleannyi felhasználóval az AdatbázisokOnline szerepel, ugyanakkor az elkötelezett munkamenetek száma csak 25%-kal alacsonyabb, ami jól mutatja, hogy itt már intenzív tevékenység folyik. A harmadik helyen az Elektronikus Levéltári Portál (ELP) áll, egymillió oldalmegettekintéssel, 100 ezres felhasználószámmal, ebben ugyanakkor az oldalon szereplő más levéltár fond- és állagjegyzékét böngésző, illetve iratanyagot kikérni kívánó felhasználók is benne vannak.

Érdekes adalékkal szolgál, ha megnézzük a munkamenet és az oldalmegettekintések arányát. A gyűjtőportál esetében átlagosan egy munkamenetre két oldalmegettekintés esik, ami azt jelenti, hogy viszonylag kevés különálló oldalt tekintenek meg a látogatók. Az AOL esetében 11 oldal jut egy munkamenetre, ami jól jelzi, hogy a felhasználók szeretnek böngészni a levéltári iratok tengerében. Ugyancsak érdemi adat, hogy az ELP esetében átlagosan 4,3 oldalmegettekintés jut egy munkamenetre, egy felhasználóra pedig 2,4 munkamenet, ami arra utal, hogy a felhasználók egy-egy látogatás során több oldalt is bejárnak, és az év során jellemzően vissza is térnek a felületre. Sokatmondó, hogy az ELP-n is leginkább a digitális tartalmat keresik az emberek, az oldalmegettekintések közel egyharmadában, vagy éppen a keresőt használják egy-egy iratanyag fellelése érdekében.

A fenti adatok azonban még így is elmaradnak a Hungaricana Közgyűjteményi Portálétól. Az OSZK által közzétett 2025. évi statisztikák alapján a Hungaricana online használata éves szinten többmillió nagyságrendet ért el. Az MNL saját digitális szolgáltatásai közül ugyanebben az évben a Gyűjtőportál 735 ezer, az AOL 509 ezer, az E-levéltár pedig 241 ezer munkamenetet regisztrált. Az eltérő mérési módszertan miatt az adatok közvetlenül nem összehasonlíthatók, ugyanakkor a Hungaricana forgalma jelzi a közgyűjteményi digitális tartalmakban rejlő jelentős közönségpotenciált. Az is jól látszik, hogy a felhasználók igénye egyértelműen a közvetlen hozzáférés a digitális tartalmakhoz.

Amint az informatikai részben utaltunk rá, a weboldal megújítása számos okból szükséges, így a tartalmak nehéz fellelhetősége, a statikus tartalom elavulása, a félrevezető tartalmak (pl. a „német kényszermunka” szerepeltetése a szolgáltatások között) érdemben járulnak hozzá ahhoz, hogy kevesebbszer keresik fel a levéltár oldalát. A jövőben olyan platform építésére van szükség, amely nem csak letisztult, de a felhasználói igényeket közvetlenül kiszolgáló rendszer. Megfontolandó, hogy a gyűjtőportál ne hírportálként funkcionáljon, hanem a kutatók, érdeklődők segítségét tűzze ki célul, befogadható formátumú tartalmak révén.

Iskolai közösségi szolgálat

Az MNL jelenleg is lehetőséget biztosít a középiskolás diákok számára az iskolai közösségi szolgálat teljesítésére. Az iskolai közösségi szolgálatban rejlő lehetőségeket a következő időszakban azonban tudatosabban szükséges kihasználni. 2025-ben az MNL-ben összesen 45 középiskolás több mint 1000 munkaórát teljesített: a vármegyei tagintézményekben 39 tanuló 939, a központban 6 tanuló 76 órát. A diákok többek között digitalizálási, segédletkészítési, adatbeviteli, állományvédelmi, iratrendezerési és könyvtári feladatokba, valamint közművelődési

programok megvalósításába kapcsolódtak be. A jövőben célként kell kitűzni az együttműködő középiskolák, a részt vevő tanulók és a teljesített közösségi szolgálati órák számának növelését, valamint olyan levéltári feladatcsomagok kialakítását, amelyek a fiatalok számára valódi szakmai élményt és pályaeorientációs lehetőséget is biztosítanak.

Önkéntesség

Az iskolai közösségi szolgálathoz hasonlóan az önkéntesség is alkalmas lehet arra, hogy megismertessük, megszerettessük az emberekkel a levéltári munkát. Az olyan példák, mint a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE), amelynek tagjai a mikrofilm anyakönyvek indexálását végzik társadalmi munkában hosszú évek óta, jól megmutatják az önkéntességben rejlő lehetőségeket, erőt, amennyiben az jól van használva.

Az MNL az elmúlt években sikeresen vont be önkénteseket a levéltári iratanyag feldolgozásába és hozzáférhetővé tételébe. Kiemelkedő példa a 2022. évi csendőrkartonok projekt, amelyben 70 önkéntes – közülük 56 visszatérő résztvevő – másfél hónap alatt 69 208 karton átírását végezte el. Az önkéntesek bevonása azóta is megjelent többek között digitalizálási, átírási és digitális tartalomfejlesztési feladatokban. E tapasztalatokra építve indokolt egy szervezett, országos MNL önkéntes program kialakítása, amely személyes és távolról végezhető digitális feladatokat egyaránt kínál. Az önkéntesség egyszerre gyorsíthatja a levéltári források feldolgozását, ugyanakkor, mivel az iratanyag feldolgozása gyakran speciális szakértelmet (pl. paleográfiai ismereteket, német vagy latin nyelvtudást) igényel, jól megfontolandó, hogy mely iratanyag esetében teremtünk lehetőséget az önkéntességre. Praktikus lehetőséget jelent a magyar nyelvű gépírásos, esetleg 20. századi kézirásos szövegek feldolgozása. A MACSE-vel való együttműködés alkalmával lehetőséget kell teremteni a családtörténeti szempontból meghatározó irategyüttesek feldolgozására, indexelésére. Ezzel szemben érdemes megfontolni, hogy a jövőben önkéntesek számára kisebb arányban kerüljön sor olyan feladat kiosztására, amely nem levéltárszakmai, sokkal inkább fizikai munkák végrehajtásához kapcsolódik. A tapasztalat, visszajelzések szerint az önkéntesek nem ilyen feladatokra vágnak a levéltár megkeresésekor.

Nemzetközi jó gyakorlatot jelent az Egyesült Államok Nemzeti Levéltárának (NARA) „Citizen Archivist” nevű programja, amelynek keretében önkéntesek online kapcsolódhatnak be digitalizált levéltári dokumentumok átírásába és címkézésébe, ezáltal javítva azok kereshetőségét és hozzáférhetőségét. A NARA az önkéntesek számára tematikus feladatokat jelöl ki, jelenleg például az amerikai függetlenségi háborúhoz kapcsolódó iratok, JFK-iratok és bírósági dokumentumok feldolgozásába lehet bekapcsolódni.⁵

Levéltár-pedagógia

A levéltár-pedagógia egyik célja az érdeklődés felkeltése kell, hogy legyen a levéltárban őrzött iratanyag, és annak kutatása irányába, emellett pedig felhívjuk a figyelmet a források kritikai értelmezésére, amely a mai digitális világban különösen aktuális kérdés. Mindez az adott iskolás közösség életkorának, a felnőtt közösség érdeklődésének figyelembevételével,

---

⁵ Citizen Archivist Dashboard (<https://www.archives.gov/citizen-archivist> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

élményszerűen kell, hogy megtörténjen. Fontos szempont, hogy előzetesen felmérjük az érkező közösségek igényeit, melyik korszak, téma, terület az, amelyik jobban foglalkoztatja őket?

Az egyetemista korosztály levéltár-pedagógiai foglalkozásai kapcsán felmerül, hogy az MNL csatlakozzon a KultKredit programhoz, amelynek lényege, hogy az egyetemisták kulturális programokra látogatva kreditet kapnak a szabadon választható kurzuson. Míg a 2025. évben indult programba már számos múzeum, sőt már könyvtár is csatlakozott, levéltár még nem, jóllehet a tematikus levéltárpedagógiai foglalkozások, iratbemutatók alkalmasak lennének a részvételre.⁶

A 21. században már-már alapvető elvárás, hogy az intézmény digitális tartalmak fejlesztésével segítse a közoktatási és felsőoktatási célok elérését, ami jelenleg az Oktatólapok portálon (<https://oktatalogok.mnl.gov.hu/>), valamint a közel tízéves, mára már kissé elavult és szűk tematikával (*konceptiós perek, rendszerváltás, magyarok a Gulag és Gupvi-táborokban*) rendelkező Felsőoktatás Oktatólapon (<https://felsooktatask.mnl.gov.hu/>) keresztül történik. Az Oktatólapok éves szinten 15-18 ezer oldalmegtekintést, 11-12 ezer felhasználót vonzanak, míg a Felsőoktatási Oktatólapok 7-13 ezer oldalmegtekintés és 3-8 ezer felhasználó között ingadozik. Az elkötelezett munkamenetek aránya az összes munkamenetből azonban viszonylag alacsony (32%), ami ugyanakkor kérdéseket vet fel a tényleges hasznosulás szempontjából. Fontosnak tartjuk felmérni a közoktatás igényeit, elsősorban a középiskolai és egyetemi történelemoktatás területén, hogy releváns levéltárpedagógiai programokkal, az érettségire és a vizsgákra való felkészülést segítő segédanyagokkal támogassuk a diákok és tanárok munkáját.

Az MNL levéltárpedagógiai működése elsősorban az általános- és középiskolás korosztályra orientálódik. Fontos azonban, hogy a felnőtt korosztály bevonása is aktívabban megtörténjen – különösen igaz ez a családokra. A levéltár kínál a levéltárosi munkát bemutató foglalkozást, ezt érdemes lehet továbbfejleszteni pályaorientációs foglalkozássá, esetleg azzal párhuzamosan új foglalkozásként elindítani. A kínálatból teljesen hiányzik az idős emberek levéltár-pedagógiai foglalkozása - jóllehet a gyakorlatban van érdeklődés a részükről -, a levéltári andragógia, és fontos lenne az épületlátogatások tematikussá tétele.

Az országos múzeumok, valamint egyes nemzeti, történelmi emlékhelyek, műemlékek és vallásturisztikai, továbbá egyéb kulturális jelentőségű helyszínek látogatásáról szóló 1215/2025. (VI. 19.) Korm. határozat 1. melléklete felsorolja az MNL Országos Levéltárát, mint az általános iskolák, középfokú iskolák és gyógypedagógiai, konduktív pedagógiai nevelési-oktatási intézmények nappali rendszerű iskolai oktatásban részt vevő tanulói és kísérőik számára a kedvezmény igénybevételével látogatható helyszínt, az oktatási intézmény által szervezett és a személyszállítást biztosító társaság felé előzetesen bejelentett csoportos utazás esetén. Míg az országos múzeumok és szakmúzeumok esetében autóbusszal, illetve vonaton ingyenesen látogathatók a tagintézmények is, az MNL esetében a Korm. határozat csak az Országos Levéltárát sorolja fel. Szükség volna a Korm. határozat kiegészítésére a tagintézményekkel, hogy ne csak a vidék és Budapest, hanem a megyéken belül is ingyenes legyen a látogatás a fenti módokon.

---

⁶ KultKredit. (<https://universum.hu/kultkredit/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

Fontos szempont a levéltár-pedagógusok folyamatos szakmai, oktatásmódszertani képzése, és célként fogalmazható meg – költségvetés függvényében – az is, hogy valamennyi megyei levéltár rendelkezzen függetlenített levéltár-pedagógussal. Indokolt megfontolni mentorrendszer bevezetését is, a készségfejlesztés, a szervezési feladatellátás segítése érdekében. Ugyanakkor a levéltár-pedagógia, elismerve annak társadalmi hasznát, nem lehet olyan feladatkör, amely a levéltári alaptevékenység kárára jelenik meg a tagintézmények portfóliójában. Ez a munkakör erősen hagyatkozik a levéltár-pedagógus személyes képességeire, habitusára, kreativitására. „Kényszer hatására”, megfelelő attitűddel nem rendelkező kollégák nem fogják jól és közmegelegedésre végezni ezt a munkát. Így ebben az esetben kifejezetten hagyatkozni kell arra, hogy a megfelelő szakember végezze a feladatot, amennyiben pedig ilyen az adott szervezeti egységben nincs, „tervutasítás” mintájára nem szabad ezt a feladatot elvárni. Sokkal eredményesebb az akár kisebb számban, de megfelelő minőségben, közmegelegedésre megtartott foglalkozásokra építeni a levéltár-pedagógiai munkát, mint a tervszámok egyre feljebb srófolásával erőltetni a programot. Szintén szükséges a technikai feltételek biztosítása: a mai iskolások számára az okoseszközök használata alap, az információátadás interaktív, látványos oktatási tartalmak, érintőképernyős megoldások nélkül nem lehet sikeres.

A levéltár-pedagógiai tevékenység színvonalának emeléséhez szükséges az OL-ban iratőrző osztályok és a közművelődési terület folyamatos együttműködése, egyeztetése, amelyek elsősorban kifejezetten a látogatók, kutatók, az MNL különböző felületeit látogatók számára érdekes iratokat célozza meg. Fontos lenne szorosabb kapcsolatokat kiépíteni az önkormányzatokkal, és ennek keretében a „*Történelem házhoz jön*” sorozat mintájára az MNL történészei és levéltárosai rendszeresen tarthatnának ismeretterjesztő előadásokat helyi közösségek számára.

Nyitott levéltár, nyitott épületek

Az MNL Országos Levéltára

Általános tapasztalat, hogy míg a levéltár Bécsi kapu téri épülete bevonzza a turistákat, amint megtudják, hogy nem múzeumban vannak, vagy éppen meglátják a fegyveres őrt a lépcső tetején, egyből fordulnak is ki az épületből. Mindez azt is jól mutatja, hogy nincs kellően feliratozva az épület bejárata (a felirat a tartóoszlop mögé van elrejtve), amelyből az odaérkező tájékozódhatna: milyen intézmény is működik itt. A valóban nyitott levéltárhoz szükséges lenne megnyitni az épületet is a látogatók előtt, ugyanakkor figyelemmel kell lenni a védett kulturális javak őrzéséhez fűződő érdekek érvényesülésére is. A mindenkor kulturális minisztérium irányítása, illetve felügyelete alá tartozó, védett kulturális javakat őrző intézményeket ugyanis a Nemzeti Kulturális Örökség Védelmi Kft. (NKÖV) őrzi fegyveres őrral, aki a jelenlegi gyakorlat szerint a belépéskor felveszi a látogatók adatait. Mindez nem kötelező, de jogosultak rá a *fegyveres biztonsági őrsegről, a természetvédelmi és a mezei őrszolgálatról szóló 1997. évi CLIX. törvény* 9/B. § (1) bek. c) pontja alapján. A fegyveres őrzésből azonban nem következik, hogy az épület valamennyi területére kizárólag személyazonosítást követően lehessen belépni: gondoljunk csak a szintén az NKÖV által őrzött Magyar Nemzeti Múzeum központi épületére, ahol az előcsarnokban szabadon időzhetnek a látogatók. A BFL-ben szintén elhalad az ember biztonsági szolgálat mellett, akik azonban nem veszik fel a látogatók személyes adatait. Megvizsgálandó a Bécsi kapu téri épület olyan zónákra osztása, amelyben az előcsarnok és az ott kialakítandó közönségforgalmi funkciók szabadon hozzáférhetők, míg a levéltári anyag őrzésére és kezelésére szolgáló terek továbbra is ellenőrzött keretek között működnek. Mindez amiatt is nehéz feladat, hiszen a levéltár mindkét szárnyában őriznek iratanyagot, az NKÖV pedig alacsony költségvetése miatt eleve szűk anyagi mozgástérrel, ha úgy tetszik „takaréklángon” működik, így az örök számának emelése eleve nemigen lehetséges.

Fontos lenne, hogy a már a levéltárba történő első belépéskor angolul is jól beszélő, felkészült kolléga információt adhasson az érkezőknek, az első kapcsolatfelvétel ugyanis döntő lehet a későbbi kutatásra, látogatásra nézve. Az NKÖV állományába tartozó fegyveres őröktől kevésbé várható ez a szerep, és ez nem is feladatuk.

A levéltár Bécsi kapu téri épülete megnyitása kapcsán felmerülhet egy önállóan bejárható látogatói útvonal létrehozása, amelynek egyes állomásain QR-kódokon keresztül, saját okostelefonon érhetők el az épület történetét, építészeti értékeit, szekcióit és különleges tereit bemutató, különböző mélységű digitális tartalmak. A látogatás kiindulópontja a fejlesztendő földszinti fogadótér lenne, a megvalósítás első ütemében pedig az alapvető fogadási feltételek és a látogatói útvonal kialakítása a digitális tartalmak fejlesztésével párhuzamosan történhetne. A digitális útvonal arra is lehetőséget adna, hogy az épület bemutatása ne hagyományos tárlatvezetésként, hanem inkább felfedezésként jelenjen meg. A látogató saját tempójában haladhat, miközben a fizikai tér és az ahhoz kapcsolódó digitális történetmesélés folyamatosan erősíti egymást. A QR-kódok mögött elérhető tartalmak – rövid szövegek, archív fényképek, dokumentumok, animációk, hanganyagok vagy akár rövid videók – különböző mélységű információt kínálhatnak. Tévútnak bizonyultak viszont a korábbi évek megsokszorozódó raktársétái. A raktárak az eredeti iratok őrzőhelyei, egyúttal munkaterületek, a folyamatos látogatottság munkaszervezési, állományvédelmi és biztonsági aggályokat is felvet. A jövőben

törekednünk kell arra, hogy eredeti iratokat csak indokolt esetben emeljünk ki a raktárakból, raktársétát különleges alkalmakkor biztosítsunk (egyetemi hallgatóknak oktatási céllal, nagy rendezvényeken, pl. Múzeumok Éjszakája, március 15.), a látogatói igényeket pedig kiállítási másolatokkal, illetve kis kamarakiállításokkal teljesítsük az erre szolgáló közösségi tereinkben. Elsősorban az állományvédelmi érdekeket kell néznünk, amit semmilyen PR tevékenységnek nem rendelhetünk alá. Különösen károsnak érezzük a korábbi évek azon gyakorlatát, hogy politikai rendezvényekre külsős helyszínekre kellett kivinnünk az iratokat.

Mint ismeretes, a levéltárban az elmúlt években több film forgatására is sor került – pl. a Nürnberg című film – és különösen az OL főépületének díszes terei alkalmasak lehetnek arra, hogy különböző rendezvényeknek, akár esküvői fotózásnak színterei legyenek. Különösen igaz ez a rendezvényteremre és a Tanácsteremre.

A kutatószolgálati részben már utaltunk rá, milyen fontos lenne a közösségi terek kialakítása az OL-ban. Egy megfelelően felszerelt közösségi konyha és étkező nagyban segítené az itt dolgozók mindennapjait, és emberibb, komfortosabb feltételeket biztosítana az intézménybe érkező kutatók számára is. Látnunk kell, hogy az épület felszereltsége messze van az ideálistól: a mosdók felújítása, lehetőség szerint bővítése, az udvar töredezett betonjának kijavítása, a nyílászárók, rolók cseréje, az épület akadálymentesítése mind költséges, de alapvető munkatársi és látogatói/kutatói igény. A Bécsi kapu téri épület udvarán kialakítható lenne egy fedett rész – akár nyárikonyha felszereléssel –, amely jó idő esetén további közösségi programok szervezésére is lehetőséget adna.

Bár frekvenciált elhelyezkedése miatt a fókusz a Bécsi kapu téren van, fontos utalni arra, hogy a többi telephelyen (Lánglilium utca, Daróczi út, Úri utca) még rosszabb állapotok vannak. Infrastruktúráját tekintve a Daróczi utca a leggyengébben felszerelt, itt gyakorlatilag nincs közösségi térként használható helyiség, ahol akár egy levéltárpedagógiai vagy egy gyakornoki oktatás, akár egy csoportlátogatás, kisebb rendezvény megvalósulhatna. Az Úri utcában ugyanez a helyzet. A Lánglilium utcában ugyan vannak nagy, kihasználatlan terek, ezek fenntartása (hűtés-fűtés) azonban költséges, a terek rosszul tagoltak, újrahasznosításuk, közművelődési tevékenységbe való bevonásuk mindenképpen átgondolandó.

Belső szervezési kérdés a rendezvények hatékonyabb koordinálása, az egyes folyamatok (pl. igénybejelentés) megújítása és a tervezhetőség biztosítása. A jelenlegi, nem következetes gyakorlat helyett egy rendszeresített, könnyen kezelhető és átlátható rendezvény-bejelentő felület létrehozásával a programjaink iránt érdeklődők regisztrálását nagyban segíthetnénk.

A nyitás részeként fontos lenne, hogy a levéltár rendszeresen és nem ad hoc vegyen részt olyan összművészeti fesztiválokon, mint a Művészetek Völgye, jelen legyen az évenkénti Ünnepi Könyvhéten, könyvfesztiválokon, és a Múzeumok Majálisán. Ugyanakkor meg kell találni azokat a rendezvényeket, amelyek valóban illenek az MNL profiljához, és ne mindenáron, változó színvonalú és tematikájú eseményeken jelenjen meg, mert ez könnyen kontraproduktívvá válhat, és elerodálhatja az intézmény presztízsét.

Megyei szint

Bár a nemzeti levéltár országos lefedettséggel működik, könnyen belátható, hogy a közművelődési tevékenység nem kötődhet kizárólag a megyei levéltár telephelyeihez, hanem

szükséges a térség különböző településeire eljutni elsősorban ismeretterjesztő előadások révén. Ismeretes, hogy milyen nagy társadalmi igény mutatkozik elsősorban a családfakutatás irányába, amely a kistelepülésen élők számára ugyanannyira fontos, mint a nagyobb települések lakosainak. Általános tapasztalat továbbá, hogy a családtörténet elsősorban az idősebb generációt érdekli, akik esetében alapvető elvárás, hogy helyben szólítsuk meg és segítsük őket a digitális készségeik fejlesztésében, amellyel akár otthonról folytathatnak családtörténeti kutatásokat.

A közművelődési tevékenység során még inkább meghatározó a különböző évfordulókkal kapcsolatos működés, ismeretterjesztő előadások, tematikus beszélgetések szervezése. Ez megyei szinten még inkább hangsúlyos kell, hogy legyen; figyelni kell arra, hogy milyen helyileg, települési szinten jelentős személyiségek évfordulója aktuális, proaktívan készülni kell az évfordulók megülésére. Ezzel biztosítható, hogy az állampolgárok ne csupán lehetőségként tekintsenek a levéltárra, hanem aktív szereplőként lássák, amely az őrizetében lévő iratanyaggal, annak feldolgozásával, a kapcsolódó tudományos eredmények disszeminálásával *értük van*. Különösen érdekes az ottélők számára a településhez kapcsolódó történelmi személyiségekre vonatkozó információ, akiket akár a helyi emlékezet a mai napig őriz (pl. 1956-os személyiségek), vagy a helyi történelmi eseményekre (pl. második világháború) vonatkozó adatok. A helyi vonatkozású történetek komoly identitásformáló erővel is bírnak, ez hosszabb távon pedig hozzájárul a társadalmi kohézió erősödéséhez, a vidék megtartó erejének erősödéséhez, és enyhíti az elvándorlást.

Az egyes települések lakosait érdeklő témák megismerésekor fontos lenne érdemben felmérni az igényeket: kikről, miről szeretnének többet megtudni a helyi lakosok? Milyen témában szeretnének előadást hallgatni? A helyi társadalom bevonása nélkül a közművelődési feladatellátás nem tud sikeres lenni. Ennek formáit a helyi viszonyok figyelembevételével kell kialakítani, néhol a kulturális életet helyben szervező személyiségek megkeresése, másutt egyedi módok alkalmazásával (pl. felhívás kifüggesztése, önkormányzat bevonása stb.). A közművelődési tevékenység során elengedhetetlen, hogy a megyei levéltár jó kapcsolatot ápoljon mind a megyei hatókörű városi könyvtárral, múzeummal, mind a közművelődési intézményekkel, közösségi színterekkel, akikkel közösen felelnek a terület kulturális életének támogatásáért, szervezéséért. Így elkerülhetők a párhuzamosságok és hatásosabb kulturális profil építhető.

A korábbi, „megyei” időkben, a közös fenntartó alá tartozás a levéltárakat, múzeumokat, könyvtárakat sokkal szorosabb kapcsolatban tartotta, ám ezek idővel meglazultak, a közgyűjtemények érthető okokból eltávolodtak egymástól. Vissza kell építeni ezeket a kapcsolatokat szorgalmazva a közös munkát, az együtt gondolkodást és közös rendezvényeket is. Ismerjék meg egymás munkáit, munkatársait, legyenek közös programok, akár nyíltak, a nagyközönségnek szólók, akár zárt, csak a szakmai együttműködést kötetlenebb formában támogatók. Erre „áldozni kell”, a megyei tagintézményeket is szükséges segíteni az infrastruktúrájuk fejlesztésében, biztosítani számukra a közművelődési tevékenységhez szükséges technikai feltételeket, bútor és karbantartási igényeket, olyan látogatói, kutatói és munkatársi komfortérzetet egyaránt növelő kisebb-nagyobb beruházásokat, mint például kávéautomata, kisebb konyhai felszerelések. Jelenleg több telephelyen, különös tekintettel a fióklevéltárakra, a munkatársaink méltatlan körülmények között kénytelenek dolgozni. A saját,

illetve MNL-es arculati logós ajándéktárgyak kínálatának bővítése ugyancsak alapfeltétel, hiszen ezekre a tapasztalatok szerint nagy vásárlói igény van. Kiadványaink mellett ezeket is lehetne reprezentatív céllal ajándékozni, vagy programok, vetélkedők során a résztvevőknek nyereményként adni.

A levéltárnak aktív szerepet kell vállalni a különböző települési, tájegységi, megyei értéktárak munkájának támogatásában is. Az MNL megyei levéltáraiban őrzött iratanyag és a munkatársak helytörténeti szaktudása egyedülálló lehetőséget biztosít a helyi és vármegyei értékek azonosításának, történeti dokumentálásának és értéktárba történő felvételének szakmai támogatására. A *magyar nemzeti értékek és hungarikumok értéktárba való felvételéről és az értéktár bizottságok munkájának szabályozásáról szóló 324/2020. (VII. 1.) Korm. rendelet* szerint a települési és megyei értéktár bizottságok munkájukba bevonhatják az értékek gyűjtésével, megőrzésével és hasznosításával foglalkozó országos és területi szakmai szervezeteket, illetve szakértőket; a tájegységi bizottságok esetében pedig az ilyen szervezetek bevonását a rendelet egyenesen előírja. Az MNL és különösen a megyei levéltárak nagyon jól beleillenek ebbe a körbe. A rendelet szerint szükséges többek között az érték történetének és egyedi jellemzőinek bemutatása, a felvétel indokolása, valamint az értékkel kapcsolatos források felsorolása, ami különösen indokoltá teszi a levéltár bevonását.

Megkerülhetetlen kérdés a közművelődés és közönségkapcsolatok terén a finanszírozás kérdése, joggal várható el a továbbiakban, hogy a Közművelődési és Közönségkapcsolati Főosztály rendelkezzen saját éves kerettel, amelyből a programjait tervezhetően rendezi meg. Ezt az éves terv alapján kell meghatározni, úgy, hogy a szükséges személyi és dologi költségek fedezésére szolgáljon. Lehetőség legyen a szükségszerű fejlesztések (hangosítás, audioguide, rendezvények költsége stb.) beszerzésére is tervezhető módon, ne eseti elbírálás alapján. A rendezvények megszervezése és a célszerű támogatás (catering, műsor stb.) szintén egy tervezett keret alapján történhet meg, akár csak a levéltári shop üzemeltetése, áruval való feltöltése is. Itt meg kell vizsgálni azt a gazdasági konstrukciót, amelynek keretein belül a shop rentábilisan fenntartható.

Fejleszteni szükséges a kiadványok értékesítést is, elsősorban a bizományos értékesítés kiterjesztésével, ebbe bevonva a megyei kiadványok körét is. Meg kell teremteni az online értékesítés körülményeit is, hiszen ma már jogos elvárás, hogy a kiadványainkat egy webshopból is megvásárolhassák az érdeklődők, online fizetési lehetőséggel.

A megyei tagintézmények részére is biztosítani kell egy közművelődési keretet, amellyel biztosan tervezhetnek hosszútávon és rendszeresen. Ebből tudják a saját rendezvényeiket, szakmai napjaikat tervezhetően finanszírozni. Szintén meg kell annak a lehetőségét teremteni, hogy a megyei levéltárak közművelődéshez kapcsolódó infrastruktúrája is a megfelelő szintre fejlődjék. A megfelelő hangosítás, mikrofon, mikroport, a profi kivetítő, a pointer stb. már jogos elvárás egy rendezvény esetében.

Fontos, MNL szintű kérdés a levéltár által szervezett hivatalos és egyéb közösségi rendezvényeken (pl. Múzeumok Éjszakája) az egységes arculat megteremtése a munkatársak öltözetében is, akár olyan kiegészítők használatával, mint például az MNL logós kitűzők. Ez befelé közösségépítő, az összetartozás tudatát erősítő, kifelé pedig az intézményt népszerűsítő hatású. Ennek biztosítása (pl. logós pólók, kitűzők stb.) is megoldandó feladat.

Ugyanakkor alapvető elvárás az is, hogy rendezvények megszervezése és lebonyolítása magas színvonalú legyen. Így a feltételek megteremtése és a finanszírozás biztosítása után a közművelődési tevékenységet belső képzések segítségével is meg kell támogatni. Amint megteremtettük a feltételeket, joggal várjuk el a minőség javulását is. A kollégák részére biztosítani kell a lehetőséget, hogy előadó készségüket, technikai tudásukat fejlesszék, a rendezvényszervezést, amely egy szakma, pedig legalább erős középszinten a szervezeti egységek elsajátítsák.

A cél nem a minél több rendezvény megszervezése, hanem a kevesebb, de minőségi programok tartása. Joggal várják el a levéltár rendezvényeit a fővárosban vagy vidéken felkereső érdeklődők egyaránt, hogy ne csak a szakmai tartalom, hanem a körülmények is megfelelőek legyenek, méltóak az intézmény híréhez.

A közművelődés és közönségkapcsolatok alapvető fontosságúak a levéltárak működésében, a nyitott, befogadó intézmény imázsát nem csak szavakban, hanem tettekben is meg kell valósítani. A közművelődési tevékenység, amennyiben egészséges egyensúlyban tartjuk és nem a szakmai munka rovására megy, nagyon hasznos a levéltárak társadalmasítása során. Azonban itt is alapvető fontosságú, hogy ebben a tevékenységben örömmel résztvevő, felkészült és nyitott munkatársak vegyenek részt, ha erre nincs fogadókészség, megfelelő kolléga, akkor nem szabad mindenáron erőltetni, mert kontraproduktív válik. Vezetői felelősség az, hogy a megfelelő munkatársak bevonásával, az ő felkészítésükkel ezt a területet is jól és hatékonyan működtessék a kollégák.

CSALÁDFAKUTATÁS

Bevezetés

A hazai levéltárakat felkeresők jelentős része a saját családja története iránt érdeklődő kutató, akik az intézményben őrzött maradandó értékű iratokból szeretnének többet megtudni családjuk eredetéről, családtagjaikról. Ismeretes, hogy a családfakutatás, mint emberi tevékenység identitásképző jelleggel bír. Emellett a kulturális örökséghez való hozzáférés sajátos, személyes formája: a kutató saját családja történetén keresztül kerül kapcsolatba egy település, régió vagy ország történetével. A családkutatás éppen ezért nem kizárólag egyéni érdeklődést szolgál: hozzájárulhat a helyi és közösségi kötődések, valamint a nemzeti identitás tudatosabb megéléséhez is. Különös értéke, hogy a magyar társadalom sokszínűségét személyes történeteken keresztül teszi megismerhetővé, ezáltal pedig mások elfogadására is nevel: a kutató saját múltjában találkozhat eltérő földrajzi, társadalmi, nyelvi, vallási vagy kulturális háttérű felmenőkkel anélkül, hogy ez jelenlegi identitását megkérdőjelezné.

Családfakutatás az MNL-ben

Anyakönyvek

A családfakutatók által leginkább használt iratanyag az egyházi és az állami anyakönyvek, amelyek a születés, házasság, haláleset adatait tartalmazzák. A családfa összeállításához nélkülözhetetlen forrást jelentenek, amelyek kutatását az *anyakönyvi eljárásról szóló 2010. évi I. törvény* (a továbbiakban: At.) 93/A. § szabályozza. Az 1895–1980 között keletkezett állami anyakönyvek esetében a kutatási kérelmet a levéltárnál kell leadni, míg az azutáni, jelenleg az anyakönyvvezetőknél őrzött anyakönyvek esetében az anyakönyvvezetőnél. Sajnálatos tapasztalat, hogy az anyakönyvvezetők a kutatói érdeklődést nem tudják kiszolgálni, gyakran irányítják vissza a levéltárba a kutatókat.

A jogszabályhely 2024-ben módosult, amelynek révén ma a halotti anyakönyvek az anyakönyv keletkezését követő harminc év, a születési anyakönyvek a keletkezési évet követő százötven év, a házassági anyakönyvek az anyakönyv keletkezését követő nyolcvanhat év után válnak megismerhetővé. Mindez a korábbi adatközpontú felfogáshoz képest igen pozitív fejlemény, számos területen azonban érdemi jogalkotási, valamint digitalizálási program indítása révén operatív megoldásokra volna szükség.

Tipikus példa az anyakönyvekhez tartozó névmutatók kérdése, amely nagyban segítené a kutatók munkáját, hiszen érdemben rövidítené a kutatási folyamatot. A kutató a névmutatóból gyorsan tájékozódhatna az általa keresett névhez tartozó folyószámról és nem kellene a teljes év bejegyzéseit átnézni. Jelenleg az At. 69. § (3a) szerint a papír alapú anyakönyv és a névmutató nem selejtezhető, őrzéséről a nyilvántartó anyakönyvvezető gondoskodik. Ugyancsak üdvözlendő volna az anyakönyvi alapiratok levéltári elhelyezése is, amely többletinformációt tartalmazhat egy-egy anyakönyvi eseményre nézve, ezáltal segítve a családfakutatókat. A névmutatók esetében akár országos programot lehetne arra építeni, hogy ezeket az MNL digitalizálja és kézírásfelismerés segítségével kutathatóvá teszi, így a segédlet lenne kutatható, amely kevesebb személyes adatot (csak a nevet) tartalmaz, de már ez is meggyorsítaná és megkönnyítené a kutatást, úgy, hogy jóval kisebb adatvédelmi problémát okoz, mint az anyakönyv egészének publikálása.

A levéltárszakmai, állományvédelmi és adatvédelmi szempontból is leginkább sürgető feladat, az 1980 után keletkezett állami anyakönyvek esetében nem készült másodpéldány, így jelenleg az anyakönyvvezetői irattárakban változó körülmények között őrizetnek. Mindez komoly adatvédelmi kockázat, hiszen bár egy személy adata az elektronikus anyakönyvbe (EAK) történő bejegyzéssel tekinthető hitelesnek, ehhez a papíralapú anyakönyvből szükséges kinyerni az információt. Ezen anyakönyvek digitalizálása az állampolgári jogbiztonsághoz szorosan fűződő, sürgető feladat.

Az anyakönyvi kutatások gyakorlati elősegítése terén az elmúlt évek nem hoztak érdemi áttörést. *A családtörténeti kutatások elősegítéséhez és a családtörténeti források széleskörű bemutatásához szükséges intézkedésekről szóló 1989/2020. (XII. 23.) Korm. határozat* felhívta a kultúráért felelős minisztert, hogy a családtörténeti kutatások elősegítése és a térítés ellenében végzett családtörténeti kutatás megvalósítására gondoskodjon a Családtörténeti Kutatóközpont létesítéséről az MNL-ben. Emellett felhívta a minisztert arra, hogy a levéltár útján gondoskodjon az 1895–1980 között keletkezett állami anyakönyvek közlevéltárban őrzött másodpéldányainak digitalizálásáról. A Korm. határozat a 2022. évre egyszeri 443,45 millió, a következő évtől pedig bázisba épülő módon 112,45 millió forint biztosítását írta elő az MNL részére, a gyakorlatban azonban a levéltár nem kapta meg a forrást és a Kormány 2024 őszén hatálytalanította a Korm. határozatot is. Az intézményen belül a Családtörténeti Kutatóközpont névleg létrejött, forrás híján azonban érdemi működést alig tudott kifejtetni. Annak ellenére, hogy az intézmény a forrást nem kapta meg, saját erőből beszerzett robotszkennerek segítségével elkezdődött az anyakönyvek digitalizálása, majd az állami anyakönyvek kézírásfelismeréssel (HTR) feldolgozott oldalai szöveges, kereshető formában is elérhetővé váltak. A feldolgozás 2025. december 3-án Pest megye járásaival indult el. Ezt követően fokozatosan bővült Pest megye további járásaira is.

Amennyiben az anyakönyvi bejegyzések különleges adatnak minősülő információt tartalmaznak (például vallási hovatartozás, halál oka vagy egyéb egészségügyi adat), ezek jogszabályi okokból nem tehetők közzé az adatbázisban. Az alkalmazás fejlesztésének köszönhetően azonban az érintett képek – az adott adatok kitakarásával – továbbra is közzétehetők.

Az anyakönyvek digitalizálása folyamatosan zajlik, már Borsod-Abaúj-Zemplén megye is elkészült, majd az intézmény halad tovább a többi megyével. Párhuzamosan, a folyamatot felgyorsítandó a mikrofilmezett anyakönyvek digitális képe is feldolgozásra került és a fenti módszer segítségével ez is publikálható.

Mint látható az intézmény saját szűkös forrásait felhasználva erőn felül tesz azért, hogy a családfakutatók igényeit kiszolgálja és megteremtse a kutatás lehetőségét az online térben is. Ugyanakkor annak ellenére, hogy ez egy önként vállalt feladat, és az az MNL erre nem kap semmilyen plusz forrást, mégis számtalan kritika és rosszindulatú feltételezés jelenik meg ezzel a tevékenységgel kapcsolatban. Az intézmény maximálisan próbál megfelelni a nem mindig következetes jogszabályi elvárásoknak, kutatói igényeknek és az egyre növekvő elvárásoknak, hangsúlyozzuk úgy, hogy erre a rendkívül szűkös költségvetéséből áldoz. A közösségi térben megfogalmazott alaptalan vádak, amely szerint az MNL szándékosan tart vissza információkat, sőt erre más szolgáltatókat is rávesz, miközben az intézmény alapfeladatain túl, szűkös forrásait

felhasználva szolgáltat ingyen a kutatóknak, rendkívül demoralizáló mind az MNL vezetése, mind a munkatársai számára.

A hasonló szituációkat elkerülendő a jövőben az intézmény kommunikációs stratégiát vált és még egyértelműbben és világosabban tájékoztatja a közvéleményt minden lépéséről, annak okairól és következményeiről, akkor is, ha ezen lépések egyesek számára talán hátrányosnak tűnnek, de nyíltan vállalva azt is, ha az MNL-nek adott esetben saját hibáit, mulasztásait kell kommunikálni. A nyitott, transzparens és mindenki számára hozzáférhető információk a jövőben remélhetőleg segítik elkerülni a további félreértéseket és a különböző prekonceptiókat, és segíti az intézmény és a családkutatók közötti harmonikusabb együttműködést.

Ezen túlmenően alapvetően szükséges az anyakönyvi törvény és a levéltári törvény módosítása annak érdekében, hogy a családfakutatók minél szélesebb körben férjenek hozzá a forrásokhoz, minél egyszerűbben folytathassák a kutatásukat és ne érezzék úgy, hogy a levéltár és a jogszabályi környezet ezen tevékenységükben akadályozza őket.

Egyéb források, szolgáltatásfejlesztés

Az elmúlt évtizedek családfakutatói trendjei azt mutatják, hogy a családfakutató, mint a kutatásban általában kevésbé rutinos ember, nem a levéltári tektonika rejtelseiben akar elmélyedni, hanem személyközpontúan akar keresni. Kifejezetten utalni szeretnénk itt a Norvég Nemzeti Levéltár Digitalarkivet felületére, ahol a családfakutatónak nem kell tisztában lenni a levéltári hierarchiával, hanem a személykereső révén népszámlálásokban, egyházi anyakönyvekben és más, családtörténeti relevanciával bíró forrástípusokban tud keresni.⁷ Ugyancsak említendő az Ausztrál Nemzeti Levéltár „Search for People” platformja,⁸ ahol katonai, migrációs és honosítási forrásokban lehet keresni személyekre. A hazai példákat illetően a kutatószolgálati résznél már utaltunk a <https://matricula.hu/> oldalra, de a családfakutatók előszeretettel használják családfakutatásra a Hungaricana és az ADT oldalakat, amely keresési funkciójában letisztult, ezáltal a kutató nem veszik el a különböző névterekben.

Tovább remek hazai példa a Magyar Családtörténet-Kutató Egyesület anyakönyvi indexálása, amely személynév-keresővel érdemben segítette és segíti a családfakutatókat az őket érdeklő anyakönyvi bejegyzések megtalálásában. A levéltárnak tehát meg kell felelni a családfakutatói igényeknek és ergonomikus módon kell biztosítani a családfakutatói lehetőséget, legyen az akár személyközpontú kereső, vagy teljes szöveges keresést lehetővé tevő adatbázis. Ebben fontos szerep juthat az önkénteseknek – erről a családfakutatásban a közművelődés-közönségkapcsolatokra vonatkozó részben írtunk részletesebben. Fontos, hogy a családfakutatók is megoszthassák a levéltárral a kutatási tapasztalataikat, nehézségeiket, hogy pontos képet kapjunk az aktuális problémáikról, igényeikről. Ennek érdekében az egyéni visszajelzések regisztrálása mellett fontos, hogy szoros kapcsolatot ápoljunk a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társasággal és MACSE-val, a genealógiai, családtörténeti relevanciájú, digitálisan elérhető újabb iratanyagokról, a kutatásban bekövetkező esetleges változásokról rendszeres tájékoztatást adjunk számukra. Fontos, hogy az üzemszerűen folyó digitalizálás alkalmával a családtörténeti relevanciával bíró iratanyagok prioritást élvezzenek,

---

⁷ Digitalarkivet. (<https://www.digitalarkivet.no/en/> - a letöltés ideje: 2026. augusztus)

⁸ Search for People (<https://www.naa.gov.au/explore-collection/search-people> - a letöltés ideje: 2026. augusztus)

sőt, az iratörző osztályok, megyei tagintézmények részéről kifejezetten támogatandó a proaktív hozzáállás e tekintetben is, hogy felhívják a figyelmet a családtörténeti relevanciával bíró iratanyagra.

A családfakutatók segítségével összefüggő tájékoztatási tevékenység nem szétválasztható az iratörző funkciótól. Az egyes iratörző szervezeti egységekben ezért fontos, hogy a családfakutatással kapcsolatos teendők dedikáltan egy-egy kolléga referenciájaként megjelenjenek. Emellett – ahogyan a kutatószolgálati résznél általánosságban is utaltunk rá – a családfakutatókkal való személyes megbeszélés lehetőségét, a kapcsolódó kutatásokban tapasztalattal rendelkező kollégák bevonásával, ebben a relációban is fontosnak tartjuk. A családfakutatók segítségével is nagy segítséget jelentene, hogy a „face to face” konzultációs lehetőség mellett mesterséges intelligenciával támogatott chatalkalmazás is segítse a családfakutatókat az eligazodásban.

A családfakutatók elősegítése, a családtörténeti kutatásokat elősegítő tartalom- és szolgáltatásfejlesztése nem választható el tehát az iratörző szervezeti egységektől, annak megvalósítását nem központilag, hanem holisztikus módon látjuk megvalósíthatónak. Ez alól kivétel a szolgáltatásfejlesztés, digitális tartalomszolgáltatás lehet, míg a tanácsadás, helyi kutatás támogatása, a családfakutatókra vonatkozó tájékoztató anyagok helyben végzendő feladatok.

Nemzetközi családfakutatói kapcsolatok

A szolgáltatásfejlesztés kapcsán érdemes építeni a FamilySearch szervezettel már kialakított szakmai kapcsolatokra is. A 2024-ben folytatott tárgyalásokon konkrét lehetőségként merült fel FamilySearch családtörténeti kutatószarkok kialakítása az MNL megyei levéltárainak kutatótermeiben, amelyek informatikai eszközeit – személyi számítógépeket és okostelevíziókat – a FamilySearch biztosítaná. A kutatószarkokban a látogatók hozzáférhetnének a családtörténeti kutatást segítő digitális szolgáltatásokhoz, használatukat pedig levéltári munkatársak, illetve az MNL-lel együttműködő családtörténeti szervezetek is segíthetnék. Itt is fölmerül azonban annak a kérdése, hogy ezen adatbázisok kutatása során mennyiben sérülnek vagy sérülhetnek az anyakönyvi törvény, a levéltári törvény kutatást korlátozó rendelkezései? Hozzáférést biztosíthat-e az MNL saját kutatótermében olyan adatbázisokhoz, illetve adatokhoz, amelyeket egyébként a korlátozások miatt saját anyagából nem bocsáthat a kutató rendelkezésére? Ez a kérdés a Arolsen Archives (Németország) adatbázisának magyarországi szolgáltatása esetén is feltehető.

Megvizsgálandó, hogy az MNL kézírás-felismerés terén megszerzett tapasztalatai mennyiben hasznosíthatók családfakutatói célokra, érdemes-e a nevek, dátumok, helynevek kézírás-felismeréssel történő kinyerésére koncentrálni, vagy célszerűbb a teljes szöveges keresési funkcióra fektetni nagyobb hangsúlyt.

A családtörténeti szolgáltatások fejlesztése során nemcsak a magyarországi, hanem a külföldi kutatók igényeire is figyelemmel kell lenni. A magyar diaszpóra nagysága és a történelmi Magyarország területéről kiinduló jelentős kivándorlás miatt világszerte sokan kutatják magyarországi vagy magyar vonatkozású családi gyökereiket, akik számára az MNL forrásai kiemelkedő jelentőségűek. Elérésükben fontos szerepet tölthet be a nagy nemzetközi

genealógiai szolgáltatókkal, így például a MyHeritage-dzsel és a FamilySearch-csel való együttműködés. Ennek már vannak előzményei: az MNL az első világháborús veszteséglista adatbázisát átadta a MyHeritage részére, ahol azt publikálták, az MNL pedig használati statisztikákat is kapott. A további együttműködés keretében digitalizálásra alkalmas forrásanyagokról, köztük választói névjegyzékekről és egyházi anyakönyvi másodpéldányokról is történt egyeztetés. Indokolt e kapcsolatokat továbbépíteni, a korábban megkezdett egyeztetések eredményeit áttekinteni, és további, genealógiai szempontból jelentős forrásgyűteseket bevonni az együttműködésbe. A nemzetközi platformokon való megjelenés nem helyettesítheti az MNL saját digitális szolgáltatásainak fejlesztését, ugyanakkor jelentősen növelheti a magyar levéltári források nemzetközi láthatóságát, és olyan külföldi családkutatókat is elvezethet az MNL gyűjteményeihez, akik egyébként nem találkoznának azokkal.

Ehhez pedig fontos a levéltár angol nyelvű tartalmainak fejlesztése, amelyek iránt folyamatosan nő az igény. Az MNL gyűjtőportálra jelenleg bár tartalmaz a családfakutatásra vonatkozó angol nyelvű leírást,⁹ annak tartalma, formátuma egyaránt elavult, a szöveg ráadásul rögtön a már nem működő <http://csaladfa.emlekezet.hu/> oldalra vonatkozó hivatkozással kezdődik, míg a további hivatkozások az ugyancsak nem működő <https://lnyr.eleveltar.hu> oldalra, az ELP helyett. A jövőben a statikus tartalmak frissítése, valamint a 21. századi standardeknek jobban megfelelő tartalmak (pl. videók) létrehozása és szerepeltetése indokolt. Hasonló elavultsággal küzd a német nyelvű oldal. A levéltár honlapja kapcsán egyébként is megfontolandó AI alapú fordítóprogram működtetése, amellyel bővíthető az elérhető nyelvek száma, a magyar nyelvű tájékoztatás automatikus fordításával pedig csökkenthetők a statikus tartalmak frissítéséből fakadó bürokratikus terhek. Erre nemzetközi példák is rendelkezésre állnak, igaz nem levéltári oldalról, az Európai Bizottság eTranslation szolgáltatásához kapcsolódó WEB-T rendszer kifejezetten weboldalak automatikus többnyelvűvé tételére kínál megoldást, és az uniós tagállamok közigazgatási szervei számára is hozzáférhető.¹⁰

Térinformatikai alapú keresés

A családtörténeti kutatások támogatásának fontos iránya lehet továbbá a térinformatikai alapú keresés fejlesztése. Ennek mintájául szolgálhat a BFL által létrehozott Budapest Időgép, amely különböző időmetszetek georeferált történeti térképeit kapcsolja össze az adott helyhez köthető levéltári forrásokkal. Ugyancsak mintául szolgálhat a Térképvándor alkalmazás, amelynek alapját Veszprém város történeti magjának 1850–1950 közötti utca- és házszerkezete képezi. A Térképvándor felületén három időmetszet történeti térképe (1857, 1927, 1947), valamint a jelenkori állapotot tükröző digitális térképek (Google, OpenStreetMap) érhetők el egymásra rétegezve. A térképes felület mögötti adatbázisban a korabeli házjegyzékekből és házösszeírásokból származó információk, a házak és háztulajdonosok legfontosabb adatai kerültek feldolgozásra. A házakhoz, telkekhez kapcsolva válogatott levéltári források digitális másolatai is elérhetők az adatbázisban. Hosszabb távon indokolt lenne ezek mintájára egy országos lefedettségű, térképalapú levéltári szolgáltatás kialakítása. A georeferált történeti – különösen kataszteri – térképekre településenként, illetve lehetőség szerint ingatlan- vagy helyrajzszám-szinten lehetne rákapcsolni az MNL-ben őrzött, földrajzilag azonosítható

⁹ Family Research (https://mnl.gov.hu/angol/mnl/ol/family_research - a letöltés ideje: 2026. augusztus)

¹⁰ Webtools showcase, EC (<https://webtools.europa.eu/showcase/demo?comp=etrans&demo=links&lang=lt&section=demo&> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

forrásokat és digitalizált iratokat. A rendszerben időbeli rétegek segítségével követhetővé válhatnának a közigazgatási és településhatár-változások, a történeti és mai helynevek, valamint az egyes területekhez kapcsolódó források. Családtörténeti szempontból különösen értékes lenne, ha a kutató egy településre vagy konkrét helyre kattintva áttekinthetné, hogy az adott területre és időszakra vonatkozóan milyen anyakönyvek, összeírások, telekkönyvek, választói névjegyzékek, adó- és urbéri összeírások, hagyatéki, katonai vagy más személyi adatokat tartalmazó iratanyagok állnak rendelkezésre, és azok mely levéltári intézményben, milyen jelzet alatt kutathatók, illetve melyek érhetők el digitálisan.

A fejlesztés első lépcsőjében már önmagában jelentős előrelépést jelentene a levéltári lelőhelyadatok földrajzi és időbeli összekapcsolása, majd erre épülhetne rá fokozatosan a georeferált digitalizált tartalom. Egy ilyen „*Magyarország Időgép*” vagy „*Magyarországi Térképvándor*” országos levéltári forrástérkép a levéltári struktúrát nem ismerő kutató számára is intuitív belépési pontot teremtené, és a személy szerinti keresés mellett a családtörténeti kutatás másik alapvető kiindulópontját, a helyet állítaná a szolgáltatás középpontjába. A kapcsolódó feladatokat a megyei levéltárak aktív szerepvállalása mellett lehet megvalósítani, központi feladatnak a koordináció és a szolgáltatás mögötti informatikai háttér megteremtése tekinthető. Emellett a megyei levéltárak kollégái ismerik legjobban a helyi iratanyagot, és lokális elkötelezettségük is nagyban segítheti a munkát. Valamennyi megyei levéltár a saját megyéje településeiért felelne.

A családfakutatók támogatása, adatokkal való kiszolgálása, digitális forrásgyűjtemények, adatbázisok építése ma már jogos elvárás, ugyanakkor miként ezt már jeleztük is, azzal is tisztában kell lenni, hogy az MNL ezirányú tevékenysége a központi költségvetés által nem támogatott, így csak az igen szűkös saját költségvetéséből fordít erre a kutatás-fejlesztésre jelentős összegeket. Amíg a költségvetésben ez a tevékenység, illetve infrastrukturális háttérbázisának támogatása nem jelenik meg, addig az intézményi vezetés jó szándékának és a kollégák elhivatottságának köszönhetően tudja a levéltár ezt a tevékenységét tovább folytatni. Ez azonban mindig esetleges és nem tervezhető, így nem is prognosztizálható annak eredménye. Mindenképpen szükséges lenne a jövőben célzottan támogatni a levéltár ezirányú tevékenységét úgy, hogy egy világos, mindenki számára hozzáférhető munkaterv alapján folyjon a munka, amely a családfakutatók számára is kiszámíthatóvá és tervezhetővé teszi a levéltár által publikálni szándékozott dokumentumok és adatbázisok megjelenését.

TUDOMÁNYOS TEVÉKENYSÉG

Keretek

A köziratokról, közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény 13. § g) pontja szerint a közlevéltár feladatkörében levéltár- és történettudományi kutatásokat végez a levéltári munka fejlesztése és a levéltári anyag felhasználásának elősegítése céljából, s közzéteszi a kutatás eredményeit, illetve a tudományos munkamegosztás keretében részt vállal az általa őrzött iratanyag publikálásában.

Gyakorlati szinten elmondható, hogy a tudományos tevékenység oroszlánrésze a tudományos szakfeladatot ellátó kollégák révén történik, akik kutatónappal rendelkeznek. A *kulturális intézményben foglalkoztatottak munkaköreiről és foglalkoztatási követelményeiről, az intézményvezetői pályázat lefolytatásának rendjéről, valamint egyes kulturális tárgyú rendeletek módosításáról* szóló 39/2020. (X. 30.) EMMI rendelet 11. § szerint a tudományos szakfeladatot ellátó foglalkoztatott a számára biztosított kutatónapok felhasználásáról egyéni tudományos munkabeszámoló keretében évente beszámolni köteles. Amennyiben a munkabeszámoló alapján nem igazolható a kutatónapok munkaterv szerinti felhasználása vagy azok eredményessége, a következő évben a tudományos szakfeladatot ellátó foglalkoztatott nem jogosult kutatónap igénybevételére. A kutatónap biztosításának, valamint a munkaterv és a munkabeszámoló benyújtásának és elfogadásának rendjét a munkáltatói jogkör gyakorlója saját hatáskörben állapítja meg.

A levéltár kutatónapi szabályzata 2021-ben született. Eszerint az MNL elismeri, hogy a levéltárosi munka mindennapi végzését jelentősen segíti az egyéni érdeklődésből fakadó tudományos kutatómunka végzése, így annak támogatása intézményi érdek. A kutatónap igénybevételére minden évben szeptember 30-ig van mód pályázatot beadni. A szabályzat véleményezési jogot ad a közvetlen vezető számára, amely azonban követelmény a beadáshoz, a nem megfelelő színvonal, a jelölt tudományos munkára való alkalmatlansága esetében van lehetősége saját hatáskörben elutasítani a kérelmet. Ugyanígy, a beszámolók esetében is véleményezési jogot gyakorol, majd a Tudományos Igazgatóság október 31. napjáig véleményezi a megkapott anyagokat, majd döntésre előkészíti azokat az OL igazgató számára, aki november 15-ig dönt a kutatónapok odaítéléséről. Az egy évben egy fő által igénybe vehető kutatónapok maximális száma 46, vezetők esetében 23.

Tudományos munka számokban

A nemzeti levéltár 2017–2025 közötti éves munkabeszámolóiból az alábbi táblázat állítható elő a tudományos tevékenységről.

Év	Tudományos munkát végzők összesen	OL	Megyei tagintézmények	Tudományos fokozattal rendelkezők	PhD-képzésben részt vevők	Adott évben fokozatot szerzett	Kutatónapot igénybe vevők	Engedélyezett kutatónap	Felhasznált kutatónap	Rögzített MTMT-publikáció
2017	228	77	151	59	22	4	143	5 326	3 751	-
2018	225	66	159	58	26	3	143	5 798	4 143	-
2019	225	66	159	61	-	4	152	5 310	-	-
2020	238	84	154	64	-	5	159	6 150	-	-
2021	222	82	140	62	-	5	140	5 560	-	-
2022	229	78	151	70	32	7	119	5 127	3 801	497

Év	Tudományos munkát végzők összesen	OL	Megyei tagintézmények	Tudományos fokozattal rendelkezők	PhD-képzésben részt vevők	Adott évben fokozatot szerzett	Kutatónapot igénybe vevők	Engedélyezett kutatónap	Felhasznált kutatónap	Rögzített MTMT-publikáció
2023	238	89	149	75	29	5	141	4 903	3 683	741
2024	234	80	153	78	43	8	147	4 862	3 493	606
2025	229	73	156	76	-	4	153	5 127	3 217	461

Az adatok áttekintését követően megállapítható, hogy a tudományos feladat ellátása közel tíz éve stabil, szignifikáns csökkenési tendencia nem azonosítható, legfeljebb az engedélyezett kutatónapok számának – és ezzel összefüggésben a felhasznált kutatónapok számának – csökkenése említhető. Kiemelendő azonban a tudományos fokozattal rendelkezők arányának növekedése (+28%) és a tény, hogy a kutatónapot igénybe vevők száma visszatért a COVID előtti mértékhez.

A levéltári statisztika csak 2024-től kezdve rögzíti részleteiben a tudományos tevékenységre vonatkozó adatokat, korábban a közművelődési tevékenységgel együtt szerepelt. Hosszú idősoros vizsgálatra így csak egyes adattípusok (kiadványok száma, előadások száma stb.) esetén van mód, ez ugyanakkor csak mennyiségi és nem minőségi adatokat jelent – később ezekről lesz még szó. Két év óta a statisztika rögzíti a tudományos szakfeladatot ellátók számát, MTMT szerinti összesített Hirsch-indexüket, a kiadott kutatónapok számát és egyéb adatokat is, amely jobb betekintést enged a tudományos feladatellátásba, lehetővé téve annak szélesebb körű értékelését.

Ennek is vannak azonban korlátai, így például az, hogy míg a statisztika a tudományos szakfeladatot ellátók számát rögzíti, addig mind az MNL, mind a BFL a tudományos munkakörben foglalkoztatottak számát veszi alapul a tudományos tevékenység értékelésekor. A BFL például 82 fő tudományos szakfeladatot ellátó munkatársat jelentett a 2024. évi statisztikában, miközben évi munkabeszámolója 74 fő tudományos munkakörben foglalkoztatottról számol be, akik közül 45 fő nyújtott be egyéni tudományos tervet. További módszertani bizonytalanságot jelent, hogy a BFL az összesített Hirsch-indexre vonatkozó statisztikai mezőben 4-es értéket közölt, amely feltehetően az egy főre jutó átlagot jelöli. Az ugyanakkor nem kétséges, hogy a BFL büszkélkedhet a legmagasabb aránnyal a felsőfokú végzettséggel rendelkező, szakmai körben foglalkoztatott kollégák körében a tudományos szakfeladatot ellátók tekintetében. A legfrissebb, nyilvánosan elérhető statisztikából az alábbi kép rajzolódik ki:

Levéltár	Tudományos szakfeladatot ellátók száma	Felsőfokú végzettséggel rendelkező, szakmai munkakörben foglalkoztatottak száma	- ebből tudományos szakfeladatot ellátók aránya	Összesített Hirsch-index	Átlagos Hirsch-index/fő	Kiadott kutatónapok száma	Tudományos szakfeladatot ellátók számára kiadott napok átlagos száma
MNL	206	346	59%	261	1,267	3318	16
BFL	82	86	95% [86%?]	~328 ¹¹	4	1394	17
ÁBTL	19	67	28%	106	5,57	0	0
HIM HL	9	12	75%	18	2	44	4,8
Vallási közösségi levéltárak	38	104,5	36%	79	2,07	823	21,65
Felsőoktatási levéltárak	24	43	55%	21	0,875	236	9,8

¹¹ A statisztikában a BFL átlagot adott meg, a tudományos szakfeladatot ellátók MTMT szerinti tudományos összesített Hirsch-indexe a tárgyév december 31-én 82 tudományos szakfeladatot ellátó embernél csupán 4.

Bár a 39/2020. EMMI rendelet szerint egyes levéltári szakmai munkakörökben dolgozók tudományos szakfeladatot nem láthatnak el, ezáltal kutatónapra sem jogosultak, a gyakorlatban azonban az intézményben a nem szakmai munkakörök betöltőinek egy része részt vesz az MNL tudományos feladataiban, így részükre indokolt lenne kutatónap biztosítása. Megfontolásra javasoljuk tehát a miniszteri rendelet kiegészítését, hogy különösen méltánylandó, indokolt esetben az intézmény vezetője engedélyezhesse a nem szakmai munkakörben (különösen: segédlevéltáros, levéltáros asszisztens, levéltári kezelő, levéltári közművelődési szakember vagy kulturális menedzser munkakörben) dolgozó kolléga kutatónapját.

A 2024-ben az adatgyűjtésbe bevont új adattípusokból az első táblázathoz képest árnyaltabb kép mutatkozik az MNL tudományos feladatellátását illetően. Az adatok arra utalnak, hogy szükséges a felsőfokú végzettséggel rendelkező, szakmai munkakörben foglalkoztatottak körében a tudományos szakfeladatot ellátók arányának növelése, a kollégák ösztönzése a tudományos feladatellátásra.

Általánosságban elmondható, hogy az MNL intézményként publikációs volumenben rendkívül erős, éves szinten 4-500 MTMT-közleményről van szó, ami több mint ötszöröse a BFL-ének – ez a létszámadatok figyelembe vételével kb. azonos közlemény/fő arányt jelent – és majdnem kilencszerese az ÁBTL-ének, nagyságrendileg a BTK TTI-vel azonos. Ugyanakkor az idézettség ehhez képest mérsékeltebb, különösen az utóbbihoz viszonyítva. A közlemények száma éves szinten egészen heterogén képet mutat a megyei levéltárak körében: van, ahol minden évben 15–25 új közlemény születik, míg másutt tartósan 10 alatt marad a szám. Mindez természetesen függ az adott levéltár létszámadataitól is, és az alacsony bérezés sem motiválja a kollégákat a tudományos tevékenységre.

Az összesített Hirsch-indexeket áttekintve is elmondható, hogy a kollégák idézettségi és láthatósági eredménye viszonylag alacsony egy főre vetítve. Feladatunk tehát láthatóbbá tenni az elkészült szakmai publikációkat, segíteni a tudományos diskurzust. Ennek részeként fontosnak tartjuk a „*Doktori disszertációk a Magyar Nemzeti Levéltárból*” sorozat folytatását, valamint a kollégák segítségét tanulmányok folytatása terén. Az MNL tagintézményeinek a legfrissebb kulturális statisztikából (2024) származó adatait felvázolva lehetőség van meghatározni a megyei levéltárak és az Országos Levéltár tudományos teljesítményét.

Név	Tudományos szakfeladatot ellátók száma tárgyév december 31-én	Tudományos szakfeladatot ellátók MTMT szerinti összesített Hirsch-indexe tárgyév december 31-én	Szakfeladatot ellátók átlagos Hirsch indexe	Tárgyévben kiadott kutatónapok összesített száma	Egy fő által kivett kutatónapok átlagos száma
MNL Baranya Vármegyei Levéltára	11	29	2,64	165	15,0
MNL Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Levéltára	13	14	1,08	116	8,9
MNL Békés Vármegyei Levéltára	8	7	0,88	169	21,1
MNL Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára Szeged	5	7	1,40	124	24,8
MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Győri Levéltára	5	10	2,00	18	3,6
MNL Győr-Moson-Sopron Vármegye Soproni Levéltára	6	16	2,67	184	30,7
MNL Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára	12	9	0,75	235	19,6
MNL Jász-Nagykun-Szolnok Vármegyei Levéltára	6	9	1,50	72	12,0
MNL Országos Levéltára	53	120	2,26	1013	19,1

Név	Tudományos szakfeladatot ellátók száma tárgyév december 31-én	Tudományos szakfeladatot ellátók MTMT szerinti összesített Hirsch- indexe tárgyév december 31-én	Szakfeladatot ellátók átlagos Hirsch indexe	Tárgyévben kiadott kutatónapok összesített száma	Egy fő által kivett kutatónapok átlagos száma
MNL Somogy Vármegyei Levéltára	6	6	1,00	122	20,3
MNL Szabolcs-Szatmár-Bereg Vármegyei Levéltára	6	9	1,50	115	19,2
MNL Vas Vármegyei Levéltára	8	6	0,75	182	22,8
MNL Zala Vármegyei Levéltára	7	6	0,86	195	27,9
MNL Nógrád Vármegyei Levéltára	4	2	0,50	72	18,0
MNL Heves Vármegyei Levéltára	7	3	0,43	230	32,9
MNL Veszprém Vármegyei Levéltára	10	3	0,30	83	8,3
MNL Komárom-Esztergom Vármegyei Levéltára	9	2	0,22	89	9,9
MNL Pest Vármegyei Levéltára	5	1	0,20	27	5,4
MNL Fejér Vármegyei Levéltára	7	1	0,14	3	0,4
MNL Bács-Kiskun Vármegyei Levéltára	11	1	0,09	104	9,5
MNL Tolna Vármegyei Levéltára	7	0	0,00	0	0,0

A fenti adatokból jól látszik, hogy a GYMSVSL és BaML kollégák büszkélkedhetnek a legnagyobb egy főre jutó Hirsch-indexszel, majd az Országos Levéltár és a GYMSVGYL. Feltűnő azonban, hogy vannak levéltárak, ahol nem, vagy elenyésző mértékben élnek a kollégák a kutatónap lehetőségével. A Hirsch-index persze nem azonos a tudományos teljesítménnyel, és a levéltáros szakmában különösen torzíthat a forráskiadvány, repertórium, adatbázis, levéltári segédlet, kiállítás szakmailag jelentős lehet anélkül, hogy sok MTMT-ben mérhető hivatkozást termelne. Rögzítendő azonban, hogy a levéltárak közel felében az összes kivehető kutatónap negyed részét sem veszik ki. Intézményi szinten elmondható, hogy a levéltár dolgozói átlagosan a rendelkezésre álló kutatónapok egyharmad részét veszik ki évente. Ez az adat önmagában is mindent elárul kollégáink leterheltségéről, akik hivatali teendőik mellett kutatómunkát nagyjából szabadidejükben, pihenésük rovására tudnak végezni. Ha a tudományos eredményeiket ezen ismeretek birtokában vizsgáljuk, jól látható, hogy az intézményvezetés által elvárt történeti kutatást a dolgozók gyakran nem a munkakörnyezetük támogatásával, hanem annak ellenére valósították meg. Ezen a jövőben mindenképpen változtatni kell, magasan kvalifikált, tudományos tevékenységet is végző dolgozóinkat sokkal jobban meg kell becsülnünk.

Az MNL minden évben közreadja publikációs jegyzékét, amelyben a munkatársak által produkált tudományos, illetve ismeretterjesztő tételeket rögzíti. Ezek számának alakulását 2017 és 2025 között az alábbi táblázat szemlélteti. Az összesítésben tételnek számít a cikk, vagy tanulmány, könyv, disszertáció írása, előadások, adatbáziskészítés, kiállítás.

Év	Résztvevő munkatárs	Tételek száma	Tétel/fő
2017	167	970	5,81
2020	201	850	4,23
2021	186	1052	5,66
2022	170	1039	6,11
2023	204	1266	6,21
2024	244	2062	8,45

Év	Résztvevő munkatárs	Tételek száma	Tétel/fő
2025	216	1373	6,36

A fenti táblázat azt mutatja, hogy 2017 óta a kollégák teljesítménye érdemben javult a tételeket illetően, amelyekben belül a cikkek és előadások teszik ki a legnagyobb részt, arányuk külön-külön 50-40%, olykor 60-30% körül mozog. A fenti adatokat ugyanakkor nem lehet tisztán tudományos munkaként értelmezni, hiszen az előadások és cikkek egy jó része ismeretterjesztő célú. A legkedveltebb időszak az 1849–1945 közötti, és leginkább a magyar történelem, míg az egyetemes történeti, illetve nemzetközi perspektíva igen gyenge – a tételeknek csak közel 4%-a kapcsolódik hozzá. Mindez amiatt is aggályos, mert nehezíti a levéltár nemzetközi beágyazását, pozicionálását a történettudományi oldalon. Ugyancsak fejlesztendő területnek mondható a történeti segédtudományokkal összefüggő kutatás és a forráskiadás, valamint általánosságban ösztönzendő a levéltárelméleti kérdések felvetése elsősorban a Levéltári Szemle, illetve a Levéltári Közlemények hasábjain.

Kiemelendő, hogy a tudományos tevékenység nem mondható vízfejűnek, hiszen a tételek több mint 80%-a megyékben születik. A 2020–2025 közötti publikációs és idézettségi adatok áttekintése során megállapítható, hogy a publikációk számában BAZVL vezet (249), ezután ZVL (172) és harmadik helyen CSCSVL (128), akik a legerősebb idézettséggel is rendelkeznek (106) a vizsgált időszakban publikált szövegek kapcsán. Mindkét mutatóban erős HBVL (130 közlemény 5 év alatt, 42 idézés). Érdekes, hogy nem szükségszerűen van kapcsolat a kiadott kutatónapok száma és a megjelent közlemények száma között, az azonban nyilvánvaló, hogy a kutatónap érdemben segíti az új kutatási eredmények megalkotását, a szövegírást, a forrásfeltárást, alap kutatások végzését.

Fejlesztési irányok

A jövőben szükséges, hogy a kutatónapok engedélyezéséről ne a főigazgató, hanem a tagintézmények vezetői rendelkezzenek döntéssel. Életszerűtlen ugyanis, hogy központilag ítéltessen meg egy-egy beszámoló, illetve kutatónapra vonatkozó pályázat. A főigazgató döntési jogkörét csak abban az esetben kell előírni, amennyiben vitás eset rendezése szükséges. Mindez a levéltár működésének racionalizálása, dezintegráció szempontjából is fontos. Ugyancsak fontos, hogy a tudományos munkát a jövőben ne csupán az önálló kutatások folytatására értsük, hanem az intézmény tudományos munkájának segítségét, az MNL tudományos projektjeiben való részvételt is ide számítsuk. A Tudományos (Fő)osztály fő feladatainak az MNL középtávú tudományos tervének és tudományos stratégiájának a megalkotását, az intézményi szintű tudományos adatok összegyűjtését és szolgáltatását, a tudományos kataszter és publikációs lista évenkénti összeállítását és közzétételét, az intézményi tudományos konferenciák és kiadványokkal kapcsolatos koordinációs és tudományos feladatellátást, valamint az MNL és a tudományos intézmények közti kapcsolattartást, a tudományos projektek segítségét, koordinációját tekintjük.

A munkatársak tudományos tevékenységének támogatását kell, hogy szolgálják az intézmény kiadásában megjelenő nyomtatványok is, amelyek online elérése érdemben járulna hozzá a szinergiák megerősödéséhez. Az MNL kiadványainak digitális, pdf formátumú változatához

történő munkatársi hozzáférés megteremtése szükséges, kizárólag belső hálózaton, amit a munkatársi gépekről, illetve kutatók az olvasótermekben kihelyezett gépekről érhetnek majd el. Egy-egy kiadvány online, tehát nem csak a belső hálózaton történő elérést biztosító hozzáférhetősége pedig a kiadvány kereskedelmi kifutását követően lenne megoldható. Ezzel nem csak az intézmény és a szűk kutatói réteg, hanem a tágabb társadalom is értesülhet a levéltár legújabb kiadványairól. A levéltáros kollégák szakmai és tudományos megújulását egyaránt segítené, ha belső pályázattal meghatározott időközönként, például hétévente lehetősége lenne egy hosszabb (negyed vagy fél éves) alkotói szabadságra menni, amikor megvalósíthatná tudományos célkitűzéseit, kutathatna, vagy továbbképezhetné magát.

Az MNL az intézményi tudományos tevékenység hatékonyabb összehangolása és hasznosítása érdekében 2016-ban tudományos kataszter létrehozásáról döntött. A kataszter az MNL munkatársainak tudományos tevékenységét és kutatási területeit tartja nyilván. Hosszú távú cél volt az intézményen belüli kutatói tapasztalatcsere rendszeresítése, kutatási témák szerint szerveződő kutatócsoportok, illetve interaktív tudásmegosztó fórumok létrehozása. Ezeknek azonban csak egy része valósul(t) meg. Az intézményen belüli kutatói tapasztalatcsere esetleges, és a kataszter sem frissült öt éve. Az adatbázis formáját tekintve sem mondható ergonomikusnak sem, hiszen egy xlsx fájlról beszélünk. A jövőben indokoltnak látszik a kutatói témák – kutatói adatlap kitöltésekor történő – tárgyszavazásával összehangolni a kollégák által vizsgált témákat és évköröket az adatok érdemi hasznosítása érdekében. Hasonló módosításra volna szükség a Publikációs jegyzékek esetében, ahol a hosszú adatsorok mellett indokolt volna az adatvizualizáció, trendelemzés és a beavatkozási pontok évenkénti meghatározása.

Tudományos projektek és kutatócsoportok a levéltárban

A kutatócsoportok terén kiemelkedő eredményekről lehet beszámolni. Itt elmondható, hogy 2021-ben az intézmény befogadta az Eötvös Loránd Kutatási Hálózat–Magyar Nemzeti Levéltár–Szegedi Tudományegyetem (ELKH-MNL-SZTE) Magyar Medievisztikai Kutatócsoportot, amelynek működéséhez szükséges költségeket az ELKH utódja, a HUN-REN biztosítja 2022. július 1. – 2027. június 30. közötti időszakban. Munkájuk elsősorban az Anjou-kori Oklevéltár és a Zsigmondkori Oklevéltár köteteinek összeállítására koncentrálódik. Az itt végzett forrásfeltárás a magyar középkorász szakma jelenlegi legfontosabb alapkutatása, amely egyúttal jól példázza a különböző intézmények közötti prosperáló, eredményes együttműködést. A nemzeti levéltár emellett más projektekben is részes, amelyek közül külön említendők az NKFIH pályázatai alapján megvalósuló projektek. Ezek a „Négyzetkataszter”: *A magyarországi kataszteri felmérés térkép- és iratanyagának katasztere*, 1850–1918, II. Új irányok (2024–2027) projekt (K 147251), *A magyarországi rendiség politikai kultúrája* (1526–1848) II. (2022–2028) (K 143017), *A magyarországi hódoltság és hódoltsági peremvidék kataszteri iratainak (tapu-defter) feldolgozása* III. (2025–2028) című projekt (K 132475). A projektek végrehajtásának garanciáját adja az MNL részéről résztvevő kollégák hozzáértése. Mindhárom projekt nemzetközi szinten is elismert tudományos eredményeket tud felmutatni, a benne dolgozó kollégák által elvégzett forrásfeltárás és alapkutatás az adott szakterületeken hiánypótló. Az intézmény vezetésének feladata, hogy a projekteket lehetőségeihez mérten támogassa, eredményeit minél szélesebb körben közzétegye. Ezek a tudományos vállalkozások

nagy mértékben hozzájárulnak az MNL és a benne dolgozó, magasan képzett történész-levéltárosok szakmai rangjához, elismertségéhez.

A jövőben elsődleges célunk, hogy a projekteknél ne a mennyiséget, hanem a minőséget tekintsük elsődleges szempontnak. Kizárólag olyan projekteket szeretnénk az intézményben, amelyek segítik a nálunk őrzött iratanyag feldolgozását és eredményei jól hasznosulnak a kutatóink és a szélesebb társadalom számára is. Központilag meghatározott projektek helyett inkább az alulról jövő kezdeményezéseknek szeretnénk teret engedni, mert hiszünk abban, hogy az iratanyag mellett dolgozó kollégáknak van igazán jó rálátása egy-egy célzott feldolgozásra és az azt támogató együttműködésekre, optimális munkaszervezésre. A vezetés dolga, hogy egységes szempont- és feltételrendszert kialakítva a tudományos tevékenységükben segítse és bátorítsa a kollégákat, felkarolja a kezdeményezéseket. Ugyancsak fontosnak tartjuk, hogy minden projekthez készüljön egy projektterv, ami tartalmazza a célokat, rögzíti a feladatokat, felelősségi köröket, a finanszírozás forrását és a költségeket, valamint egy ütemtervet. Megengedhetetlen, hogy az MNL a továbbiakban előzetes tervek, szakmai egyeztetések és döntéselőkészítő anyagok nélkül vágjon bele projektekbe. A nyugodt munkakörülmények és flott szervezés biztosítása nélkül nem elvárható a színvonalas szakmai munka.

A tudományos munkában fejlemény, hogy 2025 decemberében mutattuk be az MNL és a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár együttműködésében létrehozott „*Magyarország katonai birtokbavétele 1944–1945*” című adatbázist. A felület településszinten teszi hozzáférhetővé a második világháború magyarországi harcaira, a katonai és polgári áldozatokra, a részt vevő alakulatokra és a háborús károokra vonatkozó adatokat. A 3155 települést és mintegy 118 ezer családot érintő adatállomány egyszerre szolgálja a tudományos kutatást, a helytörténetet és a családtörténeti érdeklődést, egyúttal jó példája a levéltári adatok korszerű digitális és vizuális hasznosításának. A következő időszakban biztosítani kell az adatbázis folyamatos szakmai és technikai gondozását, az adatok ellenőrzését, javítását és a forrásfeltárással párhuzamosan történő bővítését.

Az MNL munkatársainak aktív részvételét továbbra is biztosítani és ösztönözni szükséges a más intézmények által vezetett, levéltári forrásokra épülő tudományos projekteken. Ennek keretében folytatni kell többek között Bél Mátyás: *Notitia Hungariae novae* kritikai kiadása munkálataiban, a HUN-REN BTK Nemzeti Emlékezet Bizottsága Vidéktörténeti Kutatócsoportjának tevékenységében, valamint a HUN-REN TK Kisebbségkutató Intézet „*A szomszéd országokból érkezett magyar menekültek integrációja Magyarországon, 1938–1948*” című projektjében való közreműködést. A jövőben törekedni kell az ilyen intézményközi kutatási együttműködések bővítésére, különösen azokban a programokban, amelyek az MNL egyedülálló forrásbázisára és munkatársainak tudományos kompetenciáira építenek.

Az MNL gyűjteményének jobb elérhetőségét, társadalmi hasznosulását nagyban segíti az online térben való egyre hangsúlyosabb megjelenés és a minőségi tartalomszolgáltatás. A forrásfeldolgozás Nyugat-Európában mára már bevett módszere a digitális forráskiadás. Németországban 2008-ban indult el a máig is példamutató vállalkozás, a Seminar für Mittlere und Neuere Kirchengeschichte der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster munkatársainak projektje: Eugenio Pacelli nunciusi jelentéseinek és iratainak (1917–1929) online forrásközlése (<http://www.pacelli-edition.de/index.html>), amelyet azóta több másik követett. Egy-egy ilyen projekt számos együttműködési lehetőséget kínál levéltárosok,

történészek, irodalomtörténészek, egyetemi munkatársak és mások között. Magyarországon hasonlóan az Irodalomtudományi Intézet és a Petőfi Irodalmi Múzeum együttműködése keretében található példa (<http://digiphil.hu/>).

A feldolgozható források között lehetnek naplók, visszaemlékezések (Ego-dokumentumok), országgyűlési iratok és naplók, levelezések, kéziratok, hivatali iratok, jelentések (fogalmazványok-tisztázatok, mellékletek stb.) és bármilyen más szöveges forrás. A papíralapú kiadással szemben előny, hogy a digitális forrásközlés igény szerint bővíthető, az egyes részek azonnal publikálhatók, és keresőprogramokkal könnyen megtalálhatók. A forráskiadás tetszés szerint összekapcsolható online elérhető lexikonokkal vagy más, releváns tartalmat kínáló adatbázisokkal, így komplex és felhasználóbarát tudástárat kínál. Vizuálisan többféleképpen is rendezhetők a források (pl. proveniencia, időrend, témakörök), amelyre nyomtatott kiadványok esetében nincs mód. Mindez olyan források és témák kutatására is ráirányíthatja a figyelmet, amelyek korábban kevésbé voltak ismertek vagy népszerűek.

Az intézménynek szükséges figyelemmel lenni a tematikus évfordulókra, valamint az emlékévekre is, amelyekhez saját eszközeinkkel csatlakozni szükséges – ebben kezdeményező szerepet is lehet vállalni, javaslatot tenni az államigazgatás különböző szereplői részére. Így például jövőre 250 éves a Ratio Educationis, Mária Terézia tanügyi rendelete, vagy éppen 100 éves a pengő. Igaz ez nemzetközi vonatkozásban is, hiszen az UNESCO 43. közgyűlése tavaly a 2027. évre nézve megünneplendő évfordulónak tűzte ki Bedy-Schwimmer Rózsa, a világ első női nagykövete születésének 150. évfordulóját, valamint Puskás Ferenc születésének 100. évfordulóját.

Az MNL érdeke, hogy gyakorlati szinten is együttműködjék a történettudományi, vagy -oktatási tevékenységet végzőket tömörítő civil szervezetekkel, így a Magyar Történelmi Társulattal, a Történelemtanárok Egyletével, a Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesülettel, a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társasággal. Nem csak a tudományos kérdések terén, hanem általánosságban is elmondható, hogy szükséges helyreállítani az MNL és a Magyar Levéltárosok Egyesülete kapcsolatát, és kiemelt figyelmet szükséges fordítani a családtörténet-kutatókat tömörítő Magyar Családtörténeti Egyesülettel való kapcsolatra is.

Az MNL által szervezett szakmai rendezvényeknek, konferenciáknak figyelemmel kell lennie a hazai levéltár- és történettudomány aktuális eredményeire, kurrens témáira, az évfordulókra, de ezen kívül a társadalmi igényekre is. Előremutató példaként említhető a már-már hagyománnyá váló Hungarika Workshop, amely minden évben új tematikával járja körbe a hungarika-kutatás kérdéseit. A konferenciák esetében előnyként jelentkezik a kiszámíthatóság, adott esetben az esemény évenkénti rendszeressé tétele, amennyiben a téma lehetővé teszi.

Az MNL kiterjedt tudományos kiadói tevékenységének fenntartása mellett a következő időszakban annak tudatosabb összehangolását, digitális fejlesztését és szélesebb körű hozzáférhetővé tételét tartjuk szükségesnek. Biztosítani kell a nagy hagyományú levéltárszakmai lapok – így a *Levéltári Közlemények*, a *Levéltári Szemle* – folyamatos megjelenését, továbbá fenn kell tartani és szakmailag támogatni a 2001 óta kiadott *Archívnet* kiadását, vagy a vármegyei levéltárak meghatározó évkönyveit és periodikáit. Az országos és vármegyei kiadványokról egységes, évente aktualizált kiadói terv készítését tartjuk indokoltnak, amely lehetővé teszi a készülő kötetek, szerkesztési feladatok, költségek és megjelenési határidők intézményi szintű tervezését. Mindezek mellett szükséges a kiadói

tevékenység szakmai és gazdasági eredményességének rendszeres értékelése. A kiadványok esetében nyomon kell követni többek között az értékesítési és online letöltési adatokat, a tudományos idézettséget és felhasználást, valamint a megjelentetéssel járó költségeket. A nyomtatott példányszámokat ugyanakkor nagy körültekintéssel kell a jövőben meghatározni, a reprezentatív, jelentős képi vagy forrásértékkel rendelkező kötetek esetében indokolt lehet a magas színvonalú nyomtatott megjelenés fenntartása, míg a szűk szakmai közönségnek szánt kiadványok egy részénél az online elsődlegesség költséghatékonyabb megoldást jelenthet.

Kiemelt tudományos feladat a forráskiadások folytatása és új forráskiadási projektek indítása. Fontos, hogy a már megkezdett országos és vármegyei forráskiadási sorozatok is folytatódjanak, ezzel egyidejűleg pedig fel kell mérni azokat a levéltári egységeket, amelyekből a következő években új tematikus forráskiadások készíthetők. A kiadói tervben célszerű külön prioritást biztosítani a fentiekben már említett jelentős évfordulókhoz, országos kutatási programokhoz és az MNL saját tudományos projektjeihez kapcsolódó forráskiadványoknak.

A 21. század azonban már nem a vaskos iratválogatások kiadásáról szól, hanem tematikus adatbázisok építéséről és általánosságban a források digitális nyilvánosságra hozataláról, ami gyors, távoli kutatási lehetőséget teremt. Egyes irategyüttesek – így pl. a Fejérváry-kormány minisztertanácsi jegyzőkönyveinek – kizárólag elektronikus megjelentetése olyan gyakorlat, amelyre a jövőben tudatosan lehet építeni. A digitális megjelenést elsősorban a forráskiadványok és kutatási segédletek esetében indokolt előtérbe helyezni.

Az MNL digitális tudományos tartalmai jelenleg több felületen – többek között az Elektronikus Levéltári Portálon, az AOL oldalán, vagy a Hungaricana Közgyűjteményi Portálon, a szakfolyóiratok (<https://leveltarikozlemenyek.mnl.gov.hu/index.php/lk>) és a szakkönyvtári szolgáltatások keretében (<https://szakkonyvtar.natarch.hu/> aloldalai) –, tehát különböző oldalakon érhetők el. Hosszabb távon, a költségvetési lehetőségek függvényében meg kell vizsgálni ezek egységes belépési és keresési pontjának kialakításának lehetőségét, amely a meglévő rendszerek kiváltása nélkül összekapcsolja és egy helyről felfedezhetővé teszi az MNL digitális kiadványait, folyóiratait, adatbázisait, forráskiadásait és digitalizált levéltári forrásait. Ezzel párhuzamosan fel kell mérni a korábbi országos és vármegyei kiadványok digitalizáltságát, és a szerzői jogi lehetőségek figyelembevételével ütemezetten hozzáférhetővé kell tenni a még kizárólag nyomtatásban elérhető műveket. A tapasztalat azt mutatja, hogy a tudományos tartalmak kereshetőségét biztosító oldalak (pl. Szaktárs, vagy az ADT), nagy társadalmi igényre tartanak számot, míg a kevéssé jól kereshető, valamint módszertanában is kikezdhető oldalak veszítenek társadalmi relevanciájukból.

A megyei levéltárak hely- és társadalomtörténeti kutatási és kiadói tevékenysége az MNL egyik legfontosabb tudományos erőforrása, ezért annak láthatóságát országos szinten is növelni szükséges. Az intézményen belül is vissza kell állítani a helytörténeti kutatások megbecsülését, tekintettel azok tudományos értékeire és közösségépítő erejére. A megyei levéltárakban őrzött iratanyag páratlan forrásbázisa az adott térség, település történetének. Az iratok feldolgozása, közzététele kiadványokban, online adatbázisokban, megismertetése különböző rendezvények, programok során nem csupán a szűkebb és tágabb lakókörnyezet múltjáról mesélnék a szélesebb nagyközönségnek, hanem felhívják a figyelmet a levéltárakban őrzött közös értékeinkre is.

Segíteni kell a megyei tagintézmények együttműködését a múzeumokkal, könyvtárakkal, hiszen ők a megyék kulturális kincseinek őrzői, egyben szintén végeznek helytörténeti kutatásokat, gyűjteményeik egymást kiegészítve tanúskodnak a közösség történetéről. Az ilyen együttműködések lehetnek az alapjai azoknak a szellemi műhelyeknek, ahol a rutinos és a kezdő helytörténészek, családtörténészek tapasztalatokat cserélhetnek, megismerhetik egymás kutatásait, módszertani és forrásfeldolgozási segítséget kaphatnak. A tagintézmények helyi, megyei beágyazottságának erősítése mellett a tagintézmények közötti tudományos kapcsolat növelését is fontosnak tartjuk. Az évkönyvek és helytörténeti sorozatok megtartása mellett ösztönözni kell több megyei tagintézmény anyagára épülő, közös kutatási és publikációs programok létrejöttét. Egy-egy országos történeti kérdés – például a családtörténet, életmód, közigazgatás, gazdaság- és birtoktörténet vagy a 20. századi háborús veszteségek – valamennyi érintett tagintézmény forrásainak együttes feldolgozásával az MNL országos hálózatának tudományos előnyét is jobban kihasználhatja. Ezeknek a témáknak a minél nagyobb forrásbázison alapuló, részletes feldolgozása társadalmilag is jól hasznosul, hiszen a 20. század traumái szinte minden családot érintettek, sok esetben olyan mélyen, hogy ezek feldolgozása, kibeszélése mind a mai napig elmaradt.

Folytatni és lehetőség szerint bővíteni kell az intézményközi és nemzetközi közös kiadványokat is. A *Magyar várak a török korban* című kötet létrehozásában az ELTE Humán Tudományok Kutatóközpontja, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum, az Österreichisches Staatsarchiv és az MNL együttműködése jó példát jelent arra, miként kapcsolhatók össze több intézményben őrzött források és kutatói kompetenciák. Hasonló együttműködések elsősorban a magyar történelem külföldön őrzött forrásainak feltárásához, a hungarikakutatáshoz és közös forráskiadásokhoz célszerű kezdeményezni.

A jövőben, amennyiben erre költségvetési keret is rendelkezésre áll, tudományos kutatói státuszt, státuszokat is rendszeresíteni kell az MNL-ben. Ezek évente, vagy hosszabb periódusra is számolva, pályázat útján beölthető munkakörök lennének (intézményi szinten limitált számban), amelyek arra szolgálnak, hogy a kiemelt tudományos munkát folytató munkatársak, egy meghatározott tudományos célfeladatra (pl. MTA doktori disszertáció megírása), függetlenül és az intézmény által finanszírozott módon koncentráljanak. Az egyetemi szférában létező „alkotói szabadság” mintájára meghatározott ideig, meghatározott bérért lehetőséget kapnának arra, hogy más munkahelyi kötelezettségüket ne kelljen ellátni, csupán a tudományos tevékenységükre koncentrálhassanak. Ezzel a lehetőséggel ösztönöznénk a kollégákat a magasabb szintű tudományos tevékenységre, biztosítva nekik a nyugodt és anyagiilag sem megterhelő tudományos munkavégzést.

Szintén fontos feladat, hogy a megyei kollégák is megkapják azokat a lehetőségeket a tudományos munkájuk során, mint a fővárosi munkatársak. Be kell őket vonni a tudományos élet vérkeringésébe, lehetőséget adni, sőt elvárást támasztani feléjük, hogy a rangos tudományos periodikákban publikáljanak, konferenciákon előadjanak, a tudományos műhelyek munkájába becsatlakozzanak. Ennek szervezését, menedzselést a tudományos főosztály alapfeladatává kell tenni, amely szervezeti egység az adminisztrációs feladatokon túl tudományszervező feladatokat is el kell, hogy lásson. Mint minden központi szervezeti egység esetében, itt is alapvető elvárás a szolgáltató szempontú működés, amely magában foglalja a tudományos pályája elején lévő kollégák támogatását, „helyzetbe hozását” és a már érett,

beérett tudományos munkát folytató kollégák tudományos karrierjének támogatását egyaránt. Ki kell alakítani a megfelelő platformot, ahol az erre igényes kollégák megtalálják a konferenciafelhívásokat, a publikációs lehetőségeket. Lehetőségük legyen egymás kutatásait megismerni, adott esetben közös kutatási témákat egyeztetni vagy kialakítani.

A kutatónapot igénylő és felhasználó munkatársak felé elvárásként fogalmazható meg, hogy az MNL által fenntartott és kiadott periodikákban rendszeres időközönként publikációt jelentessenek meg. Törekedni kell arra, hogy elsősorban, de nem kizárólagosan, a saját kiadványokban (évkönyv, periodika stb.) jelentessék meg munkáikat, saját rendezvényeken mutassák be eredményeiket. Ennek alapfeltétele, hogy ezek magas minőséget és presztízszt jelentsenek, így a részvétel, publikáció a munkatársak számára is rangos elismerést jelentsen.

A tudományos munka anyagi ösztönzése az elmúlt években kikopott az MNL gyakorlatából. Azzal a talán jogos felkiáltással, hogy a tudományos munkatársak kutatónapjuk terhére végzik tudományos tevékenységüket (ami, mint láttuk nem teljes igaz), az intézmény sem a publikációkért, sem az előadásokért nem fizet. Szintén nem tisztázott az egyes rendezvényeken való részvétel útiköltségének kérdése, amelynek megtérítése így az adott szervezeti egység vezetőjének jóindulatán múlik. Nincs egységes támogatási rendszer a szervezeti egységek tudományos tevékenységének finanszírozására. Az NKA pályázatokból az MNL kiszorult, a belső pályázatok a költségvetési helyzet miatt megszűntek (amúgy is rendkívül körülményesek voltak), így tulajdonképpen ma tervezetten nem tud egyik szervezeti egység sem tudományos tevékenységre (konferencia, kiadvány stb.) költségvetést allokálni.

A jövőben, természetesen a költségvetés rendezését követően, egységesen, tervezhetően és számonkérhetően, minden megyei levéltár és iratórész osztály részére éves keretet kell megállapítani, amelyből tudományos, tudományt népszerűsítő és közművelődési tevékenységét finanszírozni tudja. Az éves terv alapján felosztott kerettel szabadon gazdálkodhat a szervezeti egység a meghatározott rovatokon belül, így nem lehet probléma egy-egy rendezvény költségeinek finanszírozása, egy-egy kiadvány megjelentetése vagy egy rendezvényre történő utazás költségeinek kifizetése. Az összegek meghatározása a központi költségvetés és az egyéni igények függvénye. A reménybeli bérrendezést követően a tudományos munkakörben foglalkoztatott munkatársak esetében nem lesz alapvető fontosságú egy-egy konferencia előadás tiszteletdíja (20-50 ezer Ft-ig), így részükre a munkaidőben végzett tudományos munka ellentételezése továbbra sem cél. Amennyiben a várt bérrendezés nem, vagy nem az elvárt mértékben valósul meg, erre a kérdésre is vissza kell térni.

Összeségében a tudományos tevékenység tekintetében nem csak elvárásokat kell megfogalmazni a szervezeti egységek és a tudományos tevékenységet végző munkatársak felé, hanem lehetőségeket és anyagi forrást is biztosítani kell nekik, hogy ezen elvárásoknak megfeleljenek. Azzal is tisztában kell lenni azonban, hogy ezt a tevékenységet nem tudja minden szervezeti egység és munkatárs azonos szinten művelni. Nem szabad hátrányos megkülönböztetést alkalmazni akkor, ha valaki „csak” lokális szinten ér el eredményeket vagy esetleg tudományos karrierje nem ível túl magasra. Illuzórikus elvárás azt képzelni, hogy mind a 230 tudományos tevékenységet végző kolléga egyforma színvonalon képes teljesíteni. Ebben a tevékenységben is vannak kiemelkedő tehetséges egyének és kevésbé látványos eredményeket produkáló munkatársak. Természetesen ezt a különbséget érdemes a támogatás mértékében is

érzékelteni, de törekedni kell arra, hogy aki szeretne, az kapjon lehetőséget a fejlődésre. Érdemes megfontolni egy mentorrendszer kialakításának lehetőségét is, amelyen belül az arra alkalmas kollégák a fiatalokat, vagy tudományos karrierjükben megrekedteket támogatják, segítik. A kutatási tervek kidolgozásának támogatásától az írásbeli produktum értő és segítő szándékú véleményezésen át, az előadáskészség fejlesztéséig (prezentációs képesség fejlesztése) sok lehetőség adódik a mentorálásra. Ez a típusú támogatás is rendkívüli módon hiányzik az MNL portfóliójából, amely szintén a tudományos főosztály egyik feladat kellene, hogy legyen.

KUTATÓSZOLGÁLAT

Bevezetés

A kutatószolgálat a levéltár azon pontja, amellyel a tudományos kutatók, és a magáncélú kutatók rendszeresen találkoznak, amelynek példaértékű működése érdemben javítja a levéltár társadalmi megítélését, támogatja a kutatások folytatását. A levéltári kutatások ösztönzése, a kutatói élmény javítása, a kutatószolgálati tevékenység megújítása terén azonban számos tennivaló akad, amely érdemben hozzájárul ezen célok eléréséhez.

Az MNL tagintézményeinek kutatótermeit – összesen 40 aktív kutatótermet – évente nagyságrendileg 12 ezer esetben keresik fel kutatók, ami országosan egyharmados arányt jelent. Magyarországon minden harmadik kutató az MNL valamely tagintézményében folytat kutatást, ami az országos lefedettség mellett az intézmény gazdag forrásanyagával is magyarázható. A kutatási esetek és a kutatók száma alapján 2017–2024. év közötti kulturális statisztikai adatokból az alábbi táblázat alkotható meg:

Év	Összes hazai levéltár		Magyar Nemzeti Levéltár	
	Kutatási eset (online és kutatótermi!)	Kutatók száma	Kutatási eset	Kutatók száma
2024	35 897 (csak kutatótermi!)	13 699 ¹²	12 529 (~34,9%)	5 394 ¹³ (~39,4%)
2023	60 917 ¹⁴	13 632	12 498 (~20,5%)	4 713 (~34,5%)
2022	59 821 ¹⁵	12 714	12 957 (~21,6%)	4 357 (~34,2%)
2021	63 617 ¹⁶	11 629	20 900 (~32,8%)	4 260 (~36,6%)
2020	58 867	12 182	13 270 (~22,5%)	4 988 (~40,9%)
2019	70 867	12 760	24 518 (~34,5%)	5 479 (~42,9%)
2018	74 598	13 283	26 933 (~36%)	5 962 (~44,8%)
2017	77 444	13 909	29 497 (~38%)	6 253 (~44,9%)

Az adatokból jól látszik, hogy míg a kutatók száma 2024-re mind országosan, mind MNL-szinten visszatért a COVID-járvány előtti állapotra, a kutatási esetek száma a nemzeti levéltárban hét év alatt több mint a felére csökkent. Míg 2017-ben az MNL kutatói átlagosan 4,7 kutatási esetet eszközöltek, addig 2024-ra ez a szám 2,3-ra apadt. Mindez azt jelenti, hogy bár a kutatók továbbra is nélkülözhetetlen iratőrzőként tekintenek a levéltárra, a kutatási kedv csökken, az intézmény nem képes ösztönözni a megkezdett kutatások folytatását. Bár a levéltár által az elmúlt több mint egy évtizedben az AOL oldalán, az ELP-n és Hungaricana Közgyűjteményi Portálon publikált iratanyag iránti érdeklődés folyamatosan növekszik, ez részben magyarázza a kutatótermi kutatás jelentőségének csökkenését – hiszen a kutatók száma konstans –, ugyanakkor a társadalom kutatónak nem minősülő részének érdeklődését is mutatja. A kutatási igények diverzifikálódásával párhuzamosan az MNL feladata is kettős kell, hogy legyen: egyrészt a hagyományos kutatások támogatása, másrészt az új, digitális igényeknek való megfelelés tekintetében. A kutatószolgálati tevékenység javítása, a kutatói kedv növelése

¹² Összesen 10 adatszolgáltató nem jelentett a kutatók számára vonatkozó adatot a 2024. évi kulturális statisztikában.

¹³ Az MNL Pest Megyei Levéltára nem adott meg adatot a 2024. évi kulturális statisztikában.

¹⁴ A Váci Püspöki és Káptalani Levéltár nélkül számolva, amely 43 504 kutatási esetet rögzített a 2023. évi statisztikában. Az adat téves mivoltját jól mutatja, hogy az összes magyarországi kutatási eset 42% csak itt történt volna.

¹⁵ A Váci Püspöki és Káptalani Levéltár nélkül számolva, amely 39 205 kutatási esetet rögzített a 2022. évi statisztikában. Az adat téves mivoltját jól mutatja, hogy az összes magyarországi kutatási eset 40% csak itt történt volna.

¹⁶ A Váci Püspöki és Káptalani Levéltár nélkül számolva, amely 38 901 kutatási esetet rögzített a 2021. évi statisztikában. Az adat téves mivoltját jól mutatja, hogy az összes magyarországi kutatási eset 38% csak itt történt volna.

érdekében ezért a gyakorlati szempontokat szem előtt tartó változtatásokra, valamint a kutatói elégedettséget elősegítő reformokra van szükség.

Szervezeti hovatartozás

A kutatószolgálati tevékenység koordinálása jelenleg a szakkönyvtári feladatokkal közös szervezetben az általános főigazgató helyettes alatt működik (*Kutatószolgálati és Szakkönyvtári Főosztály*). A javasolt szervezeti struktúrában azonban a társadalmi kapcsolatokért felelős főigazgató-helyettes közvetlen irányítása alatt álló, továbbra is főosztályi rangon lévő szervezeti egységként működne tovább. Ennek oka, hogy a kutatószolgálati tevékenység koordinálása, az egységes kutatószolgálati profil és szolgáltatási minőség kialakítása a levéltárba kutatni érkező állampolgárokkal kapcsolatos egyik legfontosabb, presztízsteremtő tevékenység, amely lényegét tekintve a társadalmi kapcsolatok körébe sorolható. Működését tekintve a kutatókkal való érintkezés különböző formáit magában foglaló „*front office*” és a kutatói munkát a háttérben végzett feladatokkal segítő „*back office*” részre osztható.

Front Office élmények

Kikérhető iratanyag mennyisége, előkészítése

Az MNL az ország legrégebbi és legnagyobb levéltáraként kiemelt figyelmet kell, hogy fordítson az őrizetében lévő iratanyag kutatásával kapcsolatos szolgáltatásokra. A kutatói élmény felmérése érdekében ezért érdemes részleteiben is megvizsgálni a kiadható iratanyag mennyiségének, valamint az előkészítés időtartalmának kérdését. Annál is inkább, mert a levéltárral kapcsolatban időközönként kutatók által megfogalmazott kritika erre a két területre vonatkozik. A hazai levéltárügy különböző intézménytípusai – így elsősorban az általános levéltár, állami szaklevéltár, felsőoktatási levéltár, egyházi levéltár, települési önkormányzati levéltár –, és különösen egyes magasan frekvenciátalt levéltárak esetében ezen adatokat az alábbi táblázat szemlélteti:

Levéltár megnevezése	Kiadható iratanyag mennyisége				Előkészítés időtartama (munkanap, 0=aznap)
	Doboz	Ügyirat, ill. szálas irat	Kötet	Mikrofilm	
HM HIM Hadtörténelmi Levéltár ¹⁷	4	10	10	5	4
Budapest Főváros Levéltára ¹⁸	4	20	10	10	3
ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár ¹⁹	10	20	20	-	3
BME Levéltára ²⁰	5	10	5/10	-	0, ill. 1
Vác Város Levéltára ²¹	4	40	40	5	3

¹⁷ HM Hadtörténelmi Intézet és Múzeum Hadtörténelmi Levéltár Kutatótermi Szabályzat.

(https://militaria.hu/adatb/leveltariuj/content/kutatotermi_hasznalataival_kapcsolatos_altalanos_informaciok – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

¹⁸ Budapest Főváros Levéltára Kutatási szabályzata. (https://bparchiv.hu/wp-content/uploads/2024/06/0305_09_2021_Kutatasi_Szabalyzat_20240701.pdf – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

¹⁹ Kutatási szabályzat – ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár (<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/40417> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁰ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem 1/2024. (IX. 25.) számú Főigazgatói Utasítás.

(https://www.omikk.bme.hu/sites/default/files/leveltar_menuszabalyzatok/1_2024_foigazgatoi_utasitas_Leveltar_kutatasi_szabalyzat_kiadott_alairt.pdf – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²¹ Vác Város Levéltára Kutatási Szabályzat

(https://vacarchivum.hu/storage/dokumentumok/VVL_Kutatasi_szabalyzat_2023.pdf – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

Levéltár megnevezése	Kiadható iratanyag mennyisége				Előkészítés időtartama (munkanap, 0=aznap)
	Doboz	Ügyirat, ill. szálas irat	Kötet	Mikrofilm	
Székesfehérvári Városi Levéltár és Kutatóintézet ²²	8	10	10	2	nem ismert
Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár ²³	2	20	10	5	5
Váci Püspöki és Káptalani Levéltár ²⁴	2	-	4	-	1
Magyar Nemzeti Levéltár²⁵	4	40	20	10	3

A fenti adatsorból jól látszik, hogy az MNL a kiadható iratanyag mennyisége, valamint az előkészítés időtartama tekintetében is a hazai trendeknek megfelelően működik, sőt, a tételszinten, illetve kötetenként kiadható iratanyag esetében meghaladja az átlagot. A nemzetközi összevetésből ugyanakkor kiolvasható, hogy a külföldi levéltárak nem az egyidejűleg kikérhető iratanyag mennyiségének növelésével, hanem az előkészítés időtartamának radikális csökkentésével, valamint ezzel egyidejűleg a nyitvatartási idők reformjával szuperálnak.

Levéltár megnevezése	Kiadható iratanyag mennyisége (levéltári egység)	Előkészítés időtartama (munkanap, 0=aznap)
Francia Nemzeti Levéltár ²⁶	5+5	0, ill. 1
Párizsi Városi Levéltár ²⁷	10	0, ill. 1
Nemzeti Levéltár (UK) ²⁸	3 vagy tömegesen (20-40)	1 órán belül, tömeges kérésnél 4
Londoni Városi Levéltár ²⁹	10	0
Német Szövetségi Levéltár ³⁰	50	1
Berlini Városi Levéltár ³¹	15	1
Osztárk Állami Levéltár ³²	3 doboz, 10 tétel	2

²² Székesfehérvári Városi Levéltár és Kutatóintézet Kutatási Szabályzata. (<https://albaarchivum.hu/fontos-tudnivalok-szabalyzatok/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²³ A Veszprémi Főegyházmegyei Könyvtár és Levéltár Kutatótermi Szabályzata. (https://vefleltar.hu/sites/default/files/letoltes/vfkl_kutatotermi_szabalyzat.pdf – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁴ A Váci Püspöki és Káptalani Levéltár Kutatási Szabályzata. (<https://leveletar.vaciegyszamlegye.hu/leveletar/szabalyzat.html> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Kutatási Szabályzata (https://mnl.gov.hu/sites/default/files/kutatasi_szabalyzat_mnl_foig_t_28133_1_2024.pdf – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁶ Préparer sa visite. Archives Nationales. (<https://www.archives-nationales.culture.gouv.fr/preparer-sa-visite> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁷ Consulter des documents d'archives. Archives de Paris. (<https://archives.paris.fr/informations-pratiques/consulter-des-documents-darchives> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁸ Booking a visit to view original documents. The National Archives. (<https://www.nationalarchives.gov.uk/visit/researching-here/booking-a-visit-to-view-documents/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

²⁹ Ordering archive documents. The London Archives. (<https://www.thelondonarchives.org/visit-us/opening-times> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

³⁰ Archivbesuch vor Ort. (<https://www.bundesarchiv.de/im-archiv-recherchieren/archivgut-einsehen-und-nutzen/archivbesuch-vor-ort/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

³¹ Nützliche Hinweise zur Vorbereitung der Benutzung (<https://landesarchiv-berlin.de/nuetzliche-hinweise-zur-vorbereitung-der-benutzung> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

³² Benutzungsordnung, Österreichisches Staatsarchiv (<https://www.oesta.gv.at/ueber-uns/rechtliche-grundlagen/benutzungsordnung.html> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

Amennyiben az MNL a nyugat-európai társintézményekhez hasonló, a magas kutatói elégedettségre törekvő levéltárrá kíván válni, szükséges megvizsgálni az iratanyag kikeresésével, kutatótermi előkészítésével járó feladatok ésszerű, de a levéltári érdeket is szem előtt tartó racionalizálásának lehetőségét. Megjegyzendő, hogy egyes hazai levéltárakban az iratanyag szolgáltatásának ideje nem éri el a kutatási szabályzatban rögzített határnapot, három munkanap helyett kettő munkanap alatt szolgáltatják az iratot. Mindez szorosan összefügg a kutatószolgálati adminisztrációs terhek csökkentésének, a kutatási folyamat felülvizsgálatának kérdésével. Utóbbi kérdéskörhöz tartozik, hogy bár az Ltv. 24/A. § (4) bekezdése – amely 2020. július 1. napjától hatályos – szerint a Belügyminisztérium, mint a személyiadat- és lakcímnnyilvántartást kezelő szerv, a levéltári anyagban azonosítható személyek elhalálozásának időpontjáról kérelemre adatot szolgáltat az iratanyagot őrző közlevéltár számára a védelmi idők leteltének megállapíthatósága céljából, a gyakorlatban az MNL nem keresi meg a szervet. Szükséges annak megvizsgálása, hogy milyen munkaterheket jelentene az eljárás bevezetése, milyen módon lehet a feladatot racionálisan, az eddigi leterheltségi szempontok figyelembevételével elvégezni. Bár a Levéltári Kollégium javaslatot tett ennek a bekezdésnek a Ltv-ből való törlésére.

Nyitvatartás

Az Országos Levéltár és a megyei tagintézmények kutatótermei és ügyfélszolgálati irodái általánosan 8:00-8:30 magasságában nyitnak, és 15-16 óra között zárnak, ez alól csak elvétele találunk kivételt, így a leginkább frekventált Bécsi kapu téri kutatóterem szerdánként és csütörtökönként 17:45-ig van nyitva. Mindez azt jelenti, hogy az ügyfelek, illetve kutatók lényegében csak munkaidőben tudják felkeresni a levéltárat, ami csorbítja a levéltár ügyfélközpontúságát, valamint nehezíti a nem tudományos munkakörben dolgozó, kutatónapal nem rendelkező történészek kutatásait. A problémára nemzetközi szinten számos megoldást találunk.

Levéltárak nyitvatartása (nemzetközi példák)						
	Hétfő	Kedd	Szerda	Csütörtök	Péntek	Szombat
Londoni Városi Levéltár	11:00-15:00	11:00-16:00	11:00-17:00	11:00-15:00	-	11:00-14:00
Francia Nemzeti Levéltár	9:00-16:45					
Párizsi Városi Levéltár	13:30-17:30	9:30-17:30				minden 2. szombaton 9:30-17:00
Nemzeti Levéltár (UK)	-	9:30-19:00	9:30-17:00	9:30-19:00	9:30-17:00	9:30-17:00

A nemzetközi példák alapján jól látható, hogy alapvetően kétféle megoldást létezik a probléma kezelésére: hétköznapi esti óráig, illetve hétvégén történő nyitvatartás. Előbbi megoldást már hazai levéltárakban is látni: két intézmény már most 19:00 óráig van nyitva a hét több napján (*BFL, Ráth Mátyás Evangélikus Gyűjtemény*), és több helyen találkozni 18:00 órai zárással is. Indokoltnak látszik a nemzeti levéltár esetében is valamennyi tagintézményben kezdetben egy hétköznapi 19 óráig nyitva tartani, amelynek eredményessége és a telítettség függvényében megfontolható egy további hétköznapi esti időpont biztosítása. A hagyományos munkaidőn

kívüli nyitvatartás nem csak a kutatás tényleges lebonyolítása miatt fontos, hanem a beiratkozás, fotójegy kiváltása, digitális iratmegrendelés stb miatt is. Ugyancsak fontos lenne a rendhagyó nyitvatartás az ügyfélszolgálati munka alkalmával is.

Digitális iratkiadás

A hazai és nemzetközi levéltárügy általános tendenciája az elmúlt évtizedekben a kutatói igények megváltozása, a digitális szolgáltatások fejlesztése. Kis túlzással: a modern kor embere szinte alig jár levéltárba, ellenben elvárja, hogy digitálisan rendelkezésére álljon minél több iratanyag. A 21. század kutatója levéltárral szemben támasztott elvárása az online adatbázisok, a segédletek digitális elérhetősége és végső soron a digitális iratkiadás. Ezt a tendenciát jól szemlélteti a levéltári fotójegyek sikere, valamint egyes e-kutatási platformok. Míg az elmúlt években akár az ÁBTL (2020), akár az egyházi levéltárakat tömörítő MELTE (2022) saját e-kutatási oldalt fejlesztett,³³ addig a nemzeti levéltár a mai napig nem képes digitálisan kiszolgálni a kutatói kéréseket. A feladat annál is inkább égetőbb, mert a *köziratokról, a közlevéltárakról és a magánlevéltári anyag védelméről szóló 1995. évi LXVI. törvény* 2022. január 1-től hatályos 13. § j) pontja szerint a közlevéltárak feladata a kutatási célú digitális másolatok készítése. A levéltár jelenleg a kutatóteremben NextCloud felületen biztosít digitális kutatási lehetőséget, szükségesnek látszik azonban annak megvizsgálása, hogy kutatási célú másolatokhoz biztonságos azonosítást követően a kutatók távolról is hozzáférhessenek.

A dedikált elektronikus tárhely létrehozására vonatkozó fejlesztések alkalmával célszerű a már meglévő rendszer továbbfejlesztése, így praktikus az Elektronikus Levéltári Portálba történő integráció. Mindez hozzájárulna a kutatótermi leterheltség csökkenéséhez, a maradandó értékű iratok állagmegóvásához, a földrajzi helyzetből fakadó egyenlőtlenségek kiküszöböléséhez. További lehetőségként felmerül, valamint a kutatási célú másolatkészítés belső ügymenetét is érdemben gyorsíthatja a mobiltelefonnal történő digitalizálás a kutatók kiszolgálása érdekében, amelynek megvalósíthatóságát szükséges megvizsgálni. Napjainkban a nagy felbontású, kutatási célokra kiválóan használható digitális képalkotásra számos mobiltelefon alkalmas, amelyek jelentős részében már elérhető a beépített dokumentumszkenner funkció. A folyamatos képkészítéssel kiváltható a paginálás időigényes folyamata, hiszen a felvételek a jelzetet és oldalszámot is rögzítő digitális vízjellel láthatók el.

Egyéb kérdések (kutatói komfort, időpontfoglalás, kutatótermek, asszertivitás)

A kutatói élmény javításához nem elegendő kizárólag a szolgáltatásfejlesztés, hanem szükséges a kutatók által használt terek fejlesztése is. Napjainkra már közhely a könyvtárak „harmadik hely” szerepe, ahol az emberek a munkahelyük és az otthonuk mellett szívesen töltenek időt. A „harmadik hely” egy semleges terep, nyitott közeg, amely kényelmes, lehetőséget ad az eszmecserére és a pihenésre is. Bár a könyvtárakban ez a szerep könnyebben megoldható és a funkció betöltésével a múzeumok is küszködnek,³⁴ véleményünk szerint a hazai levéltárügynek – és ezen belül az MNL-nek – is érdemes lépéseket tenni ezen a téren. Mindez nem egyszerű feladat, hiszen a levéltár épületei gyakran nem erre a célra lettek tervezve. Bár a klasszikus

³³ matricula.hu e-kutatás magyarországi egyházi levéltárakban. (<https://matricula.hu/ekutatohelyek> – a letöltés ideje: 2026. augusztus), illetve ÁBTL e-kutatás. (<https://ekutatas.abtl.hu/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

³⁴ Vö. Egy otthon távol az otthontól: a múzeum, mint „harmadik hely”. (<https://magyarmuzeumok.hu/cikk/egy-otthon-tavol-az-otthon-tol-a-muzeum-mint-harmadik-hely> - a letöltés ideje: 2026 augusztus)

„harmadik hely” szerep nehezen applikálható a kutatótermi működéshez, a kutatói élmény fejlesztéséhez elengedhetetlennek látszik olyan alapvető fejlesztések véghez vitele – központi és megyei szinten egyaránt –, mint a kutatótermek légkondicionálása, amely a kutatók és a kutatót iratanyag védelme miatt egyaránt fontos, pihenő helyiségek kialakítása, azok felszerelése (pl. automatákkal). Szükséges továbbá a higiénés infrastruktúra, különösen a mosdó- és mellékhelyiségek állapotának felmérése és szükség szerinti korszerűsítése. Mindez a kutatók jogos elvárása, hiszen a 21. századi levéltár nem csak szolgáltatásaiban újszerű, hanem az alapinfrastruktúra nyújtotta mindennapi élmény terén is.

A COVID-járvány óta az MNL több tagintézményében bevezetett időpontfoglalási rendszer, bár a kutatótermi telítettség elkerülését és a pozitív kutatói élményt szolgálja, a gyakorlati megvalósításban anomáliákkal küzd. Különösen az összes kutatási eset egyharmadát bonyolító Országos Levéltár esetében szembeűnő a probléma: a kutatók előre lefoglalják az egyébként is kisméretű kutatótermekben szűlő időpontokat, amely így hamar betelik. A gyakorlatban azonban sokszor egyes kutatók nem jelennek meg a levéltárban, míg mások jó esetben csak néhány nappal, rosszabb esetben hetekkel később tudnak időpontot foglalni. Az időpontfoglalási rendszer felűlvizsgálata oly módon lehet indokolt, hogy a kutatást megelőző napon meg kelljen erősíteni a kutatási szándékot, ellenkező esetben az időpont felszabadul. Az Excel táblázatban vezetett időpontfoglalási rendszer helyett egy egyszerű, de ergonomikus felület programozása lehet indokolt, amely képes a fenti funkcióra.

Felűlvizsgálatot igényelnek a kutatótermi célra használt helyiségek is, hiszen egyes tagintézmények esetében a használt helyiségek kevésbé alkalmasak a kutatási tevékenységre, kis méretűkből kifolyólag nehezítik a kutatás gördűkenységét. Így különösen az MNL Országos Levéltár Lánglilium utcai kutatótermének más, nagyobb és kutatásra alkalmas helyiséggel, praktikusán a régi kutatóteremmel történő kiváltása sürgetű, amely növelné az egyidejűleg fogadható kutatók számát.

A rendszeres ügyfélforgalommal működű intézmények esetében mára már közhely, hogy az ügyfelekkel történű bánásműd érdemben határozza meg az intézmény megítélését, ezáltal erősíti, vagy éppen gyengíti társadalmi beágyazottságát. A kutatókkal történű kapcsolattartás természetéből kifolyólag olykor kihívásokat jelenthet a kutatószolgálaton dolgozű kollégák számára, nagyfokű odafigyelést és türelmet igényel mind a szóbeli, mind az írásbeli kommunikáció alkalmával. Fontos, hogy a kutatószolgálatban dolgozű levéltárosok képesek legyenek a kutatókkal való tiszteletteljes és asszertív kommunikációra, amelyben nagy segítséget nyűjthatnak az asszertivitási tréningek, képzések. A kollégák kiégésének elkerűlése végett hatékonyabb munkaszervezésre van szükség: rotációra a kutatószolgálati munkában, amely során 4-4 óra a kutatószolgálati és a háttér munkákkal telik. Az egyes kutatótermekben szükséges létszámot a kutatási esetek függvényében kell meghatározni. Szükséges továbbá a kutatótermek bekamerázása olyan eszközökkel, amelyek valóban éles és a teljes helyiségre nézve megfelelő minőségű felvételkészítésre alkalmasak.

A fentiek mellett megvizsgálandó a mesterséges intelligencia-alapű chatrobot szolgáltatás biztosításának lehetősége, amely a beiratkozaskor, az iratanyag kikérésekor segítheti a kutatókat, mivel a levéltári kutatások megkezdése nem egyszerű folyamat. Értetni kell a levéltári

anyag hierarchiáját, eligazodni a fond- és állagjegyzékben, használni a kutatási segédleteket, a megfelelő iratanyagot kikérni kutatásra.

A megyei levéltárak és az Országos Levéltár integrációjában rejlő lehetőségek kiaknázása érdekében fontos hangsúlyt fektetni arra is, hogy a kutatószolgálatok output-ja országosan egységes legyen. Ennek részeként az egy típusba sorolható megkeresésekre formalizált, sablon levelek alkalmazása szükséges, valamint a belső ügyviteli folyamatok erősítése. A generatív mesterséges intelligencia elterjedése a kutatószolgálati működésben is változásokat eredményez, hiszen egyre gyakoribb az AI bevonásával készített megkeresés. Erre a levéltárnak fel kell készülnie, emiatt indokolt egyes gyakori megkereséstípusokhoz kapcsolódóan válaszsablonok és protokollok kidolgozása.

Back Office élmények

Referens-kutató, kutató-kutató kapcsolatok

A referens és kutató kommunikációja érdemben segíti a kutatás sikerét, hiszen előbbi komoly „helyismerettel” rendelkezik az általa kezelt iratanyag tekintetében, tanácsokkal segítheti a kutatás folytatását, további releváns iratokra mutatva rá, valamint segítve az eligazodást a maradandó értékű iratok tengerében. Általános kutatói tapasztalat azonban, hogy egy-egy iratanyag referensére nézve a kutató csak a kérőlapon szereplő aláírásról vagy a kutatószolgálattól, külön kérdésre értesül. A valódi kutatóbarát kutatószolgálati tevékenység részét kell képezze a kutatóval való aktív kapcsolattartás. Kifejezetten előremutató példa, jó gyakorlat a BFL által a COVID-járvány kapcsán, 2021-ben bevezetett – és azóta is működő – „*Hívd a levéltárost*” szolgáltatás, amely kutatási témakörönként közöl telefonszámokat, amelynek tárcsázását követően az állampolgár közvetlenül a referenstől kérdezhet.³⁵ Fontos volna, hogy hasonló szolgáltatást az MNL is biztosítani tudjon, így személyes konzultációt tegyen lehetővé, ahol tapasztalt levéltárosok segíthetik személyesen az „amatőr” kutatókat. A referens-kutató kapcsolatot erősítené az Elektronikus Levéltári Portálon elérhető fond- és állagjegyzék metaadat-tartalmának kiegészítése az adott iratanyag referensének nevével, és legalább az e-mailes elérhetőségével. A levéltár jelenlegi, munkatársak elérhetőségét tartalmazó adatbázis ezen célokra nem használható.³⁶

Különösen fontos volna a referens-kutató kapcsolat megteremtése és megerősítése a nem tudományos céllal kutató állampolgárok esetében. A tudományos állásfoglalással nem rendelkező kutatók jellemzően saját családjuk történetére kíváncsiak. A 2020-ban kormányhatározattal a levéltár berkein belül életre hívott Családtörténeti Kutatóközpont érdemi működést a feladathoz rendelt források elmaradása miatt nem tudott megkezdeni, jóllehet a családtörténet-kutatás érdemi kitörési pontként jelentkezik a levéltár számára. Bár a családtörténet-kutató cégekkel a versenyt az intézmény nem képes felvenni, a családjuk iránt érdeklődő és saját kutatást folytatni kívánó állampolgárok segítése a levéltár kiemelt feladata kell, hogy legyen. Éppen ezért a családtörténeti források fellelhetőségére, a családtörténeti

³⁵ Hívd a levéltárost! Telefonos segítségnyújtás. Budapest Főváros Levéltára. (<https://bparchiv.hu/hivd-a-leveltarost-telefonos-segitsegnyujtas-veszelyhelyzet-idejen-is/> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

³⁶ Munkatársaink. Magyar Nemzeti Levéltár. (<https://mnl.gov.hu/munkatarsaink> – a letöltés ideje: 2026. augusztus)

kutatókkal kapcsolatos kutatószolgálati feladatokra és külön, dedikált „forródrót” megteremtésére szükség lehet.

Az MNL-be történő beiratkozáskor az állampolgár a kutatói adatlapon nyilatkozik egyebekben a kutatás tárgyáról, valamint betekintői adatainak megismerhetőségéről, köztük a levelezési cím, e-mail cím, telefonszám kiadásáról. A jelenlegi, szabadszöveges kitöltési mód azonban nem teszi lehetővé azt, hogy az azonos témát kutató történészek felvehessék egymással a kapcsolatot. A kutatók közötti eszmecsere a magáncélú kutatók esetében – pl. családfakutatóknál – különböző internetes fórumokon, valamint a Magyar Családtörténet-kutató Egyesületben folyik, míg a tudományos kutatók a szakirodalom, konferenciák és más kutatókon keresztül kötött személyes ismeretség révén szereznek tudomást egymásról. Annak érdekében, hogy a kutatók közötti információcserét, diskurzust a levéltár segíteni tudja, megfontolandó a kutatói adatlapok Elektronikus Levéltári Portálon történő kitöltésekor a kutatás tárgyának tárgyszavazással (*keyword tagging*) történő kitöltését meghonosítani. Az azonos témák iránt érdeklődő kutatók, amennyiben nyilatkoznak adataik továbbíthatóságáról is, a témájukhoz tartozó levéltári újdonságok mellett lehetőséget nyerjenek egymás elérhetőségének megismerésére, a kapcsolatfelvételre.

Kutatói elégedettség, honlap, támogatói állásfoglalások elbírálása

Az MNL kutatószolgálati működése jelenleg nem helyez hangsúlyt a kutatói visszajelzésekre, a kutatói elégedettség felmérésére. A kutatással összefüggő levéltári szolgáltatások javítása terén a legfontosabb szempontot éppen a kutatók igényei adják. Szükséges tehát bizonyos időközönként a kutatók körében felmérést végezni, amely során elmondhatják pozitív és negatív tapasztalataikat, javaslatokat fogalmazhatnak meg a beavatkozási pontok meghatározása érdekében. Különösen fontos lehet megismerni a kutatói igényeket a leginkább kutatott, vagy nagy kutatói érdeklődésre számot tartó iratanyagok digitalizálása terén, amelynek ismeretével hatékonyabban meghatározhatók a kutatási célú digitalizálás prioritásai is.

Az intézmény honlapja számos okból megújítandó, hiszen mind struktúrájában, mind a statikus tartalom esetében elavult. A kutatószolgálati feladatellátás terén az egyes kutatótermek működésével, a kutatás menetével kapcsolatos információk nehezen megtalálhatók.

Az országos lefedettséggel működő MNL egyes tagintézményei kutatószolgálati feladatellátásában újabban anomáliaként jelent meg a támogatói állásfoglalások elbírálásának kérdése. Ennek háttérében *a közlevéltárak és a nyilvános magánlevéltárak tevékenységével összefüggő szakmai követelményekről* szóló 27/2015. (V. 27.) EMMI rendeletet módosító szabályozás áll, amely 2024. július 1-től kezdve egységesítette a támogatói állásfoglalások formáját, és részletszabályokat állapított meg az állásfoglalás kiadására vonatkozó jogosultság igazolására nézve. Az új szabályozás alkalmazása terén azonban eltérő gyakorlat alakult ki, célszerűnek látszik tehát, hogy a támogatói állásfoglalás kiadására vonatkozó jogosultság igazolását egységesen a kutatószolgálati terület bírálja el a jogi területtel szoros együttműködésben.

ÜGYFÉLSZOLGÁLAT

Az ügyfélszolgálati tevékenységről sem a levéltári törvény, sem a szakrendelet nem intézkedik részletekbe menően. A Ltv-ben a „*használat egyéb módjai*” fejezet, míg a 27/2015-ös rendeletben a „*tájékoztatás a levéltári anyag alapján*” fejezetrészben olvashatunk igen lakonikusan erről az eljárásrendről. Csak a rendeletben fordul elő egyáltalán az a kifejezés: ügyfélszolgálat, sajátos módon „*a levéltári anyag kutatási célú használatának biztosítása fejezetrészben*”. A törvény egyedi adatról adott tájékoztatás címszóval definiálja az ügyfélszolgálati munkát, de csak nagyon tág körvonalakban. Sajátos helyzet ez, főleg, ha figyelembe vesszük, hogy csak az MNL éves szinten 17 000 és 25 000 közötti ügyfélszolgálati megkeresésre válaszol. A befektetett munkaórák száma csak megbecsülhető, de MNL szinten minimum 50 000 és 75 000 között mozog évente. Mindez óriási munkateher, miközben olyan kiemelt társadalmi igényt kielégítő, ugyanakkor rendkívül felületesen szabályozott területről van szó, amely több megbecsülést érdemelne, különösen, ha figyelembe vesszük a feladatkör társadalmi hasznát.

A főosztály a többi központi szervezeti egységhez hasonlóan elsősorban koordináló, segítő, támogató feladatokat kell, hogy ellásson, kiemelt elvárás továbbá, hogy támogassa a végrehajtó szervezeti egységek munkáját. Erősíteni kell azt az irányt, hogy a központi szervezeti egységek szolgáltató szerepben működnek, segítik és koordinálják a többiek munkáját. Ennek során egységes szabályzatokat, eljárásrendeket, módszereket és szabályzókat alkotnak, bevonva a folyamatba a munkát végzőket is, figyelembe véve javaslataikat, tapasztalataikat. Ugyanakkor ellenőrző szerepet is ellátnak: a konszenzusos alapon megalkotott eljárásrendek betartását megkövetelik, ellenőrzik, visszacsatolnak, ha kell, módosítják is azokat. Leveszik a jogszabályfigyelés és -követés terhére a végrehajtó állomány válláról, azokról időben és teljeskörűen informálnak, sőt a kidolgozásban, véleményezésben is részt vállálnak.

Az ügyfélszolgálati munka a kutatószolgálati munkához hasonlóan nagy felkészültséget, gyakorlatot és anyagismeretet feltételez a kollégától. Igaz, hogy az ügyfélszolgálati munka tekintetében egyre ritkábban találkozunk a kolléga személyesen az ügyféllel, mégis az adategyeztetések vagy a tisztázó kérdések során írásban, vagy telefonon kell kommunikálnia, így elengedhetetlen az empátia, a nyugodt habitus és a szakmai felkészültség. Annak ellenére, hogy az ügyfélszolgálati ügyek száma magas, a panaszok száma rendkívül alacsony, és ezek nagy része is félreértésből vagy az ügyfelek tájékoztatatlanságából adódik. A terület megérdemelné, hogy az ügyfélszolgálati eljárás a levéltárak életében sokkal nagyobb megbecsülést, törvényi, rendeleti szinten pedig részletesebben kidolgozott, egyértelműbb szabályozást kapjon.

Egyre inkább alkalmazkodni kell azon jogos elvárásokhoz, hogy az ügyfelek otthonról, digitális módon, számítógép használatával adhassák le kéréseiket és azon keresztül digitális formában (ha úgy kéri) hiteles elektronikus másolatként kapják meg arra a választ. Minél inkább elektronikus útra kell terelni ezt a folyamatot, sőt egyes esetekben – amennyiben erre majd lehetőség nyílik –, automatikus döntési és válaszadási munkafolyamatokat kell kidolgozni. Az MNL ezen a területen már óriási lépéseket tett, jelentős mértékben alkalmazkodott a digitális állam és a digitális szolgáltatások elvárásaihoz.

Szervezeti kérdések

Nem véletlen, hogy az MNL-ben most a Gyűjteményi főigazgató-helyettes alá tartozó szervezeti egység, az Ügyfélszolgálati Főosztály segíti a munkát, amely koordináló szerepet visz, feladata a folyamat támogatása, fejlesztések, módszertani és gyakorlati eljárásrendek kidolgozása, valamint helpdesk üzemeltetése. A szervezeti egységek (OL és tagintézmények) ügyfélszolgálati munkája, a feladat végrehajtása – levéltáros kollégák tekintetében – nem egységes, de ez nem is elvárt. A korábbi kialakult gyakorlatok szerint, a vezetői döntésnek megfelelően szervezik az ügyfélszolgálati munkát. Egyes helyeken heti váltásban levéltárosok, vagy segédlevéltárosok, máshol fix ügyfélszolgálatos kollégák – jellemzően segédlevéltárosok – látják el a feladatot.

Az ügyfélszolgálati munka keretei

Az alábbiakban röviden bemutatjuk ezt a folyamatot, az ügyfélszolgálat működését a levéltárban, illetve a továbblépési, fejlődési lehetőségeket.

Az MNL az Ltv. 17. § (2) bekezdésének b) pontja értelmében, mint elektronikus ügyintézésre kötelezett szerv biztosítja a jogszabály értelmében előírt kötelezettségek teljesítését. Ezek a szervek, így a levéltár is, a feladat- és hatáskörükbe tartozó ügyekben kötelesek elérhetővé tenni az elektronikus űrlapokat, és fogadni az ügyfélkapun, hivatali kapun, cégkapun, e-papíron keresztül érkező küldeményeket, kötelesek biztosítani az állampolgárok és a cégek számára az elektronikus ügyintézés lehetőségét, és a hatáskörébe tartozó ügyekben elektronikusan eljárni. E törvényi kötelezettségeknek eleget téve az MNL az elmúlt években átfogó digitális fejlesztést hajtott végre. A fejlesztések központi eleme a KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15-2016-00011 azonosítószerű, „Közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó levéltári szolgáltatás fejlesztése” elnevezésű projekt volt, amely a Széchenyi 2020 program keretében, az Európai Unió támogatásával és az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Az európai uniós támogatásból gazdálkodó projekt elsődleges célja az állampolgári és hivatali adminisztratív terhek csökkentése, az ügyintézéssel töltött időráfordítás és költségek mérséklése, az eljárásokhoz való hozzáférhetőség javítása, valamint egy országos lefedettségű, egységesen szabályozott integrált ügyfélszolgálat kialakítása volt.

A projekt keretében sor került az integrált ügyfélszolgálati folyamatok és az MNL elektronikus iratkezelésének bevezetésére. A rendszer elindítása több lépésben történt, teljeskörű bevezetésére 2020. április 1-jén került sor, megteremtve ezzel a kormányzati elvárásoknak is megfelelő, és az állampolgárok számára is teljeskörű elektronikus ügyintézés lehetőségét biztosító modern levéltári szolgáltatást. Az éles használat előtt az első negyedév a felkészülés és a munkafolyamatok elsajátításának jegyében telt. Az előkészítő feladatok záró szakaszában az elektronikus ügyintézés bevezetésének támogatására az MNL levéltári szakmában jártas munkatársaiból létrehozott munkacsoport támogatásával tesztelésre és fejlesztésre került az új irat- és dokumentumkezelő rendszer.

A projekt térbeli és infrastrukturális kiterjedése átfogó szervezetfejlesztést igényelt, hiszen a levéltári hálózat 19 megyére, 20 megyei levéltárra, 38 településen lévő 68 telephelyre és 684 munkavállalóra terjedt ki. Az információs és kommunikációs technológiai háttér korszerűsítése

során 1916 terabájt bruttó tárolókapacitású infrastruktúrát (amelyből az induláskor 525 terabájt volt a tárolt adatmennyiség) és 171 nagy teljesítményű dokumentumszkennert állítottak az iratkezelési és digitalizálási folyamatok szolgálatába. A digitális kompetenciák fejlesztésével és a munkafolyamatok újraszabályozásával párhuzamosan az eljárási feladatkör is jelentősen bővült. Így az eddigi hagyományos ügytípusok – mint az építésügyi, hagyatéki, munkaviszony- és tanulmányi igazolások kiadása – mellett a rendszerbe integrálódtak az újonnan beemelt hadigondozási és állampolgársági eljárásokhoz kapcsolódó egyedi adatigénylések is.

Az intézmény belső ügyvitelét és külső iratforgalmát egy integrált, központi szoftver támogatja, amely biztosítja a dokumentumok teljes életútjának nyomon követhetőségét a beérkezéstől, az iktatástól és a feladatkiosztástól kezdve a belső jóváhagyáson át a kiadmányozásig, illetve az irattározásig. A levéltár központi ügyviteli platformja az EKEIDR Poszeidon irat- és dokumentumkezelő rendszer, amely 2021-ben 26363 db, míg 2025-ben 17452 db ügyfélszolgálati esetet rögzített.

A rendszerbevezetés előtt elkészültek a szükséges szabályzók, tájékoztatók, ezek mellett intenzív belső képzési folyamat is támogatta az elektronikus iratkezelés bevezetését, e-learning tananyagok, oktatóvideók készültek és rendszeres személyes oktatások is folytak. A közigazgatás majd minden szereplőjét tájékoztattuk az új helyzetről, és megköveteltük tőlük az elektronikus kapcsolattartást. Az MNL belső ügyiratkezelésében a bevezetés évében fokozatosan nőtt az elektronikus ügyiratok aránya, a kiadmányok, kevés kivételtől eltekintve elektronikus formában készültek és íródtak alá.

A Poszeidon közvetlen adatkapcsolatot tart fenn a Hivatali Kapuval és a Céghapuuval, fogadja a beérkező elektronikus küldeményeket, valamint kezeli a munkafolyamatokat (workflow). Ezen felül az Elektronikus Levéltári Portál (ELP) révén az MNL és BFL közös online felületet biztosít az elektronikus nyilvántartásokban és digitális levéltári állományokban való keresésre és böngészésre, továbbá a kutatói és ügyfélszolgálati megkeresések indítására is.

Az elmúlt években az intézményi ügyvitel a szakmai munka tekintetében szinte teljes mértékben papírmentessé vált, így elektronikus úton történik többek között a belső munkaerő-igények bejelentése, a beszerzési kérelmek elbírálása és a selejtezési jegyzőkönyvek záradékolása is.

Az elektronikus ügyintézés során kiadott igazolások és másolatok jogi hitelességének biztosítása érdekében az MNL a szabályozott elektronikus ügyintézési szolgáltatásokra (SZEÜSZ/KEÜSZ) épülő dokumentum-hitelesítési megoldásokat és elektronikus aláírási technológiákat alkalmaz. Az ügyfélszolgálati és kutatószolgálati válaszok kiadmányozásánál a Poszeidon iratkezelőbe integráltan működött 2025-ig az Azonosításra Visszavezetett Dokumentumhitelesítés (AVDH) és a Dokumentumhitelesítés Szolgáltatás (DHSZ). Ennek során a nyilatkozattevő személyét a Központi Azonosítási Ügynök (KAÜ/Ügyfélkapu) azonosítja, majd a rendszer a dokumentumot ellátja egy egyedi záradékkal, amely tartalmazza a nyilatkozó természetes személyazonosító adatait. A polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvény 325. § (1) bekezdés g) pontja értelmében az AVDH-val hitelesített dokumentum teljes bizonyító erejű magánokiratnak minősült.

Jelentős változást hozott a 2023. évi CIII. törvény a digitális államról és a digitális szolgáltatások nyújtásának egyes szabályairól: ennek értelmében bekövetkező alakulásokra is fel kellett levéltári szinten készülni, így a 2025. év során bekövetkező változásokra, mint például az AVDH aláírás kivezetése. Az ügyfélkapus azonosítás 2025. évi megszüntetésére is felkészítette az MNL ÜF a munkatársakat annak érdekében, hogy a hivatalikapu-tárhelyek elérhetősége folyamatosan biztosított legyen.

Az eKAT, azaz a Kormányzati Elektronikus Aláíró és Aláírás-ellenőrző Szoftver egy önállóan telepíthető, díjmentes kormányzati alkalmazás, amellyel egyedi vagy tömeges PDF-aláírás, vizuális aláírás-beállítások (szöveg elhelyezése, címer vagy kép beszúrása), valamint aláírás-ellenőrzés és időbélyegzés végezhető el. A levéltárban az alkalmazott tanúsítványok típusa meghatározza azok joghatását és felhasználási körét. 2025 előtt az egyedi vezetői kiadmányozáshoz a NISZ Zrt. által biztosított minősített tanúsítványok és hardveres tokenek voltak használatosak, míg az ügyintézők napi kiadmányozási feladatait a gazdaságos és hatékony AVDH/DHSZ rendszere támogatta. Az AVDH DHSZ megszűnésére felkészülendő a NISZ Zrt. által biztosított tanúsítványok beszerzését felgyorsítottuk és minden vezető, gazdasági ügyintéző és a kiemelt ügyintézők (KVIFO) rendelkeznek már ilyen aláírással. A szervezeten belül a hiteles elektronikus másolat készítési funkció feltételezi továbbiakban a nem egyedi aláírás használatának a szükségességét, ezt pedig a Poszeidonba integrált FEDOR aláírással biztosítjuk. A jövőben mind több szakmai terület kap elektronikus aláírást, terveink szerint a szervellenőrzést végző levéltárosok is bekerülnek ebbe a körbe.

Ügyfélszolgálati eljárások

A projekt éles indulására elkészültek a belső munkafolyamatok, kidolgozásra és kipróbálásra kerültek az iForm-ok, megtörtént a belső oktatás is. Az MNL Ügyfélszolgálati Főosztálya rendszeres egyeztetéseket folytatott az eltérő iratkezelő rendszert használó – jelentős mennyiségű ügyet generáló – partnerszervezetekkel (pl. Magyar Országos Közjegyzői Kamara, Országos Bírósági Hivatal, Magyar Állam Kincstár) annak érdekében, hogy az általuk küldött megkeresések fogadása és a válaszok küldése mindkét fél számára megfelelő csatornán és formátumban történjen. A fejlesztett szolgáltatás eredményeként a MNL tagintézményei által végzett adatszolgáltatási, ügyfélszolgálati tevékenység integrált módon, elektronikus csatornákon kapcsolódik a Kormányablakok és a különböző szakigazgatási szervek ügyintézési folyamataihoz. A kérelmek benyújtása egységes módon, részleteiben is kidolgozott űrlapokon keresztül valósul meg, ami hatékonyabbá és átláthatóbbá teszi az ügyintézést. Az állampolgárok lényegesen több csatornán, ügyfélbarátabb módon tudják levéltári ügyeiket intézni.

Az ügyfélszolgálati eljárásrend célja, hogy a természetes személyek vagy hivatalos szervek egyedi adatigénylésére a levéltár az őrzetében lévő iratokról jogbiztosító célú hiteles másolatot állítson ki, amelyet a kérelmezők jellemzően közigazgatási vagy egyéb eljárásokban (például nyugdíjmegállapításhoz szükséges munkaviszony-igazolásként) használhatnak fel. Az ügyindítás több csatornán keresztül történhet. Az állampolgárok a Személyre Szabott Ügyintézési Felületen (SZÜF) keresztül intelligens iForm űrlapok kitöltésével nyújthatnak be kérelmet, míg a gazdálkodó szervezetek és közigazgatási szervek kizárólag Cégkapun vagy Hivatali Kapun keresztül tehetik meg ezt. Emellett az ügyintézés kezdeményezhető

hagyományos postai úton, személyesen az ügyfélszolgálatokon formalizált űrlapon, vagy az ország bármely Kormányablakában, ahol az űrlapot beszkenelve, egyablakos rendszerben továbbítják a levéltár felé. Az iForm használata nagy népszerűségnek örvend az ügyfelek körében, mert otthonról gyorsan, könnyen és költségmentesen indíthatják az ügyeiket úgy, hogy az iForms a személyes adatokat előtölti; az űrlapba beépített ellenőrzési funkció van, amely a hibás kitöltést és beküldést nem teszi lehetővé. Így az ügyfelek minden esetben jól kitöltött, gyorsan és könnyen beküldhető űrlapokkal keresik meg a levéltárat, amely az ügyfélszolgálati ügyintézési időt és a hibázás lehetőségét egyaránt csökkenti.

A formalizált űrlapok segítségével az alábbi ügytípusok esetében lehet levéltári adatigénylést indítani:

- Építésre vonatkozó adatigénylés
- Hadigondozásra vonatkozó adatigénylés
- Hagyatékra vonatkozó adatigénylés
- Ingatlanra vonatkozó adatigénylés
- Jogszolgáltatásra vonatkozó adatigénylés
- Munkaviszonyra vonatkozó adatigénylés
- Névváltoztatásra vonatkozó adatigénylés
- Tanulói időre vonatkozó adatigénylés
- Egyéb, a fentiek közül egyikbe sem sorolható egyedi adatigénylés.

Ezen ügytípusok teljes körűen lefedik a levéltári ügyeket, további fejlesztésre, bővítésre nincsen szükség, ugyanakkor érdemes lenne megvizsgálni az ingatlan és az építési ügyek összevonhatóságának lehetőségét, ez ugyanis sok félreértést okoz, nem mindig tudja egyértelműen definiálni a kérelmező melyik űrlapot kell kitöltenie.

A beérkező kérelem bekerül a Poszeidon iratkezelőbe az űrlapon megjelölt szervezeti egységhez, ahol az iktatástól számított két munkanapon belül megvizsgálják annak formai hiánytalanságát. Amennyiben a kérelem nem tartozik levéltári feladatkörbe, azt öt munkanapon belül vissza kell utasítani, míg illetékesség hiányában az iratokat ugyancsak öt munkanapon belül áteszik a hatáskörrel rendelkező tagintézményhez, szervezeti egységhez. Hiányos adatok, nem megfelelő azonosítás esetén az ügyintéző harminc napos határidővel hiánypótlási felhívást bocsát ki, ami az ügyintézési határidőt felfüggeszti.

A levéltári kutatás sikeres lefolytatása után a megtalált dokumentumról elektronikus záradékolással, eKAT-tal aláírt hiteles elektronikus másolat készül, míg papíralapú kiadmányozás esetén hivatalos záradékkal és körbélyegzővel látják el a másolatot. A kiadmányozott válaszlevelet és igazolást az ügyfél választása szerint az Ügyfélszolgálat, Céglapra vagy postai küldeményként kézbesítik.

Ügyfélszolgálati ügyek száma az MNL-ben éves bontásban:

Év	2021	2022	2023	2024	2025
ügyfélszolgálati ügyek száma	26363	22872	21098	21832	17452
Ebből ügyfélszolgálati ügyek száma a megyékben	24496	19520	20126	20945	16791

Az ügyek számának alakulására mindig befolyással lehet egy-egy ügýtípus adott évi dominanciája, amit kiválthat például akár egy-egy jogszabályi változás miatt tömegesen benyújtott igény. Az ügyforgalmat vizsgálva megállapítható, hogy a megyei levéltárakra hárul a nagyobb teher és a forgalom döntő hányada, ami például 2025-ben napi átlagban 67 ügy feldolgozását jelenti. A KÖFOP projekt keretében vállalt 18 napos átfutási idővel szemben az átlagos ügyintézési idő sikeresen 9 nap körül stabilizálódott, ami a jogszabályban meghatározott 30 naphoz képest kiváló eredmény, különösen, ha azt is figyelembe vesszük, hogy az ügyfélterhek (utazási és posta költség) is jelentősen mérséklődtek.

Összefoglalóan az ügyfélszolgálati reform, a digitális átállás mind a szervezet számára, mind az ügyfelek számára, ideértve az állampolgárokat és a közfeladatot ellátó szerveket egyaránt, sikeres volt. Azonban az idő előrehaladása megmutatta, hogy nem szabad a babéron ülni, az iFormok felülvizsgálata egyre sürgetőbb feladat. A kialakításuk során arra törekedtünk, hogy minél több változóra felkészüljünk egy-egy ügýtípus esetén, de az élet bebizonyította, hogy az ügyfelek túlnyomó többsége még a minimálisan elvárható információval sem rendelkezik az ügye tekintetében, nemhogy plusz kiegészítő információkat tudna szolgáltatni. Emiatt azonban az űrlap feleslegesen bonyolult, terjengős, rövidítése, áttekinthetőbbé tétele mind sürgetőbb feladat. Az űrlapok egyszerűsítése értelemszerűen magával hozza a belső munkafolyamatok egyszerűsítésének igényét is. Ebben az esetben is elkövettük azt a hibát, hogy a munkafolyamatot lépésről lépésre, külön-külön elemenként definiáltuk, megpróbáltunk felkészülni minden változóra, ezzel segítve a kollégák munkáját. Itt az élet ismét bebizonyította, hogy feleslegesen komplikált folyamatokat hoztunk létre, amely a munkavégzés során túlzott energiabefektetést igényel a munkavállalótól. A jövőben a munkafolyamat lépéseit mindenképpen egyszerűsíteni kell, amely esetenként összevonást is jelent. A kivételeket és az atipikus megoldási ágakat a továbbiakban az egyszerűsítés és átláthatóság érdekében érdemes kerülni, amennyiben pedig fölmerülnek, munkafolyamaton kívül szükséges őket kezelni. Az elmúlt évek munkatapasztalata jó lehetőség volt arra, hogy értékeljük mind az ügyféloldali, mind a munkavállalói oldalon jelentkező igényeket, megtörténjenek a visszacsatolások és ennek alapján eszközöljük a szükséges módosításokat. Már ez a rövid időszak alapvető változást hozott abban a tekintetben, hogy megszűnt az AVDH DHSZ és az ügyfélkapus azonosítás, ezeket az átalakításokat azonban a rendszer és a kollégák egyaránt jól kezelték. A közeljövőben is számítunk hasonló, elsősorban a szabályozási és jogalkotási oldalról érkező változási igényekre, melyeket kezelünk kell majd, de erre mind a szervezet, mind a főosztály képes. A kollégák megtanulták, sőt már-már megszerették a rendszert, amely minimalizálja a hibázás lehetőségét. Folyamatba integrált formalizált sablonokkal dolgozunk, így minden kimenő ügyfélszolgálati válasz egységes és a jogszabályoknak megfelelő. Sajnos korábban a rendszer bevezetése előtt ez közel sem volt elmondható.

A folyamatszabályozott ügyfélszolgálati eljárás, amennyiben betartják azt, garantálja a kimeneti oldalon mindig a szervezet által támasztott követelményeknek, illetve a jogszabályokban rögzített előírásoknak megfelelő output-ot. Tekintve, hogy az ügyfélszolgálati eljárás célja jellemzően jogbiztosító iratok másolatának kiadása, amely másolat utána valamilyen közigazgatási vagy egyéb eljárás során kerül felhasználásra (pl. munkaviszony

igazolás kérése, amely a nyugdíj megállapításához szükséges), ennek következtében különösen fontos a formalizált, egységes és jogszabályokon alapuló kiadmány elkészítése.

Az ügyfélszolgálat jövője az MNL-ben

A jövő feladatai ezen a területen is komplexek. Első és legfontosabb kérdés, hogy erősíteni kell a terület jogszabályi szabályozottságát. Erre javaslatot kell készíteni, és a fenntartón keresztül a jogalkotók részére eljuttatni. Fontos lenne az ügyfélszolgálat érdemben történő megjelenítése a levéltári törvényben és a szakrendeletben egyaránt. A napi gyakorlati munka során számtalan kérdés, probléma jelentkezik, amely megoldására a jogszabályokban nem találunk fogódzót. Egyértelműbben kellene definiálni, hogy ügyfélként kinek és mit van joga kikérni a levéltárból, és az ügyintézés jogosságát milyen alátámasztó dokumentumokkal kell igazolnia. Jelenleg ezekre a kérdésekre a vonatkozó jogszabályok nem adnak egyértelmű választ. Ugyanakkor az ügyfelek számára a jogbiztosító iratok kiadása megítélésünk szerint alapvető jog, amelyet a levéltár nem korlátozhat. Sok szó esik a kutatás szabadságáról, történnek lépések ennek liberalizálása irányába, ugyanakkor az ügyfélszolgálati ügyekről, amely éves szinten csak a mi levéltárunkban húszezer embert, azaz húszezer családot érintenek, semmi szó nem esik. Ennek egyik oka az, hogy az ügyfelek általában nem visszatérő, nem rendszeres „vendégei” a levéltáraknak amennyiben ügyük elintézését nyer, jellemzően többet abban a kérdésben nem fordulnak a levéltárhoz. Azért is fontos ezt hangsúlyozni mert az éves ügyfélforgalom nem vissza-visszatérő embereket jelent, hanem mindig új találkozást feltételez az egyén és a levéltár között. Itt tehát nem jól felkészült, a rendszert ismerő, működését értő személyekkel, állampolgárokkal találkozunk, hanem egyszeri, jellemzően nem ismétlődő kérdést megfogalmazó, a levéltárügyet egyáltalán nem ismerő ügyfelekkel. Éppen ezért kiemelten fontos, hogy világos, egyértelmű és közérthető ismeretátadás történjen, amely alapján az ügyfél el tudja indítani a kérelmét, megfogalmazhatja kérését, és így a számára megfelelő választ kaphat. Ebben kiemelt szerepe van a mesterséges intelligenciának, amely már az ügyféloldali kérdésfeltevés támogatásában is megjelenhet. Akár chat robot, akár más alkalmazások segítségével orientálhatnánk az ügyfeleket, hogy minél szakszerűbb, pontosabb kérést fogalmazzanak meg, ezzel segítve az ügyek elintézésének gördülékenységet. Ez mind-mind az ügyfélelégedettség növelését szolgálja, egyúttal a levéltár, a levéltárügy megbecsülését elfogadottságát növeli.

A jövőben fel kell készülnünk az automatizált döntési folyamatok bevezetésére és a szervezetbe integrálására. Ennek egyik terepe például a rossz címzésre érkező megkeresések automatikus továbbítása, ezzel párhuzamosan az ügyfél értesítése arról, hogy az ügyét a megfelelő címzetthez juttattuk el. Erre jó példa a BFL számára szánt megkeresések, amelyeket egy ilyen automatizált döntési folyamat segítségével, emberi beavatkozás nélkül lehet a megfelelő címhez eljuttatni. A jövő fejlesztési lehetőségei között adja magát a mesterséges intelligencia használatának beemelése is. A beküldött formalizált űrlapok feldolgozása során a mesterséges intelligencia segítségével lehet a kollégák munkáját könnyíteni, az információkeresési fázist rövidíteni, egyszerűbbé tenni. Gépi támogatással a beküldött kérést már a nyilvántartó rendszerben le lehet futtatni, akár jegyzék szinten definiálni a lehetséges találatokat. Természetesen ez feltételezi az őrzött iratanyag feldolgozottságának magas szintjét, de

bizonyos egyszerűbb ügytípusok esetében rendkívül hasznos tud lenni és nagyon meg tudja könnyíteni a kollégák munkáját.

Szintén nagyon hasznos, bár nem közvetlenül az ügyfélszolgálati ügyek esetében, a munkafolyamatok használatának kidolgozási tapasztalata. Az itt begyűjtött ismereteket más szakterületek munkafolyamatainak fejlesztése során lehet alkalmazni különösen ügyelve arra, hogy az itt elkövetett hibákat ne ismételjük meg. Számtalan területen alkalmazhatóak lennének a munkafolyamatok, evidenciaként jelentkezik a kutatószolgálati eljárásrendben történő integrálásuk. De ugyancsak hasznos lehet a támogató szakterületeken történő felhasználásuk például beszerzési, közbeszerzési folyamatok esetében.

Alapvetően fontos lenne az ügyfélszolgálat részéről egy vevőelégedettségi folyamatlépés beépítése az eljárásrendbe. Jelen esetben semmilyen visszacsatolásra nincs lehetőség az ügyfelek részéről, ahol jelezhetnék a problémáikat, akár a formalizált űrlapok kitöltése során, akár az eljárásrendben, akár a végeredményben. Nem mérjük az ügyfelek elégedettségét, nem várunk tőlük visszajelzést, így értelemszerűen ezek eredményei sem épülnek be a folyamatokba. Ez egy rövid távú cél, amelynek megvalósítása minél előbb szükséges azért, hogy ezt a folyamatot, amely talán az egyik legsikeresebb és legjobban működő folyamat a levéltárban, még tökéletesebbé tegyünk.

Egyre inkább visszaszorul a személyes ügyfélszolgálat szerepe, mind kevesebben jelennek meg a levéltárakban, hogy ott indítsák el kéréseiket, de ettől függetlenül nem szabad ezt a területet sem teljes mértékben negligálni. Jellemzően a digitális kompetencia hiánya sarkalja az ügyfeleket a személyes megjelenésre. Ezeknek az ügyfeleknek is biztosítanunk kell a hagyományos eljárásokat, és szükség esetén az azokban való professzionális segítségnyújtást. Méltó módon kell a levéltárakban a személyes ügyfeleket is fogadni, dedikáltan ügyfélfogadásra alkalmas helyen, ahol biztosított az ügyfél és a levéltári munkatárs diszkrét, a személyes adatokat is tartalmazó egyeztetése. Bár ebben a fázisban elvileg a kérelem leadása csak a feladat, nagyon sok tisztázó kérdés hangzik el egy-egy ilyen beszélgetés során, amely másra nem tartozik. Fejlesztést érdemelnek tehát a levéltári ügyfélszolgálatok is, egységes tájékoztatókkal, arculattal kell megjelenni ezen a területen is. Különösen fontos lenne ez az OL esetében, ahol, bár alacsony az ügyfelek száma, mégis nehézséget okoz a személyes kérés leadása. Érdemes lenne az információs irodán keresztül megvalósítani ezt a folyamatot is, és legalábbis e tekintetben integrálni a két területet.

Erősíteni kell az ügyfélszolgálati folyamatban a hiteles másolatok kiadásának technikai aspektusait. Az építési ügyek tekintetében alapvető elvárás, hogy a tervrajzokat az igénylők megfelelő módon digitalizálva kapják meg. Jelen esetben erre a megyék többségében csak A/3-as méretig van lehetőség, rendkívül sok időt vesz el, hogy a kollégák a nagyobb méretű terveket darabokban beszkenneeljék és úgy adják át az ügyfélnek. Itt is érdemes megvizsgálni a fejlesztés lehetőségét akár nagyobb szkennerek (digitalizálási kapacitás növelés más területen is) beszerzésével, vagy megfelelő fényképezési technika (akár okostelefon) alkalmazásával. Jogos elvárás az ügyfelektől, hogy minőségibb szolgáltatást is kapjanak. Az eljárás alapesetben díjmentes, de ha tudunk a szolgáltatás minőségén emelni, ott már lehetőség lenne akár

díjköteles elemek beépítésére is. A tervdokumentációk eredeti méretben történő szkennelése, vagy fényképezése tipikusan ilyen szolgáltatás lehetne.

Egy fontos kérdésben mindenképpen fejlesztésre szorul a terület. Az ügyfélszolgálatos kollégák és a vezetők számára egységes, tapasztalatcserén alapuló fórumot kell létrehozni, ahol a tipikus ügyek mellett az atipikus jelenségek megtárgyalására, elemzésére is van lehetőség. Az újonnan belépő kollégák számára az ügyfélszolgálati munka alapjait képzési anyagok összeállításával kell megtanítani, az évek alatt összegyűlt tudás átadására, megosztására fórumot kell találni. Ennek kötelező jellege elriasztó hatású lenne, így törekedni kell arra, hogy vonzó és hasznos legyen a megvalósítás, valóban élő, tapasztalatcserét biztosító módszert fejlesszünk ki. Óriási a belső igény egy olyan plénusra, ahol minden ügyfélszolgálati foglalkozó kolléga megtalálja a kérdéseire a választ, lehetősége van egyeztetni szakma kérdésekben. Az újonnan jelentkező kihívásokra (pl. új kárpótlási esemény, ingatlanfelújításhoz köthető kérések stb.) egységes és gyors válaszok születhetnének, amelyek a szervezet egészében azonnal hasznosíthatók.

Végül szintén nagyon fontos lenne, hogy a jogalkotók, politikai döntéshozók szintjén is megjelenjen a levéltár, mint ügyfélszolgálatot ellátó szerv. Az egyes döntések, mint például a kárpótlás vagy ingatlan felújítási támogatás (ahol igazolás kellett az építés évéről), mind lecsapódnak a levéltárak ügyfélszolgálatán, ahol több ezres, tízezres ügyfélforgalmat generálnak. Ezeket előzetes egyeztetés, iránymutatás, vagy forrásbiztosítás híján az intézmény ad hoc, improvizálva kezeli. Amennyiben ezekbe a döntési folyamatokba alapértelmezetten megjelenhetne a levéltár is, szakértő tanácsokkal tudnánk orientálni a folyamatot és nem kellene munkaórák ezreit feleslegesen beleölni egyes részügyek megoldásába, mert valaki nem definiálta egyértelműen a beadandó adatok forrását, formáját. Fontos lenne a levéltár véleményét is kikérni azon folyamatban, ahol adatokkal, iratokkal dolgozik, vagy azokat várja el a közigazgatás vagy a politika. Ez a hatékony erő- és készletgazdálkodás alapja is, amely az elvárások szerint minden döntési folyamatot jellemez majd a jövőben.

Szintén fontos, hogy egyértelműen elválasszuk az ügyfélszolgálati és a kutatószolgálati kérdéseket, sokan kihasználva az ügyfélszolgálat jogszabályi alulszabályozottságát megpróbálnak saját kutatásuk (elsősorban családfakutatás) érdekében egyedi adatigénylással élni. Emellett látunk más példákat is, ingatlanközvetítők kérik ki az eladásra kínált lakások tervrajzát, építési engedélyét, amely szintén csak erős jóindulattal érthető be az eljárásrend szellemiségébe. Szintén előfordul, hogy építészek, építész irodák kérik a felújításra szánt ingatlan tervdokumentációját az átervezés megkönnyítésére, meggyorsítására. Ezek az igények is jogosak lehetnek, kiszolgálásukra fel kell készülni, ám ezeket az intézmény már nem egyedi adatigénylés, hanem fizetős szolgáltatás keretében tudná teljesíteni.

Az ügyfélszolgálati munka során is alapvető elv a szolgáltatásközpontúság. Az, aki már a levéltárhoz fordul sok esetben megjárta a közigazgatás más szerveit is, végső állomása a levéltár, máshonnan már nem remélhet segítséget. Ezt is figyelembe véve törekedni kell a mind teljesebb körű, gyors és modern szolgáltatás nyújtásához, úgy, hogy amennyiben dönteni kell, mert nem egyértelmű a szabályozás, lehetőség szerint az ügyfél javára döntsön az intézmény a jogbiztosító irat kiadása érdekében.

SZAKKÖNYVTÁR

Bevezetés – a jelenlegi helyzet

Az MNL Levéltártudományi Szakkönyvtára korlátozottan nyilvános könyvtár, amely a levéltár- és történettudományi könyvészeti anyagokat és elektronikus dokumentumokat gyűjti és feldolgozza, állományvédelmi és tájékoztatási feladatokat lát el, olvasószolgálatot működtet, részt vesz a könyvtárközi kölcsönzésben, felügyeli az MNL központi könyvtárát és támogatja, koordinálja a megyei levéltári szakkönyvtárak munkáját. Emellett részt vesz a kiadványcserében, levéltári bibliográfiát készít, amelyet Levéltári Szemlében jelentet meg.

A könyvtári állomány helybeni használata a látogatói jeggyel rendelkező kutatók számára előzetes e-mailes regisztráció után lehetséges. A munkatársak számára szintén lehetőség van a helyben olvasásra, valamint számukra van mód kölcsönözni is. Főigazgatói engedéllyel az MNL nyugdíjas alkalmazottjai is használhatják a könyvtárát, könyvtárközi kölcsönzéssel más levéltárak, szakkönyvtárak, az egyetemek és tudományos intézetek könyvtárai, végül a kultúráért felelős minisztérium közgyűjteményekért felelős szervezeti egységeinek munkatársai. Gyűjteménye komoly értéket képvisel, mintegy 13 ezer muzeális értékű dokumentum mellett hagyatékok (*Babics-, Szentiványi-, Máriássy-, Teleki-könyvtárak, Ember Győző hagyatéka*), kéziratok és a kurrens levéltári szakirodalom alkotja, összesen 141 ezer könyvtári dokumentum. A megyékben működő szakkönyvtárak további 10 ezer muzeális értékű dokumentummal és 523 ezer könyvtári dokumentummal rendelkeznek. A könyvtári tér 10 fő számára biztosít egyidejű használati lehetőséget, amely elegendőnek mondható. A könyvtár a Corvina integrált könyvtári rendszert használja, ami megfelelőnek mondható. Évente 250 napon, hetente 30 órában tart nyitva.

Az MNL „*tudományos arculata*” fenntartása érdekében az egyes kiadványok intézményi hozzárendelését, az adatok ellenőrzését és a hitelesítést az intézményi MTMT adminisztrátor végzi. A könyvtár emellett segít a tudományos szakfeladatot ellátó kollégák számára publikációik rögzítésében az MTMT felületén. Ezzel szorosan összefügg, hogy a könyvtár 2023 óta publikáció, illetve idézettséggyűjtést is végez.

A központi könyvtár és a megyei könyvtárak lehetőséget biztosítanak iskolai közösségi szolgálat teljesítésére – a tavalyi évben a Fejér Vármegyei Levéltár könyvtárában volt rá példa –, valamint rendezvények helyszínéként is szolgálnak. A központi könyvtár évente 700–900 könyvet vesz állományba, amelyek értéke 3-4 millió forint, ezeknek 70–80%-át a tárgyévben katalógusban rögzíti, a megyék éves szinten további 4400-4800 dokumentumot – mindez szinte kizárólag nyomtatott munka. A beiratkozott tagok száma az elmúlt tíz évben drasztikus átalakuláson ment át, amely részben az olvasói szokások megváltozásával, valamint a koronavírus-járvánnyal is magyarázható. Az ugyanakkor így is szembetűnő, hogy a beiratkozott olvasók száma a központi könyvtár esetében kilenc év alatt az eredeti szám 12%-ára csökkent, míg a megyéknél 33%-ára. Az alábbi táblázat a Levéltártudományi Szakkönyvtár adatait mutatja be 2015-2024. között, összevetve a BFL Szakkönyvtárának adataival.

Év	Helyben használat (MNL)	Helyben használat (BFL)	Összes beiratko- zott tag (MNL)	Összes beiratko- zott tag (BFL)	Aktív használó k száma (MNL)	Aktív használó k (BFL)	Összes beiratkozott tagból aktív használó (MNL)	Összes beiratkozot- t tagból aktív használó (BFL)	Kölcsön- zések száma (MNL)	Közvetlenül helyben használt dokumentum (MNL)	Közvetlenül helyben használt dokumentu- m (BFL)
2015	1181	392	650	84	280	61	43,08%	72,62%	795	2992	1391
2016	1247	218	550	87	278	69	50,55%	79,31%	819	2651	442
2017	992	165	460	85	225	56	48,91%	65,88%	915	1847	353
2018	819	103	285	85	198	66	69,47%	77,65%	610	1503	248
2019	1146	154	281	90	191	69	67,97%	76,67%	520	3605	273
2020	852	98	152	92	151	72	99,34%	78,26%	753	2374	186
2021	820	124	125	85	69	75	55,20%	88,24%	819	1456	213
2022	801	152	94	86	53	76	56,38%	88,37%	789	1389	317
2023	771	148	79	90	52	³⁷	65,82%	-	682	1213	285
2024	872	122	81	86	58	86	71,60%	100,00%	651	1980	273

Üdítő fejlemény, hogy a 2024. évben a beiratkozott tagok negyede 19–25 éves, valamint szintén negyede 26–35 éves, tehát kifejezetten a fiatal korosztályba tartozik. A helybeni használat terén változásokat hoztak az elmúlt évek, ami az olvasói szokások változását jelentheti. Meghökkenítő adat, hogy míg 2015-ben egy aktív használó átlagosan négy helyben használatot eszközölt, addig 2024-ben tizenötöt, ami ugyanakkor célzottabb könyvtárhasználatot is feltételez. Ugyanerre utal az aktív használók arányának növekedése az összes beiratkozott tagon belül. A kollégák kevesebbet kölcsönöznek, ami az interneten elérhető irodalom mennyiségének növekedésével hozható összefüggésbe. A közvetlenül helyben használt dokumentumok száma bár mérsékelten ingadozik, de lényegét tekintve jól mutatja a könyvtár iránti folyamatos igényt.

Megjegyzendő, hogy a közel feleakkora könyvtári állománnyal rendelkező BFL Szakkönyvtára beiratkozott tagjainak száma 2015–2024 között 84–92 között mozgott, ami az utolsó években lényegében megegyezik az MNL szakkönyvtára adataival. Míg a társintézmény képes magasan tartani az aktív tagok arányát, addig a nemzeti levéltár központi szakkönyvtára esetében ez kevésbé mondható el.

A könyvtári statisztikában összesen 8 vármegyei levéltári szakkönyvtár adott jelentést a 2015–2024 közötti időszakban, így a fenti adatok a megyék esetében csak részben vizsgálhatók. Az azonban rögzíthető, hogy a 8 adatközlőn túlmutat a könyvtári feladatellátás a megyékben: Bács-Kiskun és Tolna megyét leszámítva azonban kapcsolt munkakörként, a levéltári feladatok mellett végzik a könyvtári tevékenységet. Az éves szinten könyvtári tevékenységre fordított munkanapok száma Csongrád-Csanád, Baranya és Vas megyében magas (153-250 között mozog).

A levéltári szakkönyvtárak iránti igény a megyékben is megtalálható, a kutatói és levéltárosi kívánalmaknak megfelelő szolgáltatások kialakítása ezért nem kizárólag az OL esetében fontos. 2025-ben az összes könyvtárhasználó 89%-át a megyékben regisztrálták, a helyben használat esetei 75%-ban itt nem a központi könyvtárban történtek.

A levéltári szakkönyvtárak feladata a 21. században már nem csak a hagyományos könyvtárhasználat biztosítása, hanem a referensek munkájának, valamint a tudományos kutatók

³⁷ Az aktív használók száma a Budapest Főváros Levéltára Szakkönyvtára által szolgáltatott 2023. évi statisztikában 1231, ami téves adat, hiszen a beiratkozottak száma ugyanakkor 90 fő.

és a levéltár tudományos feladatellátásának támogatása, immáron elsősorban digitális úton. Mindazonáltal fontos feladat marad a hagyományos működés is és a legújabb levéltár- és történettudományi munkák folyamatos beszerzése, amely az MNL alapfeladatainak magas szinten történő ellátásához nélkülözhetetlen. A levéltár ugyanakkor nem rendelkezik stratégiai elképzelésekkel, legutolsó hasonló dokumentum 2017-ben született a 2017–2021. közötti időszakra nézve – egy frissített, 2026–2030 közötti időszakra vonatkozó verzió megalkotása fontos volna, amelyben a középtávú célok kijelölhetők. A könyvtári működés ugyanis több szempontból fejlesztést igényel, hiszen a könyvtárhasználati szokások, valamint a kutatói igények átalakulásával ezen a téren is lépést kell tartani.

Fejlesztési irányok

Raktárproblémák

A Bécsi kapu téri épületben működő központi könyvtár raktára mára már betelt, könyvtári dokumentumok gyarapítására itt csak apasztások eszközzésével (évente kb. 1100 dokumentum esetében kerül sor erre), illetve a raktári anyag Lánglilium utcai raktárba történő áthelyezésével van mód. A raktárkapacitás hiánya miatt, ám általánosságban is megoldandó problémaként merül fel a kiadványgazdálkodás kérdésköre. Szükséges hatékonyabban értékelni, egy-egy kiadvány megjelenési példányszámát optimalizálni, illetve a valós igényekhez igazítani. Ez praktikusán azt jelentené, hogy egy-egy kiadvány esetében alacsony nyomtatási példányszámmal indulunk, és csak akkor nyomtatunk belőle további példányokat, amennyiben azt a közönség érdeklődése valóban indokolja. Ehhez szükséges a belső kommunikáció javítása a Levéltári Szakkönyvtár, a Kiadványraktár, valamint a jelenlegi Tudományos Igazgatóság és a Projektiroda között.

Emellett a raktárak tehermentesítése céljából is célszerűnek gondoljuk az újonnan megjelenő kiadványok esetében az elektronikus formátumban (pdf) való megőrzésre törekvést. Különösen igaz ez a tudományos kiadványban történő publikáláshoz kért digitális másolatmegrendeléseknél, ahol a jelenlegi gyakorlat szerint a közlési engedély fejében a könyvtár számára 2 példányt kell átadni a megjelent kiadványból. Ez aránytalanul nagy terhet jelent nemcsak a raktározás szempontjából, de a kutatók/szerkesztők számára is, hiszen általában a szakkönyveket eleve alacsony számban nyomtatják, és abból két példányt mindjárt át kell adniuk a szakkönyvtárunk számára. A jövőben papíralapú példányt csak valóban indokolt esetben kérünk (egyet), és általánossá tesszük a kiadványok .pdf formátumban való bekérését, ebbe a folyamatba pedig be kell csatornázni a könyvtári dolgozókat is.

Szolgáltatásfejlesztés

A Levéltári Szemlében évente publikált levéltári bibliográfia esetében megfontolandó egy egységes, témák, illetve korszakok szerinti bibliográfia építése. Ehhez hasonló létezik az ÁBTL esetében.³⁸ A strukturáltabb információközlés a tudományos kutatók eligazodását segíti és gyorsítja, valamint folyamatosan építhető adatbázis létrehozását teszi lehetővé.

---

³⁸ Állambiztonsági bibliográfia. ÁBTL. (<https://www.abtl.hu/allambiztonsagi-bibliografia/> –a letöltés ideje: 2026. augusztus)

Fontos volna, hogy a levéltári szakkönyvtári dolgozók aktív kapcsolatot ápoljanak a térségük könyvtári szakembereivel, valamint általánosságban tisztában legyenek a könyvtári trendekkel, a legfrissebb könyvtári szolgáltatásokkal, jelen legyenek, kapcsolatokat építsenek a Magyar Könyvtárosok Egyesülete eseményein, konferenciáin, vándorgyűlésén. Hangsúlyos szerepet szükséges szánni a más levéltári szakkönyvtárakkal (ÁBTL, BFL) való kapcsolattartásra, és ugyancsak erősíteni szükséges a párbeszédet az MNL-en belül működő könyvtári egységek között.

Kifejezetten előremutató az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtári Intézete által végzett, a könyvtári statisztika éves adatainak összefésüléséből előálló, harmonizált idősoros adatbázis-építési gyakorlata, amely nagyban segíti a szakterületre vonatkozó elemzések készítését.³⁹ Felmerül, hogy az MNL Levéltártudományi Szakkönyvtára hasonló összefésülést végezzen a területre vonatkozó trendek megállapítása, az adatalapú döntéshozatal elősegítése számára, amit mind a levéltáros szakma, mind az ágazati irányítás használhat.

A korábbiakban elhanyagolt kérdés, de fontos volna, hogy a levéltár érdemi segítséget nyújtson a Vatikánban, Bécsben, Isztambulban és Moszkvában működő levéltári szakdiplomáták számára saját könyvtáraik rendszerezése, nyilvántartására, valamint azok kurrens szakirodalommal való ellátása terén. A delegátusok ugyanis saját levéltári delegátusi könyvtárat tartanak fenn, amelynek állományát folyamatosan gyarapítják, szükség szerint a kutatók rendelkezésére bocsátják. Emellett a célországai levéltárakkal, tudományos kutatást folytató szervezeteivel való kapcsolattartást is végzik, így a kétnyelvű, vagy idegen nyelven megjelent könyvek esetében akár protokollajándék formájában is erősíthető a nemzeti levéltár nemzetközi beágyazottsága.

Megfontolandó a nyitvatartási idők felülvizsgálata, a kutatószolgálat nyitvatartásával való átfedések kis mértékű leépítése, hiszen a könyvtárat látogató külsős személyek levéltári kutatók, akiknek a kutatással egyidejűleg nincs módja a könyvtárat is használni.

Központi szerep hárul az Országos Levéltár könyvtárára a megyei könyvtárak szakmai munkájának koordinálása terén. Ez részben megvalósul a tagintézmények közötti kiadványcsere lebonyolításában, a megyei szakkönyvtárak és a központ könyvtári integrációja nyomán. A mindennapi gyakorlatban azonban még nem teljes az integráció, egyes megyei levéltárakban még mindig címleltárkönyv és nem az integrált könyvtári rendszer gyarapítási moduljában történik az új könyvtári dokumentumok állományba vétele. Ugyanilyen párhuzamosságok olykor az időszak kiadványok állományba vétele alkalmával is fellelhetők. Általános érdek emellett, hogy a szakkönyvtári működés területén is egységes outputtal találkozzanak a kutatók. Mindehhez pedig elengedhetetlen a központi könyvtári szervezeti egység koordináló szerepének megerősödése, valamint a könyvtári folyamatok egységesítése, közös megvitatása, az eltérő könyvtári gyakorlatok felszámolása.

Megoldandó problémaként jelentkezik GYMSVGYL könyvtári tevékenysége, hiszen immáron ötödik éve szünetel a munka szakképzett munkaerő híján.

---

³⁹ A könyvtári statisztika harmonizált idősoros adatbázisa, 2015–2024. (<https://ki.oszk.hu/dokumentumtar/konyvtari-statisztika-harmonizalt-idosoros-adatbazisa> - a letöltés ideje: 2026. augusztus)

A könyvtári belső folyamatok, például az apasztás is egységes eljárásrendet és iratmintákat kíván. Pillanatnyilag a selejtezés folyamata, amely napi szinten zajlik az OL-ben, sem egyértelműen dokumentált, hiányzik egy egységes MNL szintű selejtezési jegyzőkönyv forma, amely pedig alapvetően elvárható lenne ebben a folyamatban. Át kell tekinteni és újra kell szabályozni a könyvtári folyamatokat, egyértelműbb és egységesebb eljárásokat és dokumentumokat alkotni.

A megyei tagintézményekben egyre nehezebb a függetlenített könyvtári szakemberek alkalmazása, ezért – nagyon helyesen – a legtöbb intézmény már osztott munkakörben gondolkodik vagy ilyen irányú lépést is tett. A könyvtáros kollégák más levéltári tevékenységbe is aktívan be tudnak kapcsolódni, így a szervezeti egység vezetőn múlik, hogy milyen egyéb munkakörbe vonja őt be. Ez a megoldás könnyebbé teszi a munkaszervezést és a felelős intézményi bérigazgatás irányába mutat.

Digitális kérdések

A könyvtár szolgáltatásaira nézve nincs önálló MIR folyamat, a levéltár honlapján található leírás jócskán elavult, így ennek pótlása, illetve frissítése mindenképp szükséges. Felülvizsgálandó a könyvtár gyűjtőköri és használati szabályzata, mindkettő 2013-as keltezésű, hiszen az elmúlt 13 évben eltelt időszakban a levéltárosi és kutatói igények is érdemben változtak, amelyek felmérése szükséges a szabályzat, és a könyvtári szolgáltatások megújítása érdekében. Különösen igaz ez a digitális szolgáltatások bevezetésére, a könyvtári dokumentumok központi digitalizálására, amelyre az intézmény saját könyvszkennerei, vagy külső partner (MTA KIK vagy OSZK) szolgáltatása adhat alkalmat.

A levéltártudományi szakkönyvtár a korábbi években helybeni hozzáférést biztosított az Arcanum Újságokhoz, a Szaktárs felületén egyes kiadók munkáihoz, valamint a Szotar.net adatbázishoz, jelenleg azonban összesen egy adatbázis előfizetése (Arcanum Újságok) történik. Az adatbázis-előfizetések tervezéséhez fontos lenne felmérni a kutatói és a levéltárosi igényeket, és azok birtokában meghatározni az előfizetendő adatbázisok körét és az előfizetendő csomagokat. Sajnálatosan azonban az Arcanum előfizetési díja olyan mértékben emelkedett, amely már nem teszi lehetővé, hogy 2027-ben is intézményi teljeskörű elérést biztosítsunk. Érdemes lenne mérni a felhasználók valós számát (külső kutatói és saját kolléga), és az igények alapján tervezni az előfizetési csomagot, csomagokat.

Megfontolandó az előfizetések körének bővítése például a Magyar Családtörténet-Kutató Egyesület anyakönyvi és névváltoztatási adatbázisához történő teljes körű hozzáférés érdekében – éves szinten 5000 forint –, amely nagyban segítené a védelmi idők megállapításával kapcsolatos teendőket.

PROJEKTEK ÉS PÁLYÁZATOK

Az MNL súlyos alulfinanszírozottsága okán (lásd a költségvetési fejezetet), már szinte a megalakulását követően, és különösen az elmúlt hat-nyolc évben, kényszerből egyre több és több projektbe és pályázatba vágott bele. Az intézmény ezekre a projektekre úgy tekintett, mint a likviditási és alulfinanszírozottsági problémáinak megoldására, ezért a projektek előkészítése, az azokban vállalt feladatok, valamint a fenntarthatóság kérdése számtalan alkalommal elnagyolt és nem következetes módon végigondolt volt. Sajnálatos módon az elmúlt években a politika is abba az irányba orientálta az intézményt, hogy minél több külső forrást próbáljon meg bevonni és ezekből igyekezzen finanszírozni a működését. Ez szintén abba az irányba terelte a levéltárat, hogy minél több és változatos formájú projektbe, illetve pályázatba vágjon bele, akkor is, ha azok a kiírás alapján nem, vagy csak csekély mértékben kapcsolódtak a levéltári szakterülethez. Ez az alapvetően téves finanszírozási modell eredményezte azt, hogy az igen alacsony költségvetési főösszeg mellett az intézmény rendszertelenül és nem tervezhető módon időről időre viszonylag sok pályázati forrást tudott realizálni. Ezek a tervezhetetlenül és hektikusan befolyó összegek jelentősen torzították az intézmény költségvetési képét különösen azért, mert ezek a pályázatok, bár a megvalósítási időszakban jelentős többletforrást jelentettek, a fenntartási időszakra vonatkozóan már nem tartalmaztak többletforrást. Így számtalan esetben a projektek fenntartását, továbbvitelét, továbbfejlesztését az intézménynek már az amúgy is szűkös költségvetéséből kellett biztosítania. Ez óhatatlanul arra ösztönözte az intézményt, hogy újabb és újabb projekteket próbáljon elnyerni, és ezzel mintegy előremenekülve biztosítani a fenntarthatóságot és a fejlesztést - mindezt a szakirodalom "projektfüggőségnek" nevezi.

Ezen projektek nagy része az intézmény munkavállalóinak munkajére kiapadhatatlan forrásként tekintett, és az elvégzett munkát, a befektetett energiát nem, vagy csak minimális mértékben és átmenetileg kompenzálta. Az informatikai fejlesztések kivételével csak elenyésző mértékben fordított többletforrást az infrastrukturális fejlesztésekre, így az amúgy is leromlott, elhasználódott intézményi infrastruktúra további terheléseknek és amortizációnak volt kitéve. A projektfeladatok végrehajtása során az intézmény saját szakterületeire támaszkodott úgy, hogy azoknak párhuzamosan az alapfeladatait is el kellett látniuk. Itt nemcsak kimondottan a szakmai munkára gondolunk, hanem a gazdasági területre, a humánpolitikára, a jogi területre, a közbeszerzésre, valamint a többi támogató területre is. Ezen területek többletmunkáját jellemzően többletfeladat-kifizetések formájában ellentételezték, érdemi személyi állomány fejlesztése nem került sor, így a munkavállalók terhei projektről projektre fokozatosan növekedtek. Ugyanez jellemezte a szakmai területek többletfeladatait is, azzal a különbséggel, hogy részükre többletfeladat-juttatásra nem minden esetben került sor. Ez a módszer, bár kezdetben a fizetéskiegészítés okozta elégedettség okán támogatásra talált, azonban az évek folyamán egyre inkább súlyos leterheltséget és a projektektől való ódzkodást okozott.

A mind több és több, valamint egyre komplexebb projektfeladat miatt a szervezetben megérett az elhatározás arra, hogy a projektek és pályázatok működtetéséhez, lebonyolításához szervezeti fejlesztésekre van szükség, melyek szintén költségvetési forrásból realizálódtak. Az intézmény mindent megtett annak érdekében, hogy professzionális módon menedzselje a projektjeit, ezért dedikáltan erre a feladatra létrehozott egy szervezeti egységet, a Projektigazgatóságot.

Projektigazgatóság, teljes intézményi hatáskörrel rendelkező, funkcionális szervezeti egységként működik. Feladata olyan rugalmas keretek biztosítása, amelyek az adminisztratív terhek minimalizálása mellett szavatolják a támogatási forrásokhoz való hozzáférést, valamint azok átlátható és szabályszerű felhasználását.

A Projektigazgatóság az SZMSZ alapján elvileg folyamatosan figyelemmel kíséri és kiértékeli a hazai és nemzetközi pályázati lehetőségeket, azokról haladéktalanul tájékoztatja az MNL vezetését és az érintett szervezeti egységeket, továbbá pályázati tanácsadást nyújt. Naprakész nyilvántartást vezet az intézmény valamennyi projektjéről, havonta adatot szolgáltat a vezetés részére, és felelős a projektek teljes életciklusa – előkészítés, megvalósítás, fenntartás – során a projektmenedzsment feladatok ellátásáért, konzorciumi projekteknél a partnerekkel való kapcsolattartásért is.

Gondoskodik a projektdokumentáció tartalmi megfelelőségéről, közreműködik a támogatási szerződés megkötésében és szükség szerinti módosításában, és kizárólagosan biztosítja az információáramlást a külső szervezetek és a szakmai vezető között. A beszerzési igények esetén ellenőrzi az elszámolhatóságot, a szakmai célnak való megfelelést és a pénzügyi fedezetet, közbeszerzési kötelezettség esetén nyomon követi a folyamatot, és határidőt veszélyeztető helyzetben új projekttervet dolgoz ki.

Folyamatosan figyelemmel kíséri a projektek szakmai előrehaladását és pénzügyi helyzetét, kockázatelemzést végez és aktualizálja az ütemterveket. Külső és hatósági ellenőrzések, monitoring látogatások esetén biztosítja a szükséges dokumentumokat és a felkészülés koordinálását, az ellenőrzési jegyzőkönyvet pedig a vezetője, vagy az általa delegált, főigazgatói meghatalmazással rendelkező személy írja alá.

A Projektigazgatóság az MNL hazai, uniós és nemzetközi pályázati projektjeinek (pl. ROHU határon átnyúló fejlesztési projektek, digitalizációs és kulturális örökségvédelmi programok) pénzügyi és szakmai koordinációjáért felel.

Bár a Projektigazgatóság dedikáltan a hazai finanszírozású, illetve az EU-s projektek koordinálására, menedzselésére jött létre, a terület azonban a nevében hordozott funkciót és a korábban ismertetett feladatokat ma csak részben tölti be és végzi el. Az ott dolgozó munkatársak jellemzően adminisztratív feladatokat látnak el – dokumentumkezelést, nyilvántartást, elszámolásokhoz kapcsolódó ügyintézés –, valódi projekttervezés és projektvezetés azonban nem történik, és projekt módszertanról sem lehet beszélni. Ez nem az érintett kollégák munkájának minősítése, hanem szervezeti és képességbeli hiányosság. A projektek szakmai vezetése így az egyes területekre hárul, egységes keretek, összehangolt ütemezés és intézményi szintű rálátás nélkül – miközben az MNL-ben egyidejűleg számos pályázati, fejlesztési, felújítási és rendszerbevezetési projekt fut. A projektek szakmai vezetését, pénzügyi koordinációját a szakterületek, miként ezt már korábban jeleztük, alapfeladataik mellett látják el, minimális vagy egyáltalán nem létező többletfinanszírozás mellett. Különösen visszás és kontraproduktív az, hogy a projektek tervezési, előkészítési fázisában a szakmai területek nem, vagy csak érintőlegesen vesznek részt, így csak a megvalósulás fázisában értesülnek arról, hogy milyen feladatokat kellene végrehajtaniuk. A jövőben ez a módszer minden körülmények között kerülendő, nem szabad, sőt kifejezetten káros kihagyni a szakmai

területeket a projekttervezésből. A továbbiakban semmiképpen nem kívánunk olyan projektet és pályázatot megcélozni, amely nem találkozik a szakmai területek akaratával.

Célunk a terület átalakítása egy olyan projektkoordinációs osztály létrehozásával, amelynek kimondott feladata az MNL-en belüli projektek tényleges koordinálása – témától függetlenül, bármilyen projektről legyen szó. Az osztály egységes, egyszerű projekt módszertant fog meghonosítani (projektalapítás, mérföldkövek, státuszjelentés, kockázatkezelés, zárás és tanulságok rögzítése), naprakész képet ad a futó projektek portfóliójáról – státusz, erőforrás- és forrásigény, egymásra hatások – és a vezetés számára láthatóvá teszi, hol van szükség beavatkozásra. Az adminisztratív feladatok természetesen a jövőben is szükségesek, de a módszertani támogatás mögé rendezve, annak részeként kapnának helyet. A projektek túlnyomó része forrásfelhasználással jár, így a projektkoordináció természetes módon kapcsolódik a tervezéshez, a kontrollinghoz és a beszerzéshez. Ez a képesség a jelen koncepcióban javasolt átalakítások végrehajtásának is feltétele, hiszen maga a reformprogram is projektek sorozataként valósul meg.

Mindenképpen újra kell gondolni a projektek létjogosultságát a jelenlegi formájában. Az a korábban alkalmazott elv, miszerint mindegy milyen, csak projekt legyen, valamint az, hogy a projektek finanszírozásából igyekezett az intézmény az alapműködését biztosítani, teljes mértékben tévút. Ez a gyakorlat végső soron hozzájárult az intézmény tartós alulfinanszírozásához, hiszen a költségvetés réseit a projektekből származó források tömték be. A szervezet jelen formájában, szervezettségében nem alkalmas ilyen kaliberű projektek sikeres lebonyolítására. A projektek nem az alapműködést biztosító plusz források, nem arra szolgálnak, hogy a fenntartó által nem biztosított előirányzatot ezekből pótolja az intézmény. Nagy EU-s pályázatok lebonyolítására csak egy szilárd gazdasági alapokon álló, konszolidált költségvetésű intézmény vállalkozhat, amely képes akár plusz erőforrásokat is megmozgatni a siker érdekében. A „mindegy, csak pályázat legyen” szemlélet eredményezte azt, hogy az intézmény több olyan projektben is részt vett, amely csak nagy jóindulattal vágott a profiljába, és rendkívüli erőfeszítésekkel tudta csak abszolválni azokat. Soha semmilyen érdemi hatástanulmány, háttérszámítás nem született arról, hogy ezen projektek valóban érdemi haszonnal jártak-e az intézménynek, vagy csak feleslegesen égettük az erőforrásokat. A jövőben ilyen felkészületlenül, érdemi előkalkulációk nélkül projektet indítani nem szabad. Egyértelműen el kell határolni a projektfelelősöket, projektmenedzsereket akár függetlenített munkatársak formájában, akik a projekt költségvetésének terhére működnek az intézményben, nem osztott munkakörben. Ugyanakkor amíg az intézmény szervezeti felépítése, gazdasági kondíciója, struktúrája nem fejlődik fel arra a szintre, amely kívánatos, nagy volumenű projektekre belevágni felelőtlenség és kontraproduktív.

MNL legfontosabb nemzetközi, EU-s projektek (futó és már lezárultak 2026-ig)

KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15-2016-00011 „Közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó levéltári szolgáltatás fejlesztése”

MNL „Közigazgatási eljárásokhoz kapcsolódó levéltári szolgáltatás fejlesztése” KÖFOP-1.0.0-VEKOP-15-2016-00011. Megvalósítási időszak: 2017.01.25 – 2020.06.29.

Az MNL fontos szerepet tölt be a lakossági és hivatali ügyintézés támogatásában, hiszen az általa őrzött, más nyilvántartásban nem fellelhető és nem reprodukálható iratok gyakran az egyetlen és kizárólagos, hitelt érdemlő bizonyítékot jelentik az állampolgárok és az eljáró hatóságok számára.

A levéltárban őrzött dokumentumok jogbiztosító szerepe már az 1990-es évektől folyamatosan nőtt, a rendszerváltás utáni kárpótlási eljárások idején a levéltári iratok és az azokról kiadott hiteles másolatok nélkülözhetetlen bizonyítékként szolgáltak az állampolgári igények érvényesítéséhez. A levéltárak azóta is tömegesen állítanak ki munkaidő- és iskolaidő-igazolásokat, valamint a hadigondozottak ellátásához szükséges alátámasztó iratokat, és a levéltári dokumentumok kulcsszerepet játszanak például a nyugdíjjogosultság megállapításával kapcsolatos eljárásokban is.

A projekt indulása előtt ez az ügyintézési folyamat nehézkes volt: az igazoló iratokat igénylő állampolgároknak személyesen, vagy levélben kellett felkeresniük az MNL 20 tagintézményét, hiszen az egyes megyei levéltárak nem voltak egységesen bekapcsolva egy elektronikus, országos szolgáltatásba. Ezt a helyzetet oldotta meg ez a fejlesztés, amely szervesen épült a Levéltár korábbi, 2013-ban uniós forrásból létrehozott elektronikus levéltári rendszerére, és annak szolgáltatásait terjesztette ki a megyei levéltárakra is.

A fejlesztés átfogó célja az állampolgárok és a közigazgatási intézményrendszer számára nyújtott szolgáltatások egyszerűsítése, elektronizálása és országos kiterjesztése volt, szervesen kapcsolódva a Közigazgatás Fejlesztési Operatív Program keretében megvalósuló egyéb fejlesztésekhez. Ezen belül a projekt konkrét célkitűzései a következők voltak:

- Olyan elektronikus szolgáltatáscsomag kialakítása, amely a hivatali ügyek intézéséhez elektronikusan biztosítja a kérelmező állampolgárok, illetve az eljáró ügyintéző szervek részére a szükséges igazoló iratanyagot, kiváltva ezzel a személyes megjelenést igénylő kikérést.
- Az Országos Levéltár központi géptermi infrastruktúrájának, valamint a tagintézmények irodai informatikai eszközparkjának bővítése és korszerűsítése, amely technikai alapot teremt az egységes, országos kiterjesztésű ügyintézési folyamatokhoz.
- A levéltári intézményrendszer bekapcsolása a közigazgatás elektronikus ügyintézési rendszerébe és az egyablakos közigazgatási szolgáltatások körébe, így a levéltári vonatkozású ügyek a Kormányablakokon keresztül, illetve közvetlenül online is intézhetővé válnak.
- Az állampolgárok ügyintézéssel töltött idejének, az azzal járó költségeknek és adminisztratív terheknek a csökkentése, ezáltal a közigazgatási szolgáltatások ügyfélközpontúbbá és hozzáférhetőbbé tétele.
- A maradandó értékű iratok hosszú távú megőrzésének és értelmezhetőségének biztosítása a digitális környezetben is, összhangban a Levéltár kulturális örökség-védelmi alapfeladatával.

A projekt megvalósításának köszönhetően az MNL informatikai rendszere alkalmassá vált arra, hogy az állampolgárok a levéltári iratokra vonatkozó ügyeiket közvetlenül online, vagy a Kormányablakok szolgáltatásain keresztül, egyablakos ügyintézés keretében is elintézhessék.

A megvalósult fejlesztés így nemcsak a kulturális örökség megőrzését szolgálja, hanem érdemben hozzájárul a magyar közigazgatás egészének egyszerűsítéséhez és elektronizálásához is.

Ugyanakkor a projektcél fenntartására és továbbfejlesztésére már nem allokált forrást az intézmény, így a 2020-ban elért eredményeket csak megtartani sikerült, továbbfejleszteni már nem, a szükséges támogatásokat (szervezeti egység fenntartása, Poszeidon EKEIDR support stb.) azóta is költségvetésből kell finanszírozni. A szükséges fejlesztésekre pedig forráshiány miatt nem került sor.

SAGA – Sustainable Archives and Greener Approaches

A 2024 szeptemberében indult és 2027 októberéig futó, a Kreatív Európa Program által társfinanszírozott SAGA projekt (165 261,50 eurós MNL-költségvetés, ebből 115 683,05 euró támogatás) a levéltárak éghajlatváltozással és katasztrófakockázatokkal szembeni ellenálló képességét, valamint fenntarthatóságát célozza egy tíztagú nemzetközi konzorciumban, a Spanyol Állami Levéltár vezetésével. A munka három pillérre épül, a kockázatkezelési és katasztrófavédelmi felkészültség vizsgálatára, a levéltári környezetet és állományt veszélyeztető mikrobiológiai kockázatok feltárására, valamint az épületek sérülékenységeinek és a fenntartható üzemeltetés lehetőségeinek elemzésére. A Szlovák Tudományos Akadémia mikrobiológiai felmérése a Bécsi kapu téri épületben viszonylag magas légköri baktériumkoncentrációt mutatott ki, amely elsősorban a dolgozókra jelent kockázatot, és amelyen rendszeres szellőztetéssel jelentősen javítani lehet; a lengyel FOK kockázatértékelése tűz-, beázás-, mikrobiológiai és fejlesztési kockázatokat azonosított, és ezekre műszaki, monitoring és karbantartási intézkedéscsomagokat javasolt. A projekt szemléletformáló eleme két nemzetközi kiállítás: az MNL koordinálásában készült „Stories and History of Sustainability”, amely már Firenzében megnyílt és valamennyi partnerintézményben bemutatásra kerül, illetve a Máltai Nemzeti Levéltár által vezetett „Fragile and Resilient: Archives and Disasters”. Az MNL a projekt elején két workshopot tartott, és elkészítette a magyar kiállítás anyagát. Hátravan még a Katasztrófavédelmi Terv és a Vészhelyzeti Forгатókönyv elkészítése, valamint az iratfertőtlenítő és a levegőtisztító berendezés beüzemelése és tesztelése – mindhárom feladat határideje 2026 vége. Emellett folyamatban van a két kiállítás hazai megrendezése és a kapcsolódó merchandising termékek legyártatása, továbbá biztosított a költségvetési fedezet a munkacsoportokban és a külföldi kiállításmegnyitókön való részvételre, valamint a közreműködő munkatársak többletfeladattíjazására.

Mobilitási program megvalósítása az MNL-ben (ERASMUS+ KA122)

A Tempus Közalapítvány közreműködésével megvalósuló, 2026. március 1. és augusztus 31. között futó rövid távú mobilitási projekt (39 928 eurós támogatás) az MNL öt kiemelt célterületét – nyitott levéltári közművelődés, családtörténeti kutatás, helytörténeti tudásmegosztás, önkéntes közösségi adatfeldolgozás, digitális és AI-alapú levéltári szolgáltatások – támogatta. A zárás előtt két hónappal a vállalt szakmai tartalom teljes körűen megvalósult, és a tervezettnél kiterjedtebb disszeminációs tevékenység is folyt annak érdekében, hogy a program megkapja a folytatáshoz szükséges Tempus-támogatást. Összesen

30 fő vett részt a mobilitásokban: 25 levéltáros szakmai látogatáson Párizsban, Berlinben, Firenzében, Maribor-Radenciben, Bad Arolsenben és Madridban, öten pedig meghívott szakértőként a júniusi genealógiai eseményen, a reciprocitás elve alapján. A látogatások során a résztvevők megismerték többek között a francia családtörténeti ismeretterjesztés modelljét, a Bundesarchiv Stasi-levéltárát, az Európai Unió Történeti Levéltárának digitális és AI-fejlesztéseit, a szlovén helytörténeti gyakorlatot, az Arolsen Archivum indexelési tapasztalatait és a spanyol állami levéltári rendszert. A program nemcsak egyéni tanulmányutakból állt, hanem az intézményi fejlesztési célokhoz kapcsolódott, és erősítette az MNL digitális, kommunikációs és idegen nyelvi kompetenciáit, valamint európai partneri hálózatát. Tanulásgént megfogalmazódott, hogy a projektmenedzsment-kapacitás – a dedikált, négyórás megbízási munkatárs ellenére is – egyenlőtlenül állt rendelkezésre, ezért az adminisztráció egyszerűsítésének egyik lehetséges iránya, hogy a résztvevők a jövőben ösztöndíjként kapják a támogatást és egyénileg szervezzék utazásaikat.

Erasmus+ akkreditáció egyedi szervezet számára (KA120 / KA121)

Az MNL elnyerte a Tempus Közalapítvány által kezelt Erasmus+ felnőtt tanulási akkreditációját (2027. december 31-ig érvényes), amely többéves intézményi fejlesztési keretet jelent, és amelynek alapján 2026. június 1-jén kötött kezdődátummal elindult az első, 15 hónapos – szükség esetén 24 hónapra hosszabbítható – KA121 mobilitási ciklus, 2027. augusztus 31-ig, 120 374 eurós támogatással, 80 fő részvételére tervezve. A Tempus szakértői értékelése 74 pontos, ezáltal támogatott minősítést adott, a bírálókat erősségként emelte ki az intézményi stratégiához való illeszkedést és a disszemináció minőségét, A megítélt program 80 fő részvételével számol (63 fő szakmai látogatáson, 17 fő szakértő fogadásán), összesen 473 tervezett nappal, ebből 313 szakmai és 160 utazási nap. A tervezett célintézmények köre elsősorban a határon túli magyar vonatkozású kapcsolatok és a technológiai tapasztalatcsere köré épül – köztük a Bundesarchiv, a National Archives of Malta, a Bayerisches Hauptstaatsarchiv, a romániai és horvátországi nemzeti levéltári egységek, a holland Nationaal Archief, valamint egyetemi partnerek Valenciában, Bécsben, Münchenben és Regensburgban. A megvalósítás feltétele a résztvevők dokumentált, előre rögzített szempontrendszer szerinti kiválasztása, minden mobilitáshoz kapcsolódó előzetes tanulási célok, utólagos beszámoló és belső tudásmegosztás rögzítése, valamint az, hogy az eredmények ne egyéni tapasztalatként maradjanak meg, hanem beépüljenek az MNL digitális szolgáltatásfejlesztési és kutatási munkafolyamataiba.

Digitális Örökség Nemzeti Laboratórium

A 2022 szeptembere és 2026 júniusa között futó, ELTE-vezetésű (társkonzorciumi tag: Miskolci Egyetem), közel 97,4 millió forinttal támogatott projekt keretében az MNL a levéltári források gépi feldolgozásán dolgozott. Szakmailag a legjelentősebb eredmény a kézírásfelismerési munkafolyamat fejlesztése volt, elkészült a GT builder, a Template Builder, egy folyamatmenedzsment-dash-board, a szegmentációs és utófeldolgozási eljárások, továbbfejlesztésre került az 1828 HTR-viewer, és 2026. június 13-án lezárult 207 Pest megyei település 1746 kötetének, összesen 665 683 felvételének kézírásfelismeréssel támogatott publikálása. Ezen túl az OCR-alprojekt egy MTI-anyagból épített tanító- és tesztkorpuszt hozott

létre az OCR-eljárások összehasonlítására, a Danube AI Hungarika alprojekt a Kolozsvári Állami Magyar Színház jelmezterveinek digitalizálását és a Kovászna megyei fondjegyzék adatbázisba szervezését végezte el, a térinformatikai alprojekt a georeferált térképállomány publikálására fejlesztett webalkalmazást, az audiovizuális alprojekt pedig 296 digitalizált mozgófilm gépi beszédfelismerését és többféle formátumú átiratát készítette el. A RAG-fejlesztés keretében a minisztertanácsi jegyzőkönyvek (1953–1954) anyagából 10 487 szövegrészletet és a szemantikus kereséshez szükséges embeddingeket állítottak elő. Adminisztratív szempontból a projekt lezárása még nem teljes, a hosszabbítást az NKFIH elfogadta, de a dokumentum aláírása még folyamatban van, és az ELTE oldalán 2024 óta több hiánypótlás is függőben van. Emiatt a 2. beszámolási időszak még nem zárult le, így az MNL-nek két kifizetésben összesen 39 833 743 forint kintlévősége van – az NKFIH ugyanakkor megerősítette, hogy a hiánypótlási kötelezettség nem az MNL-t érinti.

ECHOES – European Cloud for Heritage Open Science

A Horizon Europe által finanszírozott, 2024 júniusától 2029 májusáig futó ECHOES projekt (közel 24 millió eurós teljes költségvetés, 51 tagú konzorcium, vezető: Centre National de la Recherche Scientifique) célja egy közös Európai Kulturális Örökség Együttműködési Felhőszolgáltatás (ECCCH) létrehozása, amely a kutatók számára országhatárokon és közgyűjteményi doméneken átívelően teszi elérhetővé a kulturális örökségi adatokat, tudományos és képzési forrásokat, valamint közösen fejlesztett eszközöket. A konzorciumban olyan meghatározó szereplők vesznek részt, mint az Europeana, az ICOM és az ICOMOS, a levéltári területet az Európai Levéltári Portál Alapítvány képviseli. Az MNL a projektben társult tagként, saját költségvetés nélkül vesz részt: feladata az elkészülő eszközök tesztelése és – szükség szerint – tartalom biztosítása.

Nemzetek emlékezete – Szövetkezetek Építészeti és Társadalmi Öröksége, Interreg ROHU00530

Az MNL vezető partnerségével, a Szatmári Múzeum bevonásával megvalósuló, Interreg ROHU00530 azonosítójú projekt célja a magyar–román határrégió szövetkezeti mozgalmakhoz kapcsolódó építészeti és társadalmi örökségének feltárása, megőrzése és széles körű hozzáférhetővé tétele. A kezdeményezés a releváns történeti dokumentumok azonosítására, digitalizálására és egységes adatbázisba rendezésére épül, amelyet közös szakmai és közönségbarát kiadványok, valamint programok egészítenek ki. Mindezekkel a projekt a térség közös kulturális identitásának erősítését, a tudományos kutatás támogatását és a határmenti társadalmi kohézió elmélyítését szolgálja.

A projekt konkrét célkitűzései között szerepel egy multidiszciplináris kulturális örökségi tudásbázis kialakítása a levéltári források digitalizálása és integrálása révén, a kulturális örökséghez való hozzáférés javítása digitális platformok és oktatási eszközök segítségével, valamint egy multifunkcionális Archívumi Látogatóközpont létrehozása Debrecenben, amely a közösségi részvételt, a kulturális tanulást és az örökségalapú turizmust hivatott támogatni. A projekt emellett a kulturális intézmények, kutatók és helyi közösségek közötti határon átnyúló együttműködés erősítésére, továbbá a történeti szövetkezeti mozgalmak megértésének elősegítésére és a mai vidékfejlesztéssel való összefüggéseik bemutatására is irányul.

A tervezett eredmények között szerepel egy strukturált és kereshető digitális adatbázis a történeti dokumentumokból és kapcsolódó forrásokból, a kulturális örökségi anyagok ismertségének és elérhetőségének növelése egy interaktív e-platfomon keresztül, a látogatói infrastruktúra és szolgáltatások fejlesztése az Archívumi Látogatóközpont megnyitásával Debrecenben, a határon átnyúló szakmai hálózatok és intézményi együttműködések megerősödése, valamint a tudásmegosztás és a kulturális párbeszéd bővülése a kutatók, oktatók, helyi közösségek és a nagyközönség körében.

A projekt komoly tervezési és végrehajtási hibákkal terhelt, amelyek kifejtésétől jelen dokumentumban eltekintünk, de annyi leszögezhető, hogy eklatáns példája a rosszul tervezett és vezetett projekteknek.

Beadott de még el nem nyert EU-s pályázatok

Az MNL négy, vezető partnerként benyújtott Interreg-projektjavaslata jelenleg tartalmi és minőségi értékelés alatt áll. A HEAL4U és a DIGIRESCUE a Magyarország-Szlovákia-Románia-Ukrajna programban, a CULT-RIVER és a HERIT-AGE a Magyarország-Szerbia programban versenyez támogatásért. Egyik kezdeményezés sem elnyert projekt, a négy pályázat üzenete, hogy az MNL a levéltári alapfeladatot – a hiteles források megőrzését, feldolgozását és hozzáférhetővé tételét – korszerű digitalizálási, mesterségesintelligencia-alapú és közönségszolgálati megoldásokkal kapcsolná össze.

Amennyiben a fenti pályázatok esetében pozitív döntés születik, már a támogatási okirat, szerződés előtt újra kell azokat tervezni és reális, az intézmény számára megvalósítható és pozitív eredményeket hozó módon kell azokat felépíteni.

Hazai finanszírozású projektek és pályázatok

Az MNL kultúrstratégiai intézményként nem vehet részt a Nemzeti Kulturális Alap által kiírt pályázatokban. Ez a döntés logikusnak tűnik, hiszen az intézmény elviekben többletforrásokat kap szakmai célok megvalósítására, így ezt figyelembe véve jogos az a döntés, hogy a Nemzeti Kulturális Alap támogatásaiból ne részesüljön. Ám ez a dekrétum mégis hátrányosan érinti az intézményt, tekintve, hogy a kultúrstratégiai támogatást, amely ugyan elvileg tervezhető és költségvetésbe beépülő módon járt volna, mégsem kapta meg minden esetben. Különösen azért hátrányos ez a döntés, mert az MNL tagintézményei saját jogon, saját szakmai céljaik megvalósítására pályázhattak az NKA-nál, így ez számukra egyfajta szabadságot is biztosított. Mindenképpen megvizsgálandó a jövőben, hogy ez a korábbi gyakorlat újra alkalmazható legyen és a tagintézmények önállóan pályázhassanak.

Azokra a nagy hazai finanszírozású projektekre, amelyeket vagy a fenntartó minisztérium, vagy indirekt módon a Nemzeti Művelődési Intézet koordinált, mint például a Petőfi Kulturális Program a jövőben nem számíthatunk. Ám ezek a programok is súlyos leterheltséget jelentettek a szakmai munkavállalók számára, és csak csekély vigaszt okozott, hogy személyi bérben, többletfeladatként jelentős bevételhez juthattak. Ez a programsorozat azonban a feladatokon és a leterheltségeken túl kétségkívül a munkatársak és a társadalom számára is hasznos eredményeket hozott. A kollégák előadó képessége, készsége sokat fejlődött, megismerték a digitális tartalmainkat, gyakorlati tapasztalatokat szereztek az online adatbázisok közérthető

módon történő bemutatásában, erősödött a helyismeretük is és kapcsolatokra tettek szert. Azáltal, hogy a programnak köszönhetően a levéltárosok a megyéjük kistélepüléseire is eljutottak, és ott szervezet foglalkozások keretében tartottak ismeretterjesztő előadásokat, jelentősen erősödött a levéltár társadalmi beágyazottsága, ismertsége. Összességében tehát a programsorozat mindkét fél számára egyértelmű előnyöket hozott, így ennek a folytatása, ha más keretek között is, kívánatos és a levéltár céljaival, elvárásaival találkozik.

Összefoglalóan, a pályázatok és a projektalapú feladatok, bár kétségkívül hasznosak is tudnak lenni, csak egy szilárd, költségvetésileg stabil, megfelelő szervezeti keretekben működő intézmény számára jelentenek valódi hasznot. A jövőben törekedni kell arra, hogy kevesebb ám célzottabb, és a levéltár szakmai feladatokhoz jobban illeszkedő európai uniós pályázatokon vegyünk részt, amelyeknek már a megtervezési szakaszában is határozottan és egyértelműen jelen kell, hogy legyen a szakmai szempontrendszer. A projekt lebonyolítása során projekt által finanszírozott, függetlenített szakemberek által vezetett projektmenedzsmentet kell működtetni, amely minden érintett területet összefog és koordinál. Törekedni kell arra is, hogy minél több hazai pályázaton is el tudjon indulni az intézmény, és lehetőség szerint kerüljön vissza a Nemzeti Kulturális Alap által támogatott szervezetek közé, hogy a tagintézményei önállóan is tudjanak oda pályázni.

NEMZETKÖZI ÉS HAZAI KAPCSOLATOK MEGÚJÍTÁSA

Általános szempontok

Az MNL az utóbbi évek során számos nemzetközi kapcsolatra szert tett, a kapcsolatépítés irányainak meghatározását azonban erőteljesen befolyásolta az ország szűkülő külpolitikai mozgástere, valamint a levéltári vezetés egyéni preferenciája. Figyelemmel az új kormányzat külpolitikai fókuszának változására, valamint az általános levéltárszakmai, hungarika-gyűjtési érdekekre, szükségesnek látszik az MNL külkapcsolatainak felülvizsgálata. Ennek során figyelemmel kell lenni a külpolitikai érzékenységre, arra, hogy a már meglévő, és gyakran diplomáciai jelleget is öltő nemzetközi együttműködések megváltoztatására a fenntartó és a Külügyminisztérium egyetértésével, az intézmény jól felfogott érdekében kerüljön sor. A nemzetközi levéltári kapcsolatok újragondolásakor figyelemmel kell lenni továbbá a földrajzi proximitásra, a levéltári rendszerek hasonlóságára, a hungarika anyag mennyiségére és jelentőségére, az európai uniós, valamint V4-es együttműködésekben rejlő lehetőségekre és kötelezettségekre, továbbá általánosan arra, hogy mit tud adni partnereinek a nemzeti levéltár és mit várhat cserébe? Kiemelkedően fontosnak tartjuk, hogy az együttműködések ne csupán megállapodások ünnepélyes aláírását jelentsék, ne „írott malasztként” szolgáljanak, hanem érdemi tartalommal rendelkezzenek, azok végrehajtását a szerződő felek bizonyos időközönként áttekintsék – az eddigi szerződéskötési gyakorlat erre eddig nem tért ki. A hungarika-gyűjtés, mint stratégiai cél miatt szükséges, hogy a nemzetközi terület állandó együttműködésben legyen a Hungarika Munkacsoport által preferált célországokra, valamint az MNL Hungarika Stratégiájára.

Fontosnak tartjuk azt is, hogy a levéltár nemzetközi együttműködésekben, így különösen uniós és nyugat-, valamint közép-európai relációkban a hosszú évek során kivívott státuszát a jövőben is megőrizze. Ennek egyik záloga a minőségi szakmai munka, a különböző szakmai eredmények, innovációk, fejlesztések külföldi disszeminálása lehet. Az MNL külföldi együttműködéseinek fókuszát ezért a jövőben a gyakorlatban is jól hasznosuló kapcsolatok építésére kívánjuk irányítani, elsősorban Kelet-Közép Európában, azon belül is a környező országokban. Mindez egyben azt is jelenti, hogy a korábbi évek kelet-ázsiai orientációja és a türk államokkal való együttműködés kevésbé lesz hangsúlyos. Az MNL-lel való kapcsolatfelvétel elől ugyanakkor, amennyiben olyan országokból érkezik, amelyek stratégiai célpontként nem szerepelnek a nemzetközi prioritásaink között, nem szabad félreállni sem. Így amennyiben a jövőben akár távoli országokból (Peru, Japán), vagy a hazai levéltár- és történettudományi érdekbőlkevésbé meghatározó országokból kíván együttműködni a levéltárral egy társintézmény, nyitottak leszünk rá, ugyanakkor mérlegelve reális lehetőségeinket és céljainkat.

Az európai orientáció kapcsán a nemzeti levéltár számára fontos volna, hogy a mindenkori kormányzat a Kormányközi Vegyes Bizottságok útján tematizálja, és érdemben segítse ezirányú tevékenységünket. A tapasztalat szerint azonban a levéltári kérdések – sajnos – ritkán szerepelnek a kormányközi tárgyalások napirendjén, amit az is nehezít, hogy több környező országban (pl. Szlovákia) a levéltárügy belügyi, míg hazánkban Klebelsberg Kuno óta kulturális kérdés. Egyes esetekben, mikor az intézményközi megállapodások megkötése nehézségbe ütközik, a magyar Külügyminisztérium támogatása jelenthetne megoldást az

együttműködés diplomáciai úton történő megsegítése révén. Fontosnak tartjuk továbbá, hogy a levéltár is segítse a külügyi tárcát, azon belül is különösen a kulturális intézetek hálózatát disszeminációs tevékenységében.

A „keleti nyitás”, mint orientációs pont felülvizsgálata

A korábbi kormányzat „keleti nyitásával” összhangban a nemzeti levéltár az elmúlt évek során kormányközi megállapodások részeként, vagy intézményközi megállapodás révén kapcsolatokat épített ki Azerbajdzsán, az Üzbég Köztársaság, Kirgizisztán és Kazahsztán nemzeti levéltáraival, amelyek gyakorlati haszna korlátozott volt. A földrajzi távolság, a levéltárszakmai kérdések különbözősége egyébként is nehezíti a közös pontok megtalálását. A kazah, üzbég, kirgiz és azeri reláció lényegében az első és második világháborús magyar hadifoglyok miatt, valamint magyar orientalisták (pl. Vámbéry Ármin) miatt lehet fontos. A kapcsolatokat ezért érdemesnek látszik elsősorban az iratfeltárássra irányítani. Bár a moszkvai levéltári delegátus működési területe Oroszország, nyelvismerete és az elmúlt években megszerzett helyismerete, kiterjedt kapcsolatrendszere miatt érdemes lehet megfontolni további bevonását a fenti relációk kapcsán.

Oroszországban 2001 óta működik levéltári delegátus, aki az oroszországi levéltárakban végez nélkülözhetetlen iratfeltárást, jegyzékelést, lehetőségei függvényében pedig digitalizálást is eszközöl. Ennek a feladatnak a támogatása az MNL részéről különösen fontos, hiszen az orosz levéltárakban számos magyar vonatkozású iratanyag található elsősorban az 1919 utáni magyar kommunista emigráció, a második világháború és a második világháború utáni évtizedek történelmi öröksége okán. Az orosz kapcsolatokra ugyanakkor árnyékot vet a háború, így évek óta nem ülésezik az Orosz-Magyar Vegyesbizottság sem. A viszony hűvössége ellenére általános levéltárszakmai érdek, valamint a magyar társadalom információs kárpótlása szempontjából elengedhetetlen cél az oroszországi levéltárakban található magyar vonatkozású anyagok feltárása és másolatban történő hazahozatala.

Az Isztambuli Magyar Kirendeltség 2022 márciusában kezdte meg működését Magyarország Főkonzulátusán Isztambulban. A levéltári delegátus elsődleges feladata, hogy törökországi levéltárakban és könyvtárakban összegyűjtse a korábban rendezett és digitalizált magyar vonatkozású iratanyagot. A levéltári kutatás szempontjából a legfontosabb hely a Török Köztársaság Köztársasági Elnöki Hivatalához tartozó Állami Levéltárak Főigazgatósága alatt működő Oszmán Levéltár, ahol 1451-től egészen 1918-ig jól végig lehet követni a magyar-török közös történelem alakulását. Ezek sok esetben teljesen más megvilágításba helyezhetik az 1848-1849-es forradalom és szabadságharc, a Kossuth-emigráció, vagy az Osztrák-Magyar Monarchia külpolitikájának történetét. Emellett az MNL kiemelkedően jó kapcsolatot tart fenn a Török Köztársaság Állami Levéltárak Főigazgatóságával, amely együttműködést közös kiadvány, kiállítások és több konferenciameghívás is fémjelez. A két intézmény együttműködött a Magyar-Török Kulturális Évadban és az idén záruló három éves Mohács500 projektben is. Tekintettel a közös történelmi múltra és a szakmailag is eredményes együttműködésre, ezt a kapcsolatot a jövőben is érdemesnek tartjuk megőrizni.

Kelet-Ázsiai Kutatóközpont és a koreai kapcsolatok felülvizsgálata

A koreai-magyar levéltári kapcsolatok nem tekintenek vissza komoly múltra, lényegében 2021–2026 közötti sajátos orientációs gyakorlatról beszélhetünk. Közgyűjteményi partnerségre nézve a magyar állam képviselői is csak 2016-ban írtak alá szándéknyilatkozatot Szöulban, amelyet 2021-ben követett elnöki szintű viszont látogatás. Ekkor sor került a nemzeti levéltár meglátogatására is, ahol az intézmény a Koreai Köztárság Nemzeti Levéltárával tíz cikkelyben rögzített megállapodást kötött 2026 novemberéig bezárólag, a következő évben pedig a Koreai Nemzeti Levéltár Történelmi Irattárával határozatlan ideig tartó, meghatározott időközönként végrehajtandó digitalizálási feladatokra nézve született keretmegállapodás.

2021-ben a levéltár berkein belül létrejött a Kelet-ázsiai Kutatóközpont, amelynek célja, hogy feltárja, hozzáférhetővé tegye az MNL-ben található, Kelet-Ázsiára vonatkozó iratanyagot, amelynek bemutatása érdekében nemzetközi konferenciákat szervez, megállapodásokat készít elő, kapcsolatot tart a hazai és külföldi felsőoktatási intézményekkel a kapcsolódó iratanyag oktatási célú hasznosítása érdekében, ezen kívül projektjavaslatokkal is él. Érdekes módon a Kelet-Ázsiában felelhető magyar vonatkozású iratanyag feltárására vonatkozó feladatkör nem szerepelt a keretmegállapodásban, jóllehet akár Mongóliában a magyar hadifoglyok okán, vagy éppen Kínában a tiencsini koncessziós terület okán, vagy magyar misszionáriusokra nézve indokolt lehetett volna az iratfeltárás. A szervezeti egység annak ellenére nem foglalkozott a kelet-ázsiai régióba tartozó Mongóliával, hogy a Mongol Levéltári Főhatósággal 2022 óta volt megállapodása az intézménynek. A gyakorlatban a Kelet-ázsiai Kutatóközpont kizárólag dél-koreai relációval foglalkozott.

A Dél-Koreával folytatott levéltári kapcsolatok tehát 2021 után léptek új szintre. A levéltár egy kétoldalú megállapodás keretében digitalizálta és másolatban átadta a szöuli Sungkyunkwan Egyetem részére a Magyar Népköztársaság Külügyminisztériumának phenjani iratait. Ezt követően, 2022 őszén újabb megállapodást írt alá a két fél, a digitalizált észak-koreai iratok közös feldolgozásáról, illetve a projekt kibővítéséről. Ennek következtében további, mintegy 17 000 oldal digitális másolat készül el 2023-ban. A magyar külügyminisztérium 1945–1990 közötti koreai vonatkozású iratait új adatbázisként a tavalyi évben publikálta az MNL. A projekt 2026-ban is folytatódott, további, az MNL őrzésében lévő koreai vonatkozású iratok digitalizálásával és közzétételével. Emellett a két fél között a szorosabb kapcsolatfelvétellel informatikai-technikai és állományvédelmi tapasztalatcsere is történt, amely részlegesen hasznosult.

A kapcsolatok elmélyítése érdekében az MNL 2023 áprilisában látogatást tett dél-koreai levéltári intézményekben és kutatóintézetekben, valamint oktatási és tudományos csereprogramok lebonyolítására vonatkozó együttműködési megállapodásokat kötött különböző koreai felsőoktatási intézményekkel és kutatóintézetekkel.⁴⁰

2023 és 2025 között az MNL rendezte meg a Közép- és Kelet-európai Koreanológiai Társaság (CEESOK) 22., 23. és 24. Nemzetközi Konferenciáját is. Az események célja a koreai tanulmányok szomszédos országok körében történő népszerűsítése, valamint a magyar-koreai

---

⁴⁰ Koreai Egyetem Ázsiai Kutatóintézete, a Koreai Egyetem Koreai Tanulmányok Kutatóintézete, a Kangwon Nemzeti Egyetem, a Yeungnam Egyetem, a Gyeongsang Nemzeti Egyetem.

oktatási és kulturális kapcsolatok építése és ápolása volt, érdemi, a magyar fél számára előnyös levéltárszakmai tartalommal nem rendelkezett.

Figyelemmel arra, hogy a koreai reláció nem tekinthető stratégiai célországnak a hungarika-feltárást, vagy éppen az MNL által hasznosítható levéltárszakmai, módszertani, állományvédelmi kérdések terén, a jövőben szükségesnek látjuk a kutatóközpont integrálását a nemzetközi kapcsolatokért felelős területbe.

Gulag- és Gupvikutató Intézet

A szervezeti egységet ugyancsak 2021-ben hozták létre. Feladata a szovjet lágerrendszerre, azon belül a magyar hadifoglyok helyzetére vonatkozó levéltári iratanyag feltárásában való részvétel, segédletek és adatbázisok készítése, tudományos kutatás folytatása, kiadványok és oktatási tartalmak készítése, konferenciaszervezés, valamint nemzetközi kapcsolatépítés a témában. Feldolgozták a Külügyminisztérium Hadifogoly Osztályának iratanyagát, adatbázisba foglalták több tízezer magyar hadifogoly adatait, a Kárpátaljáról elhurcoltak településenkénti adatait, oktatási anyag is készült („*Úton a bizonytalan jövő felé*” – *Magyarok a Gulágon*) és tudományos munka kiadására is sor került (Bognár Zsolt–Pomázi-Bárdonicsek Dominika (szerk.): *Közösség és egyén a szovjet fogságba hurcoltak kontextusában*. 2023).

A Gulag- és Gupvikutató Intézet érdemi működése mára elérte határait. Magyarország rendelkezik a mintegy 681 ezer magyar hadifogollyra vonatkozó iratanyag digitális másolatával, amelyek fordítása és kereshetővé tétele évekkel ezelőtt megtörtént. A szovjet lágerrendszer intenzív vizsgálatára azonban árnyékot vet az orosz-ukrán háború, valamint Magyarország és Oroszország fentebb is említett hűvös viszonya. Mindez nagyban nehezíti, hogy a kérdésben további eredményeket érhessünk el, ezért az itt ellátott feladatokat a jövőben a nemzetközi ügyekért felelős szervezeti egységbe szükséges integrálni.

V4 együttműködés megújítása

Az MNL számára fontos célként jelenik meg az elmúlt évek során befagyott, most újra indulni látszó V4 együttműködésben részt venni. A Szlovákia, Lengyelország és Csehország levéltáraival való jó kapcsolatok kiépítése, a levéltárszakmai együttműködés nem csupán a levéltárügy strukturális hasonlóságai okán –mint például a lengyel esetben –, hanem az országok történelmének összefonódásai, valamint a történelmi Magyarországon, az Osztrák-Magyar Monarchiában keletkezett, valamint általánosságban az elmúlt évtizedekben diaszpórában élő magyarságra vonatkozó hungarika anyagok feltárása miatt is első rendű kérdés. Az állami levéltárakkal kötendő intézményközi megállapodások a tapasztalatcsere, az iratfeltárás miatt volnának fontosak – itt felmerülhet akár egy közös pályázat készítése és benyújtása a Visegrádi Alap számára.

Az MNL 2019-ben kötött digitalizálásra vonatkozó megállapodást a Szlovák Köztársaság Belügyminisztériumával, valamint a korábbi években volt INTERREG együttműködés is a relációban, az MNL és a szlovákiai országos levéltárak között átfogó együttműködésre azonban még nem került sor, jöllehet részsikereket lehet említeni. Ilyen az MNL VeML és a Szlovák Nemzeti Levéltár közös projektje az Eszterházy-család cseszneki ágának Pozsonyban őrzött levéltára rendezésére, jegyzékelésére, speciális tárolóeszközök készítésére nézve. Az MNL BAZVL a Szlovák Belügyminisztérium Kassai Állami Levéltárával folytatott együttműködést,

amelynek részeként 2024-ben egyházi anyakönyvek digitális másolatait adta át a partner levéltárnak. Ugyancsak említendő, hogy az MNL KEVL a Szlovák Belügyminisztérium Nyitrai Állami Levéltárával együttműködve hungarika-kutatásokat végzett. A Nagyszombati Állami Levéltárral együttműködésben 2024-ben Nyíregyházán és Vágsellyén került sor konferenciaelőadásokra. A széttagolt együttműködéseket a jövőben célszerű egy egységes együttműködéssé fejleszteni a Szlovák Belügyminisztérium és az MNL között.

Csehországgal és Lengyelországgal a nemzeti levéltár eseti jelleggel rendelkezik kapcsolatokkal, így 2023-ban az MNL CSCSVL és az Instytut Pamięci Narodowej közös kiadványa jelent meg az 1956 és 1989 közötti egyetemi mozgalmakról. Lengyelországgal mindenképpen indokolt a kapcsolatok felvétele elsősorban a Rákóczi-emigráció, és az 1956-os forradalom iratanyaga okán.

Nyugat-Európa

A magyar emigráció története, a kapcsolódó történeti iratok megismerése és tudományos feldolgozása rendkívül fontos célként jelentkezik. Igaz ez a különböző emigrációs hullámok, így az Osztrák-Magyar Monarchia idején gazdasági okokból, a második világháború után és 1956 után politikai okokból kivándorló magyarságra nézve. Az emigrációban élő magyarság iratanyagának feltárására korlátozott lehetőség adódik, lényegében a Klebelsberg Kuno Ösztöndíj révén, esetenként más formában (NKA, OTKA).

Németország viszonylatában az MNL munkatársainak Bad Arolsenben idén nyáron tett látogatása alkalmával felmerült egy együttműködés kialakítása a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár bevonásával annak érdekében, hogy a hatályos jogszabályok figyelembevételével (különös tekintettel az adatvédelemre) az arolseni adatbázis a magyarországi kutatótermekben is elérhető legyen. Távlatilag indokoltnak látszik az NSZK 1949–1990 közötti magyar kapcsolataira vonatkozó iratok feltárása, elsősorban az 1956-os forradalom, a diplomáciai kapcsolatok 1973-as felvétele és a rendszerváltás időszakára fókuszálva.

Olaszország esetében az idei évben van tervben egy együttműködési megállapodás megkötése az Olasz Levéltárak Állami Igazgatóságával, amely kapcsán sor kerülhet hungarika-anyagok feltárására különböző témákban és személyeket illetően (Száll József disszidens diplomata, Garibaldi, külügyi iratok stb.). Az olaszországi levéltárakban található magyar vonatkozású iratok feltárásába és másolatban történő hazahozatalába indokolt lehet bevonni a vatikáni magyar levéltári delegátust. A Szentszék alá tartozó levéltárakban ugyanis digitalizálási korlátozások miatt harmadik fél részére történő tömeges iratmásolásra nincs lehetőség. Az MNL Hungarika Munkacsoportja segítségével ezért a delegátus rendelkezésére álló szakmai keret jelentős részét elsősorban római világi levéltárakban őrzött iratmásolatok megrendelésére lehet felhasználni.

Francia vonalon indokolt lenne erősíteni az együttműködést elsősorban az Archives Nationales-al, különösen egyes magyar történelmi szereplők, valamint a magyar emigráció helyzete kapcsán meglévő hungarika anyagok miatt. Magyar részről igen fontosak volnának a francia külügyminisztérium modern diplomáciai iratai, az első világháborút lezáró békék, és különösen a trianoni szerződéssel összefüggő iratok, az 1956-os forradalmat érintő anyagok. Ehhez a francia Külügyminisztériumi Levéltárral volna jó megállapodást kötni, amely jelenleg

kimutathatóan számos magyar vonatkozású diplomáciai anyagot őriz. (Az „Hongrie” szóra keresve a levéltár adatbázisa 291 találatot hoz.)⁴¹

Spanyol viszonylatban az 1956-os forradalommal kapcsolatosan keletkezett iratok feldolgozása várat magára az idei, illetve a jövő évben. A Spanyol Állami Levéltári Igazgatósággal kötött megállapodás értelmében továbbá feladat a Kati Horna magyar származású fotóriporter album szövegének szerkesztése is. A spanyol reláció a diplomáciai kapcsolatok, a spanyol polgárháború magyar résztvevői és a magyar emigráció miatt lehet fontos.

A szomszédos országok

Az intézmény nemzetközi kapcsolatainak áttekintése során elmondható, hogy a környező országok közül – leszámítva a fentebb ismertetett szlovák relációt – az elmúlt években szinte valamennyi szomszédunkkal (Ausztria, Horvátország, Románia, Szerbia és Ukrajna levéltáraival) volt, illetve van érvényes megállapodásunk, míg szlovén társintézményekkel eseti jellegű az együttműködés.

Ausztriával mintaszerű az együttműködés, éppen az idei évben ünnepeltük a bécsi magyar levéltári delegátusi pozíciót létrehozó badeni egyezmény 100. évfordulóját. Az osztrák viszonylatban a badeni egyezmény adja meg az egyik legfontosabb keretét az együttműködésnek: a Bécsben őrzött, közös magyar-osztrák kulturális tulajdonnak minősített iratanyag feletti magyar jogok gyakorlását. A Bécsben szolgáltatot teljesítő polgári levéltári delegátus, intézményünk korábbi kiváló dolgozója és évekig a hungarika-munkacsoport vezetője volt. Szakmai munkáját az ágazati irányítást végző minisztérium és az MNL, a történész és levéltáros szakma nagy meglepetésére végzi. Feladatunk munkájának érdemi támogatása, a másolatban hazahozott iratanyag kutathatóvá tétele.

Az elmúlt években az MNL és a Román Nemzeti Levéltár az erdélyi megyék fondjegyzékeit állította össze, lefordításuk és kiadásuk érdekében. A román-magyar levéltári vegyesbizottság 2022-től ismét ülésezett, kiadásra került összesen tíz új erdélyi fondjegyzék, a fennmaradó három jegyzék az idei év végére kerülhet nyomdába. A tavalyi egyeztetések alkalmával felmerült a két nemzeti levéltár közötti együttműködés, amelyek érdemi tartalommal való megtöltése, valamint egy kétoldalú megállapodás megkötése kiemelkedően fontos feladat. A Román Nemzeti Levéltárral lévő érvényes megállapodás keretében intézményünk megkapja a barcasági csángó falvak állami anyakönyveinek digitális másolatait, amelynek feldolgozása szintén fontos feladat lesz.

Az Ukrán Állami Levéltári Szolgálat 2015–2025 között volt élő megállapodása az intézménynek, amely iratmásolatok és szakemberek cseréjére, közös kiadványok készítésére, közös kiállítások szervezésére vonatkozott. Az együttműködésre a 2022-ben kirobbanó orosz-ukrán háború, valamint az ukrán-magyar diplomáciai viszony elmérgesedése is rányomta a bélyeget. Kárpátaljai levéltárakban azonban nagy mennyiségű magyar vonatkozású iratanyag található, amelyek fennmaradása nem csupán az ukrán állam, de Magyarország érdeke is. Szükségesnek látszik felmérni egy esetleges új megállapodás lehetséges tartalmát, valamint az

---

⁴¹ Archives diplomatiques.

(https://archivesdiplomatiques.diplomatique.gouv.fr/search/results?keyword=Hongrie&mode=table&sort=date_dsc&target=controlledAccessGeographicName&utm – a letöltés ideje: 2026 augusztus)

ukrán kollégák fogadókészségét a megállapodás megújítására. Sajnálatos módon az MNL SZSZBVL szabad raktárkapacitással nem rendelkezik, így iratmenekítésre a határos megyében nem lehet sort keríteni. A megyei levéltár ugyanakkor INTERREG-pályázatok előkészítésében vett részt ukrán partnerintézménnyel (beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola) és más határon túli partnerekkel. Előbbi intézményből a tavalyi évben történelem szakos hallgatók látogatása is megvalósult.

A horvát levéltáros kollégákkal való együttműködés magától értetődőnek mondható, amelynek folytatása a középkori gyűjteményre vonatkozó adatcsere kapcsán, valamint további területeken (pl. *1828. évi összeírás, digitális forráskiadás*) fontos szempont. Az MNL BAVL a korábbi években együttműködött az Eszéki Állami Levéltárral a horvát-magyar tematikájú iratok digitalizálása terén.

Szerbia esetében a 2019-ben meginduló levéltári együttműködés a Vajdasági Levéltárral iratanyag térítésmentes digitalizálására, kölcsönös kutatások biztosítására, közös kiállításokra és kiadványcserére terjedt ki, valamint a Magyar Királyság és a Habsburg Birodalom ideje alatti, a középkortól a 19. századig a szerb kiváltságokat áttekintő kötet megvalósítására. Az együttműködés részeként a magyar levéltárosok részt vettek a 32. ICARUS konferencián 2024-ben, Újvidéken. Gyakorlati szinten az MNL BKVL tart kapcsolatot a szabadkai, zentai, pancsovai területi levéltárakkal, továbbá a Vajdasági Levéltárral, és a szerb kollégákkal közösen vesznek részt egymás konferenciáin és rendezvényein. Hasonló kapcsolatokkal rendelkezik az MNL CSCSVL is.

Szlovén viszonylatban a korábbi években az MNL VAML részéről kiadványcsere terén volt együttműködés a Maribori Területi Levéltárral, míg az MNL ZVL a muraszombati fióklevéltár megnyitóján vett részt és lektorálási feladatokat is ellátott a partnerintézmény részére.

Unió és nemzetközi levéltári együttműködések

Az uniós szintű levéltári együttműködések több szempontból is előnyösek lehetnek az MNL részére. A közvetlen uniós támogatási programok különböző felhívásain a levéltár is pályázhat, sikeres pályázat esetén részt vehet mobilitási programban, projektvezetőként vagy tagként uniós levéltári projektek megvalósításában. A bevonható források és a levéltárszakmai hasznosulás mellett a különböző uniós szintű levéltári szervezetekben folyó párbeszéd amiatt is fontos, hogy a különböző, uniós szinten szabályozandó kérdésekről – pl. adatvédelem, elektronikus archiválás – időben tudomást szerezzünk, és felkészülhessünk az új szabályozás gyakorlati átültetésére, valamint lehetőségeinkhez mérten mi magunk is alakítsuk a követendő irányokat.

A levéltárnak figyelemmel szükséges kísérnie a Kreatív Európa Program örökébe lépő AgoraEU program (2028–2034) felhívásait. Sajnálatos módon a levéltári terület az uniós szintű kulturális vonatkozású dokumentumokban alig szerepel, mindazonáltal akár az Erasmus+, az AgoraEU Kreatív Európa ága különböző felhívásait aktívan figyelni kell, és kihasználni az adandó lehetőségeket. Üdvözlendő, hogy az intézmény a tavalyi évben elnyerte első önálló Erasmus+ mobilitási támogatását és Erasmus+ akkreditációt is szerzett. Ezáltal az intézmény többéves intézményi kerettel rendelkezik, amellyel a kollégák nemzetközi levéltárszakmai tapasztalatokat szerezhetnek. Az első mobilitási program keretében 26 szakember vett részt

külföldi szakmai látogatásokon, illetve az MNL által fogadott szakértői programokban, az akkreditációra épülő új program pedig már 80 fő mobilitásával számol. Álláspontunk szerint a kiutazásokat szükséges az intézményi célokhoz – különösen a digitalizációhoz, a hungarika-kutatáshoz – kapcsolni, és olyan kollégák kiutazását elősegíteni, akik a szükséges nyelvismerettel és levéltárszakmai tudással is rendelkeznek.

A levéltár egy másik, a Kreatív Európa Programból támogatott projektje a Sustainable Archives and Greener Approaches (SAGA). Az Európai Bizottság évek óta határozott lépéseket tesz a kulturális terület zöldítésével összefüggésben. A 2024–2027 közötti időszakra szóló projekt során megtörténik az MNL kockázati és mikrobiológiai felmérése, folyamatban van a katasztrófavédelmi és vészhelyzeti tervezés, valamint elkészült az intézményi önértékelési eszköz és a katasztrófakockázat-kezelési képzés. Az MNL koordinálásával készült el a *Stories and History of Sustainability* nemzetközi vándor- és virtuális kiállítás is, amelyet valamennyi partnerországban bemutatunk.

ICA

Az MNL aktív tagja a Nemzetközi Levéltári Tanácsnak (International Council on Archives, röviden ICA), amely a levéltáros szakma legfontosabb globális szakmai szervezete. Az ICA keretében folyó együttműködés lehetőséget biztosít arra, hogy az MNL bekapcsolódjon a levéltári szakmai standardok, módszertani ajánlások és új technológiai megoldások nemzetközi fejlesztésébe, valamint saját eredményeit a világ levéltári közössége előtt is bemutassa. Az ICA meghatározó szerve a Programbizottság (PCOM), amely szakértői csoportok működését koordinálja, valamint nemzetközileg hasznosítható szakmai projektek (pl. New Professionals Programme) megvalósítását támogatja. A Programbizottság mellett a Fund for the International Development of Archives (FIDA) biztosít pénzügyi támogatást levéltári projektekre, elsősorban a leszakadottabb területeken.

Az MNL a 2025. évi ICA-kongresszuson Barcelonában bemutatta az állami anyakönyvek gépi feldolgozásával és a kézírás-felismeréssel kapcsolatos fejlesztéseit. A tavalyi évben az ICA európai regionális szervezetének, az EURBICA-nak a vezetőtestületébe az MNL Nemzetközi Kapcsolatok Igazgatóságának vezetőjét is beválasztották, aki annak főtitkári tisztségét tölti be. Az MNL nemzetközi pozicionálása a szervezetben a jövőben is fontos feladat.

EAG

Az EAG (European Archives Group) az Európai Bizottság szakértői csoportjaként az európai levéltárak szakmai koordinációját segíti, az utóbbi években elsősorban adatvédelmi és a mesterséges intelligenciával összefüggő kérdésekkel foglalkozik, amelyek az MNL számára is fontos témaként jelentkeznek.

A magyar jelenlét az EAG-ban is állandó: az elmúlt években az Elektronikus Levéltári Portálról, valamint a levéltári delegátusok munkájáról tájékoztatta a testületet az MNL több munkatársa. Az EAG (35.) ülésének megrendezésére Magyarország 2. soros elnöksége idején, 2024-ben az intézmény által került sor. Az ülés fő feladata az előzőleg elfogadott stratégia végrehajtását szolgáló 10 pontos akcióterv elfogadása volt. Az MNL az elnökséget követően is részt vett a lengyel, valamint a dán elnökség alatti párbeszédben.

Az uniós szintű levéltárszakmai kérdésekre jó példa az EAG-ban folyt diskurzus az elektronikus azonosítási és bizalmi szolgáltatások uniós szabályozásról, az eIDAS végrehajtási rendeletéről. 2024-ben új kategóriaként került be az uniós szabályozásba a minősített elektronikus archiválási szolgáltatás (*qualified electronic archiving service*), amely a born digital iratok hosszú távú olvashatósága, integritása miatt fontos. 2025 elején a varsói EAG-ülésen az eIDAS új végrehajtási rendeletéhez kapcsolódó elektronikus archiválási közös specifikációkhoz történő hozzájárulásról volt szó. 2025. december 16-án kihirdették a 2025/2532/EU bizottsági végrehajtási rendeletet, amely már meghatározta a minősített elektronikus archiválási szolgáltatások referencia-szabványait és specifikációit. Többek között a CEN/TS 18170:2025, ETSI-szabványok és az OAIS (ISO 14721:2025) is megjelennek benne. A rendelet 2026. január 6-án lépett hatályba, előírva azt, hogy a minősített archiválási szolgáltatásnak az aláírás vagy bélyegző megbízhatóságát annak technológiai érvényességi idején túl is fenn kell tartania, legalább a megőrzési idő végéig.

További nemzetközi együttműködések és folyamatban lévő projektek

Az MNL nemzetközi szakmai jelenlétének célja, hogy az intézmény ne pusztán résztvevője, hanem aktív alakítója legyen az európai levéltári együttműködésnek. Az EBNA, az APEF, az EUDIA, az EHC, a CEDCHE, az ICARUS, az IIAS és a DLM Forum keretében egyaránt törekedni kell az MNL szakmai eredményeinek bemutatására, a nemzetközi jó gyakorlatok hazai hasznosítására és a közös fejlesztésekbe való bekapcsolódásra. Kiemelt cél a digitalizálás és a teljes szövegű keresés fejlesztése, a mesterséges intelligencia levéltári alkalmazása, az elektronikus iratok hosszú távú és biztonságos megőrzése, valamint a nemzetközi digitalizálási források kihasználása.

Utóbbira jó példa az ICARUS–FamilySearch együttműködés, amelynek keretében digitalizálási támogatásokhoz juthat az intézmény. A célhoz jól kapcsolódna az 1980 utáni anyakönyvek digitalizálásának feladata, ugyanis ezen anyakönyvek csak egy példányban állnak rendelkezésre az anyakönyvvezetőknél. Másodpéldány nem készült róluk, így az állapotukban bekövetkező bármilyen károsodás érdemi adatvesztéssel járna a magyar állampolgárok számára.

HAZAI KAPCSOLATOK

A 21. századi információs robbanás és a digitális fordulat alapjaiban változtatta meg a közgyűjtemények társadalmi szerepét. A társközgyűjteményekkel való kapcsolatok szorosabbra fűzése elsődleges társadalmi és intézményi érdek, hiszen a kutatók és az állampolgárok ma már nem intézménytípusokban gondolkodnak, hanem történelmi korszakokban, személyekben vagy eseményekben. Ezek megismeréséhez egyszerre van szükség levéltári forrásokra, könyvtári dokumentumokra és múzeumi műtárgyakra, azaz olyan komplex felhasználói élmény biztosítására, amely képes arra, hogy a mai kor emberével megismertesse és megszerettesse a közgyűjteményi anyagokat, ez pedig szoros együttműködés, közös kiállítások, digitális platformok nélkül ma már elképzelhetetlen.

Az MNL belföldi kapcsolatait áttekintve általánosságban elmondható, hogy a jó együttműködés alapjai a legtöbb területen már megvannak. Az intézmény kiterjedt kapcsolatrendszerrel tart fenn a társközgyűjteményekkel, közülük is hagyományosan jó viszonyt ápol a Magyar Nemzeti Múzeummal, az OSZK-val és a HM-HIM-mel, amelyet több közös projekt is fémjelez. Ugyanakkor a múltban súrlódások is voltak, például a nem konzekvensen elhatárolt gyűjtőköri tevékenységből adódóan.

Az MNL elsősorban a levéltári forrásfeltárás révén kapcsolódik a tudományos szférához: a Történettudományi Kutatóintézet, a Nemzeti Emlékezet Bizottsága egyaránt régi partner, de számos más kutatóhellyel, intézettel is kötött együttműködési megállapodásokat. Civil egyesületek, társaságok terén mindenképpen kiemelendő a Magyar Családtörténet-kutató Egyesület (MACSE), akikkel elsősorban a genealógia és családkutatás területén van szoros szakmai együttműködés, olyannyira, hogy a könyvtára is a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Vármegyei Levéltárának épületében található. Szintén régi kapcsolat van a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társasággal. Látnunk kell, hogy ezek az egyesületek a család-, és heraldikai kutatás motorjai, a levéltári gyűjtemény aktív felhasználói, ugyanakkor a kutatási igények, a levéltári kapacitás és a jogszabályi környezet nincs mindig összhangban.

Az intézmény sok szállal kötődik a magyar felsőoktatáshoz is: az ELTE Bölcsészettudományi Kar Történelem Segédtudományai Tanszék, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem és a Nemzeti Közszerződési Egyetem tanárai között is megtalálhatjuk az MNL munkatársait, általában óraadóként vagy félállásban. Az intézmény számos egyetemről fogad történelem vagy levéltár szakos hallgatókat gyakorlatra. Az MNL emellett a levéltárszakmai területnek is meghatározó szereplője, az intézmény mindenkorai főigazgatója a Levéltári Kollégium elnöke, amely szakmai és tanácsadó testületként fogalmaz meg javaslatokat a levéltári anyagok védelmével, használatával, valamint a levéltárak szakmai működésével kapcsolatban, illetve vesz részt a levéltári szakfelügyelők és a vezető szakfelügyelő megbízásában, visszahívásában és az éves ellenőrzési tervek megvitatásában. Az MNL emellett kapcsolatokat ápol az egyházi, városi és felsőoktatási levéltárakkal és az állami szaklevéltárakkal. Itt is vannak azonban súrlódások, például az egyházi levéltárak és az MNL között az anyakönyvek levéltári szolgáltatathatóságához kapcsolódóan.

A jövőben az érdeksérelmek, viták és szakmai széthúzás csökkentésére fontosnak tartjuk, hogy sokkal jobban együttműködjünk a közgyűjteményi és levéltárszakmai kérdéseket tárgyaló szakmai fórumokkal. Közülük is kiemelendő az Országos Közgyűjtemények Szövetsége

(OKSZ), amely a magyar kulturális élet és örökségvédelem egyik legfontosabb, háttérben működő koordinációs és érdekképviselői szerve. Az OKSZ, amelynek az MNL is a tagja, szakmai fórumként véleményezi a közgyűjteményi vonatkozású jogszabálytervezeteket, javaslatokat tesz a finanszírozási modellekre, és közvetíti az államigazgatás és a közgyűjteményi szféra között, megóvva az intézményeket az elszigetelődéstől. A levéltárszakmai területen kiemelkedően fontos a Magyar Levéltárosok Egyesülete (MLE), amely a hazai levéltári dolgozók legjelentősebb szakmai-érdekképviselői civil szervezete és amellyel korábban csak laza kapcsolata volt az intézménynek. Az MNL munkatársai ugyanakkor nagy számban képviseltetik magukat a szervezetben, így a viszony rendezése mindenképp szükséges, ebben pedig nagy segítséget jelent, hogy ez év szeptember 9-e óta az MLE egyik alelnöke vagyok. A poszt a jövőben segítheti a harmonikus kapcsolat kialakítását az MNL és az MLE között. Az MLE rendkívül sokrétű feladatot lát el: hidat képez a különböző levéltárak között, közösségépítő munkája mellett szakmai fórumot kínál, a levéltárügyet érintő jogszabálytervezeteket véleményez, szakmai ajánlásokat fogalmaz meg, tudományos konferenciákat és vándorgyűléseket rendez, díjakat oszt, szakmai kiadványokat és adatbázisokat támogat.

A levéltárak másik nagy szakmai egyesülete a Magyar Levéltárak Vezetőinek Tanácsa (MLVT), amellyel szintén erős, személyes érintettségen is alapuló kapcsolattal bírunk, ennek az egyesületnek az elnökségi tagja vagyok immár második ciklus óta. Az egyesület célja a levéltárakban folyó munka szakmai támogatása, az új kezdeményezések felkarolása, és az érdekképviselő. A két meghatározó egyesület tekintetében tehát elmondható, hogy a korábbi helyzettel szemben kiegyensúlyozott és harmonikus a kapcsolat, amelyet az egyesületek munkájában való aktív részvételem is garantál a jövőben. A többi szakegyesülettel, mint a Magyar Felsőoktatási Levéltári Szövetséggel (MFLSZ), a Fiatal Levéltárosok Egyesületével (FLE) és a Magyarországi Egyházi Levéltárosok Egyesületével (MELTE) szintén harmonikus a kapcsolat, a rendezvényeiken az intézmény rendszeresen képviselteti magát.

A szűkebben vett levéltárszakmai területtel, a civil egyesületekkel és a társközgyűjteményekkel való együttműködés ma már elengedhetetlen a sikeres, a modern társadalmi igényekre gyorsan reagáló működéshez. Fontos, hogy ezekhez a civil és érdekképviselői szervezetekhez az MNL ne csak papíron kapcsolódjon, hanem aktívan, konstruktívan és segítőkészen vegyen részt a munkájukban. A szakmai fórumok segítik a párbeszédet, a tapasztalatok megosztását és az egységes álláspont kialakítását.

ELEKTRONIKUS LEVÉLTÁRI RENDSZER (ELEV)

Az ELEV feladata és kialakítása

Az 1995. LXVL. törvény (levéltári törvény), valamint a 27/2015 (V.27.) EMMI rendelet, a 335/2005. (XII. 29.) kormányrendelet és a 34/2016 (XI.30.) EMMI rendelet által előírt levéltári feladatok megvalósítására az MNL-ben egy a levéltári feladatokat támogató, összetett informatikai környezet, az Elektronikus Levéltári Rendszer (ELEV) szolgál.

Feladata a levéltári anyag megőrzésének támogatása: annak nyilvántartásán és leírásán, gyarapításán, raktározásán, és megőrzésében bekövetkezett változások rögzítésén keresztül. Kiemelt feladata az elektronikus levéltári anyag átvétele és befogadása, továbbá annak hosszú távú megőrzése. A rendszernek biztosítania kell, hogy a különböző intézményektől és különböző informatikai rendszerekből származó elektronikus iratok ellenőrzötten kerüljenek a levéltárba. Nem elegendő azonban csak az eredeti fájlok egyszerű tárolása: gondoskodni kell azok sértetlenségéről, hitelességének és bizonyító erejének megőrzéséről, valamint arról, hogy az iratok a technológiai környezet változásai ellenére a jövőben is értelmezhetők és használhatók legyenek. A rendszernek a kutatók számára biztosítani kell egy egységes hozzáférési felületet a levéltári nyilvántartásokhoz. A kutató az online keresés során megismerheti a rendelkezésre álló levéltári anyag szerkezetét és leírását, majd az azonosított iratot/irategyüttest – amennyiben annak kutathatósági feltételei ezt lehetővé teszik – kikérheti. Hozzáférést biztosít továbbá azokhoz a digitális vagy digitalizált iratokhoz, melyek archiválása megtörtént, és megismerésüket jogszabály nem tiltja.

Az ELEV kialakítása

Az ELEV első informatikai környezetét 2009-2013 között alakította ki a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. (a továbbiakban: NISZ, jogelődje: Kopint Datorg Zrt.), az MNL (2012-ig MOL) és BFL alkotta, a NISZ által vezetett konzorcium a *Levéltári folyamatok informatikai támogatásának kiépítése (EKOP-1.2.8-08-2008-0001)* pályázat keretében. A Levéltári Nyilvántartó Rendszert (LNYR) két „dobozos” alkalmazás, az iratok levéltári nyilvántartására szolgáló scopeArchiv és az elektronikus iratok hosszú távú megőrzést biztosító SDB (utóbb Preservica) jelentette. Ezt egészítette ki a levéltári nyilvántartások publikus részeinek közzétételére szolgáló Elektronikus Levéltári Portál (ELP), valamint kiegészítő komponensek (LNYRK), és a rendszerek közötti kommunikációt biztosító egyéb alkalmazások, gyári alapszoftverek (adatbázis kezelők, operációs rendszerek, tűzfalak stb.) és magyar fejlesztők szoftverei. Az online iratkeresés megvalósítását és kutatói kikérést a scopeQuery modullal tervezték.

Az ELEV rendszer továbbfejlesztése a KÖFOP 1.0.0-VEKOP-15-2016-00011 projekt keretében valósult meg. A projekt célja az állampolgárok és a közigazgatási intézményrendszer számára nyújtott szolgáltatások egyszerűsítése, elektronizálása és országos kiterjesztése volt, amelynek a segítségével 2020. április óta az állampolgárok elektronikus úton fordulhatnak a levéltárhoz a személyre szabott ügyintézési felületen (<https://szuf.magyarorszag.hu>) vagy a megújult ELP-n (<https://www.elevtar.hu>) keresztül hivatali ügyeik intézésében. Lehetővé vált az is, hogy a kormányablakokban indított állampolgári megkereséseket elektronikus úton szolgálja ki a levéltár. A projekt a Széchenyi 2020 program keretében az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Ennek a

projektnek a konzorciumvezetője az MNL, konzorciumi partnere a Nemzeti Infokommunikációs Szolgáltató Zrt. (NISZ) volt. A BFL tanácsadóként, illetve a közös komponensek érintettjeként vett részt. 2017 és 2020 között zajlott a korábban bevezetett alapszoftverek (scopeArchiv, SDB) upgrade-je. Bár történt részleges hardver csere, az adatbázisszervert és a mentőegységet ez sajnos nem érintette, továbbra is a 2013-ban szállított géppark maradt. Tekintettel arra, hogy a hardverstruktúra élettartama miatt legalább hét évente cserére szorul, a géppark már 2020-ban elavultnak számított, és a cserére azóta sem került sor.

Az ELEV részei

A scopeArchiv elsősorban a levéltári nyilvántartás és leírás rendszere. Ebben történik a levéltári anyag törzskönyvezése, strukturális és tartalmi leírása, a gyarapodási adatok, raktári nyilvántartások és egyéb levéltári nyilvántartások kezelése. A rendszer nemcsak az elektronikus iratok, hanem a papíralapú, analóg és digitalizált levéltári anyag nyilvántartását is kezeli.

A Preservica feladata a digitális objektumok tartós megőrzése. Ide kerülnek az elektronikus iratok és a digitalizált levéltári anyagok archiválendő állományai. A rendszer a hosszú távú megőrzéshez szükséges technikai és metaadatinformációkat, valamint az archiválási folyamatokat is kezeli. A scopeArchivban az irat levéltári nyilvántartása és kontextusa, a Preservicában pedig maga a digitális objektum és annak tartós megőrzése áll a középpontban. A két rendszer együtt biztosítja, hogy a digitális irat ne csak megőrzött fájl, hanem megfelelően azonosított és levéltári struktúrába illesztett anyag legyen. Ugyanakkor meg kell említeni, hogy a Preservica önállóan is képes levéltári leírásra, ugyanolyan leírási egységek jönnek létre, mint a scopeArchivban, ami azt jelenti, hogy a leírási egységek duplikálódnak.

Az ELP (Elektronikus Levéltári Portál) a rendszer szolgáltatási, kutatói oldala. Az ELP egységes online felületen teszi kereshetővé az MNL levéltári nyilvántartásait, segédleteit és a publikált digitális tartalmakat. A kutatók számára nem pusztán keresőfelület: regisztráció után kutatói fiók, mentett keresések és munkafüzet is használható, a beiratkozott kutatók pedig iratokat és digitális másolatokat is kikérhetnek. Az ELP ezirányú fejlesztésével a kutatók nyilvántartása az ELP-ben lévő új adatbázisban történik, a scopeArchivban lévő kutatói adatbázissal kommunikálva.

A levéltári folyamatok zavartalan működése érdekében külön ki kellett építeni a három komponens kommunikációját biztosító elemeket, továbbá bekerültek az LNYR-t kiegészítő komponensek is: LNYRK, LNYRKP, melyek a scopeArchivval nem csak a támogatott interfészeken, hanem közvetlenül az adatbázison keresztül is kommunikálnak. A dobozos szoftverhez a gyári működéstől eltérő, a magyar levéltárszakmai igényeknek (elsősorban MNL) jobban megfelelő megoldások is bekerültek, a scopeArchiv adatbázisát kiegészítő tárolt eljárásokkal, triggerekkel és egyéb adatbázis szintű változtatásokkal. Ezek a változtatások azon túl, hogy nem voltak feltétlenül szükségesek, jelentősen megnehezítik a szoftverek upgrade-jét, mivel a gyártó által nem támogatottak.

Kijelenthető, hogy a három különböző rendszer működtetése egyáltalán nem ideális (a két alapszoftver kommunikációját biztosítani igyekvő megoldások a gyártók konkurens volta miatt minden erőfeszítés ellenére sem kielégítőek), de az akkori technikai feltételek nem tűntek megfelelőnek arra, hogy egy rendszeren belül kezelje a levéltár az iratanyag nyilvántartását, a

kutatók számára online elérhető keresőfelületet, valamint a digitális másolatok hosszú távú megőrzését, biztonsági mentését biztosító szakrendszert.

Súlyos mulasztás, hogy az akkori döntéshozók nem járták körbe a már megvásárolt scopeArchiv szoftvert gyártó svájci cég fejlesztési szolgáltatásait, nem használták ki a szakrendszerben rejlő lehetőségeket. A gyártók és a fejlesztők felé továbbított igényeket – mindkét projekt során – egy szűk kör fogalmazta meg. Az iratok online kikérését szolgáló scopeQuery modul például úgy lett lecserélve, hogy a levéltár meg sem próbálta azt használni. Rendkívül gyenge volt a belső kommunikáció. A mégis bevont kollégák csak egy-egy részterületre láttak rá, nem kaptak lehetőséget, hogy a megismerjék a szakrendszerek rendkívül összetett működését. Hiányzott az alapos nemzetközi tapasztalatszerzés is, nem készültek érdemi szakmai anyagok, hatástanulmányok, elemzések a külföldi levéltárak nyilvántartási rendszereiről. A legnagyobb mulasztás azonban az volt, hogy a projektek nem számoltak a szakrendszerek bevezetésének feladataival, illetve a működtetési, karbantartási költségekkel sem. A „dobozos” szoftvereknek sosem volt élő gyártói supportja, az első öt év supportjának költséget a második projekt során utólag fizették ki. További supporttal a második projekt sem tervezett. Végül a fejlesztők a feladatok egy részével nem készültek el időre, de a szakrendszereket az el nem készült elemek nélkül is átvették.

Az ELEV bevezetése

A scopeArchiv használatát főigazgatói utasítás tette kötelezővé 2013 novemberében az egykori Magyar Országos Levéltár szervezeti egységeiben, 2015-ben pedig a megyei tagintézményekben. A Preservica (akkori nevén SDB) szélesebb körű bevezetésére akkor nem gondoltak. Az új szakrendszer bevezetése nem volt zökkenőmentes: nem volt sem tesztidőszak, sem szervezett képzés a kollégáknak.

Segédanyagként a gyártó által készített súgók fordításai szolgáltatottak mankót azon kollégák számára, akik vették a bátorságot, és a főigazgatói utasításnak megfelelően nekiláttak az elektronikus nyilvántartások vezetésének. A scopeArchiv szerkezete és folyamatai teljesen eltértek a korábbi gyakorlattól, ennek ellenére egyáltalán nem készültek folyamatleírások, ami alapján a törzskönyvi nyilvántartást, a szakmai rendelet által előírt naplókat, a raktári nyilvántartást egységesen lehetett volna vezetni. A korábbi elektronikus nyilvántartó rendszer (E-Archivum) migrálásakor szintén nem gondoltak a rendszer további használatára.

A scopeArchiv mindezek mellett egy teljesen új megközelítést is kívánt a levéltárszakmától: az ún. leíró levéltári feldolgozáson (ISAD(G), EAD, stb. nemzetközi szabványok szerinti) alapszik, amiben a fondfőcsoporttól az egyedi iratig a levéltári anyag teljes hierarchiája megjeleníthető, a szándék szerint kiváltva minden egyéb kutatási segédletet. Ezzel szemben a magyar levéltári gyakorlat a raktári jegyzékek (később nyilvántartás) viszonylag limitált nyilvántartási adatain túl az iratanyagban történő keresetőséget az irattári segédleteken keresztül gondolta megvalósíthatónak. Levéltári leírást, igaz nem strukturált módon, szinte kizárólag törzsegységekhez (fond, állag) készített. Strukturált adatbázisok a középkori iratokhoz, illetve térkép- és tervtári adatokhoz ugyan készültek, de levéltárosok számára az egyes iratok terjedelmét meghaladó leírási egységek teljesen ismeretlenek voltak. A magyar levéltári gyakorlat középszintű nyilvántartása, a raktári jegyék/nyilvántartás, a raktári egységek (dobozok, csomók) alapján tartja nyilván a levéltári anyagot. ezzel szemben a nemzetközi leíró

szabványokra épülő nyilvántartások, így a scopeArchiv is, a levéltári anyag struktúrájában/hierarchiájában rendszerezi azokat.

Összességében elmondható, hogy a scopeArchiv *tényleges* bevezetésre 2013 és 2017 között nem igazán került sor. A legtöbb esetben még a migrált adatok ellenőrzése és javítása sem történt meg. Folyamatleírások hiányában a kollégák sem tudtak szert tenni a rendszer használatához szükséges ismeretekre. Eközben az új rendszer bevezetése mindkét részből kompromisszumokat kívánt (volna): a levéltárosoktól az új szempontokra való nyitottságot, a scopeArchiv gyakorlati működését szabályozóktól pedig rugalmasságot abban a tekintetben, hogy a már meglévő jegyzékek a lehető legkevesebb átalakítással feltölthetők legyenek az új rendszerbe, akár segédfájlként is.

Az ELEV rendszerrel kapcsolatos feladatokat 2020. június 1. óta az MNL-ben az Elektronikus Nyilvántartások Főosztálya (ENYF) látja el. Ők készítik a szakrendszerek használatát leíró segédanyagokat és munkafolyamatokat, megtartják a belső képzéseket, végzik a nyilvántartások monitorozását, az egyes munkafolyamatok ellenőrzését, a munkabeszámolókhöz és a kulturális statisztikához szükséges adatok exportálását a scopeArchivból. A szakrendszer bevezetésekor elkövetett hibákból tanulva, minden új belépő számára kötelező a scopeArchiv alapképzés, a kollégák munkáját pedig a nyilvántartási területen illetékes szervezeti egységeknél a szintén ENYF által képzett kulcsfelhasználók segítik, akik egyúttal a szakrendszer országos szintű, legmagasabban képezett szakmai gárdáját jelentik. A nyilvántartások terén a törzskönyvi nyilvántartás MNL szinten most már a scopeArchivban egységes módon történik; e tekintetben az MNL-ben az integráció teljes egészében végbement.

2023-tól kezdődően vezettük be teljesen és kizárólagosan az MNL-ben az online kutatói kikérést. Ezzel 2023-ra az ELP a kutatószolgálatos és ügyfélszolgálatos ügyek integrált felületévé vált, egyúttal több levéltár nyilvántartásának publikálását is megvalósította.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVA

A 214. oldal jelen ponttól kezdődő, valamint a 215-223. oldalak teljes tartalma információbiztonsági okokból nem része a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

TARTALOM ELTÁVOLÍTVÁ

Az oldal tartalma információbiztonsági okokból nem része
a dokumentum ezen változatának.

ADATBÁZISOKONLINE

Az MNL kutatást támogató, az ELEV-ben ismertetett szakrendszereken felül, és azokkal párhuzamosan fejlesztett szakrendszere az AOL, amiért a Digitális Szolgáltatások Osztálya felel. Ugyancsak ezen az osztályon történnek a mesterséges intelligencia és kézírásfelismerő programokkal kapcsolatos fejlesztések is.

Az AOL az MNL által 2009-ben indított és azóta folyamatosan üzemeltetett szolgáltatása, amely a levéltári anyaghoz készült strukturált segédletekhez, adatbázisokhoz nyújt online hozzáférést. Az egyes adatbázisokban történő böngészés mellett az egy témakörbe tartozó adatbázisokat különböző tematikus gyűjteményekbe (Családtörténet, Helytörténet, Reformáció 500, Középkori Gyűjtemény, Pártiratok) rendeztük, így segítve a középkortól a 20. századig terjedő időszakot kutatók munkáját. A levéltári integrációt követően a szolgáltatás a megyei levéltárak adatbázisaival is kiegészült, így jelenleg 21 levéltár 61 adatbázisa közvetlenül kereshető, további 151 adatbázis eléréséhez pedig információt kapnak a kutatóink. Az AOL-on elérhető adatmennyiség évről-évre dinamikusan bővül. 2025-ben 10 új adatbázis, több mint 1 millió új rekord és 3,5 millió kép vált elérhetővé. Évek óta a családtörténeti kutatást segítő adatbázisaink jelentik a weboldal látogatottságának alapját, ezek az állandó szereplői a toplista élének. A Mikrofilm-anyakönyvek és a Szovjet táborok magyar foglyai adatbázisok messze a leglátogatottabbak közé tartoznak. Rendkívüli látogatottságot produkált a II. világháború veszteségi adatbázisa, és a családkutatók számára megkerülhetetlen Állami anyakönyvek adatbázisa. Az AOL látogatottságáról elmondható, hogy 2025-ben közel 5,7 millió oldalmegtekintés történt az weboldalon. A munkamenetek száma 508 868, ami intenzív felhasználói aktivitásra utal: az átlagos 11,1 oldal/munkamenet a nemzetközi kutatási adatbázisokra jellemző felső tartományba esik. Az oldalhoz kapcsolódó egyedi felhasználók száma csaknem 224 000 fő. A Google Analytics-adatai szerint az elkötelezett munkamenetek száma növekvő tendenciát mutat: 2025-ben 349 888, szemben a 2024-es 250 371-gyel, ez 39,8%-os növekedést jelent.

Az AOL alkalmas tájékoztatási célú levéltári segédletek létrehozására és menedzselésére, adatbázissémákon alapuló karbantartó felületeken keresztül. A segédletkészítés módszere analitikus, elsődlegesen nem a levéltári anyag rendjében, hanem valamilyen tematika szerint jeleníti meg a leírásokat, melyek általában speciális adattöbbséggel bírnak a scopeArchivban létrehozott leírási egységekhez képest. Az adatokat az Oracle adatbázisban tárolja, és online publikációs környezetekben (elsőlegesen az <https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/https://adatbazisokonline.mnl.gov.hu/>) keresztül szolgáltatja a felhasználók felé. Az adatbázisok metaadatai létrejöhetnek az AOL adatbázisséma szerinti karbantartóban vagy külső fájlból történő importként (akár a scopeArchivból exportálva). A rekordokhoz kapcsolt digitális felvételek publikációs felülete lehet az AOL, a Publikus Preservica, vagy bármilyen egyéb online felület (pl. Hungaricana).

Az AOL tulajdonképpen felfogható az ELEV rendszer részeként. Az MNL igyekezett elhatárolni az ELEV és az AOL hatáskörét, amelynek során az a döntés született, hogy az MNL-ben készülő segédleteket akkor indokolt az AOL-on publikálni, ha speciális adattöbbséggel bír, vagyis olyan adatokat, vagy szolgáltatást is tartalmaz a segédlet, melyeket a scopeArchivban nem lehet, vagy nem célszerű vezetni, de a téma kutatói számára fontosak lehetnek (pl. a

címereslevelek esetében a címeralak). Ezeket az adatokat az AOL-ban nem csak rögzítjük, hanem metaadatmezőként kereshetővé is tesszük. Ugyancsak indokolt az AOL-on közzétenni, ha az adatbázis nem a levéltári anyag rendjét követő tematikus segédlet. Ebben az esetben az iratanyag feldolgozása a scopeArchivban történik, és az ott rögzített metaadatokat importáljuk az AOL Scope sémájába. Az adatjavítás és frissítés is ezen eljárás szerint történik (pl. 1848-49-es forradalom és szabadságharc nyomtatványai). Az AOL-on publikáljuk a speciális szolgáltatási többlettel bíró adatbázisokat is, amikor a cél az, hogy a metaadatokat a szöveges adatközléstől eltérő módon jelenítsük meg (pl. adatvizualizáció). Fontos cél, hogy egy iratanyagról párhuzamosan két, adattartalmában és struktúrájában azonos adattartalmat, és/vagy digitális tartalmakat, ha ez nem hordoz semmilyen hozzáadott értéket, ne szolgáltatassunk az ELP-n és az AOL-on keresztül is, vagyis a két levéltári szolgáltatás között ne legyen duplikáció.

Fejlesztési irányok

Az AOL, különösen az ELEV rendszerhez viszonyítva jelenleg egy stabilan működő konstrukció, ugyanakkor figyelembe véve a társadalmi elvárásokat, szükséges lenne a platformot fejleszteni. A legnagyobb probléma, hogy élő, azonnali frissítési és hibajavítási lehetőség híján a publikált adatbázisaink jelenleg karbantarthatatlanok. Hiába jelez a felhasználó hibát, vagy észleli ezt a levéltáros, az adatbázisgazda csak a feltöltő felületre írhatja be a javítást, amely csak a DSZO közreműködésével publikálódik jelentős késéssel. A hibák lassú javítása jogosan okoz felhasználói reklamációt. Ez kiküszöbölhető lenne akkor, ha az adatbázisgazda közvetlenül az adatbázisban javíthatna, és a javítás azonnal frissülne is, mint a scopeArchiv esetében. Szintén fontos elem lenne a keresőfunkciók javítása. Bár széles körben elterjedt, az ún. relevancia alapú keresés a legtöbb esetben nem eredményez releváns találatot. Gondot okoz, hogy a találati lista nem rendezhető, a kutató kénytelen végigolvasni az egészet, ami rontja a felhasználói élményt. A tapasztalatok szerint a kutatók számára a leghasznosabb a hierarchikus (levéltári struktúra/jelzet), abc vagy időrendi elrendezés. Fontos lenne az egyszerű és összetett keresési funkciókat fejleszteni, a kereshető mezőket adatbázis-szinten definiálni, a „minden mezőre” keresést az összes kiválasztott adatbázisban biztosítani.

Az AOL mellé már a kezdettől fogva terveztek névtérrel, mivel komolyan vehető adatbázisokat névtér nélkül nem érdemes fejleszteni, hiszen a név nem pusztán adat, hanem azonosított entitás. Jelenleg az AOL felületén 3 féle névtér van: személy, testület és földrajzi. A személyi névtér esetén problémát jelent, hogy a névváltozatok önálló rekordok, így sokszor előfordul, hogy ugyanaz a személy több rekordban is szerepel, és az egyes névvariációkat nagyon nehéz nyomon követni. A földrajzi névtér esetében az elmúlt években több verziót is megvásárolt az MNL, így most egy földrajzi név akár 10-15 verzióban is létezik, amely megnehezíti a kiválasztást. A rekordok sem egységesek, néhol a történeti kontextus vagy a földrajzi koordináták is fel vannak tüntetve, egyeseknél térképnézet is van.

Általános probléma, hogy a kapcsolatok egyirányúak, legyen szó akár személyek közötti kapcsolatokról, földrajzi nevekről vagy testületekről. Ez meggátolja a családi kapcsolatok többirányú rögzítését, ami jelentősen nehezíti a feldolgozó munkát és jelentősen növeli a hibaszázalékot. Pedig kiváló alap lenne családfák rajzolására, vagy kapcsolati háló modellezésére különböző történelmi korszakokban.

Ugyancsak komoly hiányosság, hogy a névterek nincsenek minden AOL karbantartó felülettel összekötve, és csak az AOL oldaláról látszik a kapcsolat, a névtérből nem látható, hogy melyik névtérrekord melyik adatbázisrekorddal lett összekapcsolva. Rendkívül fontos fejlesztési igény lenne, hogy az AOL adatbázisok összekapcsolódjanak a névtérrel. Ebben az esetben a különféle névalakok mind ugyanarra a személyre/helyre/testületre mutatnának, ami elsősorban az online keresések során nyújtana nagy segítséget a kutatóknak, de a belső, adatbázisépítéshez is jól kihasználható funkció lenne a személyek, helyek, testületek azonosításához.

Sajnos, a korábbi fejlesztések során a névterek területén is kialakult párhuzamosság. Míg az MNL elsősorban az AOL névtérét építette, ami már százazres nagyságrendben tartalmaz adatokat, a scopeArchiv ugyanúgy rendelkezik névtérrel, amelyet az iratok leírási egységével össze lehet kapcsolni, és a névváltozatokat is tudja kezelni. A levéltárosok az iratok elektrtonikus nyilvántartásának vezetésével, bár nem következetesen, de a scopeArchiv névtérét használják, így, ha az AOL-nál kisebb mennyiségben is, de itt is szerepelnek névtér adatok. Jelenleg a két rendszer semmilyen módon nem kapcsolódik egymáshoz, aminek megoldására szintén ki kellene dolgozni egy fejlesztési koncepciót.

Emellett a modern felhasználói igényeknek egy letisztultabb, AI funkciókkal bővített, többnyelvű felület felelne meg, amely chatbot segítségével 0-24 órás segítséget tudna biztosítani a kutatók számára.

Ugyanakkor látnunk kell azt is, hogy a jelen struktúra alapján az ELEV négy rendszerből áll: a scopeArchiv, a Preservica, az ELP és az AOL egyaránt ugyanazt a célt szolgálja, hogy a felhasználóink számára online elérhetővé tegye nyilvántartásainkat és a már digitálisan elérhető irataink felvételeit. A fő különbség abban van, hogy mindezt a levéltári anyag rendjében, vagy tematikus módon teszi. A rövid távú célunk az, hogy a jelenlegi felületeink között minél szorosabb kapcsolatot építsünk ki, és a felhasználóink számára megkönnyítsük az ezek közötti átjárhatóságot, tájékozódást. Hosszú távú célunk, hogy egy olyan integrált rendszert alakítsunk ki, amely a fentiekből minél több funkciót tud magában egyesíteni.

AZ MNL GAZDASÁGI SZERVEZETÉNEK ELEMZÉSE

Az MNL működése, igaz ez a gazdasági területre is, csak akkor reformálható meg érdemben, ha a megfelelő működési feltételeket a fenntartó évről évre kiszámíthatóan biztosítja. Az alábbi elemzés ebből az alapállapotból indul ki, az itt megfogalmazottak csak ebben az esetben állják meg a helyüket. Amennyiben a költségvetési helyzet érdemben nem változik, az intézmény vészüzemmódban működik, ahol a túlélésért és a működőképesség megtartásáért küzd, így reformokra, innovációra esély sem mutatkozik.

A gazdasági terület, a vagyongazdálkodás, a közbeszerzés (továbbiakban összefoglalóan gazdasági szervezet) az MNL működésének talán legtöbb kritikával illetett szakterületei. Pedig a szervezeti egységek a mindenkori külső és belső szabályzóknak megfelelően látják el feladatukat, amelyet a belső ellenőrzés és a külső (fenntartó, ÁSZ stb.) ellenőrzések sora is megerősített. Mégis a vezetőkben, a munkavállalókban számtalan esetben fogalmazódik meg kifogás, panasz a fenti szervezetek működésének hatékonyságát illetően. Ennek oka többes, elsőként – nem eltagadva a valóságot – le kell szögeznünk, hogy a gazdasági szervezet irányítását, belső struktúráját tekintve messze nem érte el azt a kívánt szintet, amelyet egy országos lefedettségű, bonyolult szervezeti felépítésű, nagy intézmény megkívánt volna. Az intézmény működését támogató operatív háttér több területen elmaradt attól a színvonaltól, amelyet egy 66 telephellyel, 21 tagú intézményhálózattal működő országos intézmény megkövetel. A támogató folyamatok jelentős része ma szigetszerűen, egységes rendszertámogatás nélkül, sok helyen Excel-táblákra és egyéni gyakorlatokra épülve működik, nincs intézményi szintű pénzügyi tervezési és kontrollingrendszer, nincs beszerzéskezelő és szerződésnyilvántartó rendszer, nincs vagyongazdálkodási és humánerőforrás-nyilvántartó rendszer, és nincs olyan vezetői információs rendszer sem, amely naprakész, megbízható döntéstámogató adatokat szolgáltatna. A gazdasági, beszerzési és biztonsági gyakorlat összességében heterogén, tagintézményenként változó, ami egyenetlen színvonalat, magas hibakockázatot és korlátozott átláthatóságot eredményez.

A jelen helyzet

Az MNL gazdasági szervezete az intézmény igazgatási, pénzügyi, vagyongazdálkodási és gazdálkodási feladatait ellátó központi funkcionális szervezeti egysége. Alapvető feladata, hogy megtervezze és irányítsa az MNL stratégiai jelentőségű kiemelt feladatainak, közgyűjteményi alaptevékenységének és projektjeinek megvalósításához szükséges erőforrások biztosításának és elosztásának folyamatát.

A szervezet élén a gazdasági főigazgató-helyettes áll. A szervezeti egység feladatkörébe tartoznak az irányítási, tervezési, előirányzat-gazdálkodási és finanszírozási feladatok; a gazdálkodási, könyvelési, beszámolási és pénzkezelési funkciók, a beszerzések és közbeszerzési eljárások előkészítése és lebonyolítása; az üzemeltetés, a beruházási, ingatlanfenntartási és felújítási projektek koordinációja; a hatósági adatszolgáltatási és jogszabályi beszámolási kötelezettségek teljesítése a Magyar Államkincstár és a fenntartó felé.

A működés jogi alapját az államháztartási és a számviteli törvény, végrehajtási rendeletek, valamint az 2025. június 1. napjától módosult Ügyrend képezi, amely pontosította a felelősségi köröket és a jóváhagyási határokat.

A Gazdasági Szervezet a következő nagyobb szakmai egységekre oszlik:

- Közbeszerzési Csoport az MNL egészére kiterjedő közbeszerzési kötelezettség alá tartozó eljárások lebonyolításáért felel.
- Pénzügyi és Kontrolling Főosztály állományi létszáma ügyrend szerint 10 fő. A főosztályon belül működik a Számviteli Osztály és a Pénzügyi Osztály. Felelősek a tervezésért, az előirányzat-gazdálkodásért, a könyvelésért, a kötelezettségvállalások nyilvántartásáért, a pénzkezelésért, valamint a beszámolási és adatszolgáltatási kötelezettségek naprakész teljesítéséért. Szintén központi szerepet játszanak a maradványgazdálkodás és az EU-s és hazai pályázati források elszámolásában.
- Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság állományi létszáma ügyrend szerint 21 fő (portásokkal és takarítókkal együtt). Az Igazgatóságon belül három csoport működik, az Ellátási Csoport, az Üzemfenntartási és Ingatlanfejlesztési Csoport, valamint a Nyilvántartási és Gazdálkodási Csoport. Ellátja az MNL Országos Levéltára és a központi szervezeti egységek, valamint részben a megyei tagintézmények sokrétű üzemeltetési, állagmegóvási és fenntartási feladatait, koordinálja és lebonyolítja az épületfelújításokat és beruházási projekteket.

A gazdasági szervezet működését jelentős mértékben befolyásolta a fluktuáció és az elhúzódozó létszámhiány, ami fokozott szervezeti terhelést és helyettesítési kihívásokat eredményezett.

A budapesti központi egység pénzügyi csoportja 2024-ben néhány hónap alatt szinte teljes egészében kicserélődött, és 2025-ben egész évben 3 fős létszámhiánnyal (a pénzügyi-számviteli állomány közel 40%-ával) látta el feladatait. Ez a kritikus hiány a túlórák és a belső átcsoportosítások számának drasztikus növekedésével járt. A gazdasági főigazgató-helyettes 2026 első félévének végén távozott az intézményből, feladatait helyettese vette át, a munkakör pályázat útján történő betöltése a főigazgatói pályázat lezárulta után aktuális.

A 20 megyei tagintézmény gazdasági ügyintézői közül 2024-ben 4 fő, 2025-ben 2 fő mondott fel. A kieső munkaerő helyettesítését és az új kollégák betanítását a központi gazdasági egység szakembereinek kellett átvállalniuk. Minden esetben a távozás oka a katasztrofális bérhelyzet volt, ennek megoldása a támogató területeken is alapvető fontosságú, vagy további elszívó hatással kell számolnunk a munkaerő tekintetében.

A megyei tagintézményekben a szűkös létszámkeret és a jogszabályban előírt szakirányú végzettségek hiánya miatt szinte egyáltalán nincs lehetőség a gazdasági ügyintézők helyi helyettesítésére. Több levéltárban a pénztárhelyettes vagy pénztárellenőr kijelölése sem lehetséges helyben, így ezt a törvényi funkciót is a központi egység vezetőinek kell ellátniuk távolról.

A gazdasági és ügyviteli feladatok ellátása digitalizált, központosított szakrendszereken keresztül történik. A GriffSoft Zrt. által fejlesztett Forrás.Net Integrált Ügyviteli Rendszert 2019 óta használja az intézmény a számviteli, kötelezettségvállalási, eszköznyilvántartási és gazdálkodási feladatok ellátására. A folyamatos jogszabályi és kincstári változások, valamint a fluktuáció miatt elengedhetetlen a rendszeres továbbképzés és a folyamatos helyszíni support támogatás.

Az ügyfélszolgálati, iratkezelési, hatósági eljárási és belső iktatási feladatok központi elektronikus platformja a Poszeidon EKEIDR Rendszer, amely biztosítja az átlátható és szabályszerű ügyintézés.

A jövő feladatai

A gazdasági szakterület hatékonyságának növelése, az átláthatóság, a tervezhetőség és a szolgáltató jelleg megerősítése alapvető feladat. Sajnos kialakult az a rossz gyakorlat az intézményben – a kritikus költségvetési helyzettel parallel –, hogy a támogató területek irányítása, koordinációja a szakmai területek felett áll. Vissza kell térni ahhoz az alapvetéshez, amely a terület nevében is megmutatkozik, miszerint működestámogató feladatot látnak el. Természetesen a felelős gazdálkodás elve fontos és annak betartása is, de a szakmai területek által megfogalmazott igények kielégítését nem írhatja felül a támogató terület gazdasági, pénzügyi megközelítésű/szemléletű – nem szakmai – döntési folyamata. Annak, hogy ezt az elvet érvényesíteni tudjuk alapvető feltétele, hogy az intézmény megfelelő költségvetéssel rendelkezzen a működés, beruházás és karbantartás területén is.

A változások vezérelvei a következők:

- Szolgáltató szemlélet: az operatív területek létezésének egyetlen célja a levéltári szakmai munka és a tagintézmények kiszolgálása. Minden folyamatot, rendszert és szervezeti megoldást ebből a nézőpontból kell megítélni, hogy gyorsabbá, egyszerűbbé és kiszámíthatóbbá teszi-e a szakmai területek munkáját.
- Egységesítés: azonos feladatot az intézményben mindenhol azonos folyamat szerint, azonos színvonalon kell végezni, függetlenül attól, hogy Budapesten vagy valamely megyei telephelyen történik. Az egységesítés nem öncélú központosítást jelent: a munkavégzés helye ott marad, ahol a feladat keletkezik, de a szakmai irányítás, a módszertan és a minőség központi.
- Folyamatalapú működés: a működés gerincét dokumentált, felelősökkel (folyamatgazdákkal) rendelkező, rendszeresen felülvizsgált folyamatok adják, nem pedig egyéni rutinok. Ez teszi a szervezetet függetlenné az egyes személyek kiesésétől, és ez teremti meg az új belépők gyors betanulásának feltételeit.
- Adatvezérelt döntéshozatal: a vezetői döntéseknek naprakész, megbízható, rendszerekből származó adatokon kell alapulniuk. Minden bevezetendő rendszerrel szemben alapkövetelmény a teljes körű naplózás, a szigorú jogosultságkezelés és a vezetői információs rendszer felé történő adatszolgáltatás képessége.
- Fokozatosság és megtérülés: a változásokat ütemezetten, a gyorsan elérhető eredményekkel kezdve kell végrehajtani, hogy a szervezet terhelhetősége ne sérüljön, és a korai sikerek megalapozzák a nagyobb átalakítások elfogadottságát.

Az MNL-ben jelenleg nincs olyan intézményi szintű, egységes pénzügyi tervezési folyamat, amely a következő év kiadásait szervezeti egységenként, megalapozottan és a számonkérhetőséget lehetővé tevő módon rögzítené. Ennek hiányában a kiadási igények év közben, ad hoc módon jelentkeznek, a forrásallokáció reaktív, a területek pedig nem tudják kiszámíthatóan tervezni saját működésüket. Törekedni kell arra, hogy a szakterületek időben

tervezzék meg saját reális működési, beruházási költségüket (tagintézmények, szervezeti egységek egyaránt), a tervezett és elfogadott költségeket pedig az év folyamán szükséges ütemben költség is el. Jogos elvárás a tagintézmények tekintetében, hogy a szakmai feladataikra pl. kiadványok, levéltári napok, konferenciák stb. tervezhetően álljon rendelkezésre egy keret, amelyet szükség esetén a tagintézmény felhasználhat. A működési költség, dologi kiadás, a karbantartások és a felújítások is tervezhetőek, amelyek szintén szervezeti egység szintű tervezést kívánnak. Ezek koordinációja azonban jellemzően már központi feladat. A központi szervezeti egységek esetében is szervezeti egység szintre kell bontani a költségeket, így például a Közművelődési és Községszolgálati Főosztály szakmai működése is csak akkor tervezhető biztosan, ha éves kerettel rendelkezik, amely felhasználást saját hatáskörben koordinálja. Ez igaz majd minden más szakterületre is. Ugyanakkor azzal is tisztában kell lenni, hogy a betervezett költségvetést fel is kell használni, hiszen ennek hiányában az előirányzat könnyen visszafizetési kötelezettséggel lesz terhelt. Így ez a gyakorlat a vezetők sokkal nagyobb felelősségét feltételezi, egyben különösen szükségessé teszi pénzügyi ismereteik bővítését, képzések útján.

Éppen ezért a tervezés önmagában nem elegendő, a pénzügyek folyamatos követéséhez kontrollingrendszerre és dedikált kontrolling szervezeti egységre van szükség, amely ma az MNL-ben erőforrás hiány miatt leginkább csak papíron létezik. A kontrolling nem az ellenőrzés bürokratikus többletfeladata, hanem a vezetés navigációs műszere, az a funkció, amely a gazdálkodási adatokból folyamatosan előállítja azt a képet, amely alapján időben lehet beavatkozni – nem pedig utólag magyarázni az eltéréseket.

A legfontosabb a bevételek és kiadások időbeli alakulásának folyamatos követése és gördülő előrejelzése, hogy az intézmény minden időpontban lássa, mikor, mire és mennyi forrása van – és a nagyobb kifizetések (például beruházások, éves díjak) ütemezése a likviditási helyzethez igazodjon. Szintén ilyen fontos a terv–tény követés: az éves terv és a tényleges teljesülés rendszeres, szervezeti egység és költségkategória szerinti összevetése, az eltérések okainak feltárásával, így az esetleges túllépések vagy elmaradások nem az év végén, hanem keletkezésükkor válnak láthatóvá. A következő elem a kötelezettségvállalások követése, nemcsak a már kifizetett, hanem a szerződésekkel és megrendelésekkel lekötött összegek naprakész nyilvántartása, mert a valós mozgástér csak így ítéltető meg. Végül a vezetői riporting: havi rendszerességű, egységes szerkezetű vezetői jelentés a főigazgató és a vezetői kör számára a gazdálkodás állapotáról, a kockázatokról és a döntést igénylő kérdésekről.

A gazdasági szervezet ma nevében központi, működésében azonban nem az, az egyes tagintézményeknél külön gazdasági ügyintézők dolgoznak, akik felett a helyi igazgató diszponál. Ennek következménye, hogy ugyanazt a gazdasági feladatot az országban sokféle gyakorlat szerint, eltérő mélységű tudással és eltérő minőségben végzik, a központi gazdasági terület pedig csak közvetett rálátással bír a tagintézményi folyamatokra.

Az egységes és átlátható működéshez a gazdasági tevékenységet végző kollégákat szervezetiileg a központi gazdasági szervezethez kellene rendelni, úgy, hogy a szakmai felügyeleti jogokat a gazdasági főigazgató-helyettes gyakorolja. A munkavégzés helye természetesen a megyékben marad – a helyi jelenlét és a helyi igazgatókkal való napi együttműködés érték, amelyet meg kell őrizni. A változás lényege, hogy országszerte egységes tudással, egységes

folyamatismerettel és egységes szemlélettel rendelkező kollégák dolgoznak, akik közös képzésben részesülnek, azonos módszertan szerint, azonos rendszerekben végzik a munkájukat, és helyettesíthetik egymást. Ezáltal a gazdasági folyamatok tagintézménytől függetlenül teljes mértékben transzparenssé és egységessé válnak, a hibakockázat csökken, a tudás pedig a szervezetben – és nem egyes személyeknél – halmozódik fel.

A jövőben kiemelten kell kezelni a vezetők és a gazdasági területen dolgozó munkatársak képzését. Ma egy szervezeti egység vezetője, tagintézmény vagy központi szervezeti egység esetén, egyaránt semmilyen tudással nincsen felvértezve a gazdasági működés területén. Kinevezését követően nincsen semmilyen gazdasági szemléletű képzés, a belső folyamatokról, elvárásokról nem kap egységes szerkezetbe foglalt ismereteket. Elvárjuk a jellemzően bölcsész végzettségű kollégáktól, hogy a gazdasági területen is megállják a helyüket, tervezzék és végrehajtsák, irányítsák és ellenőrizzék a gazdasági folyamatokat, úgy, hogy arról intézményi felkészítést nem kapnak. Ez olyan szintű intézményi kockázat, amelyet a legsürgősebben kezelni kell, a vezetőket fel kell vértetni azokkal az ismeretekkel, amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy a szervezeti egységük gazdasági irányítását, működtetését is végezzék.

Ugyancsak alapvető elvárás, hogy a központi gazdasági szervezeti egység a megyei gazdasági ügyintézőket rendszeresen képezze, informálja, a bekövetkezett változásokról értesítse és munkájukat koordinálja, ellenőrizze. Kíváncsok a rendszeres – lehetőség szerint minimum havi – online gazdasági értekezletek bevezetése a Pénzügyi és Kontrolling Főosztály és a megyei levéltárak gazdasági ügyintézői között az aktuális feladatok, határidők és problémák egyeztetésére. Alapvetően a gazdasági szervezet ügyrendje egyértelműen intézkedik a minimális értekezletek számáról, azonban ez a gyakorlatban soha nem valósult meg; az ügyrend szerint a belső információáramlás biztosítására a gazdasági főigazgató-helyettes legalább évi egy alkalommal értekezletet tart. A Pénzügyi és Kontrolling Főosztály, valamint a Számviteli Osztály és a Pénzügyi Osztály vezetői negyedévente egy alkalommal, de legalább évente kétszer tartanak értekezletet. A Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság vezetői havonta kötelesek értekezletet tartani a munkatársaik számára. Külön kiemelendő, hogy az ügyrend szerint a pénzügyi és kontrolling főosztályvezető évente legalább egy alkalommal megyei levéltári gazdasági ügyintézői értekezletet hív össze, amely lehetőséget ad az általános és egyedi ügyek, valamint a jogszabályi változások megvitatására. Ez utóbbi erősen alultervezett volt, indokolt a minimum havi online és a negyedéves személyes jelenléttel megtartott értekezlet bevezetése.

A tájékoztatási és ismeretátadási funkciót sajnos az elmúlt években ez a szervezeti egység egyáltalán nem töltötte be, így a megyei gazdasági ügyintézők csupán alkalmanként, egyéni úton szereztek információkat, amelynek következtében rendkívüli mértékben széttartó és egyenetlen a munkavégzésük. Cél a Pénzügyi és Kontrolling Főosztály szolgáltató és módszertani szerepének erősítése, hogy az ellenőrzési funkció mellett aktív támogatást biztosítson a megyei levéltáraknak.

Alapvető elvárás az egységes, országos gazdasági munkafolyamatok kialakítása a legfontosabb ügytípusokra – különösen a beszerzések, kötelezettségvállalás, számlakezelés, bankkártyás vásárlás, utazások, kisebb javítások és karbantartások területén. Egyszerű és áttekinthető

gazdasági folyamatleírások és folyamatábrák készítése, amelyek egyértelműen meghatározzák a feladatokat, felelősségi köröket, jóváhagyási szinteket és határidőket.

Egységes szabályozást kell kialakítani az elektronikus számlák kezelésére és tárolására, amely meghatározza az elektronikus számlák nyilvántartásának, megőrzésének, hozzáférésének és archiválásának egységes rendjét, biztosítva a jogszabályi megfelelést és a szervezeten belüli egységes gyakorlatot.

Szükséges a gazdasági ügyintézők helyettesítési és feladatfolytonossági rendszerének kialakítása. Indokolt valamennyi megyei levéltár gazdasági-adminisztratív feladatainak tételes felülvizsgálata annak meghatározása érdekében, hogy mely feladatok láthatók el megfelelő felkészítés és írásbeli kijelölés alapján a megyei igazgató vagy más kijelölt munkatárs által. Azon feladatoknál, amelyek speciális pénzügyi-számviteli képesítést igényelnek, országos vagy regionális helyettesítési rendszer kialakítását javasolt megvizsgálni.

Elengedhetetlen a kisebb összegű és sürgős működési kiadások rugalmasabb kezelésének megvizsgálása, beleértve akár korlátozott összegű megyei házipénztár működtetésének, vagy szabályozott bankkártyás készpénzfelvétel lehetőségének jogi és gazdasági vizsgálatát. Egyszerűsített eljárás kialakítása a nem tervezett, kis összegű beszerzésekre. A megyei levéltár jelezhetné az igényt a Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóság és a Pénzügyi és Kontrolling Főosztály felé, majd meghatározott értékhatár alatt a beszerzés intézményi bankkártyával megtörténhetne, rövid határidőn belüli utólagos dokumentálás és elszámolás mellett. Roppant pazarló és frusztráló, hogy pl. a pár ezer forintos, törvény szerint kötelezően beszerzendő tétel beszerzésének rezsioradíja a különböző szervezeti egységek és személyek között folyó többkörös egyeztetés miatt végül a tétel költségének többszörösére emelkedik. A legfontosabb lépés azonban a beszerzési szervezeti egység létrehozása. A gazdasági igazgatóság alatt jelenleg közvetlenül csak közbeszerzési csoport működik, beszerzési szervezeti egység nincs. Minden olyan beszerzés esetében, amely nem közbeszerzésköteles, az előkészítés és a lebonyolítás a tagintézményekben és az egyes szervezeti egységeknél dolgozó kollégák feladata. Ez erősen heterogén ügyintézkést eredményez. Hiába rögzíti szabályzat a beszerzés menetét, ha egy kollégának évente – vagy akár csak kétfévente – egyetlen beszerzést kell lefolytatnia, nem alakulhat ki gyakorlata a szabályok alkalmazásában és a folyamat kezelésében. Ennek egyenes következménye a magas hibakockázat, valamint az, hogy a beszerzési dokumentumok kidolgozottsága rendkívül változó, és nem mindegyik felel meg az alapvető elvárásoknak.

A megoldás egy dedikált beszerzési szervezeti egység (osztály, csoport) létrehozása, amelynek munkatársai a beszerzések kategóriája és jellege szerint szakosodva, rendszeres gyakorlattal végzik a beszerzések előkészítését és lebonyolítását. Így földrajzi helytől függetlenül egységes beszerzési színvonal biztosítható. A beszerzési osztály munkatársai jó esetben részben azonosak lehetnek a központosított gazdasági szervezet tagintézményi munkatársaival, a helyben dolgozó, kompetens kollégák – megfelelő képzéssel és központi szakmai irányítás mellett – el tudják látni ezeket a feladatokat a gazdasági főigazgató-helyettes irányítása alatt, így az átalakítás jelentős többletlétszám nélkül megvalósítható.

A működési modell egykapus, minden beszerzési igény elsődlegesen a beszerzési szervezeti egység vezetőjéhez fut be. A közbeszerzésköteles igények a közbeszerzési osztályhoz, a nem

közbeszerezéskötelesek a beszerzési osztályhoz kerülnek, az ajánlatok bekérése és a szerződéskötési folyamat lebonyolítása egyaránt a beszerzési osztály feladata. Ez a folyamatot gyorsítja, a szakmai területeket tehermentesíti – hiszen nekik csak az igényt és a műszaki-szakmai tartalmat kell megadniuk –, és minden beszerzésnél garantálja a szabályos, dokumentált lebonyolítást.

A Poszeidonból lekért statisztika szerint 2024. január 1. és 2025. szeptember 4. között 663 kísértékű beszerzési eljárás indult, melyek átlagos ügyintézési ideje 168 nap. A beszerzési szervezeti egység így nem csak az adminisztráció területén, hanem a végrehajtás sebességében is látványos javulást hozhat.

A Közbeszerezési Osztály szoros együttműködésben kell, hogy dolgozzon a beszerzési területtel, itt is fontos erősíteni a szolgáltató szemléletmódot. Kíváncsú, hogy a Közbeszerezési Osztály alakítson ki és vezessen naprakész nyilvántartást a közbeszerezési kötelezettség alá tartozó termékekről (pl. irodaszer, tisztítószer), amely a tagintézmények számára folyamatosan elérhető. Ennek alapján a tagintézmények meghatározott értékhatárig – például negyedéves vagy féléves keretösszeg erejéig – önállóan bonyolíthassák le beszerzéseiket, azzal, hogy a közbeszerezési kötelezettség alá tartozó beszerzések továbbra is központi eljárás keretében valósulnak meg. Az önálló beszerzések jogszerűségéért és az értékhatárok betartásáért a tagintézmény vezetője viseljen felelősséget.

A megújított folyamat rendszertámogatás nélkül nem működtethető, az MNL-ben pedig jelenleg semmilyen beszerzéskezelő rendszer nincs. Kézenfekvő kiindulópont, hogy a már használt Forrás.NET pénzügyi rendszernek beszerzéskezelő modulját használjuk – ennek bevezetését célszerű elsőként megvizsgálni (2024-ben erre már ajánlatkérés is megtörtént), mert a meglévő rendszerre épülő megoldás gyorsabban és olcsóbban vezethető be, mint egy új rendszer. A cél egy olyan, a teljes folyamatot lefedő támogatórendszer (szükség esetén több, egymással integrált rendszer), amely zártan, megkerülhetetlenül és naplózottan követi végig a beszerzés teljes életútját az igény megszületésétől a terven és a beszerzési igény kezelésén át a szerződéskötési folyamat támogatásáig, majd a teljesítésigazolás kiállításáig, a számla beérkeztetéséig és a kifizetést követő igazolásig.

A rendszert úgy kell kialakítani, hogy integrálható legyen az MNL-ben rendszeresített Poszeidon iratkezelő rendszerrel, hiszen a beszerzések dokumentumai iratkezelési szempontból is nyilvántartandók. Ehhez kapcsolódóan – akár a beszerzéskezelő rendszer részeként, akár ahhoz integrált külön megoldásként – szerződésnyilvántartó rendszer bevezetése is szükséges, amely tartalmazza valamennyi szerződés fontosabb adatait és magát a szerződésdokumentumot is, kiemelten kezelve a hatály kezdetét és lejártát. A rendszer automatikus értesítéseket küld a közelgő lejáratokról, hogy mind a beszerzési osztály, mind az érintett szakterület időben értesüljön, és gondoskodni tudjon a hosszabbításról vagy az új beszerzésről. Ez a funkció önmagában jelentős kockázatot szüntet meg, mivel ma a szerződéslejáratok követése a személyes odafigyelésen múlik, és a rendszer nélküli követés még fegyelmezett működés mellett is sérülékeny.

Amennyiben a Forrás.NET pénzügyi rendszer nem alkalmas, vagy körülményes, esetleg túl drága, meg kell vizsgálni a Poszeidon rendszerben fejlesztett beszerzési folyamatot és ha lehetséges, implementálni azt. A rendszertámogatást felmenő rendszerben kell bevezetni,

elsőként a folyamatot kell egyértelműen definiálni és kipróbálni, majd a megfelelő korrekciók után az elektronikus támogatást mögé fejleszteni. A bevezető lépéseket már megtettük, a gazdasági ügyintézők elektronikus aláírással rendelkeznek, így a beszerzési folyamat lépéseiben a vezetővel együtt aktívan digitális környezetben tudnak eljárni.

A gazdasági terület másik nagyfokú fejlesztést kívánó területe az elektronikus környezet kialakítása. A 2027-es év alapvető elvárása, hogy a gazdasági terület mind nagyobb mértékben lépjen be az elektronikus irat- és ügykezelés folyamataiba. Megengedhetetlen, hogy a gazdasági terület csak minimális mértékben kezelje a szakrendszereket (itt elsősorban a Poszeidon irat- és dokumentumkezelő rendszert értjük), a „végtermék” akár a bank, akár a pénztár tekintetében még papíralapon keletkezik és tárolódik. Az átlátható, gyors és szakszerű ügymenet megköveteli, hogy minden gazdasági folyamat lehetőleg digitális formában keletkezzen (pl. számla) és a folyamatok során is elektronikus formában kerüljön továbbításra, majd pedig archiválásra. Ki kell alakítani ezen dokumentumok tárolási feltételeit és struktúráját, így a belső ellenőrzések is könnyebbé és gyorsabbá válnak, a külső adatszolgáltatások, ellenőrzések is jelentősen egyszerűsödnek. Elvárás tehát a gazdasági munkát fokozatosan a lehető legteljesebb mértékig elektronikus térbe helyezni, amely vélhetően gyorsítaná a munkafolyamatokat és a papír kiküszöbölésével azt akár olcsóbbá is teheti. Jelenleg a levéltári papírfelhasználás aránytalanul nagy hányada jut a gazdasági területre.

Vagyongazdálkodási terület

Az MNL vagyongazdálkodási területe jelenleg jelentős kihívásokkal küzd. A folyamatosan bővülő feladatkörökhöz alacsony szakmai létszám társul, a 66 telephelyen található 80 ingatlan jelentős része pedig leromlott műszaki állapotú, ami már az alapfeladatot – a nemzeti iratvagyon biztonságos megőrzését – is közvetlenül veszélyezteti. A legfrissebb levéltári statisztika szerint az MNL raktárhelyiségei közül csak 8 optimális, 223 megfelelő, 224 elfogadható, 43 pedig szükséggraktár. A reaktív, hibaelhárítás-vezérelt működés helyett egy proaktív, adatalapú és fenntartható vagyongazdálkodási stratégia bevezetése elengedhetetlen.

A stratégiai megújulás legfontosabb beavatkozási pontjai az alábbiak:

- Strukturális reform és feladatmegosztás: vegyes hatáskörű rendszer fenntartása, amelyben a nagyberuházások és a központosított feladatok menedzselése mellett a helyi tagintézmények (megfelelő beszerzési támogatással) nagyobb szabadságot kapnak a lokális hibaelhárításban és kisberuházásokban. A szakterület hatékonyságát dedikált üzemeltetési, felújítási és adatszolgáltatási csoportok létrehozása növeli.
- Teljes körű ingatlan-átvilágítás és stratégiaalkotás: az épületek műszaki és energetikai állapotának egységes felmérése és kockázati besorolása. Ennek nyomán a gazdaságtalanul fenntartható telephelyek kiváltása korszerű, nagy kapacitású regionális raktár- és digitalizáló központokkal.
- Informatikai integráció: egységes vagyongazdálkodási szakrendszer, valamint a Jira hibajegykezelő kiterjesztése az átlátható nyilvántartás (rezsi, szerződések, gépjárművek), az okosmérő-adatok elemzése és a tervszerű, megelőző karbantartás megalapozása érdekében.
- Energiahatékonyság és fenntarthatóság: épületenergetikai auditok lefolytatása,

fűtőkorszerűsítés (gázkazánok cseréje), LED világítás és napelemek telepítése. Új építések esetén a gépészeti függőséget minimalizáló „passzív ház” technológiák preferálása, valamint a papíralapú folyamatok drasztikus csökkentése.

- Gépjárműpark fejlesztése: elektromos gépjárművek beszerzése a városi használatra (saját, napelemes töltési lehetőséggel), illetve egy zárt dobozos, hátfalemelő kisteherautó beszerzése az önálló, költséghatékony iratszállításához.

A fenti lépések végrehajtásával az MNL vagyongazdálkodása egy modern, költség- és energiahatékony, a fenntartó felé is transzparensen elszámoltatható szolgáltató szervezetté válhat.

Kihívások és működési anomáliák

A szervezeti egység létszáma (21 fő) bár papíron elégségesnek tűnik, valójában a takarítók és portások száma növeli meg azt. A valós szakmai területen foglalkoztatott munkatársak száma – figyelembe véve a feladatok sokrétűségét és mennyiségét – nem túl magas. A szervezet struktúrája sem képezi le azt az elvárást, amelyet vele szemben joggal támasztanánk. Az évek során a vagyongazdálkodási terület „lopva” egyre több szakmai feladatot kapott meg, olyanokat is, amelyeket korábban nem központosítva végeztek. Egyre nőtt az adatszolgáltatási kötelezettség is, amely szintén sok energiát és munkaerőt igényel.

A bővülő feladatkör, az alacsony munkatársi létszám és a nem hatékonyan szervezett munka eredményezte azt, hogy a szakterület talán az egyik legtöbb bírálattal illetett terület az MNL-ben. Ennek egyik oka, hogy az esetleges hibás vagy lassú munkavégzés azonnali problémát okoz. Egy klíma kiesése, majd lassú megjavítása a nyár közepén mindenkinek azonnal feltűnik, és hamar a vagyongazdálkodás kerül a kritikák célpontjába. Ugyanakkor egy alulfinanszírozott, nehézkes beszerzési eljárást követő intézmény esetében a drága és körülményes javítási, felújítási folyamat szükségszerűen elhúzódó, amelyről nem is minden esetben a szakterület tehet. A probléma tehát komplex, itt is fontos a finanszírozás kiszámíthatósága és megfelelő volumene, ám a szervezet hatékonyságát, szolgáltató jellegét, létszámát is radikálisan fejleszteni kell.

Központosítás és lokális feladatmegosztás

A vagyongazdálkodás tekintetében örök ellentmondás feszül aközött, hogy a szakterület központosított működésű, ám az ingatlanok és így a hibák, karbantartási és fejlesztési feladatok lokálisan, az ország teljes területén elszórtan az ingatlanokban jelentkeznek. Ennek megoldására továbbra is a vegyes rendszer fenntartását tartjuk üdvöztetőnek.

- Központi feladatok: a nagyberuházások, karbantartások, felújítások, tervezett beszerzések koordinálása és menedzselése.
- Lokális feladatok: a helyileg jelentkező kisebb volumenű hibák, kis értékű beruházások megvalósítása a beszerzési szervezeti egység támogatásával, a helyi tagintézmények feladata és lehetősége lenne.

Ez utóbbiak esetében a tagintézményeknek sokkal szabadabb kezet kell kapniuk, hiszen gyorsabban és hatékonyabban tudnak reagálni, amennyiben erre megvan a lehetőségük. Figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a közbeszerzési kötelezettségek erősen megkötik

ennek a nagy intézménynek a kezét, éppen ezért a közbeszerzési csoport és a beszerzési szervezeti egység szoros együttműködésben, nyíltan és transzparensen – főleg pedig adatolva – kell, hogy működjék. Ez elengedhetetlen ahhoz, hogy a kisebb jellegű lokális felújítások, karbantartások miatt közbeszerzés tekintetében ne kerüljön mulasztásba az intézmény. Erősen megnő ebben a kérdésben is a tagintézményi vezetők felelőssége, így ezen a téren is megfelelő edukációra van szükség, emellett pedig a vagyongazdálkodás minden területe segítő-támogató feladatot is el kell, hogy lásson a problémák gyors és hatékony kezelése érdekében.

Ingtatlanportfólió és műszaki állapot

Az MNL országosan 66 telephellyel és 80 ingatlannal rendelkezik. Ezek jellemzően régi, több helyen műemléki védettségű épületek, amelyek jelentős része meglehetősen rossz állapotban van – helyenként a napi üzemeltetést is veszélyeztetve. Több telephelyen az elektromos hálózat elavult, ezért tűzvédelmi okokból a 24 órás áramellátás nem biztosítható. Az iratórzó raktárak infrastruktúrája sem megfelelő: a szellőzés, valamint az iratanyag megőrzéséhez szükséges páratartalom- és hőmérséklet-tartás több helyen nem garantálható. Ez levéltári intézmény esetében nem egyszerű üzemeltetési kényelmetlenség, hanem az alapfeladatot – a nemzeti iratvagyon biztonságos megőrzését – közvetlenül érintő kockázat.

A terület mindenekelőtt stratégiai igényel, több egymásra épülő lépésben.

Teljes körű ingatlan-átvilágítás, valamennyi telephely műszaki állapotának egységes szempontrendszer szerinti felmérése (épületszerkezet, elektromos hálózat, gépészet, tűzvédelem, raktári klimatikus viszonyok, akadálymentesség), amelynek eredménye telephelyenként dokumentált állapotkép és kockázati besorolás.

Beavatkozási szintek meghatározása és beárazása, minden épületre több szintű javaslat készül a legszükségesebb, biztonságot érintő beavatkozásoktól az optimális működést biztosító teljes felújításig, mindegyik szint költségbecslésével.

Állagmegóvási és fejlesztési stratégia: egy rangsorolt, ütemezett, forrásigényével együtt bemutatott program, amely a fenntartó felé is hitelesen képviselhető, és amely az eseti, reaktív javítások helyett tervezett vagyongazdálkodást tesz lehetővé.

Az átvilágítás eredményeinek birtokában megkerülhetetlen a portfólió-szintű gazdaságossági kérdés megválaszolása is: mely állami tulajdonú épületeket éri meg a levéltári iratanyag tárolására alkalmas, optimális szintre fejleszteni, és hol lenne ez aránytalanul költéspazarló. Ahol a felújítás nem gazdaságos, ott raktáreépületek – akár regionális digitalizáló központokkal egybekötött, korszerű, célépített levéltári raktárak – kialakítását kell megfontolni. Egy modern regionális raktár- és digitalizáló központ a fajlagos őrzési költségek csökkentése mellett a digitalizálási kapacitást is koncentrálja, és hosszú távon kiválthatja a legrosszabb állapotú, legdrágábban fenntartható telephelyeket. Ez a kérdés a következő évek egyik legnagyobb horderejű vagyongazdálkodási döntése, amelyet csak a teljes átvilágítás adataira támaszkodva szabad meghozni.

A vagyongazdálkodási terület ma semmilyen szakrendszerrel nem rendelkezik, a telephelyek számlaadatai, mérőóra-állásai, a telephelyekhez kapcsolódó feladatok és problémák Excel-táblákban vannak vezetve. A cél egy egységes vagyongazdálkodási rendszer bevezetése, amely az MNL teljes ingatlan- és ingóvagyonát nyilvántartja:

- Közütemi mérőóra-állások és fogyasztási adatok
- Biztosítások lejáratá
- Üzemeltetési feladatok és bejelentett hibák
- Gépjárművek részletes nyilvántartása (autópálya- és parkolási engedélyek, műszaki érvényesség, szervizintervallumok)
- Apróbb vagyongazdálkodási elemek (védőfelszerelések, tűzoltó készülékek)

A rendszer értelme túlmutat a nyilvántartáson. A rögzített fogyasztási adatokból telephelyenkénti energiagazdálkodási kép rajzolódik ki, amely megalapozza az energiahatékonysági beavatkozások rangsorolását. A Vagyongazdálkodási és Koordinációs Igazgatóságnak naprakész, valós idejű fogyasztási adatokkal kell rendelkeznie mind a 80 ingatlanról. Az okos mérőórák felszerelésével az anomáliák (pl. rejtett csőtörés, indokolatlan éjszakai áramfogyasztás) azonnal kiszűrhetők.

A karbantartás a rendszerre építve fordítható át a mai hibaelhárítás-vezérelt működésből tervszerű, megelőző karbantartássá. A felülvizsgálati és szervizhatáridők automatikus követése, a visszatérő hibák elemzése és a karbantartási keretek telephelyi szintű tervezése együtt csökkent a váratlan meghibásodásokat és azok mindig drágább, sürgősségi elhárítását. A hibabejelentések egységes kezelésére kézenfekvő az informatikai területen éppen bevezetés alatt álló Jira jegykezelő rendszer kiterjesztése. A vagyongazdálkodási rendszer emellett a tervezéshez és a vezetői információs rendszerhez is alapadatokat szolgáltat.

A vagyongazdálkodási terület továbbfejlesztési irányai gyakorlati szempontból

A stratégiai alapokon nyugvó fejlesztés mellett rövidtávon megvalósítható gyakorlati lépések is szükségesek, ennek keretében érdemes átgondolni a terület átstrukturálást. Az alábbi táblázat összefoglalja az újonnan felállítandó vagy átszervezendő csoportokat és azok feladatait:

Üzemeltetési csoport, központi szervezeti egységek hatáskörrel

Fő feladatkörök és felelősségek:

- műszaki feladatok ellátása a központi épületekben;
- kézbesítés (belső posta) megszervezése, működtetése;
- rendezvények műszaki támogatása;
- szállítási feladatok ellátása, szervezése;
- karbantartói és takarítói munkatársak munkaszervezése, felügyelete;
- gépjárműpark üzemeltetése;
- valamint országos hatáskörrel: gépjárművek, engedélyek, üzemanyag-fogyasztás nyilvántartása.

Építési, felújítási és épületkarbantartásért felelős csoport, országos hatáskörrel

Fő feladatkörök és felelősségek:

- építési-felújítási fejlesztések megvalósítása, koordinációja;

- beruházási, ingatlanfejlesztési tervek készítése;
- energiahatékony, megújuló energiaforrásokat használó; „passzív-ház” technológiák adaptálása;
- alacsony fenntartási költségű gépészeti technológiák alkalmazása;
- épületek állagmegóvását szolgáló rendszeres karbantartási munkák felügyelete.

Nyilvántartási és adatszolgáltatási csoport, integrált / országos hatáskörrel

Fő feladatkörök és felelősségek:

- gépészeti berendezések, kötelező hatósági ellenőrzések nyilvántartása és nyomon követése;
- MNV/fenntartói adatszolgáltatás;
- épületek műszaki állapotának nyilvántartása;
- közüzemi szerződések kezelése.

A különböző adatszolgáltatások (szakfelügyelet, fenntartó, kulturális statisztika stb.) eredményeit összevetve egyértelműen látszik, hogy nincsen egy hiteles, mindenki számára elérhető, valós adatokat tartalmazó nyilvántartás az ingatlanokról, azok adatairól. Alapvető fontosságú tehát, hogy a nyilvántartást kezelő szervezeti egység ezt felmérje, rögzítse és szükség szerint abból adatot szolgáltatson.

Rövidtávú intézkedési terv elsősorban a budapesti telehelyeken

A hosszú távú stratégiai fejlesztések mellett rövid távon, jelentősebb erőforrás-bővítés nélkül is megvalósítható lépésekre van szükség, három fő területen.

1. Infrastruktúra biztosítása, a munkavégzéshez szükséges feltételek megteremtése.

- Naprakész hibalisták és állapotfelmérés, a telephelyenkénti hibalisták frissítése, valamint az épületek szerkezeti elemeinek, rendszereinek rendszeres, dokumentált vizuális ellenőrzése, hogy a rejtett hibák (pl. beázás, előregedő vezetékek) még baleset vagy minőségromlás előtt kezelhetők legyenek.
- Gépjármű- és igénynyilvántartás pontosítása, a gépjárművekre vonatkozó jogosultsági, szerviz- és biztosítási adatok naprakészen tartása, valamint az osztályok éves igényfelmérésének bővítése a következő évi költségtervezéshez.
- Energetikai tervek felülvizsgálata, az érvényes energetikai tanúsítvány (HET) és energiamegtakarítási intézkedési terv (EMIT) felülvizsgálata, és az abban foglalt fejlesztések 5 éves távlatú megtervezése.

2. Karbantartási és ellenőrzési folyamatok, tervezett, megelőző karbantartási rendszer kialakítása az eseti hibaelhárítás helyett.

- Felelősségi körök és szerződéses keretek tisztázása, a gondnoki és a szakképzett karbantartói feladatkörök pontos elhatárolása, valamint a karbantartási szerződések eseti megrendelések helyetti alkalmazása, pontosan rögzített teljesítési határidőkkel, dokumentációval és partnerlistával.

- Szerződések nyomon követése és partnerértékelés, a meglévő szerződések felülvizsgálata, a teljesítés helyszíni felügyelete és munkalapokkal történő igazolása, valamint a karbantartó és szállító partnerek éves, pontrendszer alapú értékelése.
- Éves karbantartási naptár és kapcsolattartás, a megelőző karbantartások és felülvizsgálatok éves, ütemezett naptárának elkészítése a költségek tervezhetősége érdekében, valamint az osztályok elérhetőségeit és egyeztetési pontjait összefoglaló táblázat kialakítása.

3. Erőforrás-menedzsment, a műszaki csoport hatékonyságának és helyettesíthetőségének fejlesztése.

- Létszám- és szakértelem-bővítés, az „egyszemélyes függőségek” megszüntetése a gondnoki/karbantartói/gépkocsivezetői létszám bővítésével, valamint a hiányzó szakképzettségek (villanyszerelő, víz-/fűtőszerszám, asztalos, festő/burkoló) pótlása külső partneri keretszerződés keretében.
- Eszköz- és anyagraktár felmérése, a raktáron lévő bútorok, eszközök és anyagok felmérése, egyeztetése az osztályok igényeivel, szükség esetén a tárgyeszköz- és anyagraktár szétválasztása a pontosabb tervezhetőség érdekében.

Energiahatékonyság és fenntarthatóság

Kiemelt fontosságú a levéltárügyben is az energetikai korszerűsítés és fenntarthatóság elvének gyakorlati megvalósítása. Mindez már a 2022. évi energiaválság idején előtérbe került, amikor az intézménynek energetikai megtakarításokról kellett gondoskodnia, és a kérdéskör továbbra is aktuális, gondoljunk csak az idei nyári energiahelyzetre. Tekintve, hogy a levéltári raktárak hűtése és fűtése, valamint a légcseré rendkívül energiaigényes, nagy hangsúlyt kell fektetni az energetikai racionalizálásra. Ennek fontosabb lépései:

- Épületenergetikai audit elvégzése.
- Nyílászárók cseréje és a szigetelés javítása (műemléki kötöttségek figyelembevételével).
- LED-es, UV-szűrő világítási rendszerek kiépítése a raktárakban és kutatótermekben (állományvédelem és energiatakarékosság céljából).
- Megújuló energiaforrások (pl. napelemek) telepíthetőségének vizsgálata.

Ez utóbbit különösen fontosnak tartjuk, hiszen a nagy tetőfelületek, az udvarok lehetővé teszik a napelemek elhelyezését az MNL épületeinek többségén. A megváltozott klimatikus viszonyok egyre inkább igénylik a klímaberendezések használatát a nyár folyamán, sőt ezekkel a téli fűtéstámogatás is megvalósítható. Fel kell mérni minden ingatlan esetében, ahol folyamatos emberi jelenlét van, hogy milyen és mekkora kapacitású klíma telepíthető, ezzel párhuzamosan pedig a megújuló energiaforrásokat is telepíteni kell. A kollégák és a kutatók, illetve az iratanyag védelme érdekében elsőként a kutatótermeket és az irodákat (közösségi tereket, előadókat, kiállítókat) kell klimatizálni, ezek jellemzően kisebb ráfordítással megoldható lépések. Emellett kiemelt szempont - állományvédelmi okokból - a raktárak klimatizálásának kérdése is.

A napelemek beépítésével a hálózati energia kiváltható az általuk termelt energiával. Amennyiben komplex felújításra is van lehetőség (szigetelés, nyílászáró, fűtőkorszerűsítés), még a megnövelt fogyasztókkal együtt is csökkenthető az energiaigény. Szintén alapvető fontosságú a fűtési rendszerek korszerűsítése, főleg a gázüzemű kazánok korszerűbbre cserélése.

Az energiahatékonyság és fenntarthatóság kérdéskörébe tartozik a papíralapú munkafolyamatok drasztikus csökkentése (a Poszeidon és a Forrás.NET rendszerek maximális kihasználásával), ami nemcsak a rezsiórát, hanem az ökológiai lábnyomot is csökkenti. Szintén fontos a munkavállalói edukáció a napi működés szintjén, a kollégák szemléletformálása kritikus kérdés. Egy 650 fős országos hálózathál a munkaállomások áramtalanítása, a világítás lekapcsolása és az irodai hűtés és fűtés felelős használata önmagában 5-10% energiamegtakarítást eredményezhet.

Az esetleges új beruházások, új raktárak építése során egyértelműen a „passzív ház” technológiákat kell előnyben részesíteni; kerülni kell a túlzásba vitt gépesítést, amely nagy energia- és karbantartás igényű. Az épületek építésénél a vastag, jólszigetelt falak és födémek, a kiváló, minimum háromrétegű nyílászárók, a korszerű energiatakarékos közművek (fűtés, hűtés, világítás) alapvető elvárások. A raktárak berendezésénél kerülni kell az elektromos mozgatású polcrendszereket, a lifteket és minden olyan gépészeti beruházást, amely kiváltható valamilyen passzív eszközzel. Az MNL részéről alapvető igény, hogy a levéltári építkezések esetében tanácsadói szerepben is megnyilvánulhasson.

Az MNL közel harminc gépjárművel rendelkezik, amelyek túlnyomó többsége személygépkocsi, míg öt darab ezekből nyolc-kilenc fős kisbusz. A gépjárműpark korszerűnek tekinthető (állományának 95 százaléka öt-hat évnél fiatalabb gépkocsi, alacsony fogyasztású, modern típus). Ugyanakkor az energiatakarékosság és fenntarthatóság jegyében a továbbiakban törekedni kell arra, hogy főleg a városban használt gépkocsik közül lehetőség szerint elektromos hajtásúakat szerezzünk be, ezek töltőállomását pedig az intézményekben alakítsuk ki.

Ugyancsak nagy szükség lenne arra, hogy az intézmény beszerezzen egy zárt dobozos, hátfalemelővel ellátott kisteherautót (akár elektromosat), amellyel az iratanyag és az egyéb ingóságok szállítását saját hatáskörben tudná megvalósítani. Egy ekkora intézmény tekintetében a kihasználtság egyértelműen indokolná ezt a beruházást.

Vagyongvédelem és biztonságtechnika

Az MNL épületeinek vagyongvédelmi rendszere jelenleg rendkívül heterogén képet mutat. Ez a helyzet történelmileg alakult így, nem pedig egy tudatos, egységes és kockázatarányos biztonsági stratégiának az eredménye. Jelenleg a telephelyek védelmi szintje széles skálán mozog a 24 órás fegyveres őrszolgálatától kezdve (az MNL Országos Levéltárát, mint kiemelt jelentőségű nemzeti, kulturális értéket őrző közgyűjtemény, Fegyveres Biztonsági Őrség védi az 1997. évi CLIX. törvény alapján), a munkaidőben működő portaszolgálaton és az érdemi felügyelet nélküli kamerarendszereken át egészen az elavult, papíralapú beléptetésig terjed. Tekintettel arra, hogy az MNL pótolhatatlan nemzeti iratvagyont őriz, ez az aszimmetria

komoly kockázatot jelent, hiszen a szervezet tényleges biztonsági szintjét minden esetben a leggyengébben védett telephely határozza meg.

A fejlesztés első lépése egy országos, valamennyi telephelyre kiterjedő állapotfelmérés lebonyolítása, amely egységes szempontrendszer alapján térképezi fel a biztonsági infrastruktúrát. Az auditnak vizsgálnia kell az élőerős őrzés, az elektronikus beléptetés, a kamerarendszerek (és azok felügyelete), a behatolás- és tűzjelző rendszerek, a kulcs- és zónakezelés, valamint a látogatói forgalom jelenlegi helyzetét és kockázatait. Ezen eredményekre építve dolgozható ki az intézmények biztonsági kategóriákba sorolása. Bár nem minden telephely igényel azonos szintű védelmet, az azonos kategóriába eső létesítményeknél szigorú minimumkövetelményeket kell érvényesíteni. A korszerű, automatizált megoldások (pl. távfelügyelt riasztók, elektronikus beléptetők) sok esetben alacsonyabb működési költség mellett nyújtanak magasabb, visszakereshető biztonsági garanciákat. Az élőerős őrzés fenntartása célzottan ott indokolt, ahol a kockázatelemzés és a törvényi feltételek ezt alátámasztják.

A korszerű vagyonvédelem megköveteli a fizikai és informatikai biztonság integrált, közös keretrendszerben történő kezelését. Az új elektronikus beléptetőrendszerek hálózatba köthetők a már meglévő kártyás azonosítási infrastruktúrával (amelyet a központi nyomtatásnál az intézmény már használ). A kamerarendszerek és beléptetők központi felügyelettel történő üzemeltetése lehetővé teszi, hogy a biztonsági események egy egységes eseménykezelő felületre fussanak be. Ez a szintű technológiai integráció nem csupán a fizikai védelmi szintet maximalizálja, hanem átláthatóbbá teszi az intézmény működését a szabályozott beléptetéstől a látogatói forgalom pontos dokumentálásáig.

Infrastrukturális szempontból a legsürgetőbb beavatkozási terület az óbudai OKFŐ épület vagyonvédelmi fejlesztése. Az OKFŐ jelenleg nem rendelkezik kamerarendszerrel; a biztonságot csupán a járőrszolgálat időszakos ellenőrzése biztosítja, ami a növekvő értékű állományhoz mérten elégtelen. Az épületbe a korábbi selejt eszközök helyett egyre több pótolhatatlan érték kerül. A tervezett nagyteljesítményű digitalizáló gépsorok esetleges betelepítésével és az új ingóságok elhelyezésével a kamerarendszer kiépítése halaszthatatlanná válik. A műszaki előkészítés elindult, a biztonságtechnikai céggel történt egyeztetések igazolják a kivitelezés megvalósíthatóságát, a közeljövőben esedékes helyszíni felmérés pedig indikatív árajánlattal támogatja a projekt tervezését.

Az MNL Országos Levéltárának védelmét törvényi kötelezettség alapján (1997. évi CLIX. törvény) Fegyveres Biztonsági Őrség (FBŐ) látja el. A három iratőrző telephelyen jelenleg 38 fegyveres őr szolgál 24/48 órás munkarendben. A létszám ugyan biztosított, de az ellátás sérülékeny, különösen a szabadságolások időszakában. A legnagyobb kockázatot az állomány korfája jelenti: a 38 főből 23 munkatárs 50-60 év feletti, a fiatalok aránya minimális. Az előrejelzések alapján a következő 5-8 évben az állomány mintegy 60%-a nyugdíjba vonul. A munkaerő-utánpótlás a magas fluktuáció miatt bizonytalan. Ez a strukturális demográfiai krízis teszi elengedhetlenné a biztonságtechnikai rendszerek (kamerák, automatika) drasztikus bővítését, amely ugyan nem váltja ki a fegyveres élőerőt, de garantálhatja a biztonsági szint fenntartását egy esetleges létszámcsökkenés esetén is.

Az Országos Levéltár jelenlegi operatív védelmi szintje megfelelő. Noha érkeznek észrevételek a biztonsági protokollok „szabadságára” vonatkozóan, a jelenlegi közbiztonsági környezet és látogatói szám nem indokolja restriktívebb protokollok bevezetését, a kutatóbarát intézményi környezet fenntartása elsődleges. Ugyanakkor a biztonsági személyzet munkakörülményeinek javítása elengedhetetlen a munkaerő megtartásához. E téren az infrastrukturális adottságok nagyon egyenetlenek:

Óbudán megfelelő és kulturált infrastrukturális feltételek (pihenő, teakonyha, vizesblokkok). A Bécsi kapu téren (Bkt), kompromisszumos, alagsori elhelyezés, ahol a hiányosságokat az őrség példaértékű, proaktív hozzáállása (pl. saját kivitelezésű padlóburkolat) és tisztasága kompenzálja.

A Daróczi út kritikusan alacsony komfortfokozat (zuhanyzó hiánya, közösen használt vizesblokkok). Az ideiglenes elhelyezés és a helyhiány szűkíti a fejlesztési lehetőségeket.

Összességében a vagyongazdálkodási terület sikeres és jövőálló megújításának kulcsa a radikális szemléletváltásban rejlik, a jelenlegi reaktív, eseti problémamegoldást egy tervezett, adatalapú és fenntartható működésnek kell felváltania. Ehhez elengedhetetlen a szervezeti keretek ésszerűsítése, a létszám növelése, a teljes ingatlanportfólió átvilágítása, egy korszerű informatikai szakrendszer bevezetése, valamint az energiahatékonysági szempontok (pl. napelemek, passzívház-technológiák, gépjárműpark zöldítése) következetes érvényesítése. Ezen stratégiai lépések összehangolt megvalósításával az MNL képes lesz hosszú távon is biztonságos, költséghatékony és a modern kor elvárásainak megfelelő infrastruktúrát biztosítani a nemzeti iratvagyon megőrzéséhez és az intézmény magas szintű működéséhez.

A nemzeti iratvagyon biztonságának garantálása érdekében az MNL vagyónvédelmének technológiai és infrastrukturális modernizációja nem tűr halasztást. A jövőbeli stratégia fókuszában a fizikai őrzés és a biztonságtechnológia (kamerarendszerek, elektronikus beléptetés) integrált alkalmazásának kell állnia. Az országos, egységes és kockázatarányos kategóriarendszer bevezetése, valamint a személyzet munkakörülményeinek célzott javítása együttesen teremti meg az intézmény fenntartható, költséghatékony és átlátható védelmének alapjait.

INFORMATIKA

Jelenlegi helyzet

Az MNL-ben jelenleg az informatikai területért az Informatikai Igazgatóság felel, amely főosztályi jogállású önálló szervezeti egység. Az SZMSZ szerint feladatai közé tartozik az intézmény informatikai stratégiájának kidolgozása, az információtechnikai rendszerek kidolgozása, az informatikai beruházások előkészítésének és lebonyolításának szakmai támogatása, az informatikai érintettségű projektekben való közreműködés. Az igazgatóság működteti az MNL központi és telephelyi informatikai és telephelyi infrastruktúráját, beleértve a hálózati, szerver, kliens, tároló, adatbázis, kommunikációs, távközlési és felhőalapú rendszereket. Segíti az ELEV rendszer működését, támogatja az információbiztonsági vezető munkáját, technikai segítséget ad a rendezvények, programok lebonyolításában. Az Igazgatóság minden év októberében informatikai tervet ad le a Digitális Kormányzati Ügynökség Zrt. (DKÜ) felé, minden év márciusában pedig közbeszerzési tervet készít. 2026-tól egyre több központi adminisztrációs kötelezettsége van, ilyen a DKÜ részére leadandó, teljesen részletes eszköznyilvántartás, valamint új elemként a részletes szoftverlicenc-nyilvántartás. Tekintettel arra, hogy a 21. század technológiai robbanása alapjaiban formálta át a kulturális örökség megőrzésével kapcsolatos elvárásokat, ma már az informatikai beruházások messze nem csupán kényelmi fejlesztést jelentenek. Az MNL-ben az országos lefedettségéből adódó kihívások menedzselése, a törvényben előírt alapfeladatok ellátása, és a modern technikai elvárásoknak való megfelelés naprakész információtechnikai rendszerek nélkül egészen egyszerűen nem megvalósítható. A szervereinken tároljuk a digitális állományainkat, ugyancsak ezeken futnak az intézmény teljes működését támogató rendszerek, a kutatói segédletek, az iratkezelő rendszer és a kutatói kiszolgáláshoz szükséges állományok. Jelenleg ez a terület az egyik legköltségesebb, legtöbb erőforrást felemésztő ágazat, aminek az elmúlt években megvalósított fejlesztéseit az intézmény elsősorban az elnyert projektek miatt beáramlott plusz bevételek segítségével tudta megvalósítani. Ez a modell azonban a továbbiakban nem fenntartható, mivel a projektekkel vállalt kötelezettségek olyan mértékben vonják el az intézménytől az erőforrásokat, ami az alapfeladatellátás rovására megy. Az infrastruktúra tervszerű, meghatározott időnkénti cseréje és fejlesztése elengedhetetlen, és a továbbiakban jelentős többletforrásokat igényel.

Általánosságban elmondható, hogy az MNL informatikai működése stabil, az elmúlt évek célzott fejlesztéseinek köszönhetően az infrastruktúra jelentős része korszerű. A teljes országos hálózati infrastruktúra (tűzfalak, switchek, vezeték nélküli hozzáférési pontok) megújult és központilag menedzselte, így minden telephelyen egységes biztonsági szint és szolgáltatási környezet érhető el. Az informatikai biztonság területén a Nemzeti Kibervédelmi Intézet elvárásaival összhangban központi naplóelemző (SIEM), hálózati hitelesítési és korszerű végpontvédelmi rendszer működik. A munkatársak gépparkja modern, mobil munkaállomásokra épül, amely a távoli munkavégzést is támogatja; a Microsoft 365 felhős szolgáltatáscsomag 2029 márciusáig kedvezményes konstrukcióban biztosított.

Távközlés

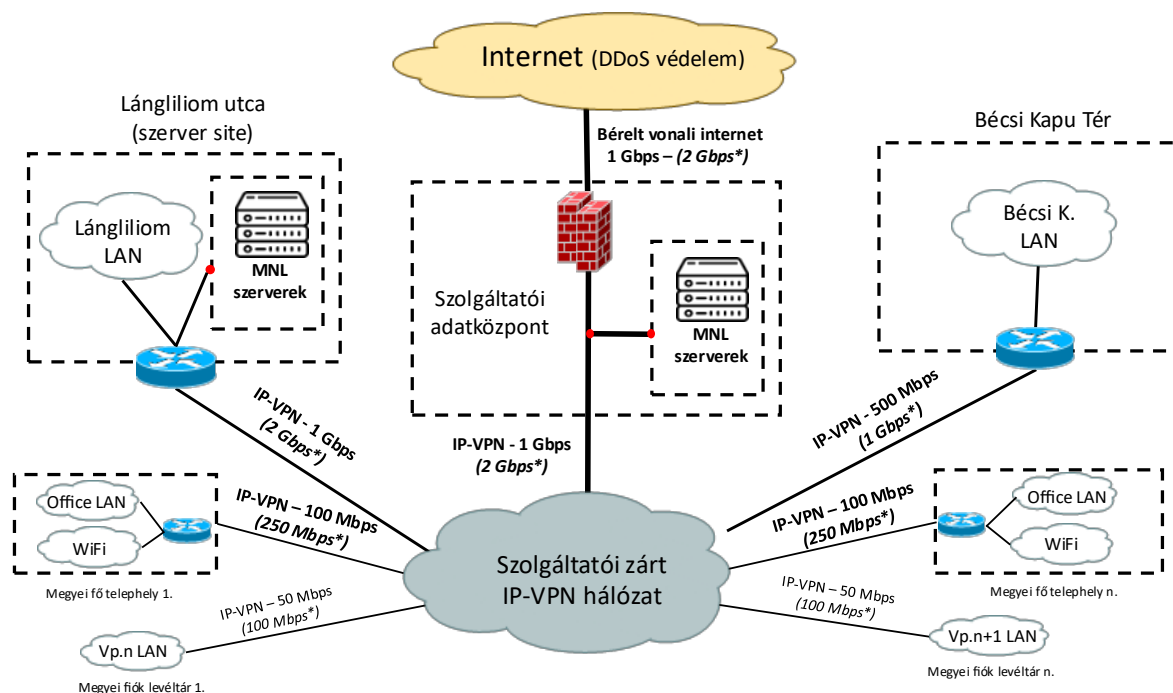
A távközlés területéhez tartozik minden olyan szolgáltatás, amely az épületeink összeköttetését, valamint a szolgáltatók és a telephelyeink csatlakozási pontjai közötti kommunikációs

vonalat biztosítja. A terület három részre bontható: vezetékes internet, vezetékes telefónia és mobiltelefonía.

Vezetékes internet

Az MNL 2024-ben hároméves szolgáltatási szerződést kötött az Invitech Magyarország Zrt.-vel, amely tartalmazza az összes telephely internetkapcsolatát, a weboldalaink külső eléréséhez szükséges IP-címtartományokat, központi tűzfalszolgáltatást, valamint egy rack szekrényt az Invitech adatközpontjában, ahol saját szervereink egy részét helyeztük el.

A telephelyi bekötések nem publikus internetvonalak, hanem úgynevezett L2 VPN (Layer 2 VPN) végpontok. Ez a megoldás annyiban több egy hagyományos internetvonalnál, hogy a forgalom kizárólag a szolgáltató zárt hálózatán belül közlekedik a telephelyek közvetlenül nem látnak ki az internetre, csak az adatközpontban lévő központi kijáraton keresztül, amelyet a központi tűzfal véd. Így a teljes MNL-nek egyetlen, ellenőrzött internetkijárat van, ami lényegesen biztonságosabb egy publikus vonalnál. A vonalat szolgáltatói DDoS-védelemmel (túlterheléses támadások elleni védelemmel) is elláttuk, amely garantálja, hogy a szerződött sávszélesség a legnagyobb támadások közepette is rendelkezésre áll. Minden végponthoz monitoringrendszer tartozik, amely a forgalom mértékét és a vonalak állapotát követi, és a kiépítés része egy proaktív riasztási rendszer is: ha a szolgáltató hibát észlel valamely végpontunkon, automatikusan hibajegyet nyit és megkezdí az elhárítást, nem kell megvárnia a bejelentésünket.

A szerződést 2027 tavaszán kell megújítani; ennek műszaki előkészítése folyamatban van. A tervezett változás, hogy L2 VPN vonalak helyett publikus internetvonalakat veszünk igénybe, amelyeket SD-WAN technológiával kötünk össze. A jelenlegi tűzfalrendszerünk ezt a technológiát már támogatja, és a megoldás ugyanolyan biztonságos, mint az L2 VPN. A váltás pénzügyi előnye jelentős: míg az L2 VPN szolgáltatásként 27%-os áfatartalommal bír, a publikus internetvonalak áfatartalma csak 5%, így gyakorlatilag azonos műszaki tartalom

mellett lényegesen olcsóbb konstrukció alakítható ki. A kiépítés többi komponensét változatlanul kívánjuk megtartani – különösen az adatközponti rack szekrényt, mert ott futnak a minden telephelyet érintő kritikus szolgáltatásaink (központi nyomtatószerver, központi naplóelemző, központi Active Directory alapú beléptetés, valamint a kliensoldali VPN-kapcsolatokat kiszolgáló szerver).

A legmagasabb sávszélességgel (1 Gbit/s) a Lángliliom utcai telephelyünk rendelkezik, amely jelenleg kizárólag mikrohullámú antennás bekötéssel csatlakozik a szolgáltatóhoz. Az előző tender kiírása óta a Lángliliom utcában kiépült az optikai hálózat, ezért a következő tenderben cél, hogy az internetet optikai vonalon kapjuk, a mikrohullámú kapcsolatot pedig másodlagos, redundáns bekötésként tartjuk meg. Ez a Lángliliom utcai szerverterem magasabb szintű rendelkezésre állását garantálja. Az egyes telephelyek sávszélessége a szerződés szerinti értéken van; a topológián jelölt emelt sávszélességekre a szerződés időtartama alatt át lehet állni, de erre eddig egyetlen telephely esetében sem volt szükség.

Vezetékes telefónia

Az MNL vezetékes telefonállománya jelenleg heterogén, vannak telephelyek, ahol IP-telefónia működik; vannak, ahol régi analóg fővonalak, illetve telephelyi alközpontok üzemelnek; és vannak olyan telephelyek is, ahol fővonal nincs, csak belső alközpont, amely kizárólag az épületen belüli telefonálást teszi lehetővé, kifelé hívást nem. Cél a telefonrendszer több lépésben történő konszolidálása; az országos helyzet felmérése megtörtént.

A legkritikusabb a budapesti telephelyeket érintő IP-telefonrendszer kiváltása: bár technológiailag ez az egyik legfejlettebb rendszerünk, egy régi, határozatlan időre kötött szerződés alapján egy virtuális szolgáltató nyújtja, ami nem gazdaságos, és nem is üzemeltethető biztonságosan. Ezt a szerződést új beszerzéssel kell kiváltanunk. Távlati cél, hogy az ország többi telephelyén is egyetlen szolgáltatótól igénybe vett IP-alapú vezetékes telefonrendszer váltsa ki a régi rendszereket ennek anyagi vonzatait még vizsgáljuk. Átlagosan egy IP-telefonvégpont havi költsége 1 800 Ft + áfa; jelenleg azt elemezzük, mely telephelyeken éri meg a kiváltás.

Emellett az Ügyfélszolgálat és a Kutatószolgálat részére call center funkció bevezetését tervezzük. Ez egyfelől a GDPR-nak megfelelően rögzítené a hívásokat, másfelől két különálló ügyfélközpont kialakítását tenné lehetővé a beérkező hívások monitorozásával, várakoztatásával, a bejelentkezett és elérhető ügyintézőhöz történő automatikus kiosztásával, valamint automatikus hangnavigáció (IVR) kiépítésével a call centeres számok mögött. Mindkét terület azt várja ettől, hogy a kollégák munkaterhelése csökken, a tapasztalatok szerint a hívások többsége ugyanazokra az egyszerűen megválaszolható információkra irányul, amelyeket az automata is be tud mondani, így a hívók jelentős része ügyintézői közreműködés nélkül jut hozzá a kért információhoz.

Mobiltelefónia

2024 októbertől a One Magyarország Zrt. nyújtja az MNL mobiltelefon-szolgáltatását; jelenleg nagyságrendileg 240 SIM-kártyával rendelkezünk. A két évre kötött szerződéshez kapcsolódóan lezajlott az új tender, amelyet ismét a One Magyarország Zrt. nyert el, így 2026 októbertől továbbra is ők szolgáltatnak. Lényeges változás, hogy míg az előző tenderben csak

VIP-csomagokra kértünk ajánlatot, most alap- és emelt csomagokra is azokon a hívószámokon, ahol a korlátlan hang- és adatforgalom nem indokolt, kisebb tartalmú, de olcsóbb csomagot tudunk kiosztani. Jelenleg havi nettó 735 ezer Ft-ot fizetünk a mobilszolgáltatásért; az új díjcsomagokra való átállással ez előzetes számításaink szerint havi nettó 426 ezer Ft körüli összegre csökken.

Hálózatüzemeltetés

Az elmúlt években az MNL összes telephelyén a teljes hálózati infrastruktúrát kicseréltük, minden telephelyre új tűzfalak, switchek és vezeték nélküli hozzáférési pontok (access pointok) kerültek. Az eszközpark minden telephelyen egységes – kizárólag a méretezés különbözik a telephelyi igények szerint. Az eszközök Fortinet gyártmányúak, és az adatközpontban futó központi menedzsmentalkalmazással üzemeltetjük őket. Ez teljesen egységes szabályrendszert, biztonsági szintet és munkakörnyezetet biztosít minden telephelyen; gyakorlatilag mindegy, hogy egy kolléga Szekszárdon, Nyíregyházán vagy Budapesten dolgozik, ugyanazokkal a feltételekkel ugyanazokat az erőforrásokat éri el. Ugyanakkor a FortiClient végpontbiztonsági és távelérési szoftver bevezetése sajnos nem teljesítette maradéktalanul a hozzá fűzött reményeket. A szoftver kétségtelen előnyei közé tartozik, hogy hatékonyan egyesíti a biztonságos VPN-kapcsolatokat, a vírusvédelmet, a webes szűrést és a központi felügyeletet, ezáltal biztosítva a távoli munkavégzést és a hálózatok egységes védelmét. Ugyanakkor a FortiClient indokolatlanul lelassította a mobil munkaállomásokat, amelyek memóriáját és tárhelyét az automatikus frissítések, vírus-és egyéb biztonsági ellenőrzések leterhelnek. A frissítések esetenként nem is futnak végig rendesen, megzavarják a munkamenetet és olykor átállítják a rendszerbeállításokat. Ez az elmúlt időszakban sok nem tervezett informatikai segítségnyújtást generált a levéltáros kollégák számára, akiknek munkavégzését inkább akadályozta, mint segítette a szoftver. Emiatt jelenleg felmérjük a piaci lehetőségeket, és tervezzük a szoftver leváltását.

A hálózati eszközök gyártói támogatás alatt állnak, emellett partneri support is rendelkezésre áll, amely a konfigurálásban és a szabálykialakításban segíti az üzemeltetésünket. Az eszközpark korszerűsítése, bővítése vagy bármilyen más beavatkozás nem indokolt, az eszközök még évekig maradéktalanul ellátják feladatukat. Fontos azonban, hogy a gyártói támogatást folyamatosan fenntartsuk, mert ez biztosítja a legfrissebb szoftververziók elérését, a gyártói segítségnyújtást, valamint hiba esetén az eszközök javítását és cseréjét.

A gyártói támogatás eszközcsoportonként eltérő időpontban jár le, mivel az eszközök a kiépítés során fokozatosan kerültek aktiválásra: van eszköz, amelynek támogatása már 2026 májusában lejárt, és van, amelyé csak 2027 júniusában jár le. Ezért a lejáratú idők egységesítésével egybekötött gyártói támogatás-hosszabbítást készítettünk elő, amely valamennyi eszközre differenciáltan, 2027. június 30-ig biztosítaná a támogatást. Ez a beszerzés minden engedélyt megkapott, jelenleg kizárólag a felügyeleti minisztérium jóváhagyására vár; annak megérkezését követően a DKÜ-portálon keresztül azonnal megrendelhető.

Kiemelten fontos továbbá, hogy a hálózati partneri támogatásunk 2026. június 30-án lejárt; ennek megújítása indokolt és szükségszerű. Egy évre nagyságrendileg nettó 38 millió Ft-os díjjal számolhatunk.

Informatikai biztonság

Az informatikai biztonság területén az elmúlt időszakban jelentős fejlesztéseket hajtottunk végre. Ezeket egyfelől a Nemzeti Kibervédelmi Intézet által 2024-ben lefolytatott vizsgálat eredménye, és az abban megfogalmazott elvárások indokolták, másfelől saját érdekünk is a biztonsági szint folyamatos emelése. A védelem három pillérre épül:

- **Központi elemzőrendszer (SIEM):** bevezettünk egy központi naplóelemző rendszert, amely SIEM-funkciókat lát el (a biztonsági események központi gyűjtése és elemzése); ennek használatát a Kibervédelmi Intézet írta elő;
- **Központi hálózati hitelesítési rendszer:** a teljes vezetékes hálózatunkat felügyelő rendszer, amely garantálja, hogy kizárólag az általunk engedélyezett, tanúsítvánnyal ellátott fizikai eszközök kapcsolódhassanak a hálózatra. A bevezetés monitoring üzemmódban megtörtént; az aktív szűrőfunkció élesítése még hátravan;
- **Végpontvédelmi megoldás:** a korábbi hagyományos vírusirtót váltotta ki. Egyetlen megoldásban nyújt vírusvédelmet, zsarolóvírus-védelmet, helyfüggetlen távoli elérést a távfelügyelethez, VPN-kapcsolódási lehetőséget, valamint a beépített mesterséges intelligenciának köszönhetően automatikus anomáliakeresést a számítógépek működésében.

Mivel a tűzfalaink, a végpontvédelem és a SIEM-rendszer egyetlen gyártótól származik, a rendszer szükség esetén emberi beavatkozás nélkül, proaktívan is képes intézkedni. Példa (amelyre remélhetőleg nem kerül sor), ha egy tagintézmény valamely gépén gyanús tevékenységet észlel, automatikusan le tudja választani az egész tagintézményt a hálózatról, és automatikus vizsgálatot futtat mindazokon a központi elemeken, amelyekhez az adott tagintézményből az elmúlt időszakban kérés érkezett.

A rendszereket eltérő futamidőre szereztük be: a SIEM-rendszer két évre szól, így 2027 év végén jár le; a hitelesítési rendszer három évre, így 2028 év végén, a végpontvédelem pedig egy évre, így idén év végén jár le. A végpontvédelmi rendszerrel kapcsolatban a jó tapasztalatok mellett rossz tapasztalataink is vannak; egyes esetekben indokolatlanul sok felhasználói beavatkozást igényel, illetve indokolatlanul lelassítja a számítógépeket. A jelenséget folyamatosan vizsgáljuk, de mintázatot nem találunk benne: van nyolcéves gép, amelyen tökéletesen fut, és van egyéves, amelyen szinte használhatatlanná teszi a munkát. A funkcionalitást hosszú távon mindenképp meg kívánjuk tartani, ugyanakkor alternatívákon is dolgozunk, az ősz elejéig megvizsgáljuk egy másik gyártó azonos funkcionalitású – árban a jelenlegivel megegyező – termékét, amelyet korábban is értékeltünk. A jelenlegi megoldás mellett az egy gyártótól származó termékcsalád automatizmusai szóltak; a felmerült problémák miatt azonban megfontoljuk, hogy ezt a kényelmet feláldozva egy, a felhasználók számára könnyebben használható rendszerre váltsunk. A cél a biztonság és a használhatóság közötti megfelelő egyensúly megtalálása - minél erősebb a védelem, annál összetettebb a használat is -, ezért kompromisszumos, de biztonságos megoldásra törekszünk.

Ezekén túl egy új védelmi rendszer, az úgynevezett WAF (Web Application Firewall – webalkalmazás-tűzfal) bevezetésén is dolgozunk a weboldalaink és webalkalmazásaink védelme érdekében. Az elmúlt időszakban ugyanis nagyságrendekkel megnőtt a rosszindulatú,

automatizált bottámadások száma mind az AOL weboldallal, mind az MNL gyűjtőportáljával szemben. A WAF a látogatók viselkedése alapján mélységében elemzi a szándékukat, a valós felhasználók számára teljesen transzparens marad, az oldalak használhatóságát nem rontja, a támadó jellegű tevékenységeket viszont kiszűri és letiltja. A projekt jelenleg proof of concept fázisban van a gyártó saját költségén, demólicenckkel dolgoz ki számunkra megoldást, amelynek alapján a fejlesztési terület dönthet a megfelelőségről.

Szerverüzemeltetés

A szerverüzemeltetés két nagy részterületet fed le: egyrészt a szerverterem, mint fizikai környezet üzemeltetését, másrészt maguknak a szervereknek az üzemeltetését.

Szerverterem és fizikai környezet

Az MNL szerverterme a Lánglilium utcai telephely –1. szintjén található. A terem hűtése tavaly fejlesztésen esett át: korábban egyetlen folyadékhűtéses klímarendszer látta el a hűtést, amely előregedő fázisban van, és karbantartása is esedékessé vált, azonban a hibajavítást és a karbantartást nem lehetett elvégezni a rendszer több hetes leállítása nélkül. Ezért – és az általános hűtési megbízhatóság növelése érdekében – másodlagos klímát építettünk ki: a nagy teljesítményű folyadékhűtéses klíma mellé egy 10 kW-os split klíma került, amely önmagában is képes a szerverterem hűtésének ellátására. Mindkét klíma távfelügyelet alá van bekötve, távolról indíthatók és leállíthatók, a hőmérsékleti adatok pedig folyamatosan láthatók.

A szerverterem áramellátása redundánsan biztosított, az alapellátást a városi hálózat adja, emellett a Lánglilium utcai telephelyen aggregátor működik, amely áramkiesés esetén átveszi a kritikus infrastruktúra – informatikai szempontból a szerverterem – ellátását. Amíg az üzemanyag biztosított, a szerverterem üzemszerű működése garantált. Az aggregátor és a hozzá tartozó átkapcsoló automatika az elmúlt időszakban sok problémával küzdött, előbbi amortizáció miatt több hibával küzdött, utóbbi pedig rendkívül elavult volt és nem látta el feladatát. Az idei év első negyedévében az átkapcsoló automatikát korszerű rendszerre cseréltük, megtörtént az aggregátor karbantartása, és kicseréltük a vezérlőelektronikáját is, amely az aggregátor esetében is lehetővé teszi a távfelügyeletet, valamint a távoli indítást és leállítást. E két fejlesztéstől azt várjuk, hogy áramszünet esetén az átkapcsolás beavatkozás nélkül, automatikusan megtörténik, és a szerverek, valamint a klímarendszer kiesés nélkül üzemelnek tovább. Kritikus fontosságú ugyanakkor, hogy az aggregátor üzemanyag-ellátásáról folyamatosan gondoskodni kell, mert hosszabb áramszünetet csak aggregátoros üzemmódban tudunk áthidalni; az üzemanyagszint ellenőrzése és biztosítása a Vagyongazdálkodási Igazgatóság feladata.

A Lánglilium utcában a szerverterem mellett működik egy kisebb, szerverszobának nevezett – valójában inkább távközlési funkciójú – helyiség is az első emeleten. Itt található az épületet kiszolgáló hálózati eszközök, és innen kapja az áramellátást a tetőn lévő, a telephely összeköttetéséért felelős mikrohullámú antenna is. Ez a helyiség szintén rá van kötve a szünetmentes hálózatra és az aggregátoros táplálásra. A városi áram kimaradása és az aggregátor indulása közötti időszakot szünetmentes tápegységek (UPS-ek) hidalják át: az első emeleti távközlési helyiségben körülbelül 70 percig, a szerverteremben körülbelül 60 percig biztosított a tápellátás. A szervertermi szünetmentes tápegység bővítésére ajánlatkérés van

folyamatban, mert ezt az áthidalási időt növelni szeretnénk. Ennek különös jelentőséget ad, hogy bár az aggregátoros tesztek eddig minden alkalommal hibátlanul lefutottak, éles áramszünet esetén az automatikus átkapcsolás eddig egyszer sem valósult meg. Ha az átkapcsolás fél órán belül nem sikerül, dönteni kell a szerverek leállításáról az adatvesztés megelőzése érdekében; egy ilyen művelet során a szerverek leállítása nagyságrendileg 30 percet, visszaindításuk pedig 2,5–3 órát vesz igénybe.

A hő- és páratartalom-mérést mindkét helyiségben jelenleg Testo gyártmányú mérőeszközökkel végezzük. A gyártótól kapott értesítés szerint az eddig ingyenes távfelügyeleti funkció a jövőben eszközönkénti éves díjkötelessé válik. Mivel a szervertermi hő- és páratartalom-mérés nem igényel olyan részletes és pontos adatokat, mint például egy iratőrző helyiség felügyelete, informatikai részről a Testo licencdíjának fizetése nem indokolt, ezeket az eszközöket kivezetve kisebb teljesítményű, olcsóbb, egyszerű wifis mérőeszközök telepítését kezdeményezzük a két helyiségbe.

Kiszolgálói infrastruktúránk másik része a korábban említett Invitech adatközpontban található. Itt a hűtés, a folyamatos áramellátás és az internetkapcsolat egyaránt biztosított, azonban mivel csak egyetlen rack szekrényt bérlünk, korlátozott azoknak a rendszereknek a köre, amelyeket innen tudunk üzemeltetni.

Szerverinfrastruktúra

Az elmúlt évek során különböző projektek keretében vásároltunk szervereket, a fő szerverinfrastruktúránk azonban meglehetősen elavulttá kezd válni: a kiszolgáló szerverek legfiatalabb tagjai is már 7 évesek. Az eszközökre folyamatosan gyártói és partneri garanciát kötünk, így probléma esetén a gyártó, illetve a partner alkatrészt cserél és elvégzi a szükséges konfigurációkat. Ugyanakkor már találoztunk azzal a problémával, hogy a szerverekben lévő processzorok és alkatrészek annyira elavultak, hogy az újabb operációs rendszerek és adatbázis-kezelő rendszerek már nem támogatják őket, így nem tudunk a legfrissebb szoftverekkel dolgozni. Ezért 2026-ra a szervercsere megkezdését terveztük be, amely vezetői támogatás és költségvetési forrás hiányában eddig nem indult el. A cél, hogy néhány éven belül a teljes szerverállományt korszerűsítsük, és ezáltal az infrastruktúra hosszú távon is megbízhatóan használható maradjon.

Az elmúlt időszak fejlesztései közül kiemelendő, hogy tavaly év végén üzembe állítottunk egy, a mesterségesintelligencia-alapú feldolgozást gyorsító és lehetővé tevő szervert, emellett szinte minden évben bővítettük a tárhelykapacitásainkat, alkalmanként több száz terabájtal. A legszükségesebb beruházás az adatbázisokat futtató fizikai szerverek és a virtuális gépeket futtató fizikai kiszolgálók cseréje, valamint a megnövekedett tárhelykapacitás kezeléséhez egy új fájlserver beállítása a meglévő – egyébként hároméves – szerver mellé. Nagyságrendileg 9 db szerver beszerzése szükséges; ez egyfelől biztosítaná mind a Lánglilom utcában, mind az adatközpontban futó, elavulttá váló szerverek cseréjét, másfelől bővítené a fájlkiszolgálási infrastruktúrát. A szerverekhez kapcsolódóan kisebb alkatrészbeszerzéseket is tervezünk – összességében 10 millió Ft alatti tételekben –, mint a mentőrendszer kazettabővítése, a ki nem váltandó szerverekben hálózati kártyák bővítése, valamint tárhelygyorsítás HDD-ről SSD-re történő átállással.

Kliensüzemeltetés

A kliensüzemeltetés a felhasználóknál lévő végponti eszközök, a multifunkciós eszközök és a mobiltelefonok üzemeltetését foglalja magában.

Munkaállomások

A felhasználói számítógéppark az elmúlt időszakban jelentős megújuláson esett át: a korábbi asztali számítógépes megoldás helyett mobil munkaállomásokat vezettünk be az MNL-ben, amelyek a kollégák távoli munkavégzését is lehetővé teszik. Az elavult gépek cseréjekor minden felhasználó egy 14 colos, üzleti kategóriás notebookot, dokkolót, monitort, billentyűzetet és egeret kap, így az MNL-en belül ugyanúgy tud dolgozni, mintha asztali gépet használna – a modern üzleti notebookok teljesítménye teljes mértékben megegyezik az asztali gépekével –, távoli munkavégzés esetén pedig a notebookot lecsatlakoztatva bárhol tud kapcsolódni. Mindez a munkavállalók számára rendkívül megkönnyíti a hatékony feladatellátást, akár home office-ban, vagy külső helyszínen is.

Legutóbb 2025 év végén szereztünk be mobil munkaállomásokat, és mivel a következő beszerzés időpontja bizonytalan, nagyságrendileg 30 darabot tartalékolunk, hogy a meghibásodó, elavuló gépek cseréje és az új belépők munkavégzése biztosított legyen. A gépek ötéves, következő munkanapi (next business day) helyszíni garanciával érkeznek, ha bármelyikkel az ötéves kora előtt probléma adódik, a gyártó a következő munkanapon az ország bármely pontjára kiszállva elvégzi a javítást, vagy nem javítható eszköz esetén cseréli azt. Ebből adódóan szerencsés lenne ötéves csereperiódust biztosítani – vagyis az ötévesnél idősebb gépeket minden esetben újra cserélni –, ami garantálná a folyamatos gyártói támogatást és garanciát; ehhez évi mintegy 150 darab mobil munkaállomás beszerzésére lenne szükség. Ennyit az elmúlt években nem tudtunk beszerezni, évente nagyságrendileg 30–60 darab gép vásárlására volt lehetőségünk. Az öt évnél idősebb mobil munkaállomások esetében már jelentkeznek a problémák: a HP laptopok billentyűinél általánosan megfigyelhető a gomb alatti rögzítőmechanika fizikai sérülése, a műanyag karmok kopása, amely betűkieséseket eredményez. A fentiek mellett és ugyanakkor annak ellenére a kliensüzemeltetés stabil állapotban van, azonnali beavatkozás nem szükséges.

Mobiltelefonok

Az MNL-ben az az irány, hogy a kollégáknak a szabályzat szerint, illetve vezetői engedéllyel SIM-kártyát biztosítunk, mobiltelefon-készüléket azonban nem adunk automatikusan; egyrészt a készülékek beszerzése költséges, másrészt üzemeltetésük többleterőforrást igényelne az Informatikai Igazgatóságon. Bizonyos esetekben – például központi számokhoz, illetve vezetőknek – a SIM-kártya mellé készüléket is biztosítunk. Legutóbb 2025 év végén szereztünk be mobiltelefonokat; jelenleg 18 darab kiadható készüléket tartunk raktáron. A mobiltelefon-állományunk elavultabb, mint a számítógépparkunk, de a helyzet itt sem kritikus. Amennyiben a vezetékes távközlés konszolidációja során úgy döntünk, hogy egyes telephelyeket vezetékes telefon helyett mobil-előfizetéssel látunk el – ahogyan azt néhány tagintézménynél az előző években már megtettük –, indokolt lehet újabb készülékek beszerzése.

Multifunkciós eszközök és központi nyomtatás

A multifunkciós eszközök (nyomtató-másoló-szkennerek berendezések) területén vannak aktuális feladatok. 2024. év végén anyagi okokból az MNL-nél rendszeresített multifunkciós eszközöknek csak mintegy kétharmadát tudtuk lecserélni, minden megyei főtelephelyre és a budapesti telephelyekre került új, színes A3-as multifunkciós eszköz, emellett az elmúlt években A4-es eszközöket is vásároltunk. Ami még hátravan, az a megyei kisebb telephelyeken lévő eszközök cseréje: itt jelenleg nem saját tulajdonú, fekete-fehér A3-as eszközök működnek, amelyek szerződéses konstrukciója nem megfelelő, ezért megszüntetésükről vagy cseréjükéről gondoskodni kell. Összességében nagyságrendileg 10–15 darab multifunkciós eszköz beszerzése szükséges, amelyből néhány darab szükség szerint szkennerek–nyomtató kombinációval is kiváltható.

A nem saját tulajdonú eszközökre központi üzemeltetési szolgáltatásunk van: a partnernek nyomatszám/szkennelt oldalszám alapján fizetünk üzemeltetési díjat, cserébe az eszközök bármilyen meghibásodását költségmentesen, a telepítés helyszínén javítja. A szerződés fordulónapja 2027. októbere, így valamivel több mint egy évünk van annak eldöntésére, hogy a jövőben is igénybe kívánjuk-e venni ezt a konstrukciót. Az MNL ugyanis az elmúlt évek intézkedéseinek köszönhetően jelentősen visszaszorította a havi nyomatmennyiséget, így az eszközök kevésbé amortizálódnak, és gazdaságosabb lehet az üzemeltetési díj helyett a festékanyagokat magunknak megvásárolni, meghibásodás esetén pedig eseti beszerzéssel kifizetni az adott eszköz javítását. A döntést az addig összegyűjtött üzemeltetési adatok alapján hozzuk meg.

Az üzemeltetés mellett központi nyomtatási funkciót is használunk: a nyomtatók egy központi nyomtatószerver alá vannak bekötve, amely egyfelől pontos kimutatások vezetését teszi lehetővé, másfelől biztosítja, hogy minden kolléga bármely nyomtatón elvégezhesse a feladatát. Ezt a SafeQ nyomtatórendszer úgy biztosítja, hogy minden felhasználónak PIN-kódot generál, amellyel a nyomtatóra bejelentkezve eléri a saját nyomtatási sorát; a bejelentkezés utáni minden tevékenység a felhasználóhoz kötődik, így a felhasználás mértéke pontosan nyomon követhető. A PIN-kódos azonosítás egyszerűsítésére a budapesti telephelyeken kártyás azonosítást is bevezettünk, a belépőkártyák egy része a nyomtatókra telepített kártyaolvasók segítségével önmagában alkalmas a felhasználó azonosítására, a nem kompatibilis kártyával rendelkező felhasználóknál pedig a meglévő kártyára ragasztott speciális matricával biztosítjuk a kártyás használatot. A központi nyomtatórendszert és az azonosítást a jövőben is meg kívánjuk tartani, és ki fogjuk terjeszteni az újonnan beszerzendő eszközökre is.

Alkalmazásüzemeltetés

Az alkalmazásüzemeltetés az MNL-en belül megosztott: a házon belül fejlesztett alkalmazásokat – például az AOL rendszert és a különböző segédleteket – a Fejlesztési és Állományvédelmi Igazgatóság munkatársai üzemeltetik, ehhez az informatikai terület a szerverinfrastruktúrát és a szerverüzemeltetést biztosítja. Az Informatikai Igazgatóság üzemelteti az MNL gyűjtőportálját, a jegykezelő (hibabejelentő) rendszert, valamint a helyi telepítésű és felhős irodai alkalmazásokat. Az MNL iratkezelési rendszere, a Poszeidon esetében szintén csak szerveroldali üzemeltetési feladatokat lát el, magát az alkalmazást külső partner üzemelteti. Az MNL pénzügyi rendszerét, a Forrás.NET-et nem házon belül hosztoljuk,

azt a gyártó a Kormányzati Adatközpontban futtatja, a terület csak a kliensoldali üzemeltetési feladatokat végzi. Mindezek miatt az alkalmazásüzemeltetés jelenleg viszonylag kis terület az igazgatóságon belül.

E területhez kapcsolódik ugyanakkor az egyik legfontosabb megoldandó probléma: az MNL gyűjtőportálja rendkívül elavult infrastruktúrán és rendkívül elavult szoftverkomponensekkel fut. Az infrastruktúra a szerverek cseréjével megújítható (lásd a szerverüzemeltetési fejezetet), azonban magát a portálrendszert is frissíteni szükséges, a jelenleg futó Drupal portálrendszer általunk használt verziója már nem támogatott, biztonsági frissítések sem jelennek meg hozzá, és a több főverziónyi lemaradás miatt a frissítés gyakorlatilag már nem kivitelezhető – a portál új Drupal-verzió történő újraírása indokolt. A gyűjtőportál megújításával 2023 óta folyamatosan foglalkozunk: házon belül munkacsoportot hoztunk létre szakmai és informatikai tagokkal, külső céggel felhasználóiélmény- (UX) és funkcionális tervet készítettünk, majd közgyűjteményi portálok fejlesztésében tapasztalt cégektől kértünk ajánlatot a fejlesztésre. A három beérkezett ajánlatot a bizottság értékelte és sorrendet állított fel, a fejlesztés beszerzése azonban évről évre húzódik, és sajnos máig nem történt meg. A fejlesztés nagyságrendileg nettó 40 millió Ft értékű, azonban a korábbi NKOH- és DKÜ-engedélyeztetési eljárások útvesztőjében a projekt elakadt. Az MNL részéről nagyon szeretnénk, ha az eljárást nyílt közbeszerzésben tudnánk kiírni, hogy azok a megfelelő referenciával és szakértelemmel rendelkező cégek is pályázhassanak, amelyek nem szerepelnek a DKÜ-keretmegállapodások kedvezményezettjei között. A műszaki tartalom rendelkezésre áll, pontosan tudjuk, mit szeretnénk; amennyiben az anyagi forrás biztosított, a beszerzési folyamatot ismételten elindítjuk. Hangsúlyozandó, hogy a jelenlegi portálrendszer – amely a tagintézmények integrációjához kapcsolódóan több mint 10 éve üzemel – már egyáltalán nem stabil és nem korszerű.

Jegykezelő rendszerünk éppen megújítás alatt áll: a multinacionális szolgáltató cégek által is használt Jira rendszert vezetjük be, amely még átláthatóbbá és egyszerűbbé teszi mind az informatikai, mind a vagyongazdálkodási igények, szolgáltatáskérések és hibabejelentések kezelését. Terveink szerint – felsővezetői támogatás esetén – a rendszer más, hasonló jellegű házon belüli folyamatok integrálásával is bővíthető, például a belépő és kilépő munkatársakhoz kapcsolódó ügyintézés kezelésével.

Az egyéb alkalmazások kapcsán gondoskodunk a licencek beszerzéséről és az alkalmazások rendelkezésre állásáról, ilyen az Adobe licenc a grafikai munkacsoport részére, a Zoom-előfizetés a képzési terület részére, a ChatGPT-előfizetés az arra jogosultak részére, valamint a fordítóprogram (DeepL) igénybevétele. Az alkalmazásüzemeltetés legnagyobb részét a felhős programcsomagok üzemeltetése teszi ki: 2023-ban vezettük be a Microsoft 365 szolgáltatáscsomagot, amellyel lecseréltük a régi levelezőrendszert, bevezettük a Teams és OneDrive kollaborációs eszközöket, és minden felhasználónk számára biztosítani tudtuk a legújabb Office irodai programcsomagot. A csomagot rendkívül kedvezményes konstrukcióban, hat évre, a teljes intézményre vetítve mintegy 8,5 millió Ft költségért szereztük meg, így a rendszer és komponenseinek használata 2029 márciusáig biztosított. Ezt követően a meghosszabbításról az akkor aktuális csomagok és licencköltségek figyelembevételével kell gondoskodnunk.

Adminisztráció, beszerzéskezelés

Az igazgatóságon belül két dedikált munkatárs végzi a beszerzések adminisztrációját – mind az igazgatóságon belül keletkező beszerzéseket, mind azokat, amelyek más társterületen merülnek fel, de informatikai érintettségük miatt az igazgatóságnak is véleményeznie kell, illetve műszaki tartalmukat módosítani szükséges.

2024 év vége óta rendszeres beszerzési státuszegyeztetések vannak a közbeszerzési területtel és a gazdasági igazgatósággal, amelyekhez közös nyilvántartó táblát vezetnek – immár lassan két éve –, amely az összes informatikai érintettségű beszerzés minden adatát tartalmazza. Ezek a megbeszélések az idei évben felsővezetői kérésre nem kerültek megtartásra; Mivel a beszerzések volumene az elmúlt fél évben nem indokolta a heti rendszerességet, a státuszmegbeszélések 2026-ban szüneteltek, és a közbeszerzési területtel a beszerzések kapcsán csak eseti egyeztetések folytak. Amennyiben 2026 őszén a beszerzések az MNL-ben megindulnak, továbbra is célszerű a gyors, de hatékony közös státuszmegbeszélések rendszeres megtartása, amely mindenki számára megkönnyíti a döntéshozatalt és az információszerzést.

Kockázatok

A legfontosabb kockázatot a szerverinfrastruktúra elöregedése jelenti: a kiszolgáló szerverek legfiatalabb tagjai is 7 évesek, és a 2026-ra tervezett csere vezetői támogatás és forrás hiányában nem indult el. Első ütemben mintegy 9 szerver beszerzése szükséges. A továbbiakban ötéves, ütemezett csereprogramot kell kialakítani, összehangolt virtualizációs és tárolói tervvel. Számolnunk kell a kiberfenyegetések összetettségével, amely ellen az eszközszintű védelem önmagában már nem elég. A Zero Trust, mindenre kiterjedő MFA, XDR + SIEM/SOAR + PAM + WAF integrált működtetésével őrizhetjük meg hálózataink biztonságát.

Nyitott feladat továbbá az elavult, már nem támogatott Drupal alapú gyűjtőportál újrafelépítése (kb. nettó 40 millió Ft), a vezetékes telefónia konszolidációja, valamint az idén év végén lejáró végpontvédelmi rendszer felülvizsgálata.

Az informatikai csapat jó és stabil, bérrendezésre azonban itt is szükség van. Bár az informatikai terület az MNL-en belül bérezés szempontjából mindig is kiemelt volt, más állami intézményekkel összevetve – a piaci viszonyokról nem is beszélve – az MNL-ben dolgozó informatikusok bére jócskán elmarad a más kiemelt államigazgatási területeken dolgozó informatikusok bérétől. Az IT szakemberek elvándorlásával a jelenlegi színvonal nem fenntartható, fejlesztésekre pedig esélyünk sincs. Fontos lenne a humán és ügyeleti kapacitás növelése, a megfelelő képzés és motivációs keretrendszer biztosítása.

Összességében a terület jól halad, nagy problémák nincsenek, ugyanakkor a megbízható működés fenntartása folyamatos figyelmet és tervezhető forrásbiztosítást igényel. A költségvetési korlátok miatt a nagy volumenű beruházások több évre elnyújtva kezelhetők. Erre kínál megoldást a tervezett ütemezés kidolgozása a ciklikus eszközcserek és a finanszírozás tekintetében.

Informatikai stratégia

Az MNL országos szervezeti hálózatának informatikai működése az elmúlt években stabil alapokra épült. A jelenlegi működési modell bizonyította megbízhatóságát; a feladat most elsősorban nem a gyökeres újratervezés, hanem a színvonal megőrzése és a célzott, értékteremtő továbbfejlesztés.

A stratégia a szolgáltatás- és felhasználó-központú működésre épül. Az informatikai üzemeltetés feladata, hogy a levéltári szakmai célok (digitalizálás, biztonságos megőrzés, kutatói és lakossági szolgáltatások bővülése, hiteles és követhető folyamatok) számára megbízható, skálázható és mérhető technológiai háttérrel biztosítson. Ennek érdekében a következő elvek szerint indokolt megszervezni és fejleszteni a működést:

1. **Megebízhatóság és folytonosság:** az informatikai szolgáltatások elérhetőségét és helyreállíthatóságát a mindennapi működést nem akadályozó módon, mérhető célértékekkel biztosítani.
2. **Biztonság és védelem:** „Zero Trust” megközelítést alkalmazása, több rétegben felépíteni a védelmi vonalakat, és a jogosultságkezelést a lehető legszigorúbb ellenőrzéssel működtetni.
3. **Egységesség és egyszerűsítés:** az egységes eszköz- és szolgáltatásportfólió, valamint a szabványosított folyamatok, ezáltal csökkentve az üzemeltetési kockázatokat és a költségeket.
4. **Átláthatóság és mérhetőség:** az irányítás (governance) alapja a kimért szolgáltatási szint, a követhető konfigurációs adatbázis és az egységes riportolás.
5. **Fenntarthatóság és költséghatékonyság:** a beruházások és az üzemeltetés energia- és erőforrás-hatékonyságát folyamatosan javítani, a megtérülést és az életciklus-költségeket tudatosan kezelni.

A stratégia a 2026–2030 közötti időszakra középtávú célállapotokat és intézkedési programokat határoz meg. A fejezet az alábbi hét területen rögzít célokat és fejlesztéseket: (1) hálózat és távközlés, (2) információbiztonság, (3) szerverek, tárolók, adatközpontok, (4) mentés és üzletmenet-folytonosság, (5) alkalmazás-üzemeltetés és integrációk, (6) végpontok és nyomtatás, (7) üzemeltetési működési modell és támogatási lefedettség.

Stratégiai célok:

1. **Hálózati gerinc fejlesztése** a jelenlegi erősségekre építve: az MPLS alapú országos gerinc szinten tartása, a menedzselhetőség és a rugalmasság növelése Software-Defined Wide Area Network (SD-WAN) bevezetéssel, pilotból kiinduló, ütemezett országos kiterjesztésben.
2. **Integrált információbiztonság** „Zero Trust” elvek szerint: többtényezős hitelesítés (MFA) minden rendszerre kiterjesztve; fejlett végpontvédelem (Extended Detection and Response, XDR), amely képes hálózati karanténra és proaktív beavatkozásra; kiváltságos fiókok védelme (Privileged Access Management, PAM); központi napló- és riasztáskezelés (Security Information and Event Management és Security Orchestration, Automation and Response – SIEM/SOAR); webalkalmazás-tűzfal (WAF) és korszerű levelezési- és webböngészési védelem.

3. Szerver- és tárolókapacitás megújítása és bővítése: az életciklusuk végére érő szerverek folyamatos, öt évre ütemezett cseréje; a központi tárolók tervszerű bővítése a digitalizálási és szolgáltatási igényekkel arányosan.
4. Adatközponti redundancia és infrastruktúra-biztonság: a meglévő serverterem üzembiztonságának további erősítése, különösen az automatikus aggregátoros átkapcsolás megbízhatóságának biztosítása és az UPS-kapacitás szükség szerinti bővítése. A magasabb szintű rendelkezésre állás és üzletmenet-folytonosság érdekében egy második, földrajzilag elkülönült serverterem kialakítása másik telephelyen, valamint a két telephely között megfelelő kapacitású, nagy rendelkezésre állású optikai összeköttetés létesítése.
5. Mentés és helyreállíthatóság megerősítése: immutábilis és „air-gap” komponenssel kiegészített, több szintű mentési architektúra (3-2-1-1-0 elv), rendszeres visszaállítási próbákkal és dokumentált eredményekkel.
6. Végpont-életciklus és nyomtatás: ötéves végpontcsere-ciklus 5 év garanciával, egységes munkaállomás-csomaggal; a központi, kártya/PIN-alapú nyomtatásüzemeltetés fenntartása; 2030-ig legalább 30% nyomatszám-csökkentés.
7. Irányítás, folyamatok és támogatási lefedettség ITIL alapú működés következetes erősítése, a Configuration Management Database (CMDB) integrálása a pénzügyi és tárgyi eszköz nyilvántartással; belső szolgáltatási szintek (Service Level Agreement, SLA) rögzítése; országos, elosztott L1–L2–L3 támogatási modell kialakítása 7×24 órás lefedettséggel.

Fejlesztési programok és intézkedések

Hálózat és távközlés

A jelenlegi MPLS alapú hálózati gerinc megbízható, ezért a legfontosabb feladat az üzembiztos szinten tartás: egységes konfiguráció-kezelés, a firmware- és biztonsági frissítések tervezett ütemezése, a változáskezelés (Change Advisory Board) fegyelmezett működtetése, valamint a hálózati naplózás és teljesítménymérés rendje. E stabil alapra építjük az SD-WAN bevezetését, amely egy pilot körrel indul (különböző profilú telephelyek bevonásával), és pozitív tapasztalat esetén ütemezett országos kiterjesztéssel folytatódik.

Az SD-WAN célja a rugalmasabb útvonalválasztás, a minőség-érzékeny forgalomkezelés, a gyors automatikus átállás hiba esetén és a központosított, átlátható hálózati szabálykezelés. A meglévő hálózati eszközeink technológiailag készek erre az útra; a feladat elsősorban a licencelés, a tervezés és az üzemeltetési folyamatok finomhangolása.

A vezeték nélküli és a vezetékes helyi hálózatoknál a cél az egységesség és minőség fenntartása. Rendszeres felmérésekkel és kiértékeléssel biztosítjuk a sűrűbben használt területek megfelelő lefedettségét; a PoE kapacitás és a helyi szünetmentes tápellátás felülvizsgálata külön figyelmet kap. A hálózati hozzáférés-vezérlés (Network Access Control) és a mikroszegmentáció bevezetése támogatja a „Zero Trust” elvének gyakorlati megvalósítását az eszköz és a felhasználó kiléte, állapota és szerepe határozza meg, hogy mihez fér hozzá a hálózaton.

Információ- és kiberbiztonság

A biztonsági stratégia kiindulópontja a „Zero Trust” megközelítés. Minden hozzáférés többtényezős hitelesítéssel (MFA) védett, ideértve a távoli elérést, az adminisztrátori felületeket, a felhőszolgáltatásokat és a levelezést is. A fejlett végpontvédelem (XDR) képes a gyanús viselkedés észlelésére és az automatikus beavatkozásra, az érintett eszköz hálózati karanténba helyezhető, a tipikus támadásmintákra pedig előre definiált, jóváhagyott válaszlépések állnak rendelkezésre.

A kiváltságos fiókok kezelése (PAM) szigorú, a magas jogosultságú hozzáférések időkorlátosak, naplózottak és – szükség esetén – visszanezézhetőek. A központi naplóelemzés és az automatikus reagálás (SIEM/SOAR) egységes keretet biztosít a különböző rendszerek riasztásainak összefűzésére és a gyors incidenskezelésre. A webalkalmazások védelmét webalkalmazás-tűzfal (WAF) látja el, míg a levelezési és böngészési védelem a rosszindulatú csatolmányok és hivatkozások kiszűrését, valamint a domain-alapú védelmet (SPF/DKIM/DMARC) erősíti.

A szervezeti felkészültség része az éves tudatossági program (rövid, gyakorlatias tananyagokkal), a szimulált adathalász gyakorlat, valamint a technikai és asztali kiberbiztonsági gyakorlatok, amelyek során a kulcsszereplők a valós helyzeteket modellező forgatókönyvekben gyakorolják a reagálást. A szabályozás, a naplózás és a gyakorlatok egységes rendje biztosítja, hogy a biztonság ne eszközök összessége, hanem koherens működési rendszer legyen.

Szerverek, tárolók, adatközpontok

A szerverpark életciklusának végéhez közeledik, ezért a következő öt év egyik legfontosabb feladata az ütemezett csereprogram. Évente meghatározott ütemben (tranche-okban) cseréljük a hostokat és a kritikus komponenseket, ezzel elkerülve az egyszerre jelentkező nagy beruházási terhet és az üzemeltetési sokkhatást. A csereprogram összehangolt a virtualizációs és a tárolói réteggel, valamint a szükséges licenc- és firmware-tervezéssel.

A központi tárolókapacitás folyamatos bővítése elengedhetetlen. A digitalizálási igényekhez illeszkedő, több rétegű architektúrát építünk: gyors (NVMe/SSD) réteg a gyakran használt adatokhoz, költséghatékony „nearline” és archiv réteg a hosszú távú megőrzéshez. Az automatikus adatelhelyezés (tiering) a teljesítményt és a költségeket kiegyensúlyozza.

A meglévő szerverteremben a kapacitás és az üzembiztonság további növelése szükséges. Ennek keretében biztosítani kell a már kiépített redundáns hűtés (N+1) megfelelő működését, növelni kell a szünetmentes áramellátás kapacitását, valamint meg kell erősíteni az aggregátoros tartalékellátás üzembiztonságát, különös tekintettel az automatikus átkapcsolás megbízható működésére. Felül kell vizsgálni továbbá a környezeti monitoring, a tűzjelző és a gázzal oltó rendszer állapotát és megfelelőségét, és szükség esetén gondoskodni kell azok korszerűsítéséről.

Ezzel párhuzamosan meg kell tervezni és kivitelezni a második, georedundáns szervertermet egy másik telephelyen. A két telephely között nagy sáv szélességű sötét szál (például DWDM technológiával) biztosítja a replikációt és a gyors átállást. Szolgáltatás-szinten vizsgáljuk, hogy hol éri meg aktív-aktív, és hol célszerű aktív-passzív felállást alkalmazni; a döntésnél az üzleti prioritás, a költség és az üzemeltetési kockázat egyaránt mérlegelésre kerül.

Mentés és üzletmenet-folytonosság

A mentési és helyreállítási képesség a digitális vagyon védelmének utolsó, de nélkülözhetetlen védelmi vonala. A mentések több szinten, egymást kiegészítve épülnek fel: napi inkrementális és heti teljes mentések, havi és éves archív példányok, valamint immutábilis (írásvédett) tároló és „air-gap” komponens, amely logikailag vagy fizikailag leválasztott példányt tart fenn. Jelenleg a 3-2-1-1-0 elvet alkalmazzuk, és minden mentési ciklus ellenőrzött (hiba nélküli) lezárására törekszünk.

A terv része a rendszeres visszaállítási próba, dokumentált eredményekkel. A kritikus rendszerekre egységesen legfeljebb 4 órás adatszintű veszteséget (RPO) és legfeljebb 8 órás szolgáltatás-helyreállítást (RTO) kell megcélózni, a tényleges célértékeket rendszer- és üzletkritikusság szerint véglegesítve. Évente legalább egy teljes körű katasztrófa-helyzet gyakorlás történik, amely a technikai visszaállításon túl a döntési pontok és kommunikációs csatornák tesztelésére is kiterjed.

Alkalmazás-üzemeltetés és integrációk

Az alkalmazások fejlesztése nem e fejezet hatóköre, ugyanakkor az üzemeltetés felel az ELP/scopeArchiv/AOL és az ügyviteli rendszerek megbízható, mérhető működéséért. Minden kulcskomponensre szolgáltatási szintcélokat (elérhetőség, válaszidő) szükséges meghatározni, és ezek teljesülését egységes metrika- és naplógyűjtéssel követni. Biztosítani szükséges a fejlesztői, teszt-, elfogadói és éles környezetek elkülönítését, valamint azt, hogy a változtatások dokumentált és auditálható folyamat keretében történjenek.

A digitalizálási láncokat kiszolgáló adatmozgatás és integráció stabilan, jól dokumentáltan és biztonságosan működik. A teljesítmény- és hibaok-elemzést alkalmazás-teljesítmény-megfigyelés (APM) segíti, amely a naplókkal és a metrikákkal együtt valós idejű képet ad a szolgáltatások állapotáról.

Végpontok és nyomtatás

A végponti eszközök (számítógépek, mobiltelefonok) esetében ötéves csereperiódust szükséges bevezetni, öt év garanciával vállalható, egységes munkaállomás-csomaggal (notebook + dokkoló + monitor + billentyűzet + egér). Ahol még nem ilyen eszközök működnek, ott korszerűsíteni vagy cserélni, a felhasználási profilhoz igazított konfigurációkkal. A végpontok teljes lemez-titkosítást kapnak, az egységes menedzsment pedig gyors és biztonságos bevezetést, frissítést és távhibakeresést tesz lehetővé.

A nyomtatás terén a központi, kártya/PIN-alapú „pull-print” rendszer már működik; ezt szükséges fenntartani és finomhangolni. 2030-ig legalább 30% nyomatszám-csökkentést célozunk meg, amelyet alapbeállításokkal (például duplex), célzott felhasználói edukációval és a digitális jóváhagyási / hitelesítési folyamatok kényelmesítésével érünk el. A csökkenés kézzelfogható költség- és környezeti terhelés csökkenést eredményez.

Üzemeltetési működési modell és támogatási lefedettség

Az üzemeltetés ITIL alapokon szerveződik; az incidens-, probléma-, változás- és kiadáskezelés egységes, követhető rendben zajlik. A Configuration Management Database (CMDB) integrálódik a pénzügyi/tárgyi eszköz rendszerrel, így bármely eszközről és szolgáltatásról egy

forrásból, konzisztensen állnak rendelkezésre az adatok. A műszaki függőségtérképek támogatják a gyökérok-elemzést és a helyreállítási tervezést.

A monitoring és riportolás egységes keretrendszerben történik, az infrastruktúra és az alkalmazások állapota egyaránt mérhető és összevethető a belső SLA-kkal. A felsővezetés számára havi rendszerességgel készül áttekintő jelentés (elérhetőség, incidensek, terhelés és kapacitás, biztonsági események), amely a stratégiai döntéshozatalt támogatja.

A támogatási lefedettségben országos, elosztott L1–L2–L3 modell felé szükséges lépni, 7×24 órás ügyeleti rendszerrel. Az első vonal egységes, dokumentált runbookok alapján oldja meg a tipikus eseteket és triázsolja az eseményeket; a második vonal a mélyebb infrastruktúra- és alkalmazásismeretet igénylő eseteket kezeli; a harmadik vonal a szakterületi mérnököket és – szükség esetén – a gyártói támogatást foglalja magában. Az ügyeleti rend és az elismerési szabályok kialakítása a humán és pénzügyi keretekkel összehangoltan történik.

Ütemezés és mérőszámok

Az informatikai terület beruházási igénye miatt elengedhetetlenül szükséges a hosszú távú, részletekre lebontott tervezés.

2026-ban szükséges a nyomtatás és biztonsági előkészítéshez kapcsolódó feladatok teljesítése a központi, kártya/PIN-alapú nyomtatásüzemeltetés országos bevezetése és finomhangolása (duplex alapbeállítás, riportolás, felhasználói tájékoztatás); a biztonsági megfigyelőrendszer (SIEM és SOAR) előkészítése, naplókör- és követelményfelmérés, az üzemeltetési modell és erőforrás-keretek meghatározása.

2026 és 2027 között tervezzük az infrastruktúra megújításához, mentés és szegmentációhoz kapcsolódó feladatokat, ütemezett servercseré-progamot és tárolókapacitás-bővítést; mentési architektúra átállítását a 3-2-1-1-0 elvre immutábilis és „air-gap” komponensekkel, negyedéves visszaállítási próbákkal; webalkalmazás-tűzfal bevezetését; a SIEM/SOAR fokozatos élesítését (1–2. fázis); a hálózati szegmentáció és hozzáférés-vezérlés bevezetését az új serverinfrastruktúrával párhuzamosan; valamint az első adatközpont megerősítését (N+1 hűtés, korszerű betáplálás, aggregátor).

2027 és 2029 között a legfontosabb feladatunk a hálózati modernizációhoz és georedundanciához kapcsolódó feladatok elvégzése lesz SD-WAN pilot 2027-ben, országos kiterjesztés 2028–2029-ben; a második, georedundáns serverterem előkészítése és megvalósítása, nagy sávszélességű sötét szálak összeköttetéssel; a SIEM/SOAR és a webalkalmazás-tűzfal finomhangolása a többhelyszínes üzemhez.

2026 és 2029 között az irányítás és működési érettség (folyamatos) biztosítása ITIL-alapú folyamatok megerősítése; belső szolgáltatási szintek bevezetése és évenkénti felülvizsgálata; a konfigurációs adatbázis integrálása a pénzügyi és tárgyi eszköz nyilvántartással; országos, 7×24 órás L1–L2–L3 támogatási modell fokozatos kiépítése.

2030-ra megteremtjük az ún. „érett” működés feltételeit a szolgáltatási szintek felülvizsgálata és szigorítása; energia- és költséghatékonysági célok értékelése; auditok és tanúsítások megújítása; az SD-WAN és a georedundáns üzem optimalizálása a visszamért teljesítményadatok alapján.

Ennek során az alábbi mérőszámokat szeretnénk elérni:

Elérhetőség (kritikus rendszerek): legalább 99,9% éves szinten.

Adatvesztési cél (RPO) / helyreállítási idő (RTO) kritikus rendszerekre: legfeljebb 4 óra / 8 óra.

Incidenskezelés: kiemelt (P1) eseménynél reagálás legfeljebb 30 percen belül; átmeneti helyreállítás 8 órán belül.

Sérülékenység-kezelés: súlyos sérülékenységek javítása legfeljebb 14 napon belül.

Nyomtatási mennyiség: –30% (bázisév: 2024/2025).

Energia- és hűtés-hatékonyság: adatközponti PUE és éves energiafelhasználás célértékeinek fokozatos javítása.

Mentési fegyelem: visszaállítási próbák negyedéves rendben, dokumentált sikerességi arány $\geq 95\%$.

Az informatikai üzemeltetési stratégia a meglévő, erős alapokra épít. Az országos MPLS gerinc, az egységes Wi-Fi 6 és a sztenderdizált LAN olyan stabil kiindulópont, amelyre mértékletes, de határozott fejlesztési program épül. A legnagyobb hangsúly a szerver- és tárolókapacitás megújításán, az adatközponti redundancián és a mentés/üzletmenet-folytonosság korszerűsítésén van – ezek biztosítják a digitális szolgáltatások bővülésének technikai és biztonsági hátterét. Ezt egészíti ki a Zero Trust elvek szerinti, mindenre kiterjedő MFA, az XDR-alapú végpontvédelem, a PAM, a SIEM/SOAR és a WAF, valamint a tudatos felhasználói felkészítés és a rendszeres gyakorlatok.

Az ITIL alapú irányítás, a CMDB és a belső SLA-k mérhetővé és átláthatóvá teszik a szolgáltatásokat, a 7×24 támogatási modell pedig az országos jelenlét és a kockázati környezet elvárásaihoz igazítja a reagálóképességet. A végpontok ötéves csereciklusa és a nyomtatáscsökkentési cél kézzelfogható költség- és környezeti eredményeket hoz. A fentebbi ütemezés lehetővé teszi, hogy 2030-ra egy stabil, biztonságos, fenntartható és skálázható informatikai üzemeltetési környezet álljon az MNL szakmai feladatainak szolgálatába.

FELNŐTTKÉPZÉS

Jelenlegi helyzet

Az Ltv. 17. § (2) bekezdés i) pontja az MNL feladataként határozza meg az intézmény részvételét a középfokú és felsőfokú levéltári szakképzésben. Emellett a levéltár a kulturális szakemberek továbbképzéséről szóló 32/2017. EMMI rendeletnek megfelelően saját munkatársai továbbképzésével kapcsolatos teendőket is ellátja. A felnőttképzési jogi szabályozás folyamatos nyomon követése és az intézmény képzéseinek a jogszabályi környezet elvárásainak megfelelő szervezése mellett az MNL képzésszervezési területe ellátja a képzési és szervezetfejlesztési feladatokhoz kapcsolódó beszerzési feladatokat is. Ennek keretében – a kormányzati képzési és oktatási beszerzésekről szóló 396/2023. kormányrendelet, valamint a Nemzeti Kommunikációs Hivatal (a továbbiakban NKOH) jogállásáról és a kormányzati kommunikációs beszerzésekről szóló 162/2020. (IV. 30.) kormányrendelet hatálya alá tartozó szervként – az MNL képzésszervezési területe biztosítja a képzési, illetve szervezetfejlesztési feladatoknak a feljogosított központi beszerző szervek részére benyújtott tervezését, valamint az egyes tevékenységekre vonatkozó beszerzési igények és szerződések kezelését. A felnőttképzés rendszere 2020 óta, két szinten, engedély, illetve bejelentés alapján valósulhat meg, előbbihez felnőttképzési minőségirányítási rendszer működtetését írja elő a jogi szabályozás, utóbbihoz pedig a képzési tevékenységre vonatkozó adatszolgáltatás Felnőttképzési Adatszolgáltatási Rendszerben (FAR) történő teljesítését írja elő.

A terület adminisztrációs terhe a belső iratkezelési, és a folyamatosan változó felnőttképzési jogi szabályozás mellett igen jelentős. A Szakmai Koordinációs Igazgatóság alatt működő Módszertani, képzési és levéltár-pedagógiai Osztály évente átlag 20-30 képzési tevékenység beszerzési igényét nyújtja be a Kormányzati Képzésszervezési Központ rendszerébe, és ennek nagy része meg is valósul. Ezek között belső és külső tanfolyamok egyaránt szerepelnek. A belső képzések egy része kötelező (munka- és tűzvédelmi oktatás, információbiztonsági képzés, minőségirányítási ismeretek, új belépőknek a scopeArchiv alapképzés), mások valamilyen szakterületi igény alapján szerveződnek (állományvédelmi ismeretek, levéltárpedagógiai workshop). A külső képzések közül kiemelendő a levéltáros asszisztens, ügykezelő, irattáros képzésünk (LEVASZI), a modern iratkezelési ismeretek és a tanúsított iratkezelő rendszer gyakorlatközpontú támogatása tanfolyamaink. Emellett az MNL levéltári szakmai gyakorlat megszervezésével, illetve gyakorlati hely biztosításával támogatja a felsőoktatási intézmények levéltárspecifikus alap-, illetve mesterképzéseit. Jelenleg intézményünk hét felsőoktatási intézménnyel áll együttműködésben levéltári, illetve közgyűjteményi szakmai gyakorlatok biztosítása okán, de pozitívan reagálunk további igényekre és biztosítunk szakmai gyakorlati helyeket budapesti és vidéki felsőoktatási intézmények alap- és mesterképzései hallgatói számára, akikre a jövő levéltárszakmai munkaköröket betöltő lehetséges munkavállalóiként is tekintünk. A tanfolyamokhoz belső- és külső elégedettségmérések is kapcsolódnak, amelyekhez a FAR 5 fokozatú lineáris skálás mérését alkalmazzuk.

A felnőttképzésben a digitális átállás a képzési tevékenységek egy részének az online térbe történő áthelyezésével járt, mely részben a kontaktórák távolléti kapcsolattartással, részben pedig egyes témakörök egyéni felkészüléssel történő megvalósítását jelenti. A szervezett tanfolyamok egy része távoktatásos formában valósul meg az MNL Moodle tananyagmegosztó

rendszerében, mások online, jelenléti vagy vegyes (részben online, részben vegyes) módon. A tervezett képzésekről az MNL honlapján, továbbá elektronikus levelezéssel eljuttatott hírlevelek formájában értesülnek a partnerek.

Problémák, fejlesztési irányok

A jogszabályi környezetnek való megfelelés miatt a képzésszervezés mára egy olyan összetett területté vált, hogy indokolt dedikáltan a szervezéssel és adminisztrációval foglalkozó munkatársakat foglalkoztatni. Ugyanakkor intézményen belül feszültséget eredményez, hogy a Módszertani- és képzési osztály kollégái nem a levéltárszakmából érkeztek és oktatási tevékenységet egyáltalán nem végeznek. A többi szervezeti egység úgy látja, hogy a szervezés eredménye a végén mindig más munkatársaknak jelent további feladatokat: vagy azért, mert el kell végezniük a tanfolyamot, vagy azért, mert nekik kell a képzést megtartaniuk. Csak a LEVASZI kapcsán 2025-ben a magasabb vidéki résztvevői létszám miatt a levéltári gyakorlat megvalósításába 7 tagintézmény bevonására került sor, ami a gyakorlatvezetők számának növelését eredményezte. Összességében 40 oktató vagy gyakorlatvezető kollégát vontunk be a 450 óra megtartásába, közülük csupán 2 oktató volt külsős. Ez egyúttal azt is jelenti, hogy ezeket a kollégákat erre az időre kiemeltük az alapfeladataik ellátásából, amelyek teljesítése azonban ugyanúgy elvárás maradt.

A szervezést végző kollégák szakmai kérdésekhez egyáltalán nem tudnak hozzászólni, ami a képzésszervezésre is kihat. Például évek alatt sem alakult ki az egyetemi gyakornokok fogadása esetén az egyértelmű kommunikáció arra nézve, hogy a hallgató a levéltári gyakorlaton nem tudományos kutatást fog végezni, hanem a napi levéltáros munkába segít be. Ha a képzésszervezés nincs tisztában a levéltárosi feladatokkal, értelemszerűen nem is tudja ezt megfelelően közvetíteni a hallgatók felé, miközben a gyakorlat megkezdéséig ő a fő kapcsolattartó a diákkal. Ugyancsak problémát jelent, hogy a hallgató néhány soros önvallomása alapján várják el a szakterülettől, hogy eldöntse, tudja-e fogadni a diákot, és előre megtervezze a gyakornoki feladatait.

Bár minden évben történik igényfelmérés a szakterületek felé a következő évi képzési irányokról/javaslatokról, jellemzően a munkaterv benyújtásának idején, mivel a szakterületek többsége a képzési lehetőségekkel sincs tisztában, így sokszor az igényeket sem tudja megfogalmazni. Az MNL-en belül sem közismert, hogy akár év közben is lehet egy-egy induló tanfolyamot javasolni a képzésszervezésnek, és kezdeményezni a kollégák, akár teljes szervezeti egységek beiskolázását. A tanfolyamok szakmai koordinációját az SZKI látja el. Általános tapasztalat, hogy akik jobban ismerik a rendszert, testreszabott és hasznos tanfolyamokat találnak, aminek a képzésszervezés aztán minden adminisztrációs terhet megfelelő színvonalon viszi. Akik viszont nincsenek tisztában a lehetőségekkel, jellemzően kimaradnak a továbbképzésből, a tanfolyamokat pedig értelmetlennek és időrablónak látják. Mindebből a szervezeti oldal azt érzékeli, hogy a szakterület kevésbé együttműködő, passzivitásuk és a képzések elmaradása pedig veszélyeztetheti az álláshelyét.

A konfliktusok feloldására első lépésként közelebb kell hozni a képzésszervezést és a szakterületet. Célszerű lenne biztosítani a képzésszervezőknek a levéltáros gyakorlatot (hospitálás iratörző osztályokon), vagy eleve levéltáros gyakorlattal (is) rendelkező kollégákat alkalmazni. Így nem lennének elszakítva a szakterületektől, jobban rálátnának a napi

feladatokra és sokkal hatékonyabban tudnák képviselni a kollégák érdekeit. Sokkal több és rendszeres egyeztetés kellene a szakterületekkel, akár online formában is, tájékoztatni őket a képzési lehetőségekről, valamint egy, minden szervezeti egység vezetője számára elérhető, megosztott táblázatban közösen vezetni a lehetséges képzéseket, ötleteket, javaslatokat. A gyakoribb interakciók segítenék, hogy a szakterületek is jobban rálássanak a képzésszervezés munkájára, az őket kötő jogszabályokra, határidőkre, kezelendő felületekre. Egy felnőttképzés-menedzsment informatikai szakrendszer bevezetése a képzések adminisztrációjának, dokumentum- és folyamatmenedzsmentjének automatizált, idő- és emberi erőforrás-hatékony megvalósítását tenné lehetővé.

Itt is vissza kell szorítanunk a mennyiségalapú szemléletmódot. A képzésszervezés nem attól lesz sikeres, ha 15 helyett a következő évben 30, aztán pedig 50 tanfolyamot szervez, ezzel csak égetjük erőforrásainkat és súlyos pluszmunkákat terhelünk a kollégákra olyan képzésekkel, amik mögött sok esetben valós igény, hasznosulás és bevétel sincs. Felül kell vizsgálnunk a meghirdetendő tanfolyamokat, mérlegelnünk azok szakmai nyereségét, és egy-egy képzés esetén érdemes házon belül is több szervezeti egység/tagintézmény vezetőjével egyeztetni, hírt adni a tervekről, és bevonni őket a döntési folyamatba.

Bár elégedettségmérések kezdettől fogva történtek, látnunk kell ezek korlátozott hatóerejét. A „*papíron minden rendben van*” korántsem jelent mindig valós elégedettséget. A képzési szakterület (is) akkor lehet sikeres, ha mindenki a magáénak érzi, a kollégák közös érdeküknek tekintik, hogy az MNL valóban minőségi képzésekhez adja a nevét és egyúttal ők maguk is aktívan részt vesznek az intézmény által meghirdetett tanfolyamok szakmai tartalmának, struktúrájának, időintervallumának, ideális hallgatói létszámának kialakításában, megtervezésében, vagy a munkatársak továbbképzési igényeinek felmérésében, támogatásában. Problémát jelent, hogy a jelenlegi jogszabályi környezet, amely a kulturális dolgozók továbbképzésére vonatkozik, nem ösztönzi sem a munkáltatót, sem pedig a munkavállalót a továbbképzés elvégzésére, hiszen a jogszabály a képzések teljesítéséhez nem kapcsol olyan kézzelfogható szakmai vagy anyagi előnyöket, mint például az előmenetelben vagy az illetményben történő előrelépés.

A képzési terv kialakításában figyelembe kell venni az Európai Levéltárak 2025–2030-as időszakra szóló stratégiáját (Strategy of European Archives): két fő célkitűzést fogalmazott meg napjaink levéltári területére, melyek egyik cselekvési terveként a nemzeti levéltáraktól saját iratkezelési és levéltárszakmai képzés kialakítását várja el. A képzési keretrendszer alapul szolgál a levéltárosok és iratkezelők képzési programjainak kidolgozásához, hiszen kiterjed a levéltári szakterület napjainkban kulcsfontosságú területeire, többek között a levéltári készségekre, az adatkezelésre, az adatintegritásra, az adatvédelmi és biztonsági előírásokra és normákra. Az MNL képzési programjainak körét úgy kell bővíteni, hogy a tagintézmények különböző munkaköri szintjein feladatot teljesítő munkavállalók részére célzottan, a saját felelősségi szintjüknek megfelelően kínáljon képzéseket. Szükségesnek tartjuk az olyan képzési igényekre való rugalmas reagálást is, mint például az AI és más digitális kompetenciák fejlesztése, soft skill képzések, generációs különbségek kezelése. Az MNL célja, hogy az ELTE BTK mellett más bölcsészettudományi karok kurzuskínálatába is bekerüljön a levéltárpedagógia kurzus, elsődlegesen a történelem tanárszakos hallgatók esetében. Továbbra is részt kívánunk venni a Tempus Közalapítvány által kínált Erasmus+ mobilitási programokban, hogy

az MNL munkavállalóit munkaterületükön hasznosítható nemzetközi tapasztalatokkal vértessük fel. Ehhez kapcsolódóan a felnőttképzési terület együttműködik a kapcsolódó workshopok, disszeminációk megszervezésében.

MINŐSÉGIRÁNYÍTÁS ÉS FENNTARTHATÓSÁG

Jelenlegi helyzet

Az MNL minőségirányítási rendszere 2025-ben a Minőségirányítási Kézikönyvben és a kapcsolódó irányítási dokumentumokban meghatározott követelményeknek megfelelően működött. Az integrált irányítási rendszer hatékonyabb működtetése, az ISO 9001 tanúsítvány megszerzése, valamint az MNL fenntarthatósági rendszerének kidolgozása és működtetése érdekében 2025-ben létrejött az MNL Szakmai Koordinációs Igazgatóság Minőségirányítási és Fenntarthatósági Osztálya (a továbbiakban MIFO). Az osztály állományi létszáma a vezetővel együtt 3 fő.

A munkatervi feladatként meghatározott és a MIFO szervezésében megvalósult belső rendszeraudit, valamint külső tanúsító audit eredményeként az MNL 2025-ben megszerezte az ISO 9001:2015 nemzetközi minőségirányítási szabványnak való megfelelést igazoló tanúsítványt. Az előírásoknak megfelelően az MNL-ben ezzel összhangban van éves belső audit, ami online, fizikai és teljes körű rendszeraudit fázisból épül fel, és 2025 óta már külső audit (online és fizikai) is. Emellett az MNL minden munkavállalója elvégzi az éves ISO 9001 tudásfrissítő tanfolyamot. Összhangban a Minőségirányítási Kézikönyv 6.1. Kockázatokkal és lehetőségekkel kapcsolatos tevékenységek pontjában, valamint az MNL Integrált Kockázatkezelési Szabályzata 13. Kockázatok értékelése pontjában foglaltakkal, a jogszabály által előírt éves kockázatelemzést az MNL Integrált Kockázatkezelési Rendszere keretében látja el.

Az MNL működéstámogató folyamatainak dokumentálásáról szóló 6/2023. (05.04.) sz. Főigazgatói utasítás alapján a folyamatgazdák a különböző szakmai és támogatói területek munkafolyamataira vonatkozó folyamatleírásokat készítik. Az új folyamatleírások az elkészülés sorrendjében, folyamatosan kerülnek fel a MIR Portálra. Ezek a folyamatleírások segítik a kollégák napi munkavégzését, különösen olyan esetekben, amikor nem rutinszerű feladatról van szó, így a leírás jó támpontot kínál a szabályszerű elvégzéshez. Szintén nagyon jól hasznosulnak új belépő esetén, akit a betanítás során már írásban rögzített, elérhető munkafolyamatokhoz lehet irányítani. Mindez kapcsolódik ahhoz az általános célhoz, hogy nem személyekhez kapcsolva, hanem a feladatokra fókuszálva alakítsuk ki a mindennapi működést.

Problémák, fejlesztési irányok

A minőségirányítással kapcsolatos leggyakoribb kritika, hogy növelte a szakterületek adminisztrációs terheit. A belső és külső audit során a munkatársak egyaránt azt érezték, hogy az ISO 9001 elsősorban vállalati kultúrára, gyártási folyamatokra optimalizálható, a közgyűjteményi szféra szabályozására kevésbé alkalmas. A feladatellátásunk túl speciális és összetett, amit különösen a külső audit során volt nehéz képviselni az ellenőrzésünket végző, gyökeresen más területről érkező auditorokkal. Ugyanakkor kétségtelen tény, hogy a folyamatleírásokkal az MNL elmozdult abba az irányba, hogy egységes szempontrendszer és szabályozás mentén végezze el a feladatokat, amelyek így egységes outputokat, magasabb színvonalat és nagyobb kutatói-ügyfélszolgálati elégedettséget eredményezzenek. Az MNL Integrált Kockázatkezelési Rendszere egyértelműen rámutat arra, hol hiányoznak az egyes munkafolyamatokból a szükséges infrastrukturális eszközök és a humán erőforrás, gátolva a

hatékony feladatellátást. Nehézséget jelent viszont, hogy egyrészt nincs minden levéltári folyamat rögzítve, másrészt egyes leírásokban szerepelnek hibás vagy indokolatlanul túlbonyolított elemek. Ezek a problémák összhangban vannak azzal, hogy az egyes folyamatgazdák kiválasztása nem volt konszenzusos döntés, így előfordult, hogy nem az írta le a folyamatot, aki valóban aktív résztvevője annak. Ugyancsak problémát jelent, hogy bizonyos munkafolyamatok bonyolultabbak annál, hogy egyenes vonalvezetéssel, központosítva szabályozottá válhassanak. Ez esetenként a rögzített munkafolyamatoktól való eltérést eredményez.

A jövőben mindenképpen törekedni kell arra, hogy a folyamatokat a jogszabályi előírások figyelembevételével, a hétköznapi gyakorlatnak megfelelően finomítsuk. Szintén fontosnak tartjuk, hogy a folyamatokat tartsuk naprakészen, azok tartalmukban frissüljenek. Sok leírásban szerepelnek elavult linkek, vagy olyan hivatkozások, amelyek valamilyen belső hálózati helyre mutatnak, ahová a folyamatgazdának ugyan van jogosultsága, de a felhasználónak nincs. Egyes munkafolyamatokra nézve jelenleg még nem készültek el folyamatleírások, így ezek pótlása is szükséges.

A fenti célkitűzéssel is összhangban érdemes lenne a leírásokat átláthatóbb struktúrába helyezni. Sok esetben van átfedés a munkafolyamatok között, vagy egyikből következik a másik: erre jó lenne, ha a leírások is utalhatnának és lehetne navigálni a folyamatok között.

A MIR portál az MNL munkavállalóinak készült, azonban olyan elrejtett helyen van, hogy erre a honlapról jelenleg nem lehet odatalálni. A mindennapi használat segítéséhez szükséges lenne a linket a munkatársak számára láthatóbb helyen feltüntetni.

A konfliktusok kezelésére, ahogy a legtöbb központi szervezeti egység esetében, a megoldás itt is a levéltáros szakma sokkal nagyobb mértékű bevonása a minőségellenőrzésbe: ne a fejük felett, hanem az ő egyetértésükkel hozzuk a minőségirányítással kapcsolatos szabályokat, döntéseket. Bár minden szervezeti egységen van MIR felelős, valójában kellő információ és kapacitás híján jelenleg nem tudják ellátni azt a közvetítő szerepet a minőségirányítás és a saját szervezeti egységük között. Homályosak a MIR auditorokkal kapcsolatos elvárások is: minden auditornak minden levéltári folyamathoz kellene érteni, felülvizsgálni, esetleg javítani, ami nyilvánvalóan lehetetlen. Sokkal jobban behatárolt, konkrét, világos hatáskört kellene nekik adni, aminek végrehajtására, figyelembe véve az alapfeladataikkal való leterheltséget, reális esély is van.

Rendkívül fontosnak tartjuk a minőségirányítás és a szakmai területek közötti rendszeres egyeztetéseket, az élő kapcsolattartást. A minőségirányítás sem megoldható a távolból, a hatékonyságot nagyban növelné, ha a MIFO kollégái kimennének a terepre, bekapcsolódnának levéltári munkafolyamatokba, együtt mozognának a szervezettel és nem tőlük elszigetelve kellene az egyes feladatokat a leírások alapján elképzelniük. Kiemelten fontosnak tartjuk, hogy ne a feladatellátásunkat igazítsuk a szabványhoz, hanem a szabványt igazítsuk a közgyűjteményi és közigazgatási funkcióinkhoz. Látnunk kell, hogy hiába mutat rá egy-egy audit a szervezeti, elsősorban humán erőforrás-hiányra, ha súlyos alulfinanszírozottságunk okán, a szűkös bértömegből nem tudjuk azt orvosolni. Mint mindenütt, a fejlesztés itt csak nagyobb költségvetési támogatás esetén valósulhat meg.

ISO 9001 szabvánnyal jelenleg rajtunk kívül nem rendelkezik más magyar közgyűjtemény, és a külföldi levéltári példák sem adaptálhatók, hiszen egyik sem országos lefedettségű szervezet, ehhez mérten szerteágazó feladatellátással. Így ebben a rendszerben először nekünk kell megtalálnunk a helyünket, kitapasztalnunk, a szabvány milyen lehetőségeket és előnyöket biztosít a számunkra, hogy a valóban előre vivő innovációit megtartsuk, sőt lehetőség szerint fejlesszük, mindazokat viszont, amik az MNL számára nem hasznosulnak, elengedjük.

A LEVÉLTÁRI INFRASTRUKTÚRA FEJLESZTÉSE, ÖSSZEFOGLALÓ

A levéltári infrastruktúra fejlesztésével kapcsolatos elképzeléseinket és terveinket már az egyes fejezetrészekben részletekbe menően ismertettük (informatika, megyei tagintézmények és OL, vagyongazdálkodás, levéltári szakrendszer stb.), így most ezeket újra nem ismételjük meg, csupán összefoglalóan a prioritásokat kiemelve tárgyaljuk a kérdést.

A levéltári infrastruktúra rendkívül összetett, a 66 telephelyen 80 épületben működő intézményhálózat működése nagyon komoly infrastrukturális és logisztikai bázist feltételez. Ennek a komplex hálózatnak a fenntartása már önmagában jelentős költségeket generál, és akkor még nem beszéltünk a tervszerű karbantartásról, illetve a jogos fejlesztési igényekről. Egy ekkora infrastrukturális hálózatot működtetni csak tervszerűen rendelkezésre álló, és a hálózat méretéhez optimalizált finansziális háttérrel lehet. A megyei időkből örökölt létesítmények és infrastruktúra fejlesztése az elmúlt 14 év során egyes területeken látványosabban, míg máshol kevésbé szembetűnően következett be. Kétségtávol vannak az integrációs időszaknak eredményei, ezek közé sorolandó az informatikai infrastruktúra fejlődése, az iktatórendszer, a gépkocsipark és mindazok az új és megújult épületek, amelyet 2012 óta készültek el. Ezek az eredmények azonban eltörpülnek azon hiányosságok mellett, amelyek az összinfrastuktúrát jellemzik az MNL-ben. A karbantartások és a fejlesztések elmaradásának egyetlen oka van, a tartós alulfinanszírozottság. Amíg ez érdemben nem változik, tervszerű és ütemezett fejlesztésről nem, kizárólag szinten tartásról, sőt hanyatlásról tudunk beszélni. Amennyiben a jelenleginél bővebb források állnak majd rendelkezésre, azok mértéke határozza meg, mely területekre és milyen fejlesztésekre fordíthatók.

A fejlesztések tervezésekor ezért nem tekinthetünk el egy egységes, több évre szóló, ütemezett beruházási és karbantartási terv kidolgozásától, amely objektív állapotfelmérésen alapuló prioritási sorrendet állít fel valamennyi telephely tekintetében. Egy ilyen rendszer teszi lehetővé, hogy a rendelkezésre álló – jelenleg szűkös – források a ténylegesen legsürgetőbb beavatkozást igénylő épületekhez és rendszerekhez kerüljenek, elkerülve az esetleges, ad hoc jellegű döntéseket. Ehhez elengedhetetlen egy folyamatosan frissített ingatlan- és eszköznyilvántartás, amely rögzíti az egyes létesítmények műszaki állapotát, a szükséges beavatkozások jellegét és becsült költségét, ezáltal átlátható és számon kérhető alapot biztosítva a fenntartó felé történő forrásigénylésekhez is.

Miként erről már a vonatkozó fejezetben bővebben írtunk, a levéltári nyilvántartó rendszer megújítása, informatikai hátterének fejlesztése alapvető fontosságú. A szükséges fedezet rendelkezésre állását követően ütemezetten, előbb a hardver, majd a szoftver beszerzésével végül az adatok migrálásával a folyamat megkezdhető, mivel a szükséges előkészítő lépéseket megtettük, illetve folyamatban vannak.

A folyamat során kiemelt figyelmet kell fordítani az adatvesztés és az adatintegritás kockázatainak kezelésére, ezért a folyamatot próbaüzemmel, párhuzamos futtatással és alapos tesztelési szakasszal indokolt kísérni, mielőtt a régi rendszer véglegesen kivezetésre kerül. Szükséges továbbá a munkatársak időben történő felkészítése és betanítása az új rendszer használatára, valamint egy olyan informatikai biztonsági koncepció kidolgozása, amely a nyilvántartásban szereplő adatok tekintetében is garantálja a folyamatos hozzáférhetőséget és a megfelelő szintű adatvédelmet.

Ugyancsak megvizsgálandó a jelenleg használt Poszeidon iratkezelési rendszer kiváltása más, a piacon elérhető ergonomikusabb, komplexebb és nagyobb kapacitással bíró rendszerrel. Ennek végrehajtását a pénzügyi forrás rendelkezésre állását követően rövid határidőn belül meg tudjuk kezdeni mert a szükséges előkészítő lépéseket már szintén megtettük.

A kiváltás előkészítése során célszerű a piacon elérhető rendszerek részletes funkcionális és költség összehasonlítását elvégezni, figyelembe véve a felhasználói létszámot, valamint az egyéb szakrendszerekkel – így a levéltári nyilvántartó rendszerrel – való interoperabilitás követelményét. A bevezetést érdemes egy kijelölt szervezeti egységnél, pilot jelleggel megkezdeni, majd a tapasztalatok beépítésével fokozatosan kiterjeszteni az intézmény egészére.

Az informatika, amennyiben a megfelelő források rendelkezésre állnak, mindig tág teret ad a fejlesztésekre (lásd a vonatkozó fejezetet), melynek előnyeit a kutatók, az ügyfelek, illetve a munkavállalók élvezhetik. Az elmúlt évek jó irányait tovább kell követni és lecserélni az elavult asztali gépeket modern laptopokra, kiváltani a korszerűtlen telekommunikációs eszközöket új mobil eszközök beszerzésével, erősíteni az intézmény informatikai védelmét, beszerezni a szükséges háttértárolókat. A mesterséges intelligencia a kézírásfelismerés, a digitális technológiák mind-mind jó fejlesztési irányok, melyek a levéltári szolgáltatások minőségét javítják. Ezek beszerzése, integrálása a szervezetbe csupán pénzügyi forrás kérdése melynek rendelkezésre állása esetén tervszerűen lehet azokat beszerezni és alkalmazni. Ide sorolandók azok a szakrendszerek is, például HR rendszer, VIR, amelyek beszerzése és alkalmazása hatékonyabbá és gördülékenyebbé tudja tenni az intézmény munkáját.

A fejlesztések ütemezésekor indokolt előnyben részesíteni azokat a beruházásokat, amelyek a napi munkavégzés hatékonyságát és az adatbiztonságot azonnal érzékelhető mértékben javítják, így különösen a hálózati infrastruktúra korszerűsítését, a rendszeres biztonsági mentés és katasztrófa-elhárítási terv kialakítását, valamint a kiberbiztonsági képzések rendszeressé tételét a munkatársak körében. A mesterséges intelligencia alapú megoldások – így a kézírás-felismerés – bevezetését célszerű kisebb léptékű, jól mérhető eredményeket hozó pilot projektekkal kezdeni, amelyek tapasztalatai alapján dönthető el a szélesebb körű alkalmazás iránya.

A levéltár gépkocsiparkja az elmúlt évek beszerzésének köszönhetően viszonylag fiatal, itt 4–5 évig érdemi fejlesztésre nincs szükség, kivételt képez ez alól a már tárgyalt (vagyongazdálkodás fejezet rész) kisteherautó beszerzése, amely rendkívül fontos lenne a levéltár logisztikai képességének fejlesztéséhez. Természetesen, miként ezt már jeleztük, a jövőben a gépjármű beszerzéseknél előnyben kell részesíteni az elektromos hajtású gépjárműveket, amelyeket az intézményekben napelemes rásegítéssel lehetne tölteni.

Az elektromos gépjárművek beszerzésével párhuzamosan gondoskodni kell a szükséges töltőinfrastruktúra kiépítéséről is az érintett telephelyeken, ideális esetben a napelemes rendszerek telepítésével összehangolva, hogy a töltés lehető legnagyobb részben saját megújuló energiából történhessen. Hosszabb távon megfontolandó egy egységes flottamenedzsment-rendszer bevezetése is, amely a járművek kihasználtságát, karbantartási ütemét és üzemeltetési költségeit átlátható módon nyomon követi.

Jogos és alapvető elvárás nemcsak a központi szervezeti egységek, hanem a megyei tagintézmények részéről is a digitalizációs kapacitás, illetve képesség javítása. Jelenleg megyei szinten, 1-2 kivételtől eltekintve, nem áll rendelkezésre A/3-as szkennernél nagyobb, így a tervdokumentációkat és a nagy formátumú egyéb iratokat csak több darabban az irat sérülését kockáztatva tudják a kollégák beszkenyelni. Megfelelő támogatás rendelkezésre állása után a megyei levéltári központokat fel kell szerelni A/3-as méretnél nagyobb szkennerekkel ezzel is javítva a szolgáltatás minőségét. Amennyiben minőségi szolgáltatást akarunk nyújtani akár a levéltárpedagógia, akár egyéb közönségkapcsolati területeken szintén infrastrukturális fejlesztésre van szükség, hiszen 2026-ban már alapvető elvárás, hogy színes nyomtatókkal legyenek felszerelve az intézmények, és ezeken a foglalkozásokhoz szükséges segédanyagokat ki tudják nyomtatni. A levéltárpedagógia eszköztárában egyre inkább a digitális tartalmak és platformok jelennek meg ezek beszerzésére, fenntartására és fejlesztésére is forrásokat kell allokálni.

Bár nem szorosan az infrastrukturális fejlesztésekhez tartozik, de az állományvédelem tekintetében azért mégis idesorolandó, hogy tervszerűen és a felmerült igényeknek megfelelően kell biztosítani az állományvédelmi eszközöket különösen a savmentes dobozok tekintetében. Fejleszteni kell az állományvédelmi műhelyeket, új műhelyeket kell kialakítani, a régieket pedig modern eszközökkel felszerelni. Ennek a kérdéskörnek a kitárgyalására a vonatkozó fejezet részben már részletesen sor került.

A savmentes dobozok és egyéb állományvédelmi eszközök beszerzését célszerű egy több éves, telephelyenkénti ütemtervhez igazítani, amely figyelembe veszi az egyes raktárak állományának állapotát és ami a legfontosabb tervszerű alapokon működik az eddigi ad hoc elvekkel szemben. A műhelyek fejlesztése mellett fontos a klimatikus viszonyok folyamatos monitorozása is a raktári terekben, hiszen a megelőző állományvédelem hosszabb távon jelentősen csökkentheti a helyreállítási munkák szükségességét és költségét.

A levéltár ingatlanállományának fejlesztése, modernizációja, karbantartása kifogyhatatlan feladatokat generál. Az ingatlanállomány egy része, különös tekintettel az elmúlt években, évtizedben épültekre, vagy felújítottakra, megfelel a levéltári elvárásoknak, ezeknél jelentősebb beruházásokat nem kell eszközölni, azonban a karbantartásra, fenntartásra megfelelő forrásokat kell biztosítani. Még az új, modern épületek esetében is van lehetőség azonban a további fejlesztésekre, gondolunk itt a környezetbarát, fenntartható üzemeltetés feltételeinek megteremtésére, például a megújuló energiára. A napenergia hasznosítása a viszonylag nagy energiaigényű épületek esetében szinte mindenhol jó megoldás lehetne, de meg kell vizsgálni a geotermikus energia hasznosításának lehetőségét is. Az épületek napelemmel való felszerelése viszonylag alacsony befektetett költséggel és gyors megtérüléssel szolgálna. Ezzel párhuzamosan a változó klimatikus viszonyokra való figyelemmel meg kell kezdeni az épületek közösségi tereinek, illetve irodáinak klimatizálását amennyiben erre lehetőség adódik a raktárak klimatizálását is. Ezek a lépések viszonylag kis befektetéssel ütemezetten és tervszerűen végrehajthatók mégis jelentős azonnali eredményeket hoznának.

Az ingatlanállomány tervszerű fejlesztéséhez elengedhetetlen egy naprakész, valamennyi telephelyre kiterjedő műszaki állapotfelmérés, amely alapját képezheti egy több évre szóló, prioritási sorrendet is tartalmazó felújítási és karbantartási programnak. Ez a megközelítés teszi

lehetővé, hogy a rendelkezésre álló források a legnagyobb kockázatot jelentő, illetve a szolgáltatás színvonalát leginkább rontó hiányosságok felszámolására összpontosuljanak.

Az új épületek mellett nagyon sok olyan ingatlana is van a levéltárnak, amelyek felújításra szorulnak. Ezek esetében törekedni kell a komplexitásra és a modern energetikai elvárásoknak való megfelelésre. Olyan felújítási programot kell véghez vinni, amelynek eredményeképpen hosszú távon biztosítható az épület állagának megtartása természetesen a szükséges karbantartások elvégzésével. Az épületek raktárak felújításánál a fő tartószerkezetek, tető, nyílászáró megújításán túl a közművek, a szigetelés és az ingatlan környezetének megújítása is alapvető fontosságú. Törekedni kell arra, hogy minőségi alapanyagok felhasználásával, jól megválasztott kivitelezőkkel, felkészült felelős műszaki vezetőkkel, és műszaki ellenőrökkel folyjon a kivitelezés, így garantálva a minőségi munkát. A minőségbiztosítás érdekében indokolt a kivitelezés valamennyi szakaszában rendszeres műszaki ellenőrzést és utólagos állapotfelmérést végezni, amely visszacsatolást ad a jövőbeli projektek tervezéséhez is.

Ugyanakkor szakítani kell az eddigi gyakorlattal, melyben az építkezéseink során rendkívüli mértékben támaszkodtunk a gépészeti megoldásokra ezzel jelentős fenntartási, karbantartási költségeket generálva. A felújított és új épületek esetében a passzívház technológiák irányába kell elmozdulni kerülni kell a gépészeti megoldásokat, ahol lehet ki kell ezeket váltani. Különösen igaz ez a raktár technológiára is, ahol az elmúlt évek fejlesztési iránya a motorizált elektronikusan vezérelt polcrendszerek felé mozdult el ám ezek fenntartása, karbantartása, működtetése nem túl költséghatékony. Különösen elhibázott lépés az, amikor olyan kétszintes raktárakat építünk, ahol nem biztosított a második szint elérése, ezért lépcsőn, kézzel kell mozgatni az anyagot. A motorizált, elektronikusan vezérelt polcrendszerek helyett a jövőben célszerű olyan, egyszerűbb és megbízhatóbb tárolási megoldásokat előnyben részesíteni, amelyek üzemeltetése és karbantartása alacsonyabb szaktudást és költséget igényel, ugyanakkor biztosítja a raktári kapacitás hatékony kihasználását. Kétszintes raktárak tervezésénél alapkövetelményként kell meghatározni a felső szint gépi úton történő megközelíthetőségét, elkerülve a kézi anyagmozgatásból eredő munkavédelmi kockázatokat és idővesztéseket.

Az új vagy felújítandó épületek tervezésekor fel kell használni az eddigi tapasztalatokat, meg kell hallgatni azon kollégák véleményét, akik ezekben az épületekben dolgoznak és olyan tervező csapattal kell együttműködni, akik meghallgatják munkatársak véleményét és beépítik azt a projektbe. Célszerű a tervezési folyamat korai szakaszában munkacsoportot létrehozni az érintett szervezeti egységek képviselőinek bevonásával, amely rendszeresen véleményezi a készülő terveket, illetve a kivitelezést követően – a birtokba vételt követő időszakban – visszajelzést ad a megvalósult megoldások gyakorlati használhatóságáról. Ez a visszacsatolási mechanizmus hosszú távon hozzájárulhat ahhoz, hogy a jövőbeli beruházások még inkább igazodjanak a tényleges munkavégzési igényekhez.

Az ingatlan beruházások során a prioritási sorrendet a rendelkezésre álló források határozzák meg, de nagyon rövid határidőn belül döntést kell hozni az OL épületeit illetően, meg kell kezdeni a Lánglilium utcai komplexum fejlesztését, majd ezt követően a Bécsi kapu téri levéltári palota rekonstrukcióját. A vonatkozó fejezet részben erről bővebben olvashatunk.

A megyei tagintézményeknél Baranya megye, Bács-Kiskun megye, Győr-Moson-Sopron megye (Sopron és Győr), Hajdú-Bihar megye, Heves megye, Komárom-Esztergom megye, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye, Zala megye esetében azonnali beavatkozásra van szükség. Békés megye, Csongrád-Csanád megye, Jász-Nagykun-Szolnok megye, Nógrád megye, Somogy megye esetében még van felkészülési idő a beavatkozásra. A többi levéltár (Borsod-Abaúj-Zemplén megye, Fejér megye, Pest megye, Tolna megye, Vas megye, Veszprém megye) esetében új, vagy nemrég elkészült épületekkel bírunk, így csak tervszerű karbantartás és kis javítások szükségesek.

Összességében megállapítható, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár infrastrukturális fejlesztése olyan összetett, több területet – informatikát, gépjármű-, eszköz-, állományvédelmet és ingatlanfejlesztést – egyaránt érintő feladat, amelynek megvalósítása kizárólag tervszerű, prioritizált és ütemezett megközelítéssel, valamint a jelenleginél lényegesen bővebb és kiszámíthatóbb pénzügyi háttérrel képzelhető el. A fejlesztési igények egy jelentős része már most is előkészített állapotban van, így a szükséges források rendelkezésre állása esetén a végrehajtás rövid időn belül megkezdhető. Amennyiben ütemezni szeretnénk az infrastrukturális fejlesztéseket, az alábbi három, rövid, közép és hosszútávú ütemterv alkalmazása javasolt.

Ütem	Időtáv	Tartalom
I. ütem	0–2 év	azonnali kockázatok kezelése, előkészített beruházások indítása, kritikus informatikai és állományvédelmi hiányok megszüntetése
II. ütem	3–5 év	nagyobb felújítások, telephelyi korszerűsítések, rendszerbevezetések, digitalizációs és energetikai fejlesztések
III. ütem	6–10 év	teljes infrastruktúra-racionalizáció, országos egységesítés, új vagy teljesen megújított telephelyek, komplex energetikai és raktártechnológiai célállapot

A fejlesztési feladatok nagyságrendje és az intézmény országos kiterjedtsége miatt a szükséges beavatkozások kizárólag több ütemben, a rendelkezésre álló költségvetési forrásokhoz igazodva valósíthatók meg. Az I. ütem a 0–2 éves időtávon végrehajtandó, azonnali és kritikus beavatkozásokat, valamint a már előkészített fejlesztések megindítását foglalja magában. A II. ütem a 3–5 éves időszak középtávú korszerűsítéseit, míg a III. ütem a 6–10 éves időtávon megvalósítandó, teljes infrastruktúra-fejlesztési célállapot elérését szolgálja. Az ütemezés nem merev sorrendet jelent: amennyiben valamely beruházásra célzott forrás korábban rendelkezésre áll, annak megvalósítása előrébb hozható.

Az egyes részanyagokban szereplő, valamint a jelen fejezetben említett fejlesztéseket az alábbi táblázat szemlélteti. Mindezek megvalósítása ugyanakkor komoly költségigénnyel rendelkezik, így kizárólag a megfelelő irányítószervi támogatás, vagy Kormánydöntésen alapuló forrásbiztosítás képezheti a megvalósítás alapját.

Fejlesztési terület	I. ütem – 0–2 év	II. ütem – 3–5 év	III. ütem – 6–10 év
Ingatlanállomány – országos szint	Valamennyi telephely egységes műszaki állapotfelmérése; élet-, vagyon- és állománybiztonságot veszélyeztető hibák megszüntetése; prioritási sorrend és többéves karbantartási terv kialakítása	A rossz műszaki állapotú és sürgős beavatkozást igénylő telephelyek prioritási sorrend szerinti felújítása; klimatizálási és energetikai beavatkozások	Az MNL teljes ingatlanállományának gördülő rekonstrukciós és korszerűsítési programja; hosszú távon korszerű, lehetőség szerint egytelephelyes vármegyei levéltárak kialakítása
Országos Levéltár – raktárkapacitás és telephelystruktúra	A raktárkapacitás kritikus hiánya miatt szükséges átmeneti megoldások biztosítása; a Lánglilium utcai beruházás megindítása	A Lánglilium utcai komplexum felújításának és bővítésének megvalósítása a már elkészült engedélyes és kiviteli tervek alapján	Az OL telephelystruktúrájának racionalizálása; a Daróczi utcai ideiglenes raktár és a szükségtelenné váló bérelt területek kiváltása
Bécsi kapu téri levéltári palota	A működés és az állománybiztonság fenntartásához szükséges beavatkozások; a munkatársi és kutatói körülmények javítása	A Lánglilium utcai kapacitásbővítéssel összhangban a teljes rekonstrukció előkészítése, az iratanyag és a munkatársak ideiglenes elhelyezésének megszervezése	A Bécsi kapu téri épület teljes rekonstrukciója , korszerű kutatási, közönségforgalmi és munkakörnyezet kialakításával
Sürgős megyei ingatlanfejlesztések	Baranya, Bács-Kiskun, Győr-Moson-Sopron (Győr és Sopron), Hajdú-Bihar, Heves, Komárom-Esztergom, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Zala problémáinak részletes műszaki felmérése, a legsürgősebb állagmegóvási beavatkozások	Az érintett telephelyek prioritási sorrend szerinti komplex felújítása, illetve ahol indokolt, új elhelyezési megoldás előkészítése	Az érintett tagintézmények hosszú távon fenntartható és korszerű elhelyezésének megoldása
További megyei ingatlanfejlesztések	Állagmegóvás, szükséges karbantartások és a fejlesztések előkészítése	Békés, Csongrád-Csanád, Jász-Nagykun-Szolnok, Nógrád és Somogy szükséges beruházásainak fokozatos megvalósítása	Az országos ingatlanfejlesztési program keretében szükséges további korszerűsítések végrehajtása
ELEV / levéltári szakrendszer	Az elavult hardverkörnyezet cseréje és a rendszer biztonságos működésének garantálása; az új/megújított szakrendszer szakmai és informatikai előkészítése	A kiválasztott rendszer bevezetése, tesztelése, párhuzamos működtetése és az adatok migrációja	Egységes, korszerű levéltári digitális ökoszisztéma kialakítása, amely integráltan támogatja a nyilvántartást, digitális megőrzést és kutatói hozzáférést
Szerver- és tárolóinfrastruktúra	A legkritikusabb adatbázis- és virtualizációs szerverek cseréjének megkezdése; mentési kapacitás és adatbiztonság fenntartása; szükséges kisebb hardverbővítések	A szükséges, nagyságrendileg 9 szerver cseréjének/beszerzésének befejezése, új fájlserver beállítás, tárhely- és mentési infrastruktúra további bővítése	Tervszerű életciklus-kezelés működtetése, amely biztosítja a szerverek, tárolók és kapcsolódó eszközök ciklikus cseréjét
Hálózat és távközlés	A 2027-ben megújítandó szolgáltatás műszaki előkészítése; Lánglilium utca optikai bekötése, a mikrohullámú kapcsolat redundáns vonalként történő megtartása; a kritikus budapesti IP-telefonrendszer kiváltása	SD-WAN-alapú országos hálózati konstrukció működtetése; a telefonrendszer további konszolidációja; indokolt helyeken call center funkció kialakítása	Egységes IP-alapú vezetékes telefonrendszer és hosszú távon fenntartható, egységes országos kommunikációs infrastruktúra
Munkaállomások és végponti eszközök	A még használatban lévő elavult vagy meghibásodott eszközök célzott cseréje	A megkezdett mobil munkaállomás-program fenntartása és a szükséges perifériák tervszerű pótlása	Egységes életciklus-alapú eszközcsere valamennyi telephelyen
Digitalizáció – megyei szint	A legsúlyosabb eszközhiányok megszüntetése; a nagyformátumú iratok biztonságos digitalizálásához szükséges eszközök beszerzésének megkezdése	A megyei központok fokozatos felszerelése az igényeknek megfelelő A/2–A/0 nagyformátumú szkennerekkel; a szükséges humán kapacitás biztosítása	Egységes országos digitalizációs infrastruktúra és kapacitás kialakítása, központi módszertani és informatikai háttérrel; nagy tömegű levéltári anyagok tervszerű digitalizálása és online hozzáférhetővé tétele
Állományvédelem	Savmentes dobozok és más alapvető állományvédelmi eszközök kiszámítható, éves ütemezésű beszerzése; a kritikus raktári klimatikus viszonyok monitorozása és kezelése	A restauráló és állományvédelmi műhelyek központosításának korszerűsítése, szükség szerint új műhelykapacitások kialakítása	Egységes országos preventív állományvédelmi rendszer kialakítása megfelelő műhely-, raktár- és monitoringtechnológiai háttérrel

Fejlesztési terület	I. ütem – 0–2 év	II. ütem – 3–5 év	III. ütem – 6–10 év
Energetikai korszerűsítés és klimatizálás	A legsürgetőbb klimatizálási és épületgépészeti problémák kezelése, különösen a kritikus raktári, kutatói és munkatéri területeken; kis költségű energiahatékonysági beavatkozások	Napelemes rendszerek, korszerű világítás, klimatizálás és további energiahatékonysági beruházások fokozatos megvalósítása	Az ingatlanállomány komplex energetikai korszerűsítése, megújuló energiaforrások és – ahol műszakilag és gazdaságilag indokolt – geotermikus megoldások alkalmazása
Raktártechnológia és anyagmozgatás	A munkavédelmi és állománybiztonsági kockázatot jelentő megoldások feltárása és megszüntetése; kritikus eszközök pótlása	A felújításokhoz kapcsolódóan egyszerűbb, megbízhatóbb és kisebb fenntartási költségű raktártechnológia kialakítása	Egységes raktártechnológiai követelményrendszer alkalmazása minden új és komplexen felújított levéltári létesítményben
Logisztika és gépjárműpark	A szükséges kisteherautó beszerzése, a legszükségesebb járműcserék végrehajtása	Elektromos járművek fokozatos beszerzése a gépjárművek természetes cseréjekor; töltőpontok kialakítása	Energiahatékony, döntően elektromos flotta kialakítása, lehetőség szerint napelemes töltési kapacitással és egységes flottamenedzsmenttel
Kutatói és közönségforgalmi infrastruktúra	A legsürgetőbb komfort- és eszközhiányok megszüntetése, különösen a kutatótermekben	Kutatótermek, közösségi és levéltár-pedagógiai terek fokozatos korszerűsítése; megfelelő digitális és nyomtatási eszközök biztosítása	Korszerű, magas színvonalú és lehetőség szerint országosan egységes szolgáltatási környezet kialakítása a kutatók, ügyfelek és látogatók számára

ZÁRSZÓ

Egy főigazgatói ciklus öt évig tart, amely egy intézmény működése szempontjából alapesetben igen rövid idő. A Magyar Nemzeti Levéltár előtt álló elkövetkező öt év azonban sorsfordítónak ígérkezik, mert tekintettel a jelenlegi nehéz helyzetre, ez idő alatt komoly és mélyreható változásokat kell véghez vinni. Ezeket a változásokat csak közös erővel, együttesen tudjuk végrehajtani. A Magyar Nemzeti Levéltár jelentős szakmai tudással, elkötelezett munkatársakkal, országos intézményi hálózattal és komoly eredményekkel rendelkezik. Nemzeti intézményként egyszerre szolgálja az állampolgárokat, a közigazgatást, a tudományos kutatást, az oktatást és a helyi közösségeket, így sorsa, léte közügy.

A pályázatomban részletesen bemutatott problémákra nem egymástól elszigetelt intézkedésekkel kívánok válaszolni. A munkatársak bérhelyzetének rendezése, a költségvetés konszolidációja, a raktárkapacitás bővítése, az ingatlanállomány fejlesztése, az informatikai és elektronikus nyilvántartási környezet megújítása, a szervezeti működés átalakítása és a szakmai feladatellátás erősítése egymással szorosan összefüggő feladatok. Tartós eredményt csak akkor érhetünk el, ha ezeket egységes intézményi stratégiában, világos prioritások mentén és reális ütemezéssel kezeljük. A fejlesztések kiindulópontja ezért a működőképesség és az alapfeladatok biztonságos ellátásának garantálása; erre épülhetnek azok a közép- és hosszú távú változtatások, amelyek az MNL egészének megújulását szolgálják.

A pályázati anyagban megfogalmazott decentralizáció számomra nem az intézményi egység gyengítését jelenti, hanem azt, hogy a döntések azon a szinten szülessenek meg, ahol a szükséges szakmai tudás és a végrehajtásért viselt felelősség rendelkezésre áll. A központi vezetés feladata az irány kijelölése, a stratégiai koordináció, a működéshez szükséges feltételek megteremtése és az intézmény egészének képviselője, nem pedig az, hogy minden operatív döntést magához vonjon. Főigazgatóként olyan vezetői működést kívánok kialakítani, amely kiszámítható döntéshozatalra, következetes végrehajtásra és folyamatos kommunikációra épül. A munkatársakat érintő döntésekről időben és közvetlenül kell tájékoztatást adni, a vezetőket pedig nemcsak a döntések végrehajtásába, hanem azok előkészítésébe is be kell vonni. Valós felelősséget csak valós döntési lehetőséggel együtt lehet delegálni. A főigazgatói felelősség azonban nem delegálható. Az intézmény stratégiai irányáért, működéséért, a fenntartóval folytatott egyeztetésekért és a meghozott döntésekért a főigazgatónak kell vállalnia a felelősséget. Emellett azonban fontos azt is hangsúlyozni, hogy az intézmény szerkezeti átalakítására, működési struktúrájának átmodellezésére, a tevékenységét meghatározó jogszabályi környezet alakítására minden jó szándékú javaslatot örömmel fogadunk, de csak a *Nihil de nobis, sine nobis* elv gyakorlásával.

Örömmel értesültem arról, hogy az új kulturális kormányzatnak érdemi terve van a levéltári területet illetően, ami a vidéki levéltárak megerősítését és a bérhelyzet rendezését jelenti. Messzemenőig támogatom a transzparencia meghonosítását is a kulturális intézményvezetői pályázatoknál, amelyek sorában az MNL főigazgatói pályázata az első, mondhatni prototípuszerű eljárás. Bízom benne, hogy szövegem mélységével, elemzéseivel hozzájárul a nyílt, átlátható pályázati rendszer megvalósításához és a jövőben hasonló elvárás lesz az országos kulturális intézmények vezetőivel szemben. Álláspontom szerint nem lehet megspórolni a mélyreható elemzéseket, hiszen vezetői elképzelés adatok és következtetések nélkül csupán naiv tervként hathat.

A fentiek mellett fontosnak tartom, hogy érdemi, rendszeres szakmai párbeszéd és partnerségen alapuló együttműködés legyen a fenntartó minisztérium és a levéltár között, olyan, mint amilyet az elmúlt hónapokban megbízott főigazgatóként volt szerencsém tapasztalni. A levéltár előtt álló feladatok nagysága ugyanis olyan közös gondolkodást és cselekvést kíván, amelyben az intézmény szakmai tudása és a fenntartó támogatása egymást erősíti.

A levéltár messze több mint egy munkahely, az itt dolgozók általában hosszú évtizedeket töltenek falai között, nem mindegy tehát, hogy milyen intézményi kultúrában, hangulatban, milyen körülmények és milyen megbecsülés mellett kell végezni a munkájukat. A levéltárak a történettudomány és a közgyűjtemények szürke eminenciásaként viszonylag ritkán kerülnek a közérdeklődés homlokterébe, erre átlagban csak négy évtizedente kerül sor. A rendszerváltást követően például a kárpótlási eljárások idején nagyon sokan keresték fel a levéltárakat, és ekkoriban sok szó esett a jogbiztosító, tulajdont igazoló dokumentumok kiadása kapcsán az intézményekről. Napjainkban az ügynökakták nyilvánosságra hozatala ismét azt indukálta, hogy a levéltárügy és az ott őrzött iratanyag a közbeszéd tárgya lett. Pedig a levéltárakban, még ha nem is mindig a nagy nyilvánosság előtt, de folyamatos a komoly és értékteremtő munka. A munkavállalók az alacsony anyagi elismerés, a rossz infrastrukturális környezet, a gyakran méltatlan körülmények ellenére elhivatottan végzik munkájukat, tudásukat és tapasztalatukat az iratanyag őrzésére, feldolgozására és nyilvánosságra hozatalára fordítják. Az intézmény tartós alulfinanszírozottsága és az elkésztő bérezés azonban olyan helyzetet teremtett, hogy a legelkötelezettebb és legnagyobb szaktudással rendelkező kollégáink közül is sokan kényszerültek pályaelhagyásra.

Amennyiben az elkövetkező öt évben azokat a célokat, amelyeket a pályázati dokumentációban megfogalmaztunk, részben vagy egészben sikerül elérni, a kollégáink munkakörülményeit, anyagi és erkölcsi megbecsülését érdemben tudjuk javítani, nemcsak az egzisztenciális okokból pályaelhagyásra kényszerült munkatársak visszahívására nyílik lehetőségünk, de magasan képzett, tehetséges fiatalok számára is vonzóvá tehetjük a levéltárosi pályát. Legalább ilyen fontos, hogy a Magyar Nemzeti Levéltár több mint háromszáznegyven kilométer iratanyagát méltó körülmények között őrizzük, a kutatók és ügyfelek elégedettségét növeljük, és az intézmény társadalmi beágyazottságát fokozzuk. Ha ezeket a célokat elérjük, sikeres öt évet zárhatunk.

A pályázati anyag összeállítása már önmagában is egy óriási feladat volt, amely lehetőséget adott a majd három évtizedes szakmai tapasztalat és tudás szintetizálására és összefoglalására. Bízom benne, hogy ez a tudás és tapasztalat továbbra is az intézmény szolgálatába állítható, nemcsak ebben az írott formában, hanem aktív, tevőleges formában is. Ezt a feladatot azonban nem lehet egyedül megoldani, szükség van mindenki erőfeszítésére, munkájára, tudására és tapasztalatára.

A Magyar Nemzeti Levéltár megújítása nem önmagában szervezeti cél. A közel hétszáz munkatárs szakmai jövőjéről, a ránk bízott nemzeti irat- és adatvagyon biztonságáról, az állampolgárok számára nyújtott szolgáltatások minőségéről és egy olyan nemzeti intézmény jövőjéről szól, amelynek értékeit a következő nemzedékek számára is meg kell őriznünk. Főigazgatóként ennek a közös munkának kívánok felelős, következetes és együttműködésre építő vezetője lenni. Az ehhez szükséges változás időt, energiát és közös erőfeszítést igényel,

de a Magyar Nemzeti Levéltár, az itt dolgozó munkatársak és a ránk bízott nemzeti örökség ezt messzemenően megérdemlik.

Már a pályázat elkészítése során is számtalan bátorítást kaptam, intézményen belül és kívül egyaránt. Rendkívül jó érzés volt megtapasztalni az összefogás erejét, hálás köszönettel tartozom mindenkinek, aki segített engem ezen az úton.

Budapest, 2026. szeptember 16.

Dr. Czetz Balázs